

MISCELLANEA
CATECHETICA

SEV

COLLECTIO
EORVM, QVAE CA-
TECHESIS EXPLICA-
TIONIBVS PRIVS SPAR-
SIM IN TEXTA
fuerunt.

*Hoc potissimum consilio seorsum excusa, ut
liber explanationum minus ex-
cresceret.*

Quorum indicem versa pagella indicabit.

Opera extremâ

DAVIDIS PAREI D.

NEVSTADII IN PALATINATV,
Apud hæredes V Vilhelmi Harnisij.

M. D C.

INDEX MISCELLANEORVM
Catecheticorum.

- I. Praefationes Davidis Parei quatuor partibus explanationum catechet. prioris editionis praefixa.
- II. Oratio exhortatoria D. Zachariae Vrsini, ad studium doctrinae Christianae.
- III. Symbolum Antiochenum de incarnatione Verbi adversus Paulum Samosatenum: & catholica fides de Ubiquitate: ex Vigil. lib. 4. cont. Eut.
- IV. Epistola D. Vrsini de praedestinatione: cum fragmentis aliquot epistolarum eiusdem.
- V. Fragmentum orationis de quaestione: an & quatenus Christus sit mortuus pro omnibus: auctore Davide Parco.
- VI. Isagoge brevissima Davidis Parei ad controversiam eucharisticam.
- VII. Compendiosa explicatio totius de cena Domini controversiae inter Synusistas & orthodoxos D. Zachariae Vrsino auctore.
- VIII. Theses D. Zach. Vrsini de praecipuis aliquot doctrinae Christianae capitibus.

I.

OPTIMÆ SPEI IUVENIBVS
 ILLVSTRISSIMORVM
 PRINCIPVM AC DOMI-
 NORVM, D. IOHANNIS CASI-
 MIRI ELECTORALIS PALATINATVS AD-
 ministratoris: & D. FRIDERICI eiusdem Elect.
 Palat. hæredis, Palatinorum Rhæni, Ducum Baua-
 riæ, &c. Dominorum suorum clementissimorum,
 Heidelbergæ, in Sapientiæ domo alumnis, Philo-
 sophiæ ac Theologiæ studiosis: discipu-
 lis suis carissimis:

DAVID PAREVS S.

ESSI tandem flagitationibus amico-
 rum, qui me obtundere per literas &
 coram non destiterunt, vt explicatio-
 nes catecheticas D. Zachariæ Ursini,
 felicitis memoriæ, præceptoris mei co-
 lendi, in hac schola olim à discipulis
 exceptas, ac post obitum eius diuersis locis euulgaras,
 in ecclesiæ vsum retexerem. Querebantur enim, edi-
 tiones alias studio quidem non malo adornatas, sed
 ita tamen non magno satis iudicio videri confarcina-
 tas, passimque sententiis & verbis vel hiantes, vel re-
 dundantes, vel deprauatas, vt vix summa vestigia Ursi-
 niæ illius *de vrbis* in iis apparerent, opusq; ipsum
 tyrone magis, quam tanto dignum Theologo videte-
 tur. Ac versari illud quidem in manibus multorum,
 sed suo iudicio, non satis magna cum authoris laude,
 ac legentium fructu. Spondebant etiam illi, mole-
 stiam me subiturum non grauem: quandoquidem
 digestionem tantum, non noua rerum inuentione opus
 foret: ego verò & Ursiniana probè perspecta habe-
 rem, & alioqui nunc in eadem schola Catechetica
 ista tractarem. Sic igitur ad laborem illi me indu-
 xerunt. Et ipse quidem initio leuiter eo me defun-

Aurum existimabam. Sed certè in progressu longe is meam & aliorum opinionem superavit, ac sæpe optassem de meo potius aliquid commentari, quam alienum aurum quasi de luto eruere. Accesserunt molestia alia, quæ parum abfuit, quin laborem iam penè absolutum mihi è manibus excuterent. Quia verò semel me amicis obstrinxeram, quid vis deorare malui, quam fidem non liberare.

Nunc, quam securus sim rationem, propter eos breuiter est indicandum, quibus familiare est, quovis modo aliena carpere. Adhibui & contuli exemplaria non pauca, sed eas cum primis notas, quas ipse me olim per annos ferè sex exceperam, quasi pro Cynosura habui, quoniam has tutius sequi potui. In locorum explicatione quæstionum numerum & ordinem non vnum semper, sed aliis annis alium VRSINVM proposuisse, omnes discipuli eius norunt. Itaque in eo secutus sum, quod methodo rerum magis conuenire est visum. Norunt quoque dictionem eam, quæ in exemplaribus circumfusa, magna ex parte Vrsinianam non esse. Sed cum vel submissius vel in disputationum feruore concitatus diceret, inter festinandum quisque suis ferè verbis dictorum summas celerit calamo exceperit, vel certè, ut potuit, præceptoris orationem interpolauit. Postea pro Vrsinianis omnia descripta & sparsa sunt. Ego itaque verbis vulgè exceptis minimè me assirinxī: sed satis hui, sententias mentemque authoris simplici, proprio, ac tali sermone, qui ad ipsius stylum accederet quàm proximè, fideliter explicare: retentis interim atque expressis ubique, quantum fieri potuit, terminis, phrasibus, ac idiotismis ipsi consuetis: in obiectionibus verò etiam rectè ostensis solutionum fontibus ac nervis, quibus ille breuib, & ad artis normas accommodatis delectabatur, & utebatur felicissimè. Denique sic singula digessi, ut sperem, commentarios hosce catecheticos satis à barbarie & confusione vindicatos: id quod collatio istorum cum aliis, ut confido, ostendet.

Eos verò tum cæteris S. S. Theologiæ studiosis,
tum

cum vobis cum primis, Discipuli carissimi, legendos, terendos, ac familiariter cognoscendos commendo. Etenim in ea vos nunc schola versamini, in qua illi olim sunt nati. Vos in eorum successistis locum, quibus illi olim traditi, propriique dicati fuerunt. Ad vos igitur iure quasi hereditario pertinent. Per vos illi vestramque diligentiam ad familiam & fundos auctos redibunt, domique quasi consenscunt. Optatis, ni fallor, omnes, magno illo VRSINO, ut vobis uti præceptore liceant. En vos per me voti compotes. VRSINVM enim vobis exhibeo, non quidem seu- rum illum, qualis in hac schola fuit, disciplina vindicem, morumque ac vitæ informatorem: sed accuratum ac fidum Catechetem, à quo rudimenta pietatis dextrè accipiatis: sed διδασκαλόν & magnum ac sincerum Theologum, à quo præcipua veræ Theologiæ momenta methodo comprehendere, & rectè secare τὸν λόγον discatis: sed acutum & breuem disputatorem, à quo verum Logicæ vsum in retexendis & dissoluendis aduersariorum argutiis petere valeatis. Habent magni commentarij suam laudem & vsum. Vobis ego hæc catechetica cum primis commendo, dum ad πρῶτον veniatis, in qua ipsa etiam horum vsum rectè experiemini: ac scitote amicis ita me gratificatum esse, ut magis tamen vobis prodesse voluerim. Hæc tradam, & hæc à vobis reposcā. Est quidem, ut Aristoteles ait, τοῖς διηγουμένοις ἥσσον ὁ ἀποδίδωκεν. Sed placeat hic Socraticum illud, ὡς αὐτὸ περὶ τῶν αὐτῶν, quod & apostolo non displicuit dicenti: *Eadem Phil. 3. 1.*

scribere vobis me quidem haud piger, vobis autem

est tutum. Valete. Heidelbergæ

Cal. Martij Anno

1591.

IN SECUNDAM EXPLICAT.
catechet. partem,AD ILLVSTREM ET GE-
NEROSVM DN. IOHAN-
nem Dionysium Zerott-
num.

P R A E F A T I O.

E T si, generose D. IOHANNES DIONYSI, sub id
ferè tempus, quo extremam huic operi manum
adhibui, incertus huc nuntius veniret, te relicta
Basilea cum fratre CAROLO per Italiam in Moravos
rediisse, vel, ut alij aiebant, in Italia substituisse: ego ta-
men consilium meum de hac altera catecheticarum
explicationum parte generoso nomini tuo conse-
cranda, mutare nec debui, nec volui. Non sanè debui,
ne pollicitationi meae non satisfacerem. Nec volui,
ne nulla hoc tempore obseruantiae in te meae, gratiq;
animi testificatio publicè extaret. Etenim, ex quo à
nobis discessisti, verè testari ausim, vix mihi diem ab-
iisse, qua non cum grata recordatione in mente versa-
retur venustissima indoles tua, ad virtutes summas, &
res, si malè non auguror, maximas à natura tibi tri-
buta, & elegantissima (si quæ in ætatem tuam cade-
re potest) grauitas, vel certè grauissima modestia tua,
& suauissimum contubernium, quo tibi biennio me-
cum vti visam fuit, & iucundissimus conuictus no-
ster, quem extremo semestri, vnà habuimus, quàm fa-
miliariter. Horum, inquam, recordatio interim sem-
per mihi iucunda fuit: maximè quòd præter alia tunc
in me meosque beneuolentiae argumenta *peruigilantem*
longè charissimum, quasque obsidem domesticum
mihi in oculis reliquisti, Iohan. Georgium filiolum
meum, propè iam utimulum, quem vnà cum clarissimo
patris memoriz viro D. GEORGIO SOHN, coll'aga dile-
cto, ex sacro baptismi fonte suscipere, teque compa-
ternitatis iure mecum obstringere non fuisti graua-
tus: quo sanè beneficio clarissimo & maximo vicissim
ubi

tibi ad sempiterna officia deuinctum me teneri agnosco, semperque agnoscam.

En igitur tibi, generose ZEROTINÆ, hoc quaecunque studij in te mei, gratique animi testimonium, explicationum catecheticarum partem alteram, non meam quidem illam, sed meâ tamen operâ sic elaboratam, vt illius nunc esse, cuius est, verè dici mereatur: quam si acceperis elementer, mihi laxabor: Si etiam cognoscere, & imis animi sensibus reponere studio habueris, tibi gratulabor, nec dubitabo in verè te pietatis ac fidei doctrina, cui tùm domesticis charissimorum parentum dilectissimique fratris CAROLI exemplis indè à puero, Timothei exemplo, es quasi innutritus: tum verò AMANDI POLANI à POLANSTORFF, *2. Tim. 1. 5. & 3. 15.* S.S. Theologiæ Doctoris, viri pietatis iuxta & humanitatis ac eruditionis laude præclari, mihi que amicissimi, fidelissima institutione, totum te tradere didicisti, accessionem & incrementa facturum esse magis ac magis haud pœnitenda. Maeste igitur Generose D. IOHAN. DIONYSI, quam virtutis viam ingredi cœpisti, feliciter perfice, & me meosque in primis tuum Iohannem Georgium eo quo solebas, fauore complecti perge. Sic te Dominus IESVS Spiritu cœlestis sapientie magis magisque instruat, tuæq; institutioni porro, in gloriæ suæ laudem, & Ecclesiarum, quas Dominus sub præsidio Illustrum Moraviæ procerum voce euangelij sibi colligit, & quibus ego gratiam à Domino & pacem præcor, incrementum, & reipub. Christianæ ornamentum, cumulatissimè benedicat: teque cum illustri Zerotinorum familia ab omni malo incolumem diu seruet. Vale Heidelbergæ ex collegio sapientiæ s. Calend. Mart. Anno reparatæ salutis humanæ cIo Io xci.

David Pareus.

INTERTIAM EXPLICATIONVM
catecheticarum partem, de sacra-
mentis,

AD ILLVSTREM AC GE-
NEROSVM D. PHILIPPVM BA-
RONEM IN VVINNEBVRG ET BEIL-
stcin, &c. electoralis Palatinatus consi-
liarium, Burggrauium Al-
zeanum, &c.

PRAEFATIO.

QVA SATYRICA DECLAMATIO
Roberti Bellarmini Iesuitae, secundo tomo dispu-
tationum de sacramentis praefixa,
excussitur.

TERTIA explicationum Catecheticarum
pars, quam generoso nomini tuo, Baro illu-
stris, consecrare est visum, doctrinam ortho-
doxam de SACRAMENTIS breui compendiosie
reperit, vt fontes eius latissimè aperiat, & controuer-
sias nostri temporis praecipuas, maximè de paedoba-
ptismo, de transubstantiatione, de consubstantiatione,
nec non de excommunicatione (quæ doctrinæ sa-
cramentorum appendix est) non ad captum modò
iuniorum explicet, sed ita persequatur, vt etiam dili-
gentioribus sufficere possit. Sophistarum quaestiones
& lites *antiquas* de sacramenti definitione, natura, vi,
differentiis, &c. quibus simplicem veritatis doctrinam
inuoluerunt, non quidem ex professo discutuntur.
Quid enim attinebat, discentes his fatigare, de quibus
inter ipsos sophistas nondum conuenire potuit? Imò
quid ex lente vnguentum? Ex istis ramen sanæ
doctrinæ fundamentis haud difficulter iudicari po-
terit, quàm sint vanæ, & à verbo Dei alienæ, vt
ementito vetustatis dibapho coram imperitis pal-
lientur. Est enim veritas & sui & falsitatis index. Erit
verò

verò deinceps , cur de his etiam in scholis non omnino taceamus.

Ed enim impudentiæ Iesuitarum se nunc iactat audacia , ut nihil tam absurdè sit à scholasticis disputatum , quod ista suâ sophisticâ non confidant se pingere sic posse , ut & scholis & vulgo tanquam Catholicum placeat. Si qua verò (ut sunt complura) tam crasse a vero sint absona , ut facum nullum admittant : ea isti Iouem lapidem iurare non erubescunt , à suis Catholicis nunquam scripta vel probata fuisse. Hienim sunt (nisi fallor) tres illi impuri spiritus , *Apoc. 16. 13* quos Draco ad dementandos orbis monarchas , & ad quovis modo fulciendas Papatus ruinas nuper euomit.

Rursus ergo iam disputant , an sacramentum sit *Iesuitarum* ens rationis , an reale , an ens aggregatum quid per *questiones* accidens , ex rebus & verbis constans : & an ideo pro- *& dogma* priè definiri possit : & si possit , an vulgata definitio , *ta de Sa-* *cramentis.* *quod sit inuisibilis gratiæ visibilis forma* , vniuocè omnibus conveniat Frigidè docent , sacramenta esse signa sensibilia & visibilia , significantia rem sacram , cum aliquâ analogiâ. Sed protervè negant , ad ea requiri mandatum Dei expressum in scripturis : negant esse sigilla promissionis gratiæ : imò negant in eis esse promissionem gratiæ & remissionis peccatorum , vel saltem , esse signis annexam ordinatione diuina : negant denique ad excitandam , alendam & confirmandam fidem esse instituta , &c. Contendunt verò esse causam gratiæ , conferre gratiam , esse instrumenta iustificationis , vi sua efficere gratiam , iustificationem & sanctificationem ex opere operato ut loquuntur : *Opus operatum.* hoc est , naturali aptitudine ac vi ipsius actionis sacramentalis à Deo ad id institutæ : vel , ut alij volunt , per modum assistentiæ virtutis diuinæ ad signata , ex pacto , etiam sine fide , & interno motu videntis. Et hanc quidem efficaciam in solis nouæ legis sacramentis comminiscuntur. Veteris verò legis sacramentis alij nudam significationem iustificationis relinquunt : alij etiam sanctificationis effectum concedunt , sed

Omni operantis.

ex opere operantis, hoc est, ex deuotione & meritotentis. Et hic rursus circumcisionem alij excipiunt, quasi etiam ex opere operato iustificantem: alij in turbam coniciunt. Hanc rancidam scholasticorum crambem noui illi cupidinarij opiparè nunc recoquant, & mundo pro deliciis apponunt.

Robertus Bellarminus male dicitur disputator.

In primis BELLARMINVS ille sophistarum hodiè princeps adè sibi in his argutiis placet, vt vel Solite nebras offundere se posse, persuasum habeat. Petulanter igitur, planeq; contra tanti disputatoris officium, Doctoribus nostris, plerisque vitâ functis tanquam surdis maledicit & insultat, non paralogismos ostendens, vel eis obiciens, sed tantum mendacia, mendacia, mendacia crepans: qui ferè nouus rabularum istorum disputandi mos est. Sed superbissimi hominis futilitatem clarissimi Theologi V Vitakerus, Danzus, Sibrandus alijque in plerisq; disputationibus ita iam detexerunt: vt vel ipsos Iesuitas sui Goliathi pudere, & disputationum nimis libere editarum pœnitere incipiat.

Satyrica præfatio Bellarmini in II. tomũ de sacramentis excusenda proponitur

Præfixit is secundo disputationum tomo, quem nuper de sacramentis emisit, declamationem plane satyricam, in cuius exordio non dissimulat, se velle historionem agere, & spectaculum exhibere auditorio Romano, de hæreticorum furiosis concertationibus non iniucundam. Hoc ergo cum primis agit, vt Doctores nostros inter se committat, ac præcipuum sacramentorum vsum de oblatione promissionis gratiæ, & confirmatione fidei, noua sua sophistica nobis excutiat. Quàm verò agat proterue, operæ precium esse duxi hoc loco breuiter ostendere.

De nomine Sacramenti.

Principiò nomen *Sacramenti* & à diuersis, & ab iisdem nostris modò receptum, modò explosum esse, ex Luthero, Carolo studio, Melancthone, Zuinglio & Caluino ostendere conatur. Quasi verò de sacramenti origine, significatione, proprietate & vsum inter ipsos scholasticos nunquam dubitatum sit vel disputatum: Quod si à nostris de voce quæ situm aliquando est: censat, nihilominus, omnium consensu ha-

suhactenus in ecclesiis nostris receptam esse, & in
 hunc usque diem sine controuersia retineri. Quæ i-
 taque de *Luthero & Philippo* narrat, planè sunt frivo-
 la. *Carolo* adij hominis à *Luthero* exacerbati sen-
 tentiam nemo admodum secutus est. *Zvvinglium*
 manifestè calumniatur. Is enim cuperet vocem sacra-
 menti Germanis nunquam receptam fuisse. Sed cur?
 certè non aliam ob causam, quam quia horribilem
 sacramenti abusum in deiectionibus, nimis, pro-
 dolor, familiarem Germanis detestatur. De *Caluino*,
 quod nomen hoc parum probet, ac reprehendat, nec
 tamen existimet operæ pretium de eo litigare impu-
 dens Iesuitæ figmentum est, quod *Roma* in suo thea-
 tro, ubi *Caluini* institutio Christiana exulat, sine ru-
 bore effutire potuit. Qui totam sectionem 13. ad
 quam Iesuita infra dignum intendit, rectè legerint:
 videbunt *Caluinum* non reprehendere vocabulum, *Lib. 4.*
 sed argutias sophistarum, qui ex vocabuli latina signi-
 ficatione confirmationem fidei per sacramenta op-
 pugnant. *Inst. cap. 4.*

Hinc ad sacramenti naturam accedens *Lutherum*,
Zvvinglium & *Caluinum*, quasi de ea inter se confi-
 gentes, in scenam producit. Et *Lutherum* quidem vo-
 luisse dicit, sacramenta tantum esse testimonia diu-
 nitus ad excitandam fidem instituta *Zvvinglium* con-
 tra, tantum esse oppignorationem quandam no-
 stri erga Deum; *Caluinum* denique utriusque senten-
 tiâ quasi in vnâ constatâ, esse symbola beneuolen-
 tiæ Dei, fidem obsequantia, & testimonia ad pie-
 tatem vicissim nos obligantia. En conflictum. Sed
 profectò nodum in scirpo Iesuita auditoribus suis o-
 stendit.

De *Luthero* & *Caluino* in hac parte consensu, res *De Sacra-*
 est manifestior ac notior, quàm vt ostendi mereamur. *mentina-*
Zvvinglio per calumniam tribui opinionem de *tura & of-*
 meris obligationis & professionis nostræ notis, ipse *ficiat.*
 Iesuita paulo post imprudens testatur cum scribit:
Carolo istam & *Anabaptistam* opinionem de
 meris notis professionis, fuisse tùm ab aliis, tùm etiam

à ZVINGLIO confutatam, & penitus ferè sepul-
 tam, & verè hoc scribit. Sententiam namque suam
 ZVINGLIUS tum alibi tum in libello ad Principes
 Germaniæ scripto satis apertè declarat, sic scribens:
Signa ipsa sic à Christo ipso sunt instituta, & etiam ana-
logiâ suâ plurimum polleant ad inducendum in rem fide
& contemplatione presentem. Et mox clarius: *Frustra*
non sunt sacramenta. Prædicant enim salutem à Deo
datum: sensus huc conuertunt: & subinde FIDEM
EXERCENT, quam & proximo pollicentur, atque
fratrem ad caritatem trahunt. Atque hæc omnia dum
fiunt, unus atque idem operatur Spiritus qui in spirando
nunc citra instrumentum trahit, nunc cum instrumen-
to, quo, quantum, & quem vult. Hactenus ille. Quid
 verò clarius ad consensum cum LVTHERO & CAL-
 VINO dici potuit, quàm sacramenta ad hoc instituta
 esse, vt analogiâ nos inducant in rem fide præsen-
 tem, prædicare salutem, sensus conuertere, fidem ex-
 ercere, denique esse instrumenta spiritus sancti? Hoc-
 cine est meras notas professionis vel obligationis no-
 stræ erga Christum & ecclesiam eius ex sacramentis
 facere? Iniuriam ergo nostris Doctoribus Iesuita ma-
 nifestam facit.

*Vindica-
 tur senten-
 tia Luthe-
 ri, quod sa-
 cramenta
 confirmant
 fidem.*

Nec tamen hic cessat, sed amplius singulos ordi-
 ne infectatur. Clamat sententiam *Lutheri*, quòd sa-
 cramenta confirmant fidem, tam esse absurdam, vt ab-
 surdus nihil cogitari possit. Cur? Quia nimirum iste
 fit miraculorum vsus. Hæc enim summa.

Atqui absurdus est Iesuita, idèd remouens diffe-
 rentiam genericam ab vna specie, quia conuenit al-
 teri, cum *ἕκαστος* omnibus speciebus communi-
 ter inesse non ignoret. An non omnium diuinorum
 signorum communis est vsus, vt homines de volunta-
 re ac beneficiis Dei commonefaciant, & fidem pro-
 missionum obsequant? Idèd enim Deus verbis addit
 signa, vt infirmitati nostræ consulat, & promissiones
 nobis confirmet. Si dubitat Iesuita, percurrat scri-
 pturam à primo immortalitatis sacramento in Para-
 diso, vsque ad extrema signa vltimi aduentus Chri-
 sti: &

fit: & omnia in hoc scopo conuenire deprehendet, tam vniuersalia, quam particularia: tam in rebus naturalibus, quàm in miraculis exhibita, tam denique ordinaria, quàm extraordinaria. Atqui miraculum si-
gnum diuinum esse, non puto inficias ibit. Sacramen-
tum verò etiam esse diuinorum signorum speciem, *ipsa mi-
raculorum*
ipse Lombardus eum docere potest. Conueniunt enim in hoc usu miracula & sacramenta: nisi quòd illa *& sacra-
mentorum*
velin genere totius doctrinæ, vel certæ alicuius pro-
missionis: hæc verò in specie promissionis gratiæ si-
gilla sunt. *quatenus
communis.*

Lib. 4.

disp. 1.

Neque ad rem facit, quod fingit, miracula ex se nota esse, nec à prædicatione vlla ratione depende-
re: Sacramenta verò non intelligi, nisi verbi testimo-
nio confirmentur. Vanum est enim, quod de mira-
culorum vi dicit: Possunt siquidem ea ex se quo-
rumvis infidelium sensus percellere: sed docere &
confirmare doctrinam cœlestem, cuius sunt sigilla,
ex se non magis possunt, quàm sacramenta, si doctri-
næ explicatio non accedat. Tum, quæ hæc est con-
sequentia: Sacramenta non obsignant promissiones
ex se, vt miracula: Ergo non obsignant. Ponamus
miracula ex se vim habere. Hoc non impedit, quin
sacramenta ex instituto Dei vim habeant. Nam &
naturalia, & miraculosa, & voluntaria signa signifi-
cant: etsi aliter fumo incendium, aliter miraculo vir-
tus diuina, aliter, sacramento promissio gratiæ signifi-
cetur.

Ridet deinde vt ineptam comparisonem illam, II.
qua verbum diplomati, sacramentum sigillo a no-
stris confertur: & contrà contendit, verbum potius
sigillum sacramenti, quàm sacramentum sigil-
lum verbi dicendum esse. Quid ita? Quia, inquit, vt diplomate,
sigillum etiam sine diplomate vim suam habet: diploma
sine sigillo non item: Sic Verbum Dei etiam sine sacra-
mento authoritatem summam habet: sacramentum sine sigillo non
verbo nullam. Atqui bis ridiculus & ineptus est ie-
suita: primò, tribuens vim sigillo sine diplomate: di-
plomati nullam sine sigillo. Deinde faciens ex verbo
sigillum

sigillum ed, quodd ex se auctoritatem habeat. Quod enim te, Bellarmine, quam vim habet, vel quid vobis obsignat plumbum Papæ à diplomate indulgentiario auctum? Quod negas diplomata sine sigillo agnosci, id nec vniuersale est, nec *reg. & auct.* Quid enim? An tu nulla chirographa, nullas synographas, nullas apochas, nulla rescripta Principum rata vidisti sine sigillis? Per se bonorum virorum, nedum Principum, nedum Dei tabulæ auctoritatem habent, & fidem merentur: ut constat olim Imperatorias tabulas signis subscriptis potius, quàm sigillis cercis munitis solitas esse. Ex accidenti verò, hoc est, ob lubricam hominum fidem vitamque est factum, ut vir multis sigillis munitæ tabulæ rata nunc habeantur. Et quàm est ineptum, te ided ex verbo sigillum facere, quia sine sacramento auctoritatem habet? An verò tibi mox sigillum erit, quicquid ex se est authenticum? Sigillum est signum visibile tabularum, non tam auctoritatis addendæ, quàm fidei faciendæ vsum habens. Tale signum non est verum Dei. Rectius verò tabulis comparatur: quia in eo Deus de voluntate sua ecclesiam erudit, & certa bona ei nuncupat. Habet auctoritatem ex se, propter autorem Deum, Sacramenta pro sigillis ei sunt addita minimè, ut tu putas, quod ex his auctoritatem accipiat, sed ut linguam nostram pro ea Deus consulat. Sunt enim visibiles picturæ promissionum, seu potius promissiones ipsæ cæremoniis vestitæ, & quasi verba visibilia, ut ab Augustino scitè appellantur, quia nimirum eadem beneficia pingunt & significant oculis, quæ verbum sonat auribus. Firmius verò creduntur visa, quàm tantum audita.

*Tract. 30.
sup. iohann.
cap. 15. Et
contra
Faust. lib.
19. cap. 16.*

*III.
Padoban.
ptimum
non conuel.
lere fidei
confirmat.*

Argumentatur tertio contra Luth. si sacramentum nihil est aliud nisi excitandæ vel alendæ fidei instrumentum: quorum infantes, amentes & dormientes interdum in ecclesia baptizentur? At cur non etiam de campanis, templis & altaribus quærit? Amentes & dormientes vestra sanè ecclesia baptizet.

Deia.

De infantibus ecclesiæ Christi respondemus, bapti-
zatos, licet vsu rationis carentes, propter manda-
tum & promissionem Dei. At, inquis, non credunt.
Non ergo baptismus eis confirmat fidem. Quod ne-
scis, noli negare. Non credunt, vt adulti. Ergo non
credunt: si verum hoc, cur non etiam verum: Non
sunt rationales, vt adulti. Ergo non sunt rationales?
Promissus est eis spiritus sanctus fidei effector, gra-
tia fœderis, & regnum Dei. Si actu non credunt, cur
non crederent inclinatione per gratiam: sicut pec-
cant inclinatione per naturam? Vt ergo creant: ita
Baptismus eis est sigillum gratiæ fidem obsignans.

Quis verò dixit, sacramentum nihil esse aliud, nisi
excitandæ aut fouendæ fidei instrumentum? Plures
sunt sacramenti vsus. Esto ergo: Baptismus fidem
non confirmat infantibus. At confirmabit aliquan-
do adultis. Neque enim ad vnum momentum re-
stringendus est baptismi fructus, ipso Magistro & Au-
gustino testibus. Et tamen baptizandi sunt, vt ado-
ptio & regeneratio eis obsignetur, & ab infidelibus
ipsi discernantur: quæ sanè vt non sunt nihil, ita per
baptismum infantibus ecclesiæ conferri & obsignari,
non, vt vos docetis, ex opere operato, sed ex institu-
tione Christi, non dubitamus. Habet ergo Iesuita
quomodo pædobaptismus confirmationem fidei
non tollat.

*tionem per
sacramen-
ta.*

Lomb. lib.

4. disp. 4.

cap. 7.

Aug. lib. 4.

cap. 4. de

Bapt.

IV.

Cornutum

Bezzarmini

pro Anaba-

pistis so-

phisma re-

tunditur.

Hic verò rotas Anabaptisticâ indutus larvâ, *Infan-*
tes, inquit, *qui diu baptizantur, eiulant, & oblaſtan-*
tur, id vel intelligunt, vel non. Si non intelligunt, nec cre-
duut, & perperam baptizantur: sic vicerunt Anabapti-
ſta. Si intelligunt, sunt sacrilegi: & vicerunt Anabapti-
ſta. Satis verò eleganter personam suam agit histrio.
Quid si dicam dilemmate, vt ipse vocat, similiter arma-
to: Iesuita hoc scribens aut est vir bonus, aut calum-
niator. Si vir bonus, non debuit sic mentiri & nos vici-
mus: si calumniator, non meretur fidem eius sophisti-
ca: & nos vicimus? Nunquid hic par ratio. Sophisticum
est utrumq; Iesuitæ cornu: & prius quidem dupliciter.
Nam fallacia est à secundum quid, cum sic colligit:
Infan-

Infantes non intelligunt: Ergo non credunt. Deſi-
dei *ex opere* datur: de *donis* non item. Loquor au-
tem de *donis*, non quam à natura, ſed quam à gra-
tia habent promiſſionis: *Ero Deus tuus & ſeminis tui.*
Eſt etiam paralogiſmus non cauſæ: Infantes non
credunt actu: Ergo non ſunt baptizandi. Cauſa
nimis pro baptiſmo, non eſt intellectus, vel fides a-
ctualis infantum, ſed promiſſio ad ipſos tanquam
ad filios fœderis & eccleſiæ pertinens, teſtante Petro
apostolo, *Baptizetur unusquisque in nomine Jeſu*
Chriſti, &c. quia vobis & liberis veſtris facta eſt pro-
miſſio.

Act. 12. 38.

In poſteriore cornu, eſt idem ſophiſma. Eiulant,
obluctantur, & motus diſtortos aliquando edunt in-
fantes baptizandi. Cur? An quia ſacræ actioni oblu-
ctantur? Minimè: ſed quia dolent, vel affectum ali-
quem tenellæ ætati aduerſum patiuntur. Quid pu-
tat Jeſuita infantibus in cruenta illa circumciſio-
ne? imò quid ſeni Abrahamo, quid familiæ eius ma-
ſculæ? quid denique Sichemitis ciuibus factum eſſe?
An ibi nullus motus diſtortus? An infantes vocabit
ſacrilegos magis, quàm ſuas veſtales adoleſcentulas,
quæ inter contitendum, pœnitendum, vel commu-
nicandum, à fratre culis ſic doctæ, lacrymulas ſæpè
profundunt quàm miſericorditer? Et quis magis diſ-
torros motus in ſacris edit, quàm ſacrificus miſſifi-
cans? Imò an nunquam ipſe ſcens pro deuotione miſ-
ſam fecit, atque ita ſacrilegus fuit? Pudeat tantum
Doctorem natiuitatum iſtarum. Audiatur de hoc Au-
guſtinus. *Quod vocibus & motibus, quibus poſſunt,*
reluctantur infantes, non eis imputatur, atque omnis
reſiſtu ipſorum nihil imputatur, &c. quia in tantum re-
ſciunt quid faciunt, ſt nec facere iudicentur. Similia ha-
bet Epistol. 23. & lib. 4. cap. 13. de Bapt. contra Do-
natistas.

Epistol. 57.
ad Dard.

V. Tandem Lutherum cum hoc ſarcaſmo dimittit:
Sacramen- *In quonam euangelio, & el apostolo, & el propheta legemur*
in eſſe ſi- *sacramenta noua legis eſſe teſtimonia & el ſigilla & el bi Deo*
An forte

An forte in euangelio secundum Lutherum ? Esse sigilla gratia promissionis gratia. Verbi Dei, veteratorie dixit, pro, esse sigilla promissionis gratia. ut videamur omnem verbi auctoritatem a sacramentis suspendere, quod supra est refutatum. *Luther. le-* Sicut mortuo leoni barbam vellicare audeat, cuius vigeret con-
tra Bellari.
ui aspectum vix sustineret. At verò tu prius dic nobis, in quonam euangelio ? an in Layolano ? an potius in calendario Gregoriano legeris, sacramenta non esse sigilla promissionis gratia, non confirmare fidem : sed conferre gratiam, iustificare, sanctificare : vetera quidem ex opere operantis, noua verò ex opere operato, etiam sine fide & bono motu venturam : cum scriptura contra clamet : *circumcisionem prodesse Rom. 2. 26.*
legem seruantibus : non seruantibus fieri praputium : baptizatos credentes seruari : cum probatione sui edendum Marc. 16.
esse de pane sacro. Iam audi contra, vbi Lutherus legem *1. Cor. 11.*
ut, sacramenta esse sigilla promissionis gratia. De *28.*
circumcisione dicit Deus : *Et sit signum fœderis inter Gen. 17. 11.*
me & vos. Fœdus verò interpretatur Paulus gratiam seu iustitiam fidei : *signum accepti circumcisi-*
onem, signaculum iustitia fidei. De Paschate : *Sanguis ille pro vobis erit in signum super illas domos, & vbi o-*
mnis, & videris sanguinem illum transcam prater vos. *Exod. 12. 13*
Hic verò transitus seu hoc Pascha significabat Christi gratiam. De Baptismo : *Baptizate omnes gentes in nomine (hoc est, auctoritate, iussu & vice) pa-*
tris, filij, & spiritus sancti. Et : *Surge, abluere peccata tua.* Et : *Baptismus est lauacrum regenerationis.* *Ba-*
pismus nos seruat, non quo carnis sordes abiciuntur, sed quo fit, & bona conscientia Deum interroget. *1. Cor. 5. 7.*
De Cœna : *Hoc poculum est nouum testamentum in meo sanguine.* Item : *Hoc facite in mei commemorationem.* *Mat. 28. 28*
Act. 21. 16.
Tit. 3. 5.
1. Pet. 3. 21.
1. Cor. 11.
25.

Hæc si intelligis, habes quod petis, vtriusque legis sacramenta esse sigilla gratia. Curenim nouæ quam veteris legis, ut vos loquimini, esset deterior conditio : Sinom intelligis, indignus es, qui voceris magister in Israël, & nescias omnium sacramentorum formam *signaculum* esse, promissionem gratia significare & obsignare fidelibus. Sed & audi ecclesiæ

Basil. lib. 3. homines, Basilium, qui expresse confiterentur, quod contra *Eu.* in sine fronte negas: *ἐν τῷ πρὸ βαπτισμοῦ σφραγισθῆναι* nom. Ter-
tal. lib. de tullianum sic de baptismo loquentem: *Lauacrum il-*
Pans. lud obligatio est fides, &c. Et Augustinum, qui sa-
August. de ciamenta vocat visibilia rerum diuinarum signacula,
catichet. &c. Et tu, ubi Lutherus hoc legerit, quætere non e-
rud. cap. rubetis?

28.

Sic dimisso *Luthero*, *Zuinglium* aggreditur, & opi-
 nionem scilicet eius de signis oppignorationis
 nostra erga Deum flagellandam sumit. Sed calu-
 niatorem hic agere hitionem, iam supra osten-
 sum est.

De Calui-
ni senten-
tia.

Tandem in *Caluinum* grauius insurgens, *Inter Lu-*
therum, inquit, & *Caluinum*, hoc interest, quod cum &
 terque sacramenta faciat testimonia vel sigilla diuina
 promissionis, eam promissionem esse & *ulti Lutherum* iusti-

1.

Calumnia
Bellarmini

2.

Calumnia

ficationis presentis: *Caluinus* electi ueni aeterna. Et ne
 mentiri videatur, citat *Caluinum* in Antidoto concilij, sess. 6. cap. 5. quod ibi infantes baptizari dicat, non
 ut in adoptionem filiorum Dei recipiantur, sed ut ob-
 signetur promissio uitæ: quæ ad eos per gratiam præ-
 destinationis iam antè pertinebat. Et sess. 7. can. 7.
 quod ibi ad eum finem sacramenta referenda esse af-
 firmet, ut certos nos reddant perpetuæ adoptionis &
 gratiæ, ad quam uidelicet ante mundi constitutio-
 nem prædestinati sumus. Hæc Iesuita: Sed absque
 fronte omnia. Utroque loco de æterna electione vel
 prædestinationis gratia *Caluinus* ne iota quidem. In
 priore hoc tantum dicit: Ideo infantes iure ad baptis-
 mum admitti, & baptizari, quia sint promissionis hæ-
 redes: quia nisi iam antè ad eos pertineret uitæ pro-
 missio, baptismum profanaret, quisquis illis daret.
 In posteriore hæc sunt eius uerba: *Tametsi baptis-*
mus chirographum est mutua inter nos & Deum obliga-
 tionis: hoc tamen habet præcipuum, ut de gratuita pecca-
 torum remissione, perpetuæque adoptionis gratia nos
 certiores reddat. Hocne uero est negare sacramen-
 ta esse

taesse sigilla promissionis de iustificatione præsente? Hocine est sacramenta solum ad præteritum, id est, ad gratiam electionis referre? Hæc nimirum est fides Bellarmini in citandis patrum & nostrorum Doctorum verbis & sententiis. Talia sunt disputationum eius duo volumina: farragines nempe male compilatæ, quæ ubi à doctis ad candorem renocantur, nã ipse disputator manebit Agrippa sterilior. Sed ad rem.

Sacramenta esse sigilla electionis æternæ, etsi in usu legitimo verum est: tamen non memini à Caluino vsquam scriptum esse. Imò Ubiquitarij hodiè contrariam calumniam Caluino & Beze intentant, quasi sacramenta electionis sigilla esse negent: quod ipsum etiam falsum est. Hæc vero simplex doctrina Caluini est: Sacramenta prodesse, hoc est, exhibere & obsequare gratiam in vero usu, non ex opere operato vel operantis, ut sophistæ volunt, sed ex promissione instituentis, & fide videntis. Gratiam verò intelligit ipsam salutem nostram, cum omnibus antecedentibus, mediis, & causis, hoc est gratuitam electionem, remissionem peccatorum, regenerationem, sanctificationem & vitam æternam. Complectitur ergo gratiam præteritam, præsentem, & futuram: cum promittis vero præsentem. Nam & æterna electio obsequatur sacramentis, non ut est æternum in Deo decretum, vel præteritum quid, sed ut est præsens & constans Dei voluntas de nobis in Christo seruandis, in Evangelio reuelata: & vita æterna iisdem confirmatur, non ut est bonum futurum, sed ut fide iam possidetur.

Potsem ex Institutione Christiana infinita producere, quibus hæc confirmem. Sed ex ipso Antidoto concilij calumniam Iesuitæ refutare satis erit. Canone 7. de sacramentis dicit Caluinus, *Deum in sacramentis promittere gratiam*: vti que non electionis modò, sed & iustificationis. Can. 4. *Sacramenta esse sigilla euangelij*. Euangelium verò nõne est promissio

iustificationis presentis per fidem? Canon. 2. in *Baptismo*, inquit, *Deus nos filij sui sanguine abluit, suoque spiritu nos regenerat. In eterna carne sanguineque Christi nos pascit, &c.* Canon. 7. de Bapt. *Baptismus hoc habet precipuum, &c. de gratuita peccatorum remissione nos certiores faciat.* Hæc vero quid est aliud, quam presentis iustificatio? Ex his satis liquet calumnia Iesuitæ de sigillis æternæ Electionis, id est, de præterito tantum.

Quàm verò absurdè etiam colligit, sacramenta non fore sigilla iustificationis presentis, si statuatur sigilla electionis æternæ? Annon enim electio & iustificatio sunt *ἑνός*, quæ se mutuo non tollunt? Potius igitur contrarium sequitur: sunt sigilla electionis æternæ: Ergo iustificationis & gratiæ presentis. Est enim iustificatio electionis effectus ita proprius, ut nulla huius absq; illa æternitas esse possit: siquidem quicumque in Christo iustificatur, in eodem electi sunt ante iacta mundi fundamenta: & quos *Eph 1. 4.* Deus prædestinavit, hos etiam vocavit, & iustificavit, glorificavit.

Eat nunc Iesuita, & sententiam *Calvini* falsam, absurdam, perniciosam & impiam esse clamet.

3. Cur verò falsam? *Quia*, inquit, *sacramenta solum ad præteritum, hoc est, ad gratiam electionis æternæ refertur transcripturam.* At hæc calumnia iam refutata est.

4. Cur verò absurdam? *Quia*, inquit, *per sacramenta obfignari conscientis promissiones & infantes rectè baptizari docet: cum tamen parvuli rationis usu & conscientis careant.* Sed nec parvulos ecclesiæ simpliciter vel *ἀλόγους* vel *ἀνάρητους* esse, si promissam gratiam spectemus, licet actu nec ratiocinentur, nec credant, ut adulti: quin etiam, si maxime non crederent, non ideo tolli prædubaptismum, & confirmationem fidei per sacramenta, cum plures sint fines: supra satis ostensum est.

5. Calumnia Cur verò perniciosam? *Quia*, inquit, *filios fide-*
lium

lium iustos ac sanctos nasci docet, eosque sacramenta ad accipiendam Christi gratiam minimè necessaria esse multis persuasit. Unde consecutum est, ut non pauci eadem sacramenta contemnunt, atque interim multorum anima parvulorum, non expiata salutarium aquæ, in æterni fœdibus perseverent. An verò perniciosum docere infantes fidelium nasci sanctos, hoc est, non alienos, sed hæredes fœderis, iuxta promissionem: *Ero Deus tuus & seminis tui*? Perniciosum ergo, quod docet Apostolus: *Si radix sancta est, etiam rami.* Ecce, *Vxor infidelis sanctificata est viro: aliqui certe liberi vestri impuri essent: nunc autem sancti sunt.* Atqui hæc prima consolatio est piorum parentum, quod sciunt, ramum cum radice sanctum esse, hoc est, & se, & prolem suam ab utero habere ius fœderis cum Deo, vi gratuitæ promissionis sibi & semini suo factæ.

Rom. II. 16.

1. Cor. 7. 14.

At sunt naturæ filij iræ? Quis nescit? Vtrumque docet Calvinus: esse filios iræ, si naturam: & filios pacti, si gratiam spectes: iuxta illud Petri: *Vos estis filij prophetarum & pacti, &c.* Illud contra Pelagianos, negantes peccatum originale: hoc contra Pelagianos, alligantes gratiam sacramentis: neutrum perniciosè: quia utrumque verè, & cum scriptura. Consulatur eius Institutio Christiana: Et Inst. lib. 2. commentarius in verba Pauli: *sumus omnes natura* cap. I. sect. filij iræ. Inde petat Iesuita, & Selneccerus, & Hunnius, & omnis Calvinomastyx, quomodo peccatum originale omnibus naturaliter insit, non secus ac serpentes suum venenum ex utero afferunt: & nihilominus fidelium liberi ab utero sint semen benedictum. Quin si malunt, audiant, & concilient Davidem confitentem de se: *Ecce in iniquitate genitum sum, & in peccato concepit me mater mea.* Et alibi ramum sic se erigentem: *super te projectus sum ab utero, de ventre matris meæ, Deus meus es tu: vel ipsum Deum sic de natura hominis quærentem: Cogitatio cordis humani prava est à pueritia sua.* Et tamen Ieremiam

Occupatio.

Act. 3. 15.

Inst. lib. 2.

cap. I. sect.

8. 9. Et lib.

4. cap. 15.

sect. 10. 11.

12.

miam testantem : *Primumquam formarem te in Utero, noui: & antequam exires à ventre, sanctificauit.* Habet, quomodo Caluino fidelium infantes nascantur sancti, nempe secundum quid, non simpliciter. Iustos nasci, apud Caluinum reperiri, vix crediderim, nisi Iesuita ostendat. Neque enim sanctum & ipsum esse idem sunt in hac vita.

6. Iam quod assuit: Caluinum sacramenta ad accipiendam Christi gratiam *minime* necessaria esse multis persuasisse, indeque baptismi contemptum cum multarum animarum perniciem consecutum esse: id partim calumniosum est, partim apertè sophisticum. Calumniosum est, quòd omnem sacramentorum necessitatem Caluinus negauerit: sophisticum, quod baptismi contemptum, quem inde consecutum fingit Iesuita, doctrinæ eius imputat.

Sacramentorum necessitas in mente Caluini.

Instit. lib. 4. cap. 16. sect. 26. Ioh. 5. 24.

Non alligat Deum & gratiam sacramentis, nec fingit in his absolutam necessitatem, ut sophisticè. Cum Bernhardo autem contemptum sacramenti, non priuationem damnare statuit. Hocceine verò est multis persuadere, sacramenta minimè necessaria esse? Audiatur quæso ipse in Institutione hac de re scribens: *Iam, inquit, & ex eo explendum esse eorum commentum palam est, qui omnes non baptizatos aterna morti adiudicant, &c. Clara est Domini promissio: Quicumque in filium credit, non visurum mortem, nec in iudicium venturum, sed transisse à morte in vitam, nondum baptizatum nullibi damnassee reperitur. Quod in eam partem accipi nolo, perinde ac si Baptismum contemni impunè posse innuerem (quo contemptu Violatum iri Domini fœdus affirmo: tantum est, & excusare sustineam) tantum euincere sufficit, non esse adeo, necessarium, ut periisse protinus existimetur, cuius etiam obtinendi adempta fuerit facultas. Atque si eorum commento assentimur, eos omnes citra exceptionem damnabimus, quos à baptismo casus aliquis pri-*

libuerit, quantumcunque alioqui si le prados, per quam
 Christus ipse possideretur. Et in antidoto. Facile in- *Antid. Cō-*
 quit, patiar, ut qua nobis Christus dedit saluta ad- *cib. sess. 7.*
 iumenta, eorum usus necessarius dicatur, quando *can. 4.*
 scilicet datur facultas. Quamquam semper admo-
 nendi sunt fideles, non aliam esse cuiusvis sacra-
 menti necessitatem, quam causa instrumentalis, cui
 nequaquam alliganda est Des virtus. Vocem san-
 ctam nemo pius est, qui non toto pectore exhorreat,
 Sacramenta RESSESSE SUPERFLUAS, &c.
 Hec ille: quæ Iesuitæ calumniam plus satis retun-
 dunt.

At liberi nascuntur sancti: Non est ergo, cur *Ocupatio.*
 baptizentur: & sequitur baptismi contemptus. I-
 mo contra: quia nascuntur sancti, hoc est, filij &
 hæredes fœderis, est cur baptizentur. Neque enim
 inquit alibi Calvinus, alio iure per baptismum ag- *De Vera*
 gregantur in ecclesiam, nisi quia ad corpus Christi iam ecclesia re-
 antea pertinebant, quam in lucem ederentur. Se- *formatio-*
 cus certè non magis Christianorum, quam Turca- *ne pag.*
 rum liberi baptismi initiandi essent. Hinc Petrus *454.*
 Iudæos horrat, ut baptizentur in nomine Ie-
 su CHRISTI: Cur? Quia, inquit, & vestra &
 liberorum & vestrorum est promissio. Quod ergo liberis *Act. 2. 38.*
 nostris debetur, Turcarum liberis non debetur ba- *39.*
 ptismus, hæc causa est: quod illi inde ab vtero
 sunt, isti non sunt filij promissionis. Minimè ita-
 que baptismi contemptus sequi potest ex eo, in quo
 piis prima baptismi petendi & conferendi causa est:
 nec perniciēs animarum metuenda ex eo, in quo
 patentium iuxta & liberorum prima consolatio,
 ac iustum baptismi desiderium fundatur. Quod
 si Iesuita per gatinanem arbitrari pædobaptis-
 mum per hoc, quod liberi ecclesiæ inde ab vtero *Lib. 4. diff.*
 fœderi accensentur: dicat quæto ex suo magi- *4 cap. 7. si*
 stro Lombardo, baptismum, qui datur etiam iam *quantur.*
 iustis, remissionis ante per fidem datæ, sacra *Ibidem ca.*
 mentum esse. Sed ô duram Magistri sententiam & *Hic au-*
 sic pronuntiantis: *Parruli si absque Baptismo tem-*

fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptismum, damnantur: ô non perniciosam modo, sed impiam & crudelem Iesuitarum theologiam! quæ Deum elementis subiicit, eiusque virtutem (nolit velit) absoluta necessitate signis alligat, & multa infantum millia, quibus baptismus, nullâ ipsorum culpâ, contingere nequit, Manliano quasi imperio ad orcum relegat, quantumvis Christus ipse regnum cœlorum eis adiudicet. Scio prætexi Augustini auctoritatem, qui infantes absque baptismo mortuos necessariò damnari, attamen in mitissima damnatione futuros alicubi scripserit. Sed si hic sanctissimi & doctissimi alioqui patris natus adeò eis placet, cur non alterum eiusdem, simili planè nitentem causa itidem defendunt: infantes etiam sine eucharistix sumptione non posse seruari. Ambrosium quoque huc rapiunt. Sed libros quibus hoc exstat, Prosperi potius, quam Ambrosij esse, eruditi non sine causa censent. Nam quid Ambrosius senserit, vel ex oratione de obitu Valentiniani liquet. Quàm verò etiam piè Bernardus de pio non baptizato: *Propitius sit mihi Deus*, inquit, *quia huius ego ob solam aquam, si defueris, nequaquam omninò possim desperare salutem, nec vacuam credere fidem, nec confundere spem, nec excidere caritatem: tantum si aquam non contempsit, sed sola prohibeat impossibilitas.*

7. Denique impiam esse Caluini sententiam clamat
Calumnia Iesuita. Quid ita? *Quia*, inquit, *sacramentum falsum, ministros sacrilegos, Deum mendacem & quasi perjurum facit. Etenim si sacramentum diuinum est iusiurandum atque sigillum, quo electionis aeternæ promissio obsequatur, quoties contingit (contingit autem frequentissimè) ut reprobis baptizentur: toties item contingit, ut sacramentalia verba sint falsa, & ore ministri mentiatur Deus.* Hæc calumnia cæteris acerbior & impudentior. Sed caput eius de sigillis non præsentis gratiæ, sed præteritæ tantùm electionis, supra est refutatum. Cætera vno verbo expediuntur: Sacramenta promittere & obsequare gratiam in vñ legitimo: qui non est, cum à reprobis sumuntur. Hoc solum vniuer-

Epist. 28.
ad Hieron.
Et lib. 1. ca.
15. de pecca-
torum re-
miss. lib. 3.
cap. 31. de
peccatorum
remiss. &
meritis,
De vocat.
gent. lib. 2.
cap. 8. libr.
5. Epist. 63.
Epist. 77.

nam calumpniam in fumum dissipare poterat. Sed respondebo distinctius.

Sacramentum non fit falsum, licet aliquando reprobis fidem simulantibus frustra detur. Maner enim in se sigillum gratiæ, licet ipsis non sit, quia non credunt: ut sol manet lucidus, licet cæcis non luceat, quia non vident. Est enim signum pactionale, sic offerens & obsignans gratiam, ut simul fidem & conversionem postulet: quæ non afferentibus nec confert aliquid vel obsignat, nec est ipsis sacramentum, hoc est, sigillum gratiæ, ipsorum vitio: quia non usus, sed horribilis profanatio est sacramenti, cum à reprobis sine fide sumitur. Extra verò usum diuinitus institutum, nihil habere sacramenti rationem, scriptura passim docet: *Sis fueris transgressor legis, circumcisio tua facta est praputium.* Rom. 2. 25. Et: *Hoc non est dominicam canam edere.* 1. Cor. 11. 20. Et: *Qui mactat bouem, est quasi qui canem cadat.* Basileja. 66. 3. primum Simonis magi verum fuit sacramentum: sed ipsi non fuit, propter hypocrisin: teste Petro: *Non est tibi pars, neque sors in hoc negotio, cor enim tuum non est rectum, &c.* Act. 8. 21. Bucella dominica verum fuit sacramentum, sed Iudæ fuit venenum, non quia malum fuit, sed quia bonum malus malè accepit. Denique ipso Lombardo teste, baptismus æquè sanctus est, datus bono vel malo. Ergo & æquè verus. Tunè verò Petrum dices sacrilegum, quòd Simoni mago homini reprobò, sed fidem apostolicam profitenti, Dei nomine gratiam obtulit, & quantum in se fuit, obsignauit per baptismum? Atqui id non fecit absolutè, sed ex hypothesi: si verè crederet: sicut Philippus dicit Eunucho: *Licet tibi baptizari, si credis toto corde.* Act. 8. 37. Non verè credenti igitur nihil obsignauit, ut rectè Lombardus vester: *Simoni mago, inquit, visibilis baptismus nihil profuit, quia inuisibilis non affuit.* Lib. 4. dist. 4. cap. 5. Tum etiam fecit ex officio, quod non erat iterum arcana cordium: vel diuinæ prædestinationis abyssum: Sed baptizare fidem profitentes, siue hypocritæ essent, siue non. De occultis enim non iudicat ecclesia, sed solus Deus *apud iudicem.* Par est ratio aliorum ministrorum o-

mnium, qui de baptizandis non ex prædestinatione Dei, sed ex professione hominum, & Christi mandato iudicare debent: quod cum faciunt, non ipsi, sed reprobi hypocritæ, sacramentis se ingerentes sacrilegi existunt.

Apagè verò etiam blasphemiam, Deum per os ministrorum mentiri, si reprobis hypocritis nondum parafactis sacramenta conferant. Tibine Deus per os Petri Simonem baptizantis mentitus est? Serio ac veraciter omnibus tam verbo, quàm symbolis adoptionem & gratiam suam offert ac donare vult, sed cum conditione si credant: ac præcipit, ut credant, & fide gratiam oblatam accipiant. Infidelibus verò & hypocritis aded non promittit vel obsignat adoptionis & electionis gratiam, cum sacramenta ad se rapiunt, ut etiam iudicium minetur. Manet ergo verax in offerendo, licet infidelibus gratia oblata pereat.

At non offert tantum, clamat Iesuita, sed etiam re ipsa præbet, cum re ipsa homines baptizantur. Quidni? Artic. 2. Nam & hoc fateatur Calvinus in Antidoto Artic. Paris. sic inquires: *Offertur nobis in baptismo & exhiberi tum remissionem peccatorum, tum spiritus sancti gratiam, p̃ omnes confitentur. Sed, inquit alibi, hic boni Antid. cō-* patres pro suæ crassitie non animadvertunt, quicquid nobis *osij eff. 7.* gratia per sacramenta confertur, nihilominus fidei *in can. 7.* imputandum. Qui enim à sacramentis fidem separat, perinde facit, ac si animam à corpore tolleret. Præbet ergo Deus, quæ offert, sed credentibus. Incredulis nec promittit nec præbet aliquid, quamdiu tales manent: idque ipsorum culpa, quia oblata bona, infidelitate respuunt, & offerentem Deum, quantum in se est, ludificantur. Est ergo calumnia hæc Iesuitæ non minùs impudens, & in Deum blasphemia. quàm erat Iudæorum, accusantium Deum perfidiam, nisi etiam incredulis pactam præstaret: quam retundens apostolus: *Nam, inquit, incredulitas eorum fidem Dei inane reddet? Absit Esto Deus Verax, omni homi- mendux.*

Rom. 3. 3.

Sed age in Iesuitæ caput blasphemiam retorquamus.

mus. Docet ipse cum Lombardo magistro, reprobationem esse, & nihil aliud esse, quàm Deum nolle aliquorum misereri. Sic enim magister eam definit. Fac ergo Iesuitam opere operato baptismi vel missæ gratiam sanctificationis conferre Simoni mago, vel simili reprobo. An non hic & ipse sacrilegus erit, & sacramentum faciet sacrilegum, conferens gratiam reprobo, cuius Deus misereri nolit? Imò an non ipsi Deum faciet mendacem, & sibi contrarium, eius nomine conferens, seu eum conferre testificans (si modo Deum à sacramentis penitus non excludit) gratiam sanctificationis reprobo, cui tamen nihil conferre ab æterno decreuerit, & cuius misereri nolit Deus. Ab hac blasphemia, quomodo stante opinione operis operati se expediat Iesuita, ipse viderit. Quomodo cunq; tamen expediet, simul calumniam suam Caluino absterget.

Atque hætenus theatri huius declamatoris protervæ breviter respondisse sufficiat. Quæ porro ad finem ibi disputat, nihil nos attinent: in eos verò, in quos dicuntur, SCHUVENCKFELDII, & huius fraterculos VBIQVITARIOS, communes doctrinæ de persona Christi & sacramentis depravatores, sanè valeant.

Tibi verò illustris generose Domine, VRSINIANAS hæc de sacramentis explicationes consecrare visum est quod sciam, te non modò pro accuratissimo iudicio tuo, ne non singulari cœlestis doctrinæ scientia, quàm lectione, meditatione & tractatione sacramentorum literatum indefessa comparatam, ceu verum nobilitatis decus, cum generis splendore coniunxisti, de hac tota Disputatione optimè iudicare posse: sed & iustissima illa sophistarum de sacramentis placita, cum reliquo papatus fermento, toto pectore auersasti: sinceram verò ecclesiarum nostrarum doctrinam, hoc libello exegetico repetitam & illustratam, ex animo amplecti: nec amplecti modò, sed & incredibili pietatis zelo in celeberrima præfectura tua Alceana, ad Dei gloriam & subditorum utilitatem tueri ac pro-

Lib. I. disp.

17.

ac propagare: quo sane nomine inter Palatinatus Heroas ab Illustissimis Principibus nostris proxima laus tibi merito debetur. Accessit, quod non modo clarissimum VRSINI Theologi magni, & olim quasi cuiusdam ecclesiarum nostrarum Iosephi nomen, eruditissimaque scripta plurimi semper fecisti, sed & me tuo indignum favore, nunc benignè complecteris, parique benevolentia hanc scholam nostram, in cuius usum hæc scripta olim ab VRSINO tradita, & nunc à me qualicunque studio sic elaborata sunt, ut fortè me alterum ab illo parentem agnoscere possint, amanter prosequeris: quorum omnium tum indicia non obscura ipse aliquando coram dedisti, tum restem locupletem habeo. MARCV M BEVMIBRV M, ecclesiarum vestrarum pastorem atque ephorum, virum doctissimum iuxta & studiosissimum Generositatis tuæ, meique amantissimum, qui honorificum tuum de studiis meis iudicium mihi non semel exposuit: quod licet non merear: tamen officiis meis conservare atque augere debeo & percipio. Accipe igitur hoc quaecumque; observantiarum in te mearum verum indicium, meque & scholam nostram, ea qua facis clementia & favore complecti perge. Dominus Iesus G. T. cum illustri familia vniuersæ Ecclesiæ & Reipubl. diu incolumem seruet. Amen. Heidelbergæ Dominica Inuocauit, Anno reparatæ salutis. clō Io xci.

David Parum.

IN

IN QUARTAM EXPLICATIONEM

*catechetiarum partem, de grati-
tudine,*

AD AMPLISSIMOS ET
CLARISSIMOS VIROS, D. IV-
STVM RYBBERVM, ELECTORALIS PA-
latinatus cancellarium: & D. NICOLAVM DOB-
BINVM, curiaugustæ consiliarium: Domi-
nos & fautores suos perpetua obser-
uantia colendos.

PRAEFATIO.

QVA DE FVNESTIS QVORVNDAM

*Theologorum seculi huius scriptis differitur: & Io-
hannes Caluinus fortissimus Christi gloria asser-
tor à calumnia Arianismi paucis
Sindicatur.*

COGIT me, viri amplissimi, fautores colendi,
argumentum huius partis, quæ est de gratitu-
dine hominis erga Deum, in communem bo-
norum querelam descendere de bruto mundi stupore,
fecundaque ingratitude pro summis bonis, quibus
Deus Opt. Max. extremum hoc seculum nostrum
quasi cumulo facto adobruit: nec tamen aliud ferè
proficit, quam quòd ingrati homines quotidie in pe-
lus ruunt, quasi qui cum optimo benefactore suo bel-
lum susceperint. Quanta enim quæso diuinæ beni-
gnitatis testium nubes nos undique circumstat? Quid
huic seculo negatum est, quod homines ad benè bea-
teque transigendam vitam expectant? Taceo com-
munia bona. Singularia quot sunt, & quam eximia?
Renascens euangelij lux, & doctrinæ sinceritas: sa-
cramentorum puritas: verus Dei cultus & inuocatio:
testiura scripturæ sacræ lectio: antichristi detectio:
tenebrarum discussio: superstitionum fuga: idolo-
rum interitus: ecclesiæ denique quasi postliminio re-
parata libertas. Hos verò tam inestimabiles thesau-

ros quotusquisque satis curat? ac non potius vel bruto stupore præterit, vel turpiter conculcat? In Athenienses olim dicebat ille, scire eos, quid rectum sit, sed non facere. At quantum turpius, nos Christianos non modò non facere, quæ recta scimus, & scimus non, ut illi ex natura tantùm luce, sed ex Christi do-
~~ctrina~~ verùm etiam facere, quæ non recta intelligimus? Genuatur vulgò cum profanitate securitas, ambitio, luxus, inuidia, doctrinæ contemptus, sacramentorum abusus, concionum fastidium, & quid non? Quantus numerus, qui veritatem in iniustitia detinet? quantus eorum, qui Deum se scire profitentur, factis negant? quantus denique apostatarum, qui vel ingenij leuitate impulsæ, ad oillas Ægyptias respiciunt, vel à spiritibus deceptoribus seducti, à Christo ad antichristum quotidie desciscunt, canum instar ad vomitum redeunt? Sed hæc fortassis popularis est ingrati-
 tudo.

Vtinam verò antistitum maior pars ad hæreturas ascenderet, ac sepem pro domo Israelis obduceret: nec vulpiam instat per ecclesiæ vastitates & scandala publica saginam quæreret, quod de sui temporis prophetis Ezechiel querebatur. Magna ecclesiæ pestis semper fuit, cauponari verbum Dei, vel infestare ad hominum affectus, ad potentium libidinem & gratiam, ad fastum & inanem gloriam, ad quæsum & luxum. At longè nocentior pestis, quæ hodiè cum multitudinis applausu ecclesiæ viscera depascit, quodd ecclesiastica iudicia ferè tacent: & interim per ambitionem, per auaritiam, per inuidiam, nihilq; non mouendi libidinem, quo quisque est impudentior & dicacior, eò digniorem in ecclesia locum affectat, & per gratiam popularem obtinet. Hinc infausta illæ digladiationes inter *isophaustas*, qui magna ex parte bellum non pacem meditantes, ac litem de lite serentes in ecclesia, summo cauere videntur studio, ne controuersia ecclesiasticæ legitimè cognoscantur, disceptentur, vel etiam sopiantur, ex quibus illi rem & gloriam sibi parare studio habent. Hinc & funestæ

tot descriptiones, nullo mansuetudinis vel caritatis spiritum continet, sed atro virulentia sale perfusa, ac venenaris maledicentia aculeis infesta, quibus sacrosancta Theologia nunc scilicet exornatur, & pietatis doctrina ad posteritatem transmittitur. Hoc mali caput est: quod ut intelligatur magis, dico duo maximè earum descriptionum prodire nunc genera.

*Duogenera
ra sunt
rum scri-*

Vnum est merè *συμφωνούντων*, quo defunctorum iuxta & superstitum, fidelium Christi seruorum, deque ecclesia præclare meritorum, Zvinglij, Caluini, Bucerii, Martyris, Ursini, Zanchij, Bezzæ, Grynæi, & aliorum, qui *συμφωνούντων* corporis Christi ab evangelio alienam esse docent, cineres scdè conspurcantur, fama laceratur, commentaria (quæ aliqui plagiarij illi priuatim in muleis post pulpita sua nefarie supplant) Theonino dente roduntur, sententiæ deprauantur, verba per calumniam torquentur, ipsi denique teterrimarum hæresium authores proclamantur.

*plurimum
inter Theo-
logos.*

In hoc post magistrum illum Ubiquitariz factionis Schmidlinum, nuper excellebat Schæccerus, & nunc excellit Hunius, & alter Heilbrunnerus, quorum primus centones duodecim capitum sceleratè compilatos, ferè absque librorum & paginarum notis pridem in vulgus disseminauit: tertius quindecim capita errorum Calvinisticorum consimili farragine nuper euulgauit: medius ille questionarius scriptor, Caluino præcipue Arianismi crimen, pari compilatione locorum, quæ Patres de Christo interpretati sunt, ille paulò aliter accepit, impingere non est veritus. Atqui sceleratior nulla est ingratitude, quàm maledicere illis, quorum labore proficetis, quorum quædam præclara in ecclesiam extant merita: nulla petulantia intolerabilior, quàm mordere & verberare conseruos: conuictis lacessere surdos: nihil theologis indignum magis, quàm *συμφωνούντων*.

Exemplo sit vel vnus ille locus Genes. 3. de semine mulieris contrituito caput serpentis: quem horribiliter à Caluino deprauatum vociferantur, quod semen

malie

mulieris non indiuiduè de solo Christo, sed collecti-
uè de tota mulieris posteritate atque ecclesia inter-
pretatur. Atqui si frontem haberent, & Caluini in-
terpretationem non truncatam, sed integram resi-
tarent, facile illos tam crassæ calumniæ puderet. Ve
enim taceam, multos ante Caluinum veteres, & in
Homil. 17. his Chrysostomum sic interpretari. *Primò*, negare
in Genes. nunquam audebunt semen serpentis, cui semen mu-
lieris opponitur, propria significatione collectiue ist-
huc intelligi. *Deinde*, calumnia manifesta in eo est,
quod inimicitias ad homines & serpentes externos
à Caluino restringi scribant. Expressè enim addit,
Deum sub nomine serpentis, Sarbanam huc maximè
petere, & in eum stringere iudicii fulmen. *Tertiò*, se-
men mulieris sic eum de ecclesia interpretari, vita-
men *Christum* ecclesiæ caput, extra quod nulla est vi-
ctoria, præcipuè includat: testantur eius verba, quæ
illi sceleratè detruncant, cum addit: *Cum experientia*
doceat, multum abesse, quin supra diabolum emergant.
Omnes filij Adæ: ad caput vnum Venire necesse est, & tri-
periamus, ad quos pertineat victoria. Sic *Paulum à semi-*
ne Abrabæ ad Christum nos deducit, &c. Hoc in eundem
est, in externo hominum & serpentum diffidio subsi-
stere? victoriam ad homines restringere? Christum
excludere?

Et pergit tamen Huius calumniari: nihilomi-
nùs alia complura euidentissima Caluinum eludere
oracula de Christo: Iudaorum blasphemias patro-
cinari: Asianorum hæresin promouere: argumen-
ta ecclesiæ enervare: patres orthodoxos de pon-
te præcipitare. Grauiora hæc sunt crimina, quæ di-
lactem huc facile, si paucis dilui vellent. Sed ex pri-
mis duobus criminationum exemplis cætera iudi-
centur.

An quæso euidentissimum oraculum est, cum
Moses dicit: *Bary Elohim*: verbum singulare cum no-
mine plurali constructum, unitatem essentia diui-
næ, & trinitatem personarum denotare? Hanc pa-
rum solidam tantæ rei probationem videri sibi Cal-
uini

vinus scripsit. At si tam firmum & tam evidens hoc est
unitatis argumentum, cur tu Huni, in tractatu tuo
de trinitate illud primo loco non posuisti? cur totum
omissisti?

Verba Heux, Gen. 4. *Canit h i s c h a t h I e h o u a h*: Cal-
vinus reddidit: *Acquisiui Virum Domino*, clamat ille,
depravationem esse evidentissimi testimonij deitatis
Mellix: quia Hena dicat: *Acquisiui Virum Dominum*:
quoniam *a t h* Hebræis perpetuò nota sit quarti ca-
sus. At si hoc verum, cur lxx. reddiderunt: *Acquisiui*?
Thargum: *coram Domino?* vetus Latina, & Melanch-
thon, *per Deum?* Lutheri germanica versio ante 45.
annum: *Deß H Erren / Domini?* An & isti cum Calui-
no iudaizant? Exempla plura non addam.

Quid ergo? Hæc & alia nonnulla à patribus con-
tra hæreticos usurpata, non simpliciter approbans
Calvinus, anne hæreticus erit? Ariagus & Iudæus
erit? Calumnia grauis in tantum Dei seruum. Quis
enim obsecro doctrinam ecclesiæ de adorando sacro-
sanctæ Trinitatis mysterio, deque æterna Christi dei-
tate contra fanaticos doctius & fortius hoc ipso vito
asseruit? Quis rabiosos illos canes, Seruetum, Genti-
lem, & scelerum socios Alciatum, Blandratam, &c.
acrius repressit?

Quod si nonnulla à veteribus in certamine ad-
uersus hæreticos adhibita, non satis euidencia vel
firma esse obseruauit? quid tum? nihilominus cen-
tum alia de æterna Christi deitate contra Iudæo-
rum & hæreticorum quasvis argutias fortissimè as-
seruit: Idque ne cuiquam sit dubium, exemplo
vno & altero ex commentariis eius ostendere non
grauabor.

Gen. i. vers. 3. *Quod Genum*, inquit, (mundi creatio-
nem per Dei verbum intelligens) *ad refutandam Ser-
ueti blasphemiam sufficit. Lutratur hic obscæna canis, hoc
primum fuisse Verbi initium, cum Deus mandauit, & lux
esset. Quasi verò causa effectui suo prior non sit. Imò cum
Dei verbo repente extiterint, qua non erant, potius colli-
genda est æterna eius essentia. Quare merito Apostoli,*

Christi diuinitatem inde probant, quod cum sit Deus, mo. per eum creata sint omnia.

Exod. 3. vers. 2. Angelum Iehouæ ostendens Christum fuisse, sic scribit: *Rectè senserunt Veteres ecclesia doctores, aeternum Dei filium ita vocari, respectu personæ mediatoris.* Et mox: *Itaque nihil mirum, siater. nus Dei sermo, & unus cum patre dei tatis & essentia, non angelum mutatus sit futura legationis respectu.* Duo oracula Iesaiæ capite 7. vers. 14. de virginis partu Immanuele: & capite 9. vers. 6. de filio nobis dato, ita extorquet Iudæis, ac de vnigenito Dei filio ex Maria nato intelligenda esse demonstrat, vt nemo facile illustrius. Ieremiæ 23. vers. 5. de germine Dauidi scitando: *Deus ergo hic renouat eos ad Messiam.* Et mox: *Nemini autem dubium est, quin loquatur hic propheta de Christo.* Ibique Iudæos prolixè refutat, germen illud ad omnes Dauidis posteros extendere conantes. Addit postea contra eosdem. *Vocatur idem & unus redemptor tam filius Dauidis, quàm Iehouah. Quomodo vocatur filius Dauidis? nempe quia oportuit illum nasci ex genere illo. Quomodo igitur est Iehouah? Hunc colligitur, aliquid esse humanæ carnis illo excellentia: & vocatur Iehouah: quia vnigenitus sit filius Dei, & unus cum patre essentia, & gloria, & aternitatis, & diuinitatis.*

Hose. 12. vers. 4. quomodo idem sit Iehoua, & angelus explicans: *Christus, inquit, aeterna Dei sapientia induit personam mediatoris, atque quam indueret carnem nostram. Fuit ergo tunc mediator, & eo respectu fuit etiam angelus. Interea fuit etiam Iehouah, qui nunc est Deus manifestatus in carne.* Et postea: *ita hic est locus memoratu dignus ad testandam Christi diuinitatem.*

Michæ. 4. vers. 3. Loquitur Michæas de ipso Deo, non expressa mentione Christi: quia nondum erat manifestus in carne, sed tamen scimus, hoc fuisse impletum in persona eius, quod Deus gubernauit orbem, & sibi populos totius mundi subegit. Statuimus ergo Christum esse Verum Deum, quia non tantum minister fuit patri sicut

Mose

Moses, & alium ex prophetis quicumque: sed fuit ipse summus rex ecclesie sue. Ibidem vers. 7. Tamen si Christus fuit verum semen Davidis: tamen simul etiam fuit Iehouah, nempe Deus manifestatus in carne.

Zachar. i. vers. 19. Tenendum memoria est, quod prius hunc primum angelum fuisse mediatorem & caput ecclesie. Est autem idem Iehouah, quia scimus Christum esse Deum manifestatum in carne.

Zach. i. vers. 8. Hinc colligimus introduci Christum, qui verus est Iehouah, & tamen simul est angelus ac legatus Patris. Ibidem vers. 10. Videmus ergo, nomen Iehouah aptari Christo: & nullum esse discrimen patris & filii, quoad essentiam: sed tantum in ipsis personis debere distinguere. Quoties ergo Christus suam diuinitatem asserit, & usurpat nomen Iehouah: Sed postea ostendit sibi aliquid esse proprium & distinctum, nempe quod est legatus Patris.

Zachar. 3. vers. 3. Iam videmus Vocari angelum, qui sapienter dictus est Iehouah. Non dubito igitur, quantum ad respectum, quin nomen tam angeli, quam Iehouah debeat referri ad Christi personam, qui verus & vnicus est Deus.

Zachar. ii. vers. 14. Tenendum est illud principium, Christum fuisse verum Iehouam ab initio. Quoniam ergo filius Dei eiusdem est cum patre essentia, & vnus etiam cum ipso Deus, &c. Nec minus fideliter & aperte in commentariis noui Testamenti æternam Christi deitatem & congruentiam cum patre passim asstruxit.

Coloss. 1. vers. 2. Est interea locus memorabilis ad probandam Christi deitatem, & vnam cum patre essentiam. Nam prefatus de notitia Dei mox ad filium, quàm ad patrem accommodat. Unde sequitur, filium cum patre eundem esse Deum. Vide, lector candide, quid scribat in verba apostoli. Deus manifestatus est in carne, &c. Post multa: Ita, inquit, hoc est testimonio vera, & orthodoxa fides aduersus Arium, Marcionem, Nestorium, & Eutychem egregie monstratur.

1. Tim. 3. 16

Ioh. 3. vers. 10. Tamen si hunc locum eludere Ariani

*conati sunt, & illis hodie subscribunt quidam: hic tamen
insigne habemus divinitatis Christi elogium.*

Aët. 7. v. 30. *Ita hic locum æternæ Christi divinitatis
sulentum testatur. reddat, & eiædem cum patre ef-
fentia eum esse docet.* Sed pluribus in re manifesta quid
est opus? Similis sententia in aureis huius viri com-
mentariis quibusvis passim sunt obuia, quæ rabidos
canum latratus ad omnem posteritatem abundè re-
futabunt.

Cæterum, ut eò, vndè digressus sum, redeam, si
Calvinus in certamine non obuia quævis arripuit, &
nonnulla ex iis, quæ patribus olim placuerunt, hæ-
reticorum cauillis hodie nimis obnoxia esse ostendit,
fortissimus cæteroquin æternæ maiestatis Christi
asseror, quam ei palmam ipsos etiam hostes inter
maledicendum (vel si rumpantur) porrigere con-
scientia cogit: an id eò Arianus proclamandus vel A-
rianorum patronus? an dignus, quem sic lacerent,
quasi venditandæ sapientiæ studio, captandæque glo-
riæ cupiditate abreptus, evidentissima scripturæ ora-
cula de trinitatis mysterio, vel de æterna filij & spi-
ritus sancti deitate, data opera deprauet? Christianis
sua tela eripiat? Arianorum glossas suo calculo
suffragioque manifestissimè comprobet? Utinam uti-
nam vos Ubiquitarij hoc non faciatis, scabiemque
Arianam vestram ecclesiæ affricare desinatis. Dele-
ctu rationum est usus, haud temere, aut libidine tali
abreptus, ut vestra vult calumnia. Hoc vnum se age-
re ac velle non semel testatur, ut nihil habeamus, nisi
solidum.

Expertus nimirum erat in congressibus cum Ser-
ueto, Gentile, & similibus monstris, quæ valida & cui-
dentia, quæ secus essent: quæ fortius hostem con-
stringerent, quæ minùs. Pondere igitur non numero
argumentorum sibi certandum esse vidit, aliosque suo
exemplo certare docuit contra hæreticos, longè pro-
fectò nunc argutos & lubricos magis, quam olim ipse
Samofatenus, Arius vel alij ipsorum patriarchæ fue-
runt. Aduersarius enim vetus est & hostis antiquus;
qui

qui per
porum
priani
moia
uicend
cum sp
scriptu
leuten
Defina
mare in
pleriqu
Vel
genus v
monste
videnti
scriptu
olim da
fiam re
popello
Archilo
pudenti
& per u
dicendi
ripit, v
in repre
saniores
eius mo
uoluar.
Hic
tor Epic
niam im
deles &
quæ ac q
ues Chr
uides &
morte L
remissi
gratiam
dite vos

qui per istos Christi gloriam impugnatur. Sex millia an- *De exhort.*
 norum penè complentur, ex quo, vt verbis vtar Cy- *martyr. ad*
 priani, hoc certamen diabolus contra Deum gerit. O- *Fortuna-*
 mnia iam genera tentandi, & artes atque insidias de- *tum.*
 licendi, vfu ipso vetustatis hæreticos docuit. Denique,
 cum Spiritus Prophetarum subiecti sint prophetis:
 scripsit, non præscripsit ecclesiæ interpretationes &
 sententias suas præclarus & eximius ille Dei seruus.
 Desinant ergo maledicentæ suæ virus in eum despu-
 mare ingratißimi stentores post pulpita, quæ sine eo
 plerique parum magnificè tuerentur.

Verùm istis nunc missis, ad alterum scriptorum
 genus venio, quod est *angelus*, planeque *phoenix*, quo
 monstrosa dogmata monstrosioribus aßitruuntur, e-
 uidentia theologiæ principia conuelluntur, aperta
 scripturæ dicta proteruè deprauantur, hæreses iam
 olim damnatæ, inani dicacitate postliminio in eccle-
 siam reducuntur, ac pro euangelica veritate misero
 popello obtruduntur. In hoc facillè nunc dominatur
 Archilochius ille disputator Huberus, apostata im-
 pudentißimus: quem odium certò agnitæ, abnegatæ
 & petulanter impugnatæ veritatis in tantam male-
 dicendi & calumniandi rabiem magis ac magis ab-
 ripit, vt non obscurum exemplum sit hominis à Deo
 in reprobum sensum traditi. Largiatur ei Dominus
 sanio rem mentem, si non est *alius*: vel cerrè furori
 eius modum statuatur, ne secum alios exitio miser in-
 uoluatur.

Thef. 19. 60

Hic iam quædam Pelagij quidam alumnus, ac sten- *65. 66. 68.*
 tor Epicuræus horrendis vociferationibus Germa- *94. 112. 182*
 niam implet: Omnes homines citra exceptionem, si- *187. 214.*
deles & infideles, damnatos & damnandos, reprobos a- *735. 750.*
quæ ac quoslibet alios, puta canes & porcos æquè atque *757. 777.*
ones Christi, Nerones & Heliogabalos æquè atque Da- *781. 1001.*
nides & Isaphatos, Iudam æquè atque Petrum Christi &c. Lib.
 morte Deo reconciliatos, sanctificatos, iustificatos, germ. pag.
 remissionem peccatorum consecutos, in sinum & *94. 98. 99.*
 gratiam Dei receptos, denique saluatos esse (applau- *106. 110.*
 dite vos canes & porci, patrono. ô portam atheismo &c.

Schmidli- apertam) neminem damnari propter peccata, sed pro-
num & O- pter solam incredulitatem: electionis & reprobatio-
siander nis decretum æternum in Deo nullum esse: nullum
damnand- esse certum apud Deum saluandorum numerum: om-
tur ab hoc nes homines post lapsum demum Adami esse in
apostata, Christo electos: electionem, gratiam, & remissionem
qui sal- peccatorum esse generalem, specialem electionem
uandorum nullam esse quoad Deum: sed tantum quoad homi-
apud Deū nes, qui vniuersalem gratiam sibi applicant: sciuisse
certum esse Deum ab æterno, qui essent recepturi gratiam, & per-
numerum manfuri, qui non: eligere idem esse quod alligere ge-
extra con- nus humanum: multos electos perire: qui pereunt
trouersiam traditos fuisse Christo in adoptionem: vanam esse il-
ponunt lam certitudinem donorum Dei, quam iactamus ex
Protecol. Roman. II. Dona Dei esse *ἀντιστάμενα*: electionem in
Mompelg. Christo factam esse cum hypothese, si credamus: nisi
pag. 503. fide nostra: fidem non contingere quidem sine Dei
 gratia, sed media, per quæ detur esse *ἰσχυρὸν*: non tene-
 tos in suo arbitrio habere, vt currant ad verbum Dei:
 posse intelligere & animaduertere vocem Dei vocan-
 tis: quod ex multis, qui iisdem vtuntur mediis, alij
 credunt & perseverant, alij non credunt, vel non per-
 seuerant, causam esse rectum vel non rectum medio-
 rum vsum, qui sit *ἰσχυρὸν*: cap. 9. ad Rom. non agere
 de prædestinatione ad vitam vel ad mortem: prædesti-
 nationem hanc facere Deum mendacem, crudelem,
ἐπιζεύγνυσι, iniustum, tollere ministerium, hortatio-
 nes, afferre securitatem & desperationem: & talia sex-
 centa: cum quibus si vereres Pelagij & Cælestij furo-
 res conferas, non ouum ouo similius esse videbis. Sic
 „ enim Pelagiani docebant, vt tum ex Augustini scri-
 „ ptis, tum verò ex epistolis Prosperi & Hilarij ad eun-
 „ dem, de reliquiis Pelagianæ hæreseos in Gallia con-
Pelagianor- stat: omnes quidem homines in Adamo peccasse, &
um do- neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regene-
Brina. ratione saluari: *ὑνιuersis* tamen *προπισταμένην* *ἀντι-*
Christi esse propositam *σine exceptione*, vt quicumque
 ad fidem & baptismum accedere voluerint, salui esse
 possint. Qui autem credituri sint, & in fide perman-

fori, præscisse Deum ante mundi constitutionem, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessarios præviderit: ideoque omnes ad credendum & benè operandum admoneri, vt de salute apprehendenda nemo desperet. Negabant prædestinatum esse certum electorum numerum apud Deum: ne hortationes essent superuacue, & omnis prædicandi vigor tolleretur: Aiebant remoueri omnem induitiam, tollique virtutes, *si Dei constitutio* humanas præueniat voluntates, & sub hoc prædestinationis nomine *sanctam* induci necessitatem, epistolam ad Rom. capit. 9. à patribus antiquis ecclesiasticis nunquam sic fuisse intellectam de gratuita electione præueniente voluntates & merita: doctrinam hanc ædificationi docentium contrariam esse: ac si vera etiam sit, non promendam: quia præbeat causam desperationi: turbati hac disputatione imperitorum corda sine causa: quia fides catholica etiam sine ea possit tradi & de- *Maxen.* fendi. Faustus quoq; humano labori adiungebat gra- *contra epi-* tiaz adiutorium, vt videlicet gratia & labor humanus *stolam* pariter sociati reliqua perficiant opera: ac Deum qui- *Harmid.* dem per scripturas suas operari vt velimus, quas vel legimus vel audiuius: sed eis consentire vel non consentire, ita nostrum esse, vt si velimus, fiat: si autem nolimus, nihil in nobis operationem Dei valere faciamus, &c.

Hæc & similia fuerunt insaniz Pelagianæ deliria, quæ infelicem nunc hominem quasi verborum descripta pro nouis oraculis nobis nunc edere: neminem tam esse in religione Christiana hospitem arbitror, qui non intelligat.

Et iurabit tamen, scio, Pelagij lacunas se nunquam gustasse, sed execrari. Verùm satis proditur à Puccio illo pelagiano, apostata similiter leuissimo, qui nuper conculcata euangelij veritate ad Iesuitas transitum simulans, aperte adde & impudenter Pelagianos furores iniepolauit defendique, vt ipse Iesuitas fragenses ab editione monstruissimi eius libri

*Pelagiana
definitio
prædesti-
nationis.
cap. 32.*

cap. 34.

*cap. 20.
cap. 34.*

conscientia & pudor absterruerit. Is cum apostata hæc nostro omnia illa confirmat : neque ipse tamen videri vel audire vult Pelagianus. In plerisque verò est nostro apertior. Nam quod hic toties facturum se simulat, nec vspiam tamen facere per conscientiam audet : ille prædestinationem egregiè definit hoc modo : *quod sit ordo præfinitus & propositus Deo, qui decrevit ab omni æternitate, quid evenit sit singulis personis, quas creavit omnes. Servatoris participes, & hereditatis æternæ hæredes, relinquens singulis in hac vitæ libertatem & luxuriam, ut ab eo non deficerent, aut deficerent, prout unusquisque eligeret, postquam & summa rationis haberet. Voluit enim, ut quicumque non deficerent à creatore, servarentur : qui verò constantes in fide, & obsequio eius permanerent : & adversariis acriter resisterent, probati & electi eius haberentur, nec solum servarentur, sed regnarent in regno Christi & vitæ æternæ. At qui ad tempus deficerent, temporariis penis monerentur & purgarentur : & qui demum generatim & obstinatè ipsi repugnarent, cuaderent reprobi & indociles.* Hæc ille. Contendit idem, Christum pariter omnium & singulorum hominum, ut conditorem, ita & redemptorem esse : & omnes nasci in statu salutis & gratiæ, ac proinde felices, modò non accersant sibi exitium sua infidelitate : electionem & gratiam esse generalem : fidem esse generale & commune omnibus hominibus Dei donum : imò esse naturalem : & omnes homines aptos natos ad pietatem : discrimen bonorum & malorum super terram esse ex cognitionis Dei bono vel malo usu : rationem in iudiciis de religione REGINAM esse : ac doctrinam hanc cum doctrina apostoli (Rom. 9. 10. 11.) benè congruere, tantùm repugnare disputationibus Augustini, & quibusdam conciliis atq; scholasticis, vtpotè ex solius Augustini sententia pendentibus. Obsecrat Iesuitas, & in his Bellarminum, nec Augustini & scholasticorum definitionibus & interpretationibus nimis adhæreant : nec suam istam præclaram rationem interpretandi & intelligendi sacras literas, humano generi diutius inuideant, &c.

Iam quæro ex apostata, & purpurato eius præfide Tubingensi, æquid hic Pelagianum videant. Sentinam foridum Pelagianarum hanc esse clamabunt scio. Audite igitur porro Franciscum illum Puccium vestrum. Is capiti 33. libelli sui tale præfixit argumentum: *Ostendam VVittenbergenses theologos Lutheri successores, nostra sententia accedere: at Bezam cum catechu Caluini successoribus in sua perniciæ perseverare, ac diuersos locos scripturæ corrumpere.* Postea laudes vestras, præclarosque in doctrina profectus sic prædicat: *Dum hæc scriberemus, incidimus in responsionem Th. Bezæ successoris Caluini, ad acta colloquij Montisp. Tubingæ edita impressam Geneva Anno 1588. in qua vidimus, quàm acriter certent Caluiniani cum Lutherani theologis, de aliis dogmatibus, ac de prædestinatione: & quàm misere confluentur, qui extra septa Ecclesiæ & successionis apostolicæ vagantur & errant. Tamen studium veritatis quo accensi sumus, fecit vt lætaremur, &identes, VVittenbergenses Theologos multum demissæ de Lutherana sanctiæ & absurditate ab hac sententia: & nobiscum in rei summa consentire, licet in interpretatione scripturarum & sacramentorum hæreant & errent.* Hæc ille de nostris bonis vicinis VVittenbergensibus. O funestum consensum! ô nefandam coniurationem!

Iurabunt cælum & maria, hæc nihil ad se: & à nobis sua refutari volent: vt iam pridem rabiosus ille apostata exortauit antagonistam, cui dentes infingeret, & sic nomen inueniret. Sed sciat ille neminem sic insanire, qui cum homine furioso *ωτὸν κατὰ κείνην* manus conferere velit. Me quidem frustra ille læcessit. Interini scio, me domi in retexenda eius faragine discipulis & veritati non defuisse. Nec deest officio in argu mento illo de redemptionis vniuersalitate publicis lectionibus solidissimè pertractando clarissimus vir D. IACOBVS KIMEDONCIVS rector Academiæ nostræ magnificus, quem honoris causa nomino. In cæteris quid actum agere est opus?

*Lib. de in-
grat. cōtra
Pelag. Epi-
Gala 47.*

Augustinus olim, cum Alypio socio, vt Hieronymus epistola ad eosdem ostendit, in confutanda hære-
resi Pelagiana plurimum studij & laboris sustinuit,
scripsitque diuersis titulis totos xxx. libros cum ali-
quot epistolis, quibus ex professo Pelagianam insa-
niam confutauit. Prosper affirmat, trecentos fuisse,
qui contra eam hæresem scripserint. Testatur & Au-
gustinus, quinq; concilijs Africanis damnatam fuisse.
Exstat Fulgentij præclarus liber ad Monimum
primus de duplici prædestinatione Dei, vna bonorum
ad gloriam: altera malorum ad pœnam. Exstant Ma-
xentij similia capitula aduersus Pelagianos. Ex-
stat autem Lutheri libellus de SERVO ARBITRIO
contra semipelagianam Erasmi diatriben. Exstant
denique recentium theologorum orthodoxæ de his
disputationes, Brentij, Heshusij, Schnepffij, & cum-
primis Herebrandi. Et apostata expectabit, dum
nostrum aliquis os ei maledicum compescat? Hæc
legat, refutet: vel si non potest, veritatem insectari
desinat.

Job 3.36.

Stabit contra hos latratus, & inferorum portas
inuicta veritas scripturæ: De redemptione per Chri-
stum. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam:*

Eph. 1.3.

*qui vero non credit Filio, non videbit vitam, sed ira
Dei manet (manet manet) super eum.* De prædesti-

Rom. 8.30.

natione & gratia. *Elegit nos in Christo ante iacta
mundi fundamenta. Quos prædestinauit, hos voca-*

Rom. 9. 11.

*uit. Nondum natis pueris dictum est: Maior seruiet
minori: sicut scriptum est: Iacob dilexi: Esau odio*

Rom. 9. 18.

habui. Itaque cuius vult miseretur, quem autem vult

Rom. 11. 7.

indurat. Electio consecuta est, reliqui occalluerunt.

2. Thess. 3. 2

De Fide. *Non omnium est fides. Vobis datum est in*

Phil. 1. 29.

Christi negotio, non solum in eum credere, sed etiam

Phil. 2. 13.

pro eo affligi. Deus operatur velle & perficere. Ecce

Act. 13. 48.

diderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

2. Tim. 2. 19

De perseverantia: *Finimum stat fundamentum Dei*

Job. 10. 28.

habens sigillum hoc: Nouit Dominus qui sint sui. E-

go ostibus meis do vitam æternam (æternam inquit

Chri-

Christus , non triduanam) nec peribunt in aeternum :
 neque rapiet eas quisquam e manu mea. Ego rogatus *Luc. 12. 32.*
 pro te , ne deficiat fides tua. Pseudopropheta edent si- *Math. 24.*
 gnamenta & miracula , ita ut seducant , si fieri *24. Math.*
 possit etiam electos Confiteor tibi , pater , domine ca- *11. 15.*
 li & terra , quod absconderis hac à sapientibus & intelli-
 gentibus : & ea detexeris infantibus : Etiam pater , quia
 sic PLACUIT TIBI. Hæc & similia cœlestis veritatis
 mysteria , discant prius adorare , quam ad tui cerebri
 phantasias examinare , qui hodie in cœlum os in-
 ferunt.

Eram hîc paucis indicaturus , quem Prothea
 Deum isti nobis fingant : Qualem theologiam cu-
 dant : quot principia conuellant , quas scripturas
 quam petulanter eludant. Sed chartæ angustia , quam
 typographus & tempus mihi nunc imperant , id facere
 non permittit. Nec possum tamen quin ex multis v-
 num saltem profligatæ audaciæ hominis istius breui-
 ter inseram exemplum.

Cum dicit Lucas de Antiochenis Pauli audito-
 ribus : Et crediderunt , quotquot erant ordinati ad vi- *Act. 13. 42.*
 tam æternam : manifestè indicat , qui & cur credide-
 rint euangelio , nempe , qui ad finem , conuersionem &
 vitam æternam ordinati seu prædestinati fuerant à
 Deo in Christo , ante iacta mundi fundamenta. In hoc *Eph. 1. 2.*
 summus Orthodoxorum omnium consensus. Ipse
 Chrysostomus : Crediderunt , inquit , quotquot præordi- *Homil. 30.*
 nati erant , hoc est , præfiniti à Deo. *in Act.*

Sed audite nouum prophetam : Crediderunt , inquit , *Thesi 8. 33.*
 quotquot ordinati erant ad vitam æternam , hoc est , quot- *32.*
 quot ordinem à Deo constitutum secuti , & per eum sal- *impudens*
 uandierant : seu , quotquot ratiõ ordinationem diuinam *corruptela*
 amplexi sunt , ei obediuerunt , ab ordinatione non exor- *Huberi.*
 bitarunt ut reliqui : custoditi sunt ad vitam æternam.
 Impudentius os nemo vidit. Ostendat nobis in scri-
 ptura , quod garrit de suo ordine : ostendat ordinatum
 esse ad vitam æternam , idem esse , quod ordinem sequi.
 Primum ergo nullam huius corruptelæ speciem ex
 tota

2. tota Scriptura proferre potest. Deindè, Catholicus interpretum veterum & recentium consensus eum refutat. Tertiò, Lutherus ipse frontem eius redarguit, vernacula versione: *Vnd wurden gläubig/so viel ihrer zum ewigen Leben verordnet waren: non autem: so viel ihrer sich selbst verordneten/ oder der Ordnung nachhielten.* Quartò, clamat scriptura, credentes dici ordinaros ad vitam æternam in Christo, non propter observationem ordinis seu mediorum a vitam: sed propter æternum Dei beneplacitum seu prædestinationem electorum ad salutem: nec ordinari eos nunc à seipsis, sed præordinatos esse ab æterno à Deo: ita vt ordinatio hæc fidem & omnia media tempore & ordine causatum antegrediat. Sic enim docet Apostolus ad Ephesios cap. 1. Item Rom 8. *Quos præseuss, hos & prædestinavit* (nempe Deus) Lutherus vernaculè: *Welche er zuvor versehen/ die hat er auch verordnet/ 2c. Welche er aber verordnet hat/ die hat er auch beruffen/ 2c.* Et alibi: *Non constituit nos Deus ad iram sed ad obtinendam salutem, &c.* Quintò, erant ordinati ad vitam æternam, tanquam ad finem. Ordinatio autem nostri ad finem à Deo conditor est, non a nobis. *Sextò*, ait iste ordinem esse, vt credamus euangelio, & sic saluemur. Ergo secundum corruptelam sensus erit: Crediderunt, quotquot ordinati erant, hoc est, quotquot crediderunt: quia *πρωτολογίζω* quid vanius? Denique, concedamus glossam, dicat nobis, cur isti fuerint *πρωτολογίζω*, hoc est, ordinem Dei observauerint: alij non observauerint. Id enim illi fecerunt vel ex se: vel ex Dei singulari gratia. Si ex se: Pelagianum se esse neget: Si ex Deo: manet quæstio, cur illis dederit, his non dedit gratiam Deus, nec potest elabi, quin vel gratiam ab hominis voluntate suspendat, quod fecit Pelagius: vel specialem Dei ordinationem fateatur.

Ista, viri amplissimi, magno cum dolore commemo, tanquam enormia ingratitudinis exempla, pro tot tantisque bonis, & pro clarissima veritatis luce:

luce: cui dolendum est quidem mores ac vitam parum respondere: sed multò magis, audaces istos *ἡεροφανταί* studiosè tenebras offundere, ac venena peccatissima miscere, hæreses ab ortho reducere, veritatem proscindere, confertuos lacerare, sacrosanctam Theologiam in *συκοφαντικῶν* quandam convertere, deniq; quod caput mali est, Deum etasque adoranda cancellis ingenij sui circumscribere, in iis, quæ ad *φαιτάσις* suas non congruunt, eum mendaciter, crudelitatis, *ἐπιχειρηματίας*, iniustitiæ acculare, hancque vulgo profanitatem instillare, ut hodiè sufficiens hæc & imperferutabilia diuinorum consiliorum mysteria in populi & constantiis irreligiosissime eridentur & exhibentur. Ista horribilis alicuius noctis ac tenebrarum impendentium, nec non grauissimorum malorum præludia esse, boni ac prudentes omnes faciliè intelligunt: quo magis orandus est Deus, ut ecclesiam suam ab his pestibus clementer liberet: excitet piorum principum animos qui has falsas auctoritate sua compellant, donet fideles doctores, qui vera & salutaria constanter doceant, ut in luce veritatis ambulantes ipsi gratia facere omnes studeamus.

Nec dubium tamen est, passim in omnibus mundi angulis multos tales esse, qui inter suspiria & gemitus de communi *ἀπάθῃ* illud ipsum omni animi cura & studio hætenus egerint & agant: quorum proinde *ὁ φημι* & sanctos labores ecclesiam meritò amat & veneratur. Atque in hoc genere minime *φωτισμῶν*, sed verè *ἡολογικῶν*, explicationes hæc catecheticæ clarissimi viri O. ZACHARIAE VRSINI, qualicunque studio meo collectas & celebratas dubio procul boni omnes numerabunt, & gratas habebunt.

Vobis verò, amplissimi & consultissimi viri, cur extremam hanc, quæ de *Gratitudine* est, partem consecrandam existimarim, non est quod multis exponam. Etenim vos pro ea, qua Deus Opt. Max. vos ornauit, quaque præclare fungimini auctoritate ac munere,

munere, in id omni ope, cura, & consilio incumbitis, ut in hac Sarepta Palatinatus ad & benum diuinitus accensa vera & incorrupta doctrinae lampas clarè effulgeat, magisque indies nitorem suum proferat, ministerij honos ac dignitas conseruetur, Illustrissimorum Principum nostrorum maiestas, legumque auctoritas sacrosancta vigeat, aurea pax atque tranquillitas efflorescat, denique Deus Opt. Max. pro his luminis bonis, quibus Palatinarum dignatur, *Gratitudinem* publicè priuatimque obtineat. Fuit etiam is vester in D. VRS. NVM. perpetuò amor & benevolentia, ut hi commendatij eius, amplissimi nominis vestri præsidium iure quodam requirant. Deniq; & in hanc scholam nostram, cuius vlu cum primis destinati sunt, & in me adeò, cui si illi non omnia, certè ordinem ac licentiam debent, vestrae Amplitudinis ea hactenus extiterunt merita, ut religio mihi fuerit de Gratitudinis commentarios edere, nec aliquam grati pro meritis in me vestris amantissimam testimonium publicè ostendere. Accipite igitur benignè, hoc studium meum, & hanc scholam nostram patrocinio ac meritis potè, quod fecitis, ornate, meque benevolentia vestra complecti pergite. Sic vos Dominus Iesus rei publicae diu incolumes præstet, & prudentissimis vestris consiliis celsitùs magis ac magis benedicat. Heidelbergæ, ex collegio Sapientiae xv. Calend. Aprilis. Anno salutis humanae cdo. 1681.

Danid Paremi.

D. Z. A.

II.

D. ZACHARIÆ VRSINI

Oratio

EXHORTATORIA, AD
DOCTRINÆ CHRISTIANÆ
STVDIVM : HABITA VRATISLAVIÆ
in schola Elisabethana: cum examinis Theo-
logici à Philippo Melancthone confcri-
pti, prælectionem exordiretur anno
Christi 1610 LVIII.

POST QUAM mihi consilio eorum, qui præsum
vestris studiis iniunctum est, vt doctrinæ Christianæ
capita vobis compendio discenda proponam :
equidem agnosco & fateor, opus à me requiri, cui
nihil minus quàm infantia mea respondeat. Hæc
enim doctrina est, quæ, non dico sapientissimis &
acutissimis hominibus, nisi voce ecclesiæ & spiritus
sancti efficaciam doceantur, perpetuò manet inco-
gnita, sed cuius magna pars etiam ipsis angelis,
antequam per filium Dei ex arcano æterni patris si-
nu proferretur : ignota fuit. Ad quam explican-
dam & ornandam, si omnium angelorum & homi-
num perspicacitatis & eloquentiæ nerui omnes in-
tendantur, nunquam tamen de illa pro rei amplitu-
dine & dignitate dici possit. Mallem igitur, dum,
quantum in me desiderem, cogito, has partes alteri
demandatas esse, qui saltem aliquantò, quàm ego,
melius & felicius eas sustinere posset, sed cum officij
mei rationem expendo, mihi & salutem vestræ summa
voluntate seruiendum, & Deo ad honestos labores
vocanti obtemperandum esse video, promittenti
præsertim auxilium, quo adiuti de nulla re desperare
debent. Vult enim Deus efficax esse etiam per or-
gana infirma & abiecta, iuxta sententiam psalmi,
8. 1. *Ex ore infantium & lactentium, perfecisti robur*
propter

propter inimicos tuos, Et destruas inimicum & ultorem, Appellatio, qua vitur, significat puerum, qui incipit intelligere & loqui. Nominantur autem vitatè pueri non tantum ætate, sed etiam facultatibus siue intelligendi, siue alias actiones efficiendi. Sunt etiam ætate infantes, diuinæ bonitatis & providentiæ testes satis locupletes. Manifesta testimonia præsentis Dei in miranda sobolis propagatione, conseruatione & educatione satis refutant diabulos & omnes atheos, negantes vel esse Deum, vel talem esse, qualem se esse dicunt. Sed Christus in euangelio Matthæi 21. 16. i. a. hinc sententiam ad confessionem, qua ratione in omnes nos competit, quide Deo aliquid cogitamus aut loquimur. Sumus enim infantes intellectu & sermone de omnibus rebus diuinis. Discimus in hac vita exigua quedam illarum initia, sicut piè & verè scribit Imperator Gratianus in sua confessione ad Ambrosium, *loquimur de Deo non quantum debemus, sed quantum possumus.* Etiam ipsi prophetæ & apostoli de se ideam fatentur. vt 1. Corinth. 13. 9. *Imperfectè cognoscimus, imperfectè prophetamus: cum autem venerit perfectum, abolabitur imperfectum.* Et 12. *Eidem nunc per speculum tanquam in enigmate, tum autem de facie ad faciem.*

Etiam autem & initia, quæ discimus, exigua sunt, & vox ministerij, nostro captui accommodata est, in quo Deus & ipse nobiscum tanquam cum infantibus loquitur, & nos de se tanquam infantes loqui patitur: tamen adeo vult Deus in hac vita doctrinam de se cognosci, vt non alio modo spem alterius vitæ nobis faciat, & hæc qualiacunque initia tanto post se interuallo omnem humanam sapientiam relinquunt: vt eius adhæc nulla sit collatio. Sunt enim hæc rudimenta, rationi ignota sapientia, sunt ad salutem æternam necessaria & sufficientia. Non igitur tantum infantiam nostram agnoscamus, sed etiam esse in lactentium numero velimus. Vt enim non adolecet infans, qui lacte materno, aut nutrimento conueniente non alitur: ita nos quoque, ne spe perse-

ctionis

lectionis nostræ excidamus, hac verbi diuini, quo ad vitam æternam alimur & educamur, respicere non oportet. Hæc est infantia spiritualis, Deo placens, vt Christus testatur, cum obiurgat phariseos indignantes, quod in templo pueri caneant, *Hosanna filio David.* Hi sunt infantes, quorum voce vult esse efficax, quorum ore, vt addit psalmus, *perficit robur*, seu, vt vertunt, qui fontes considerant, *fundat regnum.* Loquitur autem de robore seu regno, quod in hac vita conspicitur & nominatur regnum Christi, quod est Filium Dei instituere & conseruare ministerium, colligere ecclesiam, viuificare credentes voce Euangelij, & sanctificare eos S. S. ad vitam æternam, defendere ecclesiam in hac vita contra regnum Diaboli, & post hanc vitam resuscitare sanctos ad vitam æternam, vt in eis regnet diuinitas palam, non per ministerium.

*Regnum
Christi.*

Fundamentum huius regni quod sit, Paulus explicat. 1. Corinth. 3. 11. dicens: *Fundamentum aliud poni non potest, præter id, quod positum est, qui est Christus.* Fundamentum Christus est, primum sua persona, quia omnia huius regni membra, id est, omnes sanctos, sibi copulatos & insertos gestat, seruat & continet, sicut fundamentum partes reliquas ædificij, sicut vitis palmites, Tum etiam doctrina de te, id est, de persona & officio suo. Vt enim politici regni neruus sunt leges honestæ: ita hoc regnum doctrina de Christo colligitur, continetur, & gubernatur: & sicut sine fundamento non consistit ædificium: sic nisi, quis sit Christus, vt quid nobis præstet, teneamus, quæcunq; reliqua videtur esse pietas aut consolatio, euania, ficta, nulla est.

Hoc fundamentum ponitur ore infantium, dum credentes doctrinam auditam, excitati a spiritu sancto discunt & amplectuntur, atque ita Christo inseruntur & coalescunt.

Vtitur autem Deus ad hoc summum opus nostra infantia, vt illustretur ipse gloria, dum operis magni-

D

gni-

gottudo, & organorum imbecillitas, non nostra, sed Dei potentia & efficacia res tantas fieri & consistere, manifestum faciunt, Tūc etiam, vt recundat superbiam suorum hostium, dum ingens ipsorum potentia nostra imbecillitate superatur, & nostra stultitiz species ipsorum sapientia nihil esse stultius, tandem patefacit, sicut dicitur: *In silentio & spe erit fortitudo vestra.* Destruit enim filius Dei opera diaboli, eripiens diabolo credentes, remittens & tollens peccatum, inchoans iusticiam, & vitam æternam, defendens ecclesiam, acculans & detegens malitiam hostium, reprimens & puniens eos, & nunc & in postrema ecclesie ab omnibus malis liberatione. Atq; hæc frementibus inferorum portis, per miseræ voces hominum partim efficit, partim restatur: quod 1. Cor. 10. 4. dicitur: *Arma malitia nostra non carnalia sunt, sed potentia Dei ad destructionem munitionum, quibus militamus consilia destruentes & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes & cisci omnem inobedientiam, cum complet fuerit vestra obedientia.*

*Institutio
catechetica
est necessa-
ria.*

I. Mandatum Dei.

Vt igitur valorum villas de mercium, quas continent, pretio nihil detrahit: sic vobis tenuitas & infantia doctrinam sonantis non ita negligenda videatur, vt quidquam de grauissimarum, quæ vos ad ardens Christianæ religionis studium hortantur, causarum pondere diminuat. Earum vero dum aliquas in hoc nostræ repetitionis exordio recensendas puto, inmensæ rerum maximarum mole sic obruime expior, vt vnde sumam initium, vix possim statuere. Quatamen aliquid istorum considerandum est, ea sane nobis prima sit, quæ omnes actiones & studia nostra debet regere, seria diuinæ maiestatis & perspicuis mandatis declarata voluntas. Colloquimur enim nunc, qui sumus ciues ecclesie, ac certò scimus, prophetarum & apostolorum libros esse certissimas diuinæ mentis & voluntatis patefactiones. Passim autem in his tradita & repetita sunt præcep-

pra, quæ iubent omnes homines diligenter inquire & cognoscere doctrinam in illis libris comprehensam. Hoc est præceptum decalogi de sabbatho, hoc est illud, quod dicit seruator. Luc. 10. 42. *Unum necessarium.* Huius sapientiæ cognitionem ait esse vitam æternam: hanc, ut sæpè alias, ita scripturus eius quasi epitomen Dauid in primo psalmo commendat, eam veræ beatitudinis comitatu ornans. Sed non satis hæc fuerunt *philanthropia* & sollicito de nostra salute patri cœlesti. Addit etiam peculiaria mandata de summa doctrinæ, omnibus, præsertim verò iuuentuti, proponenda, hoc est, de nostra institutione catechetica. Deuteronom. 4. 9. inquit: *Docebo eos filios tuos.* Et Deuteronom. 6. & 11. *Ponite hæc verba in cordibus & in atriis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & oculos vestros collocate. Docete filios vestros, & illi meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubaueris atque surrexeris. Scribes ea super postes & ianuas domus tue, & multiplicentur dies tui & filiorum tuorum in terra.* Præcipi audimus parentibus, & quibus eorum partes commissæ sunt, ut doceant ac doceri curent: iuuentuti ut discat: virisque ut assidue doctrinam inculcent, repetant, meditentur. Eam vero cum liberis tradi, & in conspectu semper nobis esse vult: breuitatem & perspicuitatem requiri manifestum est, id est, catechesin seu summam doctrinæ cum explicatione nec proluxa nec obscura. Sic Paulus 2. Timoth. 1. 13. *Hasceas,* inquit, *hypotyposis sanctorum sermonum, quas a me audiisti, in fide & dilectione in Christo.* Cum eius exercende ac tuende præcepto, definitionem nostræ catechetice audi-
mus.

Hypotyposis & veras sententias de singulis doctrinæ partibus ordine & breuiter comprehenditas, ita *hypotyposis* *sanctorum* *sermonum.* ut quasi oculis subiectæ sint: & genus seu formam docendi & loquendi propriam, perspicuam, congruentem cum sermone prophetico & apostolico significat. Ideo nominat sanctos sermones à se traditos in

Gatechesis. fide, seu de fide & caritate in Christo, id est, in agnitione Christi sicut passim totam pietatem ad finem & caritatem reuocat. Est igitur catechesis summa doctrina de fide & caritate in Christo, ab apostolis & prophetis tradita, seu summa doctrinae Christianae, breuiter, ordine & perspicue comprehensa. Non enim nostrum est dogmata excogitare, sed necesse habemus referre nos, vt Elsa. 8. 20. dicitur, ad legem & ad testimonium. Explicatio autem addenda est, quae sit recta partium & ordinis monstratio, & verborum ac phrasae interpretatio.

*II. Salus
nostra
Deus a-
duktos con-
uertit &
saluat per
doctrinam
cognitam,
tanquam
organon
verbi.*

Hæc vnatio, ad excitandum in non profanis mentibus doctrinae sacrae studium, satis est efficax. Illis enim Dei mandatum, instar omnium causarum est; etiam si nihil accedat. Sed cum Deus indulgens imbecillitati nostrae causas etiam huius præcepti nobis indicet, reuerenter eas considerare necesse est. Affirmat autem Deus, ideo nobis discendam esse doctrinam, quia per eius cognitionem, & non aliter, omnes, qui per ætatem possunt intelligere, quiq; ex illis vitæ æternæ hæredes futuri sunt, velint conuerrere & saluos facere. Confidenter & mirifice dictum est à Paulo Rom. 1. 16. *Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti.* Et 1. Cor. 1. 18. *Sermo crucis pereuntibus quidem stultitia est, saluandis autem nobis potentia Dei est.* Et ib. 23. *Placuit Deo per stultam prædicationem saluos facere credentes.*

*Contra
Svvenck-
feldianos,
de efficacia
Spiritus
sancti per
ministe-
rium.*

Verum hæc sententia, vt multis & grauib; Spiritus sancti testimoniis tradita & confirmata est, ita magnis diaboli conatibus oppugnatur. Nam paradoxon hoc de stulta crucis prædicatione, mentes humanas non mediocriter percellere videns mendaciorum pater, fanaticos homines incitandi occasionem attingit, vt nihil minus esse docendi officium clamitet, quam organon, quo conuertantur homines. Deum se nobis immediatè communicare, vocem nostram nos idolam facere. Fundunt isti quidem singularis cuiusdam illuminationis specie habentia, *δυνάμει πνεύματος.*
Sed

sed quibus nitantur fundamentis, & quam diuino consilio sapientiam opponant, audite, quæso, & considerate. Nihil, inquit, omnipotens Deus indiget ad conuertendos homines istæ voce, nihil istoc ministerio, lectione, meditatione. Non igitur hoc instrumento vitur, nec saluandis vlla huius discendi laboris necessitas imponenda est. Vos ego iam alloquor pueros, inter quos estne aliquis tam infirmus, tam puerili iudicio, qui non explodendum esse intelligat eum, qui sic vobis ratiocinetur? Facile Deus omnipotentia sua perficere potest, vt quis absque libris, absque præceptoribus, absque studio peritus sit literarum & doctrinæ, vt apostoli & alij in primitiua Ecclesia linguis utebantur, quas nunquam didicerant, potest fecundare terram, & ex ea fruges educere sine agricolarum laboribus, potest naturam hominis sustentare absque cibo, vt Moysen & Christum quadraginta diebus: non igitur necessaria, nec earum, quas optamus & expectamus, rerum aliqua causa existens, opera sumitur, dum scholastici libros & studia tractant, præceptores & scholas adeunt, agricolæ aratra, ligones, rastros & falces terræ admovent, ac singuli vitæ tuendæ vitam impendimus. Videtis, in quos excitatis & insanix scopulos diabolus impellat infelices homines, qui cum nec fundamenta vel pietatis vel artium meliorum didicerint, nec discendi laborem amēt, videri tamē quod minimē sunt, cupientes, extollere se aduersus scientiam Dei, & sapientiam æternam suæ subiicere censuræ, non dubitant? Nec. n. plus mentis quàm frontis habent, cum exempla eorum, qui miraculo conuersi, vt Paulus, vel donis ornati sunt, vt apostoli in pentecoste: cum magnam multitudinem audientium euangelium, nec tamen credentium, cum scripturæ sententias allegant, quæ de spiritus sancti officio concionantur. Scimus Dei beneficio & fatemur, posse Deum sine hæc docentium & discientium opera, quos vult, conuertere, & hunc finem esse miraculorum, vt constet, ordinem, quo in natura est efficax, ab ipso conditum esse,

*Causa in-
stitutum mi-
nisterij.*

1.

2.

3.

4.

5.

esse, & seruari liberrimè. Scimus adeo conuersionem esse donum solius Dei, vt quantò perditum hominem saluti restituere, quam non existentem condere, maius opus & admirabilius est, tantò maioris impudentia sit ac furoris, illud, quam hoc, efficacitati vocis humane tribuere. Sed illud etiam scimus, placuisse Deo, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Cur sic ipsi vitum sit, etsi nihil necesse est, nobis rationem reddi, tamen huius etiam consilij causas saltem aliquas nunc intelligi patitur, sed non easdem piis & impiis proponit. Nam his quidem hanc rationem dicit, quia sic voluit coram tota ecclesia, & ipsorum conscientia teste, euidentiore esse suam iustitiam in condemnanda malitia repugnantium verbo reuelato: in nostra verò consideratione & aliz causa locum habent, quæ ad doctrinam & consolationem nostram faciunt. Cum vox ministerij & omnis nostra cogitatio de Deo sit ænigma, in quo nunc videmus Deum & eius voluntatem: admones nos de magnitudine nostri lapsus, quo factum est, vt pœne non fruamur conspectu Dei, ex intervallo quasi & per interpretes nobiscum agentis, & excitat nos, vt aspiremus ad illam cœlestem scholam, in qua Deus immediatè à nobis conspiceretur & erit omnia in omnibus. Præterea vult Deus inquisitionem, meditationem & confessionem doctrinæ de se & voluntate sua etiam in hac vita non tantum in animis hominum latere, sed etiam palam sonare ac celebrari, ideoque summa qua potuit necessitate ad eam nos adstrinxit, ad salutem nos per eam se reducturum promittens. Atque adeo cum diuinorum operum excellentissimi *ouesque* homines esse voluerit, quare secundum vniuersi filij donationem, quanti hanc miseram naturam faciat, magis poterat ostendere? Doctrinam itaque lectam, auditam, cognitam, necessarium ad conuersionem nostri instrumentum esse affirmamus, non equidem Deo, sed nobis, non quia Deus non alio modo nos possit conuertere, vt architectus non potest absque instrumentis domum extruere, sed quia

non

non aliter voluit. Est profecto, est vera fides nullius, nisi Dei, donum & opus, sed quod per auditum verbum Dei, spiritus sanctus in nobis efficit. Plantat Paulus, irrigat Apollos, Deus autem dat incrementum. Et cum Paulus Euangelium à se prædicatum nominet potentiam Dei ad soluandos credentes, Item 1. p. 4. u. dicat: *Dedit alios apostolos, alios prophetas, alios euangelistas, alios pastores & doctores ad congmentationem sanctorum, ad opus ministerij in adificationem corporis Christi*, potestne de officio docendi vox gloriosior vlla proferri? Non igitur plus Deo sapere nobis permitamus, nec omillis regularibus, irregularia sectemur, nec tanti sit apud nos contemnentium euangelij vocem superbi, contumacia & perniciēs, vt ordinationis diuinæ fructum & efficientiam in organis misericordiæ minus amemus ac veneremur, vt nec scholasticorum quorundam iniqua, & perniciosa, profectus omnis ac bonæ frugis impedimenta, ceteris persuadent, institutionem & studium ad doctrinam & virtutem comparandam atque augendam res non necessarias esse: sed potius obsequenibus & gratis animis suamur dulcissima consolatione, quam nobis confirmatur, & placere Deo nostros labores, & à nobis non frustra suscipi, iuxta hæc dicta: *Eccles. 11. 1. Mitte panem tuum super aquas, quia post longum tempus eum reperiēs. 1. Cor. 15. 58. Labor vester non est inanis in Domino. Matth. 18. 20. Vbi cumq; sunt duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum.* Hæc promissiones nisi notæ & certæ essent, in tantis diaboli furoribus & humani generis miseriis, de quibus nimis verè dicitur, *οἱ πλείους κέκρυψται*, docentium optimus & publicæ salutis amantissimus quisq; conditione esset infelicissima, locumq; suum difficillimè teneret. Ego certè, qui nullo in numero sum, sic me afflictum esse sentio, vt dolorem meum & consistere ad hoc pulpitu non mihi permissurum, & hanc vocem in ipsis præcordiis & faucibus inclusurum existimem, nisi in hoc nostro cœtu aliquos esse certò scirem, quorum pectora veram & salutarem doctrinam admittunt,

& accenduntur spiritu sancto, ut rectè Deum agnoscant & iuocent, ac vana Dei templa sint, ipsum celebratura in cœlesti consuetudine. Nec tamen hæc dicta sunt, quod cognitionem ac lucem doctrinæ parem, & eadem spiritus sancti dona in omnibus expectemus. Iubet enim nos Paulus Rom. 12. sapere iuxta mensuram fidei, quam singulis Deus attribuit. Fundamentum vero saluandos omnes idem tenere necessarium est, hoc est, quis sit Christus, & quid præstet singulis, scire & credere oportet, ut dicitur Iohan. 17. 3. *Hæc est vitæ æterna, ut cognoscant, te solum esse verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum.* Et Iohan. 3. 36. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam.* Ex his aliisque similibus sententiis intelligimus, verum esse dictum, quod Dionysius, qui falsò nominatur Areopagita, existimatur autem esse Corinthius, tribuit Bartolomæo Apostolo: *Euangelium est breue & longum.* Breuitas eius manifesta & multò maior est, quam legis Moisaicæ, eaque singulorum animis & cordibus infixæ esse debet ac potest, idèdque toties in scriptis prophetiis & apostolicis tradita & repetita est euangelij summa, & symbolis comprehensa. Exhausti verò euangelica sapientia multò etiam minùs quam legalis, per omnem æternitatem poterit. Sed cum in hac mortalitate vitam æternam incoandam esse certum sit: superinduemur enim, si non nudi reperimur: natura veræ conuersionis ea est, ut non resisteret conuersos ad Deum in curriculo suo patiat, sed perpetuum in illis proficiendi studium ac desiderium accendat. Ideo præcipitur. 2. Pet. 3. 18. *Crescite in gratia & cognitione Domini nostri & saluatoris Iesu Christi.* Et Ephes. 2. 19. dicitur: *Non amplius estis hospites & aduena, sed ciues sanctorum & domestici Dei, superstructi fundamento prophetarum & apostolorum, existente summo angulari lapide ipso Iesu Christo, in quo totum ædificium congmentatum crescit in templum sanctum in Domino.* Et Marc. 9. 24. orat ille: *Credo domine, sed opem fer incredulitati meæ:* Et Luc.

*Euangelium
est breue &
longum.*

17. 5. discipuli. *Domine adauge nobis fidem.* Tuber-
tur sancti & dicuntur proficere, & perfectus petunt.
Non igitur sunt in eorum numero, qui proficiendi
studium non habent. Sed nec illos animum despen-
dere, oportet, qui lucis & vigoris in seminis inue-
nientes, imbecillitatem & fordes suas vero animi do-
lore agnoscunt atque deplorant. Sic enim dicit pater
aeternus de filio, Esa. 42. 3. *Calamum qui affigitur non
conteret. & linum fumans non extinguet.* Et filius de pa-
tre Matth. 18. 14. *Non est voluntas patris mei, ut pereat
semm de parvulis istis:* Et ipse de Ieroh. 6. 37. *Omne
quod dat mihi pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad
me, non eieciam foras.* Vbiunque pietas non simulata
est, à Deo est & adiutor, cum eaque beneficia euan-
gelij æterna & *ἀσκήσεις* indissolubili vinculo divi-
næ veritatis coniunctæ sunt. Nisi enim ex sola & gra-
tuita Dei misericordia, qua omnes credentes recipit,
non autem ex nostræ renouationis gradibus, fidei &
salutis nostræ certitudo penderet: nulla nostræ con-
solationis esset firmitas. Tria igitur hinc sumi pos-
sunt hominis Christiani quasi *κετήρια*: Fundamenti
complexus, & proficiendi studium, quæ singulos vni-
uersali promissioni æternæ salutis includunt: Et con-
solatio, quodd propter donorum seu graduum inæ-
qualitatem non simus perituri, quæ consolatio indi-
gnitatis nostræ cogitationi opponenda est. Hæc tria
quæ separari nunquam possunt, complexus est Pau-
lus, inquitens 1. Cor. 3. 11. *Fundamentum aliud pone-
re nemo potest præter id, quod positum est, qui est Chri-
stus.* Si vero quis adificat super fundamentum hoc, au-
rum, argentum, gemmas, ligna, fenum, calamum, cuiusq;
opus manifestum fiet: Ipse autem saluus erit, sic tamen,
tanquam per ignem. Ex his igitur, quæ hæcenus dicta
sunt, manifestum est, mandatum Dei, & salutem pro-
priam omnes homines, atque in his iuventutem et-
iam, magnam videlicet partem, & seminarium eccle-
siæ, ad discendum, cum primùm per ætatem possunt,
Christianæ doctrinæ fundamentum hortari & ob-
stringere. Id quod omnes, quibus primæ ætatis for-

mandat provincia data est, grauissimè seuerissimeque huius officij sui partis admonet.

III. *Conserua-
tio et pro-
pagatio do-
ctrinae pu-
rioris ad
postereros.* Docentes enim & discentes, diligentem & actem pietatis curam non nobis solum, sed nostris etiam & vniuersae posteritati debemus. Experimur autem, doctrinae cuius summa non breuiter & perspicue comprehensa, publicè nota, repetita, inculcata & peruulgata sit, quam faciliè, successu non longi temporis, obrepit obliuio, & multiplex deprauatio. Scimus etiam, quo testa recens odor, siue bono siue malo, semel est imbuta, illum tenacissimè seruate: cumque mala, si qua didicimus, plerumque pertinaciùs adhuc rescant, iuuentutem ad pietatem non institutam & assuetam, cyclopicae ac Dei, religionisque vniuersae contemtricem aetatem sequuturo seculo minari ac tradere: Ad bona verò cum vi, magnis conatibus & longa cura flectamur, operis difficillimi primo quoque tempore principium faciendum esse, nemo sanae mentis non fatetur.

IV. *Captus iu-
uenuis et
iudiciorum.* Non solum itaque ad puritatem & reuerentiam doctrinae nobis & posteris conseruandam: sed etiam, cum tradendam esse iuuentuti ostensum sit, ad iuuenilem captum necessaria est institutio catechetica. Nam si de cæteris artibus huic aetati tradendis, rectè dictum est,

Quicquid precipies, esto brevis, et cito dicta.

Percipiant animi dociles, teneantque fideles:

quantò magis in hac cœlesti & humanis mentibus peregrina sapientia, breuitas & facilitas quaerenda & adhibenda est? praesertim sacris testimoniis nostram experientiam approbantibus, ut Hebr. 5. 11. *Omnis particeps lactis imperitus est sermonis de iustitia. Puer enim est, Perfectorum autem est solida esca.* Ideoque cum Paulus de sua docendiratione 1. Cor. 3. 2. sic loquitur: *Lacte vos potauit, non cibo, nondum enim potestis, ac ne iam quidem potestis cibo vesci. Adhuc enim carnales estis.* Tum inde ab initio in ecclesia, doctrinae hypothesis aliqua nota, solennis & propter breuitatem & euentiam apprehensu facilis exitit, & ad-

V. *Semper in
ecclesia &
surpata
est.*

posse

posteritatem seruata est. Vt cum genere humano accreuerunt ipsius Dei voce tradita summae, legis: *Si bonus fueris, eris acceptus*, & euangelij: *Semen mulieris conteret caput serpentis*: sic postea Abrahæ repetita promissio & decalogus: tandem vero symbola & summa in apostolicis libris passim sparsa, accommodata nimirum forma confessionis ad singularem aetatem diuinas patefactiones. Et quidem nostrum hunc institutionis morem, qui catechesis nominatur, visitatum fuisse tum in veteri tum in apostolica ecclesia, Paulus indicat Rom. 2. vers. 18. cum nominat Iudæos *κηρυττοὺς ἐκ τοῦ νόμου*, indè ab ineunte ætate legem edoctos: & Galat. 6. vers. 6. cum inquit: *κηρυττοὶ τῆς εὐαγγελίας*. Itemque Luc. 1. cap. 10. *ἐπὶ πᾶσι τοῖς κληρονομοῦσι τοῦ λόγου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ*. Hæc testimonia cum omnibus anteponenda sint ecclesiæ, apostolorum tempora sequuntur, exemplum non recito, tanquam ex historiis publicè notum. Illud potiùs addo: quod si tanta constantia morem hunc seu formam institutionis non humano consilio, sed, ut videmus, diuinitùs inductam, recens adhuc & vrgens ecclesia seruauit, subdeliram hanc mundi senectam, languescente indies ecclesia & maioribus subindè tenebris ingruentibus, acuenda magis est, omnis in conseruanda & propaganda doctrina diligentia, quam quidquam de ea remittendum. Hæc enim est ætas illa, de qua dictum est Matthæi 24. v. 23. *Tunc si quis dixerit vobis: Ecce hic est Christus, aut hic, ne creditis. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetae, & edent signa magna & ostenta, & seducantur etiam, si esset possibile, electi*. Et prolixè concionatur Paulus 1. Timoth. 4 & 2. Timoth. 3. Et Petrus 2. vers. 3. Hæc verò prædictiones calamitatum postremi temporis, non tantum consolationis & confirmationis nostræ gratia scriptæ sunt, sed etiam ad vigilantiam, & quibus obuiam eatur erroribus, arma comparanda, nos hortantur. Sic enim orditur Christus hoc triste vaticinium: *Videte, ne quis seducat vos*. Non solos igitur ad docendum accessuros, sed omnes, quibus

VI.

*Postremi
temporis
pericula &
hereses.*

quibus salus sua cordi est, veras sententias de singulis Christianæ doctrinæ partibus, animis infixas habere, & aduersus corruptelas, quàm quisque potest optimè munitos esse, necessarium existimemus, & omnes, quibus docendi & gubernandi partes datæ sunt, nisi tanquam curatores officij sui negligentes & infidi, de suorum perniciem malint rationes reddere, magna sedulitate sibi commissos rectè doceant, vel docendos curent. Ac parentum vestrorum, voluntas meritò laudanda est, quòd non domi tantum & in templis, sed in scholis etiam, pietatis summam proponi vobis & inculcari volunt. Vident enim, quæ tenebræ sequuntur, & in his omnes detinendi, quanta diabolo facultas & occasio data sit, postquam amissa primitiua ecclesiæ catechumenos instituendi & audiendi consuetudine, in locum illius, ineptum & futile confirmationis papisticæ spectaculum successit: vident, eadem nunc, aut his deteriora nisi Deus clementia singulari nos respiciat, esse metuenda. Quo periculo, vt vix quidquam piis omnibus maiorem tristitiam adferre potest, ita nec aliquid inuenire facile est piis parentibus oprabilius aut iucundius, quam si cerò sibi polliceri possint, in eadem diuinæ veritatis luce, quæ nobis nunc accensa est, aliquantò post liberos & nepotes suos esse victuros. Quare si non sumus ~~desperari~~ atque crudeles aduersus illos, qui nos plus, quàm seiplos, diligunt: annitamus pro viribus, ne nostra negligentia hanc ipsorum spem labefacemus, ne his votis obistamus: sed vt vnà cum illis gratos Deo nos exhibeamus, qui etiam ex his mundi fecibus æternam ecclesiam sibi collecturus, sole celestis doctrinæ reducto, regni Antichristiani caliginem ita discussit, vt nemo nisi pertinaciter aures & oculos obtruncans, aut agnitæ veritati repugnans, fraudes diabolicas, inuolucris quibus sese venditabant, exertas non animaduertat ac deprehendat. Quod si fecerimus, filius Dei beneficia in nos collata seruabit nobis & augebit iuxta promissionem: *Habenti, id est, volenti proficere, dabitur*: sin diuersum egerimus, pe-

VII.
*Premia
 doctrinæ
 a-
 mata, &
 pæna con-
 sentia.*

hæ consequentur, quas minatur contraria sententia :
à non habente, etiam id, quod habet, auferetur. Certe
 quam non ferat Deus euangelij patefacti & mundi
 contemtum, & doctrina diuinitus inspirata, mundi to-
 ta historia clamat. Queritur Esa. 5. 14. *Abiecerunt legem
 Domini exercituum, & verbum sancti Israel blasphema-
 uerunt. Ideo iratus est furor Domini in populum suum,
 & extendit manum suam, & percussit eum.* Et Amos 8.
 n. minatur : *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & mittam
 famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed
 audiendi verbum Domini : Et commovebuntur a mari
 usque ad mare, & ab aquilone usque ad orientem : circum-
 bunt quærentes verbum Domini, & non inuenient.* Gen-
 tem Israeliticam, quam Deus tot insignibus titulis &
 privilegiis, tantis successibus & miraculis ornauerat,
 & longè supra genus omne mortalium exulerat, ab-
 iectam infra omnes infimos homines videmus, & in
 meridiana prophetiarum concionum luce tam tur-
 piter & portentose cæcutire, vt omnibus hominibus
 non dico iocum aut bilem mouere, sed horrorem, eius
 exemplum consideratum incutere possit. Causam
 tantorum malorum esse contemtum & neglectio-
 nem sanæ doctrinæ de Deo & nostra salute audimus
 affirmare vocem prophetarum, & ipsius Christi, Joh.
 5. 43. *Ego veni in nomine patris mei, & non accipitis
 me : cum alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* A-
 liorum exemplorum recitatione superledeo : sed vñ
 attingo floresissimi pauld antè ac felicissimi regni
 Angliæ, non eo tantum, quod est insigniter triste, sed
 etiam, quod in hoc cœtu nostro nullus adeo puer est,
 in cuius ætatem non inciderit. His enim temporibus,
 aguitione diuinæ veritatis donata Angliæ, & regnan-
 te Eduardo V I. ecclesiis & scholis egregie constitu-
 tis ac florèntibus, rege vero nato annos sedecim, pie-
 tate, virtute ac doctrina longè, quam pro modo æta-
 tis, excellentius ornato, ita vt in regno pulcherrimo
 nihil esset ipso rege pulchrius, ea regio nulli terra-
 rum orbis parti, felicitate cedebat. Sed subito rebus
 humanis Eduardo summæ spei principe exempto, re-
 gnum

*Persecutio
 Anglica
 Mariana.*

goum denuò pontificia tyrannis occupauit, carceralibus, exiliis flammis & ferro crudeliter vastatis pulcherrimis ecclesiis, hominibus eruditione & sanctitate antecellentibus, nulla neccitatibus, nec sexus, nec dignitatis ratione habita, aliis ad rogos & grauissima supplicia raptis: alius versus omnes mundi angulos dissectis. Iam quinquies dum hæ calamitates illic durant, annus abiit. Ego nostra potius agnosco & deploro peccata, quàm de alienis iudicium mihi sumo. Sed nondum mihi penitus exciderunt voces Anglicorum exilium hinc a me acceptæ auribus, quibus illi de sua gentis ingratitude, securitate, & quæ eam ceperat euangelij satietate, conquerebantur. At videmur ne rem nostram nos melius agere? utinam quidem agamus. Cùm Pilatus Galilæorum interfectorum sanguinem admisceisset victimis, inquit Christus Luc. 13. 3. *Nisi penitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.* Versantur nobis ob oculos, & minantur, impenitiorum tumultus & ruinæ, quibus duriter quassatur ecclesia. Inhiant nobis latrones Turcici, qui nobis magna viciniantur Christum eripere, suumq; Mahometum obtrudere, quos audimus quotidie grassari latius in nobis cognatum sanguinem, iuuentutem Christianam, ad suæ turpitudinis & blasphemix societatem abstrahere, irruptionem ad nos moliri. Exsecratur nos ac tollendos clamat vniuersum *βελουγα* regni pontificij: pullulant & succrescunt vndiq; tanquam hydrum capita, intra & extra ecclesiam hæreses, & variæ corruptelæ plures, quàm numerari possunt. Ac planè nunc illud est, cùm, nisi Dominus seruet nobis semen, quin Gomoræ & Sodomæ similes reddamur, nihil restat. Ne sic tandem simus ferrei, nec sic nos ipsos oderimus, ut ista nos nihil moueant. Quæramus Dominum, dum inueniri potest. Sux quisque salutis rationem secuto ineat, quæq; ad eam pertinent, collecta & instructa corde teneamus, ut nos, si fractus illabatur orbis, impavidos feriant ruinæ.

VIII.
Doctrina

Omnes quidem hæc, quæ diximus, attingunt, sed nostrum præcipuè scholasticum ordinem. Consequuntur

hunc enim omnes, qui scholas vnquam instruerunt, *ecclesia,*
aut gubernarunt, aut in illis versati sunt, aut alios ver- *præcipua*
sari volunt, non doctiores tantum, sed meliores etiam *scholasticæ*
eos, qui in his educantur, effici debere. Quod cum ita *non esse*
sit, scholam esse confitentur, ceterum ordinatione di- *debet.*
uina docentium & discipulorum doctrinam generi hu-
mano necessariam, de Deo & aliis rebus bonis, ne ex-
tinguatur notitia Dei inter homines, vt seruetur ec-
clesia, multi fiant hæredes vitæ æternæ, seruetur disci-
plina, & homines habeant alias honestas utilitates ar-
tibus.

Procul igitur à nostro scopo, nimis procul aberramus, nisi certò statuimus, quod non tam in hunc finem in his Christi myrmecis & aluearibus opus feruere debeat, vt literis cultiores, quàm vt bonis & sanctis moribus ornatiores, Deoq; & hominibus gratiores efficiamur. Constat autem in ecclesia, omnem de virtute præceptionem sine doctrina pietatis nihil esse nisi aberrationem & abductionem a Deo, à veris bonis, vera iustitia, vera salute. Quidquid enim non ad gloriam Dei, quidquid non in nomine Christi Iesu, quidquid non ex fide facimus, peccatum & abiectum ac damnatum à Deo esse, spiritus sanctus pronunciat. Non solum igitur, à scholis ecclesiæ doctrina remota, de vera & integra virtute, qualem Deus postulat nihil diceretur, sed etiam, quæ restaret exigua & obscura particula, non suo quidem accessu, sed eorum, sine quibus nihil est sanctum aut sanum, defectuione, nos ex malis deteriores redderet. Sed hic omnium sanorum consensus, etiam satisfacere nobis debet, maioris tamen sint nobis mandata diuina, quæ scrutari scripturas, attendere lectioni, *q. 7. Quæ* verbum Dei, iubent. Cum autem sine doctrina & exercitatione scholastica, explicare sermonem propheticum & apostolicum doctrinæ partes rectè, ordine & perspicuè discernere & exponere nemo possit, quis non vider, quam arcto studia pietatis vinculo scholis copulata sint? Quod igitur opus in genere humano summum est, ac sine scholasticis operis à nobis præstari non

non potest, præcipuum in scholis esse iudicemus, librorum videlicet propheticorum & apostolicorum intellectum & explicationem. Cumque nobis accuratius doctrinam cognoscendi maior, quam cæteris hominibus, facultas & occasio detur, eam rectè negligimus, & suspectam pietatem nostram facimus, & maiores negligentia & infirmitas pœnas dabimus. Neque verò nostra solum, sed aliorum etiam causa, nobis præcipuè scholasticis curam hanc & custodiam doctrinæ Deus mandatam esse voluit. A literatis enim, sermonis genus intelligentibus & seriem doctrinæ inuentibus, institutio & interpretatio reliquis expectanda est.

Cùm igitur in scholis religio tradenda sit, ut pueris, idque rectè, tradi possit, catechesis necessaria est. Nec enim sine breuitate discit hæc ætas, nec vilius disciplinæ partes tam à docentibus quam à discipulis dextrè & *αιαλογικῶς* tractari possunt, cuius non utriusque summam quandam animo conceperint. Horum utrumque causa est, cur toties in sacris libris summæ repetitæ legantur, ut, *Agite penitentiam, & credite euangelio. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam, &c.* Cùm autem dictum sit Col. 3. 16. *Sermo Christi habitet inter vos opulenter in omni sapientia*: addendæ sunt explicationes cum prophetarum & apostolorum sententiis congruentes. Nec aliud est catechismus, quam talium sententiarum brevis declaratio. At talis cùm sit libellus **E X A M I N I S**, qui vobis proponitur, & autor proprio & perspicuo verborum genere, summa fide & dexteritate, Christianismi capita complexus sit, similem denique catecheseos formam in multis ecclesiis extare non paulum referat: vos ipsos ad discendum excitetis, & has nostras miseris chartas existimetis esse fascias, in quibus inuolutus Christus à nobis inueniri vult. Eas verò fascias, quæ vobis commendantur, quæ vos ad eas amplectendas hortantur sermō, per quæ vos obtestor, ut illæ vobis cordi sint, multa videtis esse.

Man-

*Examen
Philippi
Melanch-
thonis.*

Mandatum Dei: vestram salutem, officium, quod debemus posteris, exemplum purioris ecclesiæ, vestrum vitæ genus, vestram ætatem, vestrorum voluntates & spes, imminetia pericula, præmia & pœnas à Deo expectandas. Sed ut nostræ admonitiones sunt necessariæ, sic illas absque spiritus sancti moribus scimus nihil proficere. Ad Deum igitur conuersi, quod in hac euangelij luce nos nasci voluit, agamus ei gratias, & nos ab ipso doceri & gubernari petamus.

DIXI.

III.

DE VERBI INCARNATIONE.

Symbolum à patribus Antiochenis aduersus Paulum Samosatenum.

Ex actis concilij Ephesini primi.

COnfitemur dominum nostrum Iesum Christum ante secula quidem ex patre, per spiritum sanctum verò nouissimis temporibus ex virgine secundum carnem natum, vna duntaxat persona ex cœlesti diuinitate & humana carne conflata, subsistentem. Totum Deum & totum hominem. Totum Deum etiam cum corpore, sed non secundum corpus Deum. Totum hominem etiam cum diuinitate, sed non secundum diuinitatem hominem. Totum rursum adorabilem etiam cum corpore, sed non secundum corpus adorabilem. Totum adorantem etiam cum diuinitate, sed non secundum diuinitatem, adorantem. Totum increatum etiam cum corpore, sed non secundum corpus, increatum. Totum formatum etiam cum diuinitate, sed non secundum diuinitatem formatum. Totum Deo *ὁμοῦσιον* etiam cum corpore, sed non secundum corpus, *ὁμοῦσιον*: quemadmodum neq; secundum diuinitatem quoq; homini-

E

bus

bus coessentialis est: est autem nobis secundum carnem *ἐν σαρκί*, etiam in diuinitate existens. Etenim cum illum secundum spiritum Deo consubstantiallem dicimus, non dicimus hominibus secundum spiritum, coessentialem. Contra autem cum illum secundum carnem hominibus consubstantiallem prædicamus, non prædicamus illum secundum carnem Deo coessentialem. Vt enim secundum spiritum nobis *ἐν πνεύματι* non est: (Nam secundum hunc Deo *ἐν πνεύματι* est:) ita vicissim Deo secundum carnem coessentialis non est: secundum hanc autem nobis consubstantialis est. Quemadmodum autem hæc distincta, & inter se secreta pronuntiamus, non ad inducendam vniss indiuisæ personæ diuisionem, sed ad denotandam naturarum & proprietatum verbi & carnis distinctionem, & inconfusibilitatem: ita illa, quæ ad indiuisæ vnionis compositionis, veritatem faciunt, vnita prædicamus & veneramur.

Ergo & contra. Si caro inuenitur ubiq, quomodo non carnis & Verbi, quod ubiq, est, vna est natura?

Vigilius libr. 4. aduersus Eutychen.

Si verbi & carnis vna natura est, quomodo cum verbum ubique sit, non ubique inueniatur & caro? Namque quando in terra fuit, non erat vique in celo: & nunc quia in celo est, non est vique in terra, & in tantum non est, vt secundum ipsam Christum speremus venturum de celo, quem secundum verbum nobiscum esse credimus in terra. Igitur secundum vos, aut verbum cum carne sua loco continetur, aut caro cum verbo ubiq, est, quando vna natura contrarium quid & diuersum non recipit in seipso. Diuersum est autem & longè dissimili circumferibi loco, & ubique esse: & quia verbum ubique est, caro autem ubiq, non est, apparet, vnum eundemque Christum vtriusque esse naturæ, & esse quidem ubique secundum naturam diuinitatis suæ, & loco contineri, secundum naturam humanitatis suæ: creatum esse, & initium non habere: mori subiacere, & mori non posse: quod vnum illi est ex natura verbi, qua Deus est, aliud ex natura carnis, qua idem Deus homo est. Igitur vnus Dei

Dei filius, idemque hominis factus filius, habet initium ex natura carnis suæ, & non habet initium ex natura diuinitatis suæ: creatus est per naturam carnis suæ, & non est creatus per naturam diuinitatis suæ: circumscriptus loco per naturam carnis suæ, & non loco capitur per naturam diuinitatis suæ: minor est etiam angelis per naturam carnis suæ, & æqualis est patri secundum naturam diuinitatis suæ: mortuus est naturâ carnis suæ, & non est mortuus naturâ diuinitatis suæ. **HÆC EST FIDES** & confessio catholica, quam apostoli tradiderunt, martyres roborauerunt, & fideles hucusque custodiunt. Vnde impiissimè & Eutychanæ hæreseos veneno infectus Leonem audes reprehendere, dum ex diuersitate gestorum vnius domini Christi, veritatem edoceat vtriusq; eius naturæ: vt quod ille ad demonstrationem vtrarumq; protulit naturarum, professionem calumnieris duarum esse personarum.

IV.

EPISTOLA D. ZACHARÆ

RIÆ VRSINI AD AMICVM, DE

PRÆDESTINATIONE: TOTAM DE EA

disputationem eruditè & breuiter expli-

cans: & consilium, quod infirmi

hic sequantur, osten-

dens. S.

HAtenus ne quidè legendi tempus habuit tuam de prædestinatione disputationem. Imò ne nūc quidem habeo, sed eripio tantum temporis aliis negotiis dilatis, vt semel me liberem tua postulatiōe, quæ mihi videtur non ita necessaria, si D. Beza & Martyris scripta legisti, quæ tibi me nominasse credo. Volui etiam hoc testatum facere, non animum habentem, sed facultatem tibi gratificandi mihi defuisse. Postulo autem abs te vicissim, vt ne disputando alios turbes, qui vel nolunt aliud audire, atque ipsi

*Referatur
ad locum
de præde-
stinatione*

semel

semel animo conceperunt, vel non possunt subito doceri de rebus, quas antea nunquam sunt meditati, & quantum principia seu fundamenta falsa pro veris cum lacte imbibebant. Nisi sperarem te tibi hac in parte Christianâ prudentiâ & infirmorum tolerantia temperaturum, verbum ad te non scriberem.

*Doctrina
de prede-
stinatione
non difficilis.*

Non videtur mihi, vt tu scribis, difficillima pars doctrinæ Christianæ ea, quæ est de prædestinatione: si modò sine præiudiciis, & sine affectibus, & serio studio non reformandi Deum ad nostras *Quæstiones*, sed ab ipso de ipso discendi, & omnem gloriam ipsi tribuendi, atque à nobis ad ipsum transferendi, scripturam sacram legamus. Sic mihi facta sunt facilia, quæ videbantur difficilia, dum ex autoritate hominum pendebam, qui neque seipso, neque me expediebant. Nullus est locus doctrinæ sacræ, de quo
 „ plura sint scripta in libris prophetiis & apostolicis,
 „ quàm hic ipse de prouidentia, electione, libero arbitrio: vt mirer, homines doctos & Christianos in eo hære.

Consilium.

Facias, quod ego feci, qui propter istam solam causam, vt colligerem, expenderem, conferrem, quicquid de ea tam in concionibus, quàm in exemplis scripturæ continetur, perlegi diligentissimè Biblia à Genesi vsque ad finem Apocalypseos. Hoc vbi fecissem, partim videbam, partim exsecrabar ista *omnium* disputationum, & fumos sophismatum, qui frustra offunduntur huic fulgori. Poteris hoc per otium facere in Italia, vbi non habebis religionis exercitia, præter lectionem Bibliorum, & precationem priuatam. Quidam etiam boni non habebant tantum otij, vt hoc facerent, alioqui non sic se implicassent. Istud autem semper tene, quod antea monui. Si non statim fiant tibi omnia petuia & perspicua, non turbari te finas, sed paulatim sedulo animo mediteris inuocans Deum, & fundamentum tenens quod apud pios est extra controuersiam: non te ipsum, sed Deum esse authorem totius tuæ salutis, & quicquid es, habes, facis boni, siue magni, siue parui. Sic non errabis cum aliquo

stergendum ac aridum

aliquo periculo conscientie aut salutis, etsi non omnia possis enodare & explicare, quæ cuperes. Scientia inflat: dilectio verò ædificat.

Distingue Providentiam & Prædestinationem I.
tanquam totum & partem. *Providentia* enim est eter- *Providen-*
naum & immutabile & optimum consilium seu decre- *tia a præ-*
tum Dei, secundum quod omnia ad gloriam creato- *destinatio-*
ris, & salutem electorum eueniunt. *Prædestinatio* est *ne diser-*
consilium Dei æternū de electorum salute inchoan- *nenda.*
da & perficienda: & de reprobo. um desertione, & ab-
iectione in pœnas: Ideoque Electionem & Reproba-
tionem tanquam partes complectitur.

Discerne item providentiam bonorum & malo- II.
rum culpæ (nam mala pœnæ habent rationem boni, *Bona &*
id est, iustitiæ, ac proinde eatenus sunt à Deo:) *Bona mala culpa*
prouidet, hoc est, ab æterno decreuit & vult Deus effi- *discernen-*
cere decreto tempore, ordine, modo. Horum igitur *da.*
est causa, effector, author. Hæc sunt nō modò secun-
dum providentiam, sed etiam à providentia Dei. *Ma-*
la siue peccata, prouidet ab æterno, id est, decreuit &
vult permittere, seu, non obstat, cauere, impedire,
quò minùs fiant ab aliis: nequaquam autem efficere
in ipsis aut per ipsos. Horum igitur nequaquam est
causa, sed alios causam earum esse finit, iusto & opti-
mo ac sapientissimo consilio. Hæc sunt secundum
quidem providentiam Dei, sed nequaquam ex ea:
quia non decreuit Deus efficere, sed permittere, vt alij
efficiant. Est autem *permittere*, non impedire pecca-
tum in aliqua actione, seu non efficere, vt sit confor-
mis legi & naturæ diuinæ. Sic verò permittit pecca-
tum Deus, quando vel non illuminat mentes suo spi-
ritu, & voluntatis suæ agnitione, vel non flectit ani-
mos, vt in actione hunc finem principalem habeant,
vt agnitam Dei voluntatem exsequantur, & Deum
hac obedientia honore afficiant. Hæc enim duo, nisi
faciat in nobis Deus, quicquid egerimus, quantumvis
bonum, iustum, sanctum fuerit, nihil nisi peccatum,
nisi *πῶλον* erit coram Deo.

*Permittere
quid sit.*

Abominanda

III.
Iam distingue etiam Deum à creaturis & cau-
sis

Discrimi- sis secundis, iis discriminibus, quæ in quæstione de
na creato- mundi gubernatione præcipuè sunt spectanda. *Pri-*
us & cre- mium: Creaturæ sibi mutua sunt obligatæ, ut altera
turatum alterius salutem promoueat, & interitum impediat
seu causa- ubicunque potest: quia Deus hoc omnibus præcipit,
rum secur- & ipsæ de se inuicem hoc mereri possunt: *Et tu con-*
darum. *uersus confirma fratres tuos.* Deus nulli est obligatus

1.

ficut non ad creandum ex nihilo, ita neque ad seruand-
 um eum, siue ut sit omnino, siue ut in bonitate, & re-
 ctitudine, & felicitate, in qua conditus est, maneat:
 Quia omnia, quæ omnes habent bona, ab ipso ha-
 bent: ipsi autem à nullo potest quicquam boni, aut
 felicitatis, aut commodi accedere, propter immen-
 sam & perfectissimam ipsius *in Gen. 1.* *Quis est, qui*
Mat. 20. 15 *prior dedit Domino, ut retribuatur ei? An non licet mihi fa-*

2.

cere de meo, quod volo? *Secundo:* Dei iustitia postulat,
 cum ipse sit summum bonum, & author ac finis o-
 mnium, ut omnia referat ad suam gloriam, & potius
 omnes creaturas perire sinat, si res ita postularer,
 quàm illi non satisfaciat. Creaturæ autem se & o-
 mnia sua, non sibi, vel aliis, sed Deo debent. Idèd Pau-
 lus optabat etiam *ad Cor. 13.* *esse à Christo, si salute &*
Rom. 9. 3. *conuersione fratrum suorum posset gloriam Christi*

3.

illustrare. *Tertio:* Deus igitur iustissimè peccatum
 creaturarum potest permittere, hoc est, non impedi-
 re: quia nouit pro sua sapientia, potentia, iustitia boni-
 tate immensa, illo ad suam gloriam & electorum sa-
 lutem uti. Hoc non possunt creaturæ. Idèd legi de im-
 pediendis, quantum in ipsis est, etiam alienis pecca-
 tis sunt subiectæ. *Quarto:* Deus prima causa est, & ef-
 fector bonorum omnium in mundo. Creaturæ tan-
 tum sunt instrumenta bonorum, quæ sunt per ipsas,
 quibus Deus uiuit, pro optima & liberrima volunta-
 te sua, & qualibet pro natura & modo agendi, quem
 ipsi indidit & præscripsit, & conseruat sua providen-
 tia. *Quinto:* Deus solus simpliciter immutabilis est.

4.

Malac. 3. 6 *Deus sum ego, & non mutor.* Creaturæ omnes mutabi-
 les, alix sup̄e natura, quæ contingenter tantum a-
 gunt. ut fluxus elementaris, materia, & motus anima-
 lium

5.

lium: vel contingenter, & insuper etiam liberè, vt voluntates angelorum & hominum: alia suâ quidem naturâ immutabiles, ac proindè necessariò agentes, sicut agunt: sed tamen Deo æquè faciles mutatu ac reliquæ: vt, motus solis suâ naturâ est, qualem videmus. Deus tamen cum vult, potest eum sistere aut abrumperè. *Sextò*: Deus solus est simpliciter & absolutè liber, hoc est, à seipso mouens omnia, ipse motus & pendens à nullo, in se ipso rationem & causam suorum consiliorum habens, & *diuini* & *æterni* summam, aliter, si libuisset ei ab æterno res decernendi: necessitatem & contingentiam omnibus imponens: ipse autem à nullo accipiens. Eph. 1. 9. *Secundum beneplacitum, quod proposuit in seipso.* Creaturarum autem rationalium libertas non est absoluta, hoc est, à nullo alio pendens, sed licet moueant sese interno principio, intellectu, monstrante obiectum, & voluntate illud eligente aut repudiante proprio motu, sine vlla coactione: tamen ab alio agente, nempe à Deo reguntur, qui & obiecta offert, quibus, & quæ & qualia, & quomodo vult & ad ea & per ea afficit & mouet, inclinât & flectit voluntates, quorum, & quando & quatenus vult. Nimis contumeliosè de Deo sentitis, si quis libertatem in Deo, & in creaturis non discernit. Non igitur tollit, sed conseruat, & auget libertatem voluntatis, diuina prouidentia & operatione tam generalis quàm specialis. Quanto enim magis Deus siue mouet, siue deserit eas, tantò maiori impetu, ac proindè tantò liberius & cupidius voluntates feruntur ad bona, vel ad mala. Idcirco tum demùm liberrimè volumus bona, cum sic Deus erit omnia in omnibus, vt nihil nisi bonum velle possimus, nempe in vita cœlesti.

Distingue etiam rationem effectuum. Idem effectus quia procedit à diuersis causis, earum respectu *Discrimina* diuersus est. Bonus quatenus à bona, malus quatenus à mala causa existit: Contingens & mutabilis, *ratione* quatenus à contingenter agente: Necessarius & *causari* à immutabili, quatenus ab immutabili causa pro *quibus de-*cedit. Respectu igitur Dei, in quo sumus, viuimus, *pendent.*

& mouemur tam mali, quàm boni, bona sunt omnia, quæ fiunt, cum summè sit bonus & immutabiliter bonus, ac proindè non nisi bona possit velle & facere, cum natura sua & cum lege, in qua naturam & iustitiam suam expressit, congruentia. Respectu creaturarum bona, quatenus bona sunt, & à Deo in bonitate sua conseruantur, mala quatenus mala, & Deo permittente ac deferente à bonitate in qua condita sunt, degenerant, nec in eam à Deo restituuntur. Sic respectu diuinæ libertatis omnia contingenter fiunt, etiam quæ ex causis secundis maximè necessaria sunt, vt motus cæli: respectu immutabilis decreti omnia necessariò, vt cum milites crucifigentes Christum ossa ipsius non frangunt, sed latus aperiuunt lancea, quæ respectu causarum secundarum, erant maximè contingentia.

Vt igitur Dei consilia, & opera, & iudicia non fiunt meliora, si per bonos ea exequatur: ita nec deteriora si per malos, & interea non corrigente ipsorum mentes & voluntates Deo, peccantes & penam per peccata sibi attrahentes. Sic etiam, vt libertatem & contingentiam actionis diuinæ non tollit aut minuit ad vnum destinata, & necessariò agens causa secunda: ita providentiæ, voluntatis, consilij, decreti diuini immutabilitatem, non infringit mutabilis natura causarum secundarum, & suapte naturâ ad vtrumque aut diuersum effectum æque propendens & apta: consilio autem & gubernatione diuina ad alterum seu certum vnoquoque tempore, secundum suam naturam & operationis modum determinata, inclinata, & mota, siue mediatè siue immediatè.

V.
Differen-
tia pecca-
torum.

Discerne & peccata, quorum alia sunt per se & suo genere peccata, videlicet quæ à Deo prohibita sunt, nec ab ipso singulari lege seu exceptione iuventur fieri, vt spoliatio Ægypti, mactatio Isaaci. Alia per accidens, videlicet quæ à Deo præcepta, aut saltem concessa sunt, sed à creatura deprauata prauè, hoc est, non ita, vt præcepta sunt, fiunt, vt impiorum & hypocritarum sacrificia, precatio, eleemosynæ. Vtrumque autem,

autem, siue per se, siue per accidens peccent homines, suo vicio & suâ culpâ faciunt. Quod verò Deus in ipsorum actionibus spectat & intendit, semper est bonum & iustum.

Postremò discerne etiam necessitatem coactionis, & immutabilitatis. Hæc enim confundere, nimis agreste esset. Illa enim violenter mouet, externo tantum principio: hæc secundum naturam agentis, interno principio mouente & moto, sicut moueri aptum est natum. Hæc ut viderem, postquam oculos mihi Deus aperuit, non feci vnius cassæ nucis, fabulas illas: Deum fieri causam peccati: tolli contingentiam, libertatem. Didici autem hæc ex locis scripturæ infinitis, qualia sunt. *Gen. 20. Ideò custodius te, ne peccares in me, nec permisisti, ut tangeres eam. Genes. 45. Pro salute vestra misit me Deus ante vos. Item. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis. Genes. 50. Nolite timere. Num possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Dominus vertit illud in bonum, et exaltaret me, sicut in presentia cernitis, et seruaret multos populos. Exod. 4. 7. 10. 11. 14. Indurabo cor Pharaonis et seruorum illius, et faciam signa mea in ea. Et 9. Ideò posui te, et ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra. Exod. 12. Dominus dedit gratiam populo coram Aegyptiis, et accommodarent eis, et spoliauerunt Aegyptios. Exod. 21. Qui non est insidiatus (ei quem interfecit) sed tradidit illum Dominus in manus eius. Dicit de corde fortuita. Exod. 32. Occidat unusquisque fratrem, et amicum et proximum suum. Laudantur hoc facientes, qui absque isto mandato pessimè fecisset: nec tamen, si Deus non dedisset hoc mandatum. Alio obiecto admoto illorum animos irritasset, minus iustè puniisset idololatrias per instrumenta peccantia, quàm per iustè facientia, eò quod non occulta prouidentia, sed patefacta Dei voluntate regebantur. Exod. 33. Miserebor cuius voluerò, et clemens ero in quem mihi placuerit. Num. 23. Non est Deus quasi homo, et mentiatur, nec et filius ho-*

VI.
Displex
necessitas.
Testimo-
nia ex ve-
teri testa-
mento.

minis, & mutetur. Dixit ergo & non faciet? Locutus est, & non implebitur? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo, Deu. 5. Quis det eos habere talem mentem & timeant me, & vniuersa mandata mea in omni tempore, & bene sit eis, & filius eorum in aeternum. His & similibus locis ostendit Deus, quid probet quo delectetur, quid placeat ei. Sed Exod. 33. Miserebor cuius voluero: & similibus, quid efficere velit in hominibus, & in quibus. Deut. 13. Si dixerit Propheta, eamus & sequamur Deos alienos: non audies vocem eius, quia tentat vos Dominus, & palam fiat, Strum diligamus eum an non. Et ibidem. Prophetas autem ille interficiatur: quia locutus est, & vos auerteret a Domino Deo vestro. Deu. 29. & non dabat vobis Deus, cor intelligens & q. in praesentem diem. Ios. 11. Domini sententia fuit, & indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel & caderent, & non inuenirent illam misericordiam, ac perirent sicut praeceperat Dominus Moysi. Iudic. 2. & 3. Dominus reliquit gentes, quas iusserat deleri. 1. Reg. 2. Non audierunt vocem patris sui: quia voluit Dominus occidere eos. Ibidem 10. Abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. Ibidem 10. Spiritus Domini recessit, a Saul, & exagitabat eum spiritus malus Domini seu a Domino 2. Reg. 12. Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in conspectu filius tuus. Tu enim fecisti abscondere. Ego autem faciam hoc in conspectu omnis Israel. 1. Reg. 16. Dominus praecepit ei, & malediceret David. Et qui est, qui audeat dicere, cur sic fecerit? Ibid. 17. Domini vultu dissipatum est consilium Ahitophel. Ibid. 24. Addidit furor Domini irasus contra Israel. conuertitq. Davidem, & diceret ad Ioab. Numeras Israel, & 1. Paral. 21. Surrexit Satan contra Israel, & incitauit Davidem, & numeraret populum. 2. Reg. 12. & 2. Paral. 10. Non acquieuit Roboam populo: erat enim voluntas Dei, & 2. Paral. 11. Mea hoc gestum est voluntate. 3. Reg. 22. Dedit Deus spiritum mendacij. 2. Paral. 36. Suscitauit Deus spiritum Cyri. Esdr. 6. Conuerterat Dominus cor regis ad eum.

adeos. *Iob. 1. Dominus dedit, Dominus abstulit. Iob. 12. Adducit consiliarios in stultum finem. Iob. 14. Constituit terminos eius, qui prateriri non poterunt Psal. 105. Conuertis cor eorum, Et odissent populum eius Psalmo. 115. Que voluit fecit. Proverb. 16. Omnia fecit Dominus propter se ipsum, etiam inipsum ad diem malum. Ibid. In sinum proueniuntur sortes, sed à Deo iudicium earum proficiscitur. Ibidem 21. Cor regis in manu Domini, sicut flumina aquarum, quorsum volet inclinabit. Ecclesiastic. 7. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit. Sapient. 8. Sapientia pertingit ab extremo ad extremum firmiter & stiliter disposuit omnia. Vide eius libri cap. 12. & 19. Sirac. 17. Non possunt corda sua ex lapideis facere carnea. Iesai. 10. *Va Assur* Virga furoris mei, &c. in manu eius indignationem. Ad gentem fallacem mittam eum, Et auferat spolia, & diripiat pradam, &c. Vide integrum locum: qui solus sufficit ad refutationem obiectionis de causa peccati. Similia sunt in cap. 13. Iesai. 14. Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? Iesai. 43. Omnem qui inuocat nomen Domini in gloriam meam creavi eum, formaui eum & feci eum. Ibidem. Operabor, & quis auertet illud? Iesai. 45. Ego Dominus faciens pacem & creans malum. Iesai. 46. Consilium meum stabit, &c. Et locutus sum & adducam illud, creavi & faciam illud. Ier. 13. Si mutare potest Æthiops pellem suam, & Pardus varietates suas, & vos poteritis benefecere, cum didiceritis malum. Ierem. 50. Aperuit Dominus thesaurum suum, & protulit vasa ira sua. Thren. 3. Quis est, qui dixerit, Et fieret Domino non iubente? Ex ore altissimi non egredientur, nec bona nec mala. Ezech. 12. Loquar verbum & faciam illud. Ezech. 14. Propheta cum errauerit & locutus fuerit verbum. Ego Dominus deceptus Prophetam illum. Ezech. 18. Nolo mortem morientis. Quale est illud. Deu. 5. Quis det eos talem, &c. Ezech. 20 Dedi eis precepta non bona. Ezech. 29. Nebucadnezar seruum meum seruare fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Cyram. Ezech. 36. Et dubo vobis cor nouum, & spiritum nouum*

ponam in medio Vestri: Et auferam cor lapideum de eaque vestra. Confer cum Sirac. 17. & Ier. 13. Ezech. 38. Circumagam te, & ponam fenum in maxillis tuis, & educam te. In die illa ascendent sermones super cor tuum, & cogitabis cogitationem pessimam, & dices: Ascendam ad terram, &c. Confer cum Iesa. 10. Dan. 4. Iuxta voluntatem suam facit tam in virtutibus aliquam in habitationibus terra: Et non est qui resistat manus eius, & dicat ei, quare fecisti? Amos 3. Non est malum in ciuitate, quod Dominus non fecit: dictum de malo pœnz: sed sapissimè per accidens etiam est malum culpa, quod finit Deus concurrere. Mich. 4. Gentes multe congregata sunt. Ipsa autem non cognouerunt cogitationem Domini.

Ex nouo
Testamen-
to.

Matth. 7. Non potest arbor bona malos fructus ferre. Ibidem, adificati super petram non corruent. Vide commentarium Philippi super illum locum. Luc. 10. Passer & nux non cadit. Matth. 11. Gratias tibi ago Pater, quod hac abscondisti à sapientibus. Matth. 13. Vobis datum est nosse: Cateris autem non est datum. Matth. 16. & passim apud Euangelistas. Quod oporteret Iherosolimam & multa pati. Matth. 18. Necessè est venire scandala. Matth. 20. Annen licet mihi de iure meo facere quod ego volo. Multi vocati, pauci electi. Matth. 24. Oportet omnia fieri. Ibid. Electos in errorem induci (scilicet finaliter) non est possibile. Ioh. 6. Quidquid dat mihi pater ad me veniet, & venientem ad me non eiciam foras. Ibid. Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit illum. Ibid. Hac est voluntas Patris, ut quodcumque dedit mihi ex eo non perdam. Iohan. 19. Et alias oves habeo, quas oportet me adducere. Ibi. Oves meas nemo rapiet ex manibus meis. Ioh. 11. Caiphas cum esset Pontifex, prophetauit. Ioh. 12. Propterea non poterant credere, quia excacauit eorum oculos. Ioh. 13. Scio quos elegerim. Ioh. 14. Quem spiritum Mundus non potest accipere. Ioh. 15. Non vos me elegistis, sed ego vos. Act. 1. Oportuit impleri dicta de Iuda. Act. 2. Hunc definito Dei consilio & prescientia traditum per manus impias accepistis, & cruci affixum interemisistis. Act. 3. Per ignorantiam fecistis.

Deum

Deus autem, quæ præcunxiuerat sic impleuit. Act. 4. Conuenerunt, et facerent, quacumq; manus tua & consilium tuum prius decreuerant fieri. Act. 13. Credi derunt, quotquot ordinati erant ad vitam æternam. Act. 17. Ipse datur omnibus vitam & modum per omnia. Ibid. In ipso vivimus, mouemur & sumus. Rom. 1. Tradidit illos Deus in reprobam mentem. Roman. 8. Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Roman. 9. Cuius vult miseretur, quem vult indurat. Legi totam disputationem Pauli. Rom. 11. Electio obtinuit: reliqui indurati sunt. Ibidem *ῥεῖς ὁ γὰρ* sunt austerius. 1. Cor. 4. Quid habes quod non acceperis. Eph. 1. Elegit vos in ipso ante Mundi creationem, et firmus sancti. Ibidem. Prædestinati secundum propositum eius, qui omnia efficit secundum consilium voluntatis sue. Legatur ipsius caput, Philipp. 1. Deus efficit in nobis velle & perficere pro bona voluntate. 2. Thessal. 2. Immisit eis errores efficares. Vide locum, &c. 2. Timoth. 2. firmum stat fundamentum Domini. 1. Ioh. 2. Ex nobis egressi sunt, sed ex nobis non erant. 1. Ioh. 4. In hoc est dilectio, quia prior dilexit nos. Apocal. 17. Deus dabit in corda eorum, et faciant sententiam suam. Sed ego nimis multa, dum volui pauca tantum delibare. Nam sexcenta similia loca scripturæ inuenies.

Accedunt his argumenta, quæ nemo euerteret.

Omnipotentia Dei non patitur quicquam fieri, quod Deus non aut simpliciter aut secundum quid velit. Quod etiam simpliciter non vult, id fieri non potest ullo modo.

Argumenta ex axiomatica de providentia.

In finita ipsius sapientia non patitur quicquam in Mundo sine ipsius consilio fieri.

1.
2.
3.

Dum fines, quos habet omnium optimos, vult, etiam media vult, saltem secundum quid: non autem quatenus peccata sunt.

Bona omnia & res positivæ in Mundo ab ipso sunt, & eius providentia reguntur. Morus igitur quatenus sunt motus à Deo reguntur.

Nec Dei consilia a creaturarum operibus, sed contra

4.
5.
trā

trà creaturarum actiones & motus à Dei consilio pendent.

6. Præscit immutabiliter etiam maximè mutabilia. Ergo præscit ex causa immutabili, hoc est, æterno decreto suo. Hæc providentiam confirmant uniuersalem omnium particularium.

*Axiomata
de electio-
ne æterna
& immu-
tabili.*

1. Non minus multa electionem æternam & immutabilem.

2. Nihil in quoquam potest existere boni, nisi Deus ab æterno decreuerit hoc efficere.

3. Quos semel amat, eos ab æterno in æternum amat. Ergo non possumus esse certi de præsentis gratia Dei erga nos, nisi certi etiam simus de æterna, nisi Deum mutabilem velimus fingere.

4. Credere debemus vitam æternam.

5. Spes debet esse certa.

6. Petenda salus æterna sine conditione & hesitatione.

7. Rata est perpetuò Christi pro electis intercessio. Sufficiant mihi hæc à multis. Fortè etiam tibi. Te igitur tandem iam audiamus.

*Responsio
ad obiectio-
nes.*

1. *Electio non abducit nos à voluntate Dei* *Primum:* hæc doctrina homines abducit à voluntate Dei revelata ad arcanam, à verbo ad impressiones fidei factas, antequam verbo audito credatur. Quid audio? Si vidisti, hæc scripta in nostra doctrina cur non profers aut notas loca? Si sequi putas ex ea, cur non argumentis agis, & deducis consequentias? Quæ hæc est Dialectica, & à quo præceptore tibi tradita, conuitia dicere dira & capitalia in homines innocentes sine vlla vel specie probationis? Si autem nec scripta à nobis monstrare, nec ex doctrina deducere bona aliqua aut saltem apparente consequentia potes (vte non possè certissimum est) cur nos hoc lorio perfundis? Nunquam hæc nobis in mentem venerant, omnia docemus contraria. Qui de nobis hæc tibi vel aliis inculcant, mentiuntur sceleratissimè & impudentissimè, tanquam Diaboli. Apage igitur hæc

hæc monstra. Verbum Dei est, ô bone, amplectentes
 cupido & grato animo, in vera pœnitentia, benefi-
 cium Christi in Euangelio oblatum, debere statue-
 re, se esse in gratia apud Deum per Christum, & esse
 certissimos hæredes vitæ æternæ, idque non ex ope-
 ribus, neque factis, neque præiis, sed ex mera, &
 gratuita Dei misericordia, qua ab æterno ipsos di-
 gnatus est præ aliis, quod nisi fecisset Deus, vñ cum
 cæteris fuissent perituri in sua cæcitate & impieta-
 te. Verbum constituimus maiorem Syllogismi.
 Testimonium conscientie, quod credamus ver-
 bo, & pœnitentiam agamus, minorem: hoc modo:
 Qui credit in Filium habet vitam æternam. Ego
 credo in Filium. Hinc deducimus istam conclusio-
 nem de qua est quæstio. Ergo habeo vitam æternam.
 Estne hoc abducere à verbo, aut aliunde atque è
 verbo iudicare de gratia Dei & salute nostra? Profe-
 cto si tu aliter iudicare de re volueris, in æternum pe-
 nieris.

Nos textum Pauli torquere & corrumpere, arca-
 na scrutari dicis. Exemplum nullum profers, nec po-
 tes proferre. Loco autem probationis conuicia pu-
 tidarum declamatiuncularum nobis oberudis. Si
 quæteremus, quare hunc potius, quàm illum, Pe-
 trum potius quam Iudam ad vitam æternam elege-
 rit Deus: an alij sint electi, quantus sit numerus ele-
 ctorum: aut similia horum: causam haberes hæc
 scommata in nos proliciendi. Hæc enim sunt abyssus
 imperuestigabiles, de qua Paulus: & nobis ad salu-
 tem non necessaria. Sed fontem salutis nostræ esse
 gratuitam Dei electionem, eamque certam & immu-
 tabilem esse, & nobis patefieri ex effectibus in nobis,
 hoc est, ex fide & pœnitentia, per auditum verbi Dei
 excitatis. Hæc non voluit Deus nobis ignota esse, sed
 propter suam gloriam & nostram consolationem
 millies in verbo suo inculcauit. Nihil igitur ad
 nos tua epiphonemata, nihil ad nos.

quantumvis tibi bella
 visa sint,

*Ad instan-
 tia ex Pau-
 lo Rom. 11.
 33.*

Secundum

II.

*Deliria
Stoica &
Manichæa
per calu-
mnia ob-
iiciuntur.*

Secundum : ne ab istis quidem obsoletis & aridis sterconibus abstines , nimirum destitutus aliis telis , quibus nos petas Stoicis & Manichæis. Exsecramur delirium Stoicum de necessitate in ipsis rebus inherente , quæ Deum & res alias constingat , & sibi subiectas habeat. Contra verò Deum liberrimum , & summum omnium rerum gubernatorem esse statuimus , qui facit omnia secundum beneplacitum suum , cuius manum nemo potest auertere , qui sit æternus , immutabilis , perpetuò sibi constans. Huius tu optimum , sapientissimum , liberrimum immutabile decretum quare tam perulenter derides nomine tabularum fatalium ? Futilitatem istarum stropharum ridere quis posset : sed impietatem blasphemam in Deum , quam addis , nemo Christianus riserit , sed ei vehementer indignatus fuerit. An tibi absurdum est , omnia quæ fiunt & futura sunt in æternum ; ante lapsum Deo fuisse cognita & decreta ? Rides ergo Paulum dicentem , ante conditum Mundum nobis datam esse gratiam in Christo : Et Iacobum dicentem : *Nota sunt Deo opera sua à seculo* , quod est ab æterno. *Act. 15. 18.* Te verò tam diu in studiis Philosophicis & Theologicis versatum tam ineptire , ut Deum nobis singas mutabilem. Profectò mente cates , si res agitur tibi seria : rursus fronte cates , si sic ludis amicè. Antu Niniuitis minitantiem & parcentem existimas mutari ? Parcere volebat tam antè , quàm post minas. Cur ergò minabatur ? Hanc ipsam ob causam , ut minando eos conuerteret , & conuersos seruaret. Non igitur à se dissentit , aut discedit à sententia. In minis enim subaudiebat conditionem hanc , nisi agerent pœnitentiam. Hanc autem in illorum animis minando efficere iam ab æterno constitutum habebat.

Grandem porrò dicam nobis impingis , disciplinam , inuocationem , Magistratum , Leges nos euertere ac tollere. Ohe verò pedetentim , ne offendas aut decidas de gradibus. Si futurum est , sicut profectò est immutabiliter & necessariò , quicquid Deus decreuit :
inania

inania sunt illa omnia, scilicet, si sine illis decreuisset, ut fierent ipsius decreta. Si verò per hæc media alios seruare, alios coercere, alios item inexcusabiles vult reddere, ac propterea nos illis vti iussit, & per hoc mandatum permouere nos, ut illis utamur, atque hoc modo bona nobis decreta consequamur: quis tu es reformator consiliorum Dei, qui inania illum decreuisse & ordinasse & præcepisse nullites? Decreuit Deus eras diem facere. An igitur tu nobis audiendus eris dicens, frustra oriri Solem? An quia ipse quotannis educit panem à terra, tollendam commoditatem cœli & agriculturam dices? Quæ schola te docuit à positione causæ primæ ad remotionem secundarum concludere? Cum Deus finem decreuit, etiam media ad finem ordinauit & decreuit, atque his vti nos iussit: Si utimur, ipsius beneficio, si non utimur, ipsius iudicio, nostra culpa, & periculo sit.

Blasphemias Manichæas non nobis sed Paulo impingis, cui nihil cum Mane est commune. Ab vno Deo bono omnes creati sunt boni, illius permisso iustissimo, lapsi sunt ac sese deprauarunt auertendo se à Deo. Ex hac igitur perdita massa elegit & reprobauit ab æterno, quos voluit. Nihil horum Manes. Atrox ergo conuitium est, Deum aliquos reprobasse contra dicta: *Deum vult nullos perire, sed omnes saluos* *Deum nullos sel-*
fieri, &c. Amore erga creaturas, & bonitate sua, quæ *le perire: &*
tamen ali-
quos repro-
basse &
trumque
scriptura
docet.
non patitur ipsum esse *improbus* in destructio-
ne suorum operum, & mandato, seu vocatione & in-
uitatione ad poenitentiam & salutem, nullos perire, omnes saluos esse vult: at non efficacia. Scenim nullius exitio lætari, quatenus exitium, destructio, cruciatus est: omnes ad se inuitare, etsi alios aliter, sæpissimè dixit in verbo suo. Effecturum autem, ut omnes obtemperent & seruentur, non modo nusquam dixit, sed plurimis etiam locis contrarium expressit. Sic non pugnat secum scriptura, docens, Deum omnium salute lætari, & tamen aliquos repro-
basse.

III.

Enthusiast. *torum vincere, cum robori eorum diffideres, id-*
miperca- *circoidem primo & tertio loco posuisti: nisi forte*
luminam *malis amplificationem esse ab Enthusiastarum no-*
obscium- *mine petitam, ut hoc etiam emblemata tibi non per-*
tur. *ierit. Sed age, quam tandem affinitatem cum iis*
contraximus? Neglecto verbo raptus nos expecta-
re dicis. Apud quem verò nostrorum audiuisti aut
legisti hoc? Non minùs igitur dicitur hoc verecun-
dè de nobis, quàm primum illud dicebatur, nos dis-
cedere à voluntate Dei patefacta. Deum in nobis
fidem & conuersionem efficere dicimus, sed per
verbum ordinatio quidem modo agendi, cui nos al-
ligauit, seruata sibi libertate præter ordinem agen-
di, si quando velit, sicut etiam per verbum mouen-
di, quos ipsi est visum & quando, & quatenus est
visum.

Voluntas
non est
otiosa.

Addis eadè incogitantia, & haud scio, an non
 reclamante conscientia, quia tamdiu nostros audi-
 uisti, secundum nos voluntatem nihil agere. In utro-
 que rursus argumentaris à positione causæ primæ ad
 exclusionem secundæ. Agit voluntas, sed mota & a-
 ctu, inclinata, emollita, renouata à Deo per verbum,
 non inquam impulsæ, ut lapis, vel truncus, sed obie-
 ctis in mente agitato alleccta & inuitata. Dei opus erat
 in Paulo hæc voluntas Pauli, quodd volebat facere,
 quæ vellet Dominus. Dei iudicium & Iudæorum pec-
 catum, quodd à Christo congregari volebant. Frustra
 præcedet gratia nisi conitatum voluntatis efficiat.
 Quid igitur dicis de poti modo agendi? Cur non po-
 tius audis illum doctorem Ecclesiæ, quid dicat: *Deus*
est qui operatur in vobis ut velitis, & perficiatis? Rem
 magnam & verissimam tibi dicam. Nullo modo pos-
 sumus tueri puritatem articuli de iustificatione gra-
 tuita & certa, contra meritum, quod de congruo vo-
 cant, & innoxio Papistarum, nisi explodatur impium
 commentum de generali gratia Dei, relinquente in
 nostra potestate acceptionem & usum vel repudia-
 tionem sui, & æternus atque immutabilis amor Dei
 erga

Phil. 2. 13.

2. 13.

Enoxi è remora
et impetu ruerit
inqueimanti abq;
inhibito.

Hem assensionis retentio.

erga electos, ab obscuratione & sophismatibus vindictur.

Quartum: rigide naturā agere voluisse videris, dum IV.
 robur argumentorum in medio collocasti, primum & *Deus non*
 ultimum argumentum laxis & caloniis complens, *est neq. ef-*
 contrā quam seīs præcipere declamatores in scholis. *ficitur causam*
 Hic est Achylles istorum: Deum fieri causam peccati, *sa peccati.*
 si decreuit aliquos in cæcitate, peccato, & morte relin-
 quere, quem tu benè cristatum produxisti. Sed huc
 nobis pharetram Philocteris. Primum rursus in eo
 candorem desidero, cūm dicis, multorum ex nostris
 hæc esse verba: Deum in reprobis hoc efficaciter o-
 perari, ut peccent. Multos narras, cūm ne vnum qui-
 dem proferas, nec possis credo proferre. Toto enim
 peccatore hanc vocem & sententiam execramur quod
 sexcentis testimoniis facillè probabunt nostrorum
 scripta.

Sed dixeris, consequi hoc ex nostra doctrina. Qui
 enim decrevit permittere hominum peccata, est eo-
 rum author. Vide quale sit argumentum tuum, quod
 inuersum sufficit ad causam tibi extorquendam è ma-
 nibus. Qui enim permittit peccatum, non debens
 cuiquam eius impedimentum, nedum etiam punien-
 dius habens pœnā desertionis & abiectionis in pœ-
 nas æternas, is nequaquam est author vel fautor, sed
 permissor & iudex peccati. Sic autem permittit pec-
 catum Deus. Sequitur, eum nihil minus esse, quam
 eius authorem. Si instas: at priuatio illa gratiæ, quàm
 pœnæ loco infligit, est peccatum: paralogismus ac-
 cidentis committis. Per se enim quatenus à Deo
 infligitur, iustissima pœna est: per accidens, hoc est,
 quia ab hominibus per primum & per subsequentiā
 peccata est attracta, peccatum est. Plus habuisset
 coloris, si ex providentiā collegisses hanc peccati ef-
 fectionem: quanquam idem est paralogismus. Vo-
 lebat vehementissimè & efficacissimè Deus cruci-
 fixationem Filij pereos, per quos facta est: nec tamen
 volebat, sed linebat concurrere cum suo iustissimo
 & sanctissimo, & omnium maximè admirando &

glorioso opere, quod per eos exercebat, ipsorum par-
 ticipium, quod postea horribiliter pangsit. Volebat
 bella Nebucadnezaris, eius interea oderat peccata.
 Volebat bellum Absolomi contra Dauidem & pol-
 lutionem coniugij Dauidis. Sed quatenus hæc vole-
 bat Deus, erant iustissimæ pœnæ Dauidis: quatenus
 autem Absolomus ista faciebat, regni tantum occu-
 pandi, & patrem opprimendi causa, minimè verò ha-
 bens mandatum Dei, quod sequeretur: erant seditio
 & incestus. Hæc verò prauitas Absolomi per accidens
 concurrebat cum iudicio Dei, quod per ipsum exercet.
 Nec plus egeris, si dicas, cum Deum fieri causam pec-
 cati, cum deserti ab ipso non aliud possunt nisi pecca-
 re. Scripturam enim & Deum ipsum accusas, sapissi-
 mè hoc dicentem: sed sine huius blasphemiz pericu-
 lo: quia genus humanum sponte sibi hanc necessita-
 tem peccandi in Paradiso attraxit.

V.
 Non est
 doctrina
 rationis:
 sed Euan-
 gelij.

Quintum. Dicis legale esse hanc doctrinam.
 Quid si esset legalis, an propterea esset falsa? Annon
 æquè vera est Lex & Euangelium? Addis: ex ratione
 sumtam. Perspicaciorem fuisse te oportet in libris
 Platonis & Aristotelis, quàm ego & omnes alij fui-
 mus, qui nunquam ibi quæuimus eam inuenire. Bre-
 uiter. Ex penetralibus Euangelij eam esse scito. An
 Paulum ad Romanos 9. 10. 11. 12. Ephesi. Legem præ-
 dicare voluisse existimas? Non opinor hoc te credere.
 Et quid magis ad medullam euangelij pertinet quàm
 æternus, grativus, immutabilis amor Dei erga ele-
 ctos, quem Christus dicit fuisse causam, cur etiam Fi-
 lium vnigenitum pro nobis daret, ne dum ut huic nos
 per fidem inuitos in æternam seruaret, & opus in no-
 bis inchoatum perficeret? Si hæc non sunt Euangeli-
 ca, nescio quæ sint. Monere iterum satis est, quod su-
 pra de puritate articuli iustificationis retinenda dixi.
 Partim admiratione, partim indignatione & dolore
 me perturbauit ista tua vox, quòd scribis: *Quam me
 illa exclamatio perturbat: Cui Dem aliquid debet?*
 Frontem ferij hæc legens. Certè aut parum legisti li-
 bros sacros, aut nimis occupatus es affectibus & præ-
 iudi-

iudiciis, cùm verba scripturæ tam audacter damnas. Annon est Paulina exclamatio Roman. II. 35. *Quis est qui prior dedit Domino ut retribuatur ei?* Certè me nihil magis consolatur, quàm hic ineffabilis Dei amor erga me, quòd mihi non plus debens, quam Iudæ, & Caino, ex hoste suo fecerit me filium suum per mortem vnigeniti. Nimis enim est ~~et ceteris~~ quod affers de obligatione Dei erga nos per promissionem. Quid igitur quaeso ante applicatam promissionem obtendes? At promissio cui Deum obligat, nisi qui fide eam accipit? Quis autem accipit, nisi quem Deus hoc beneficio dignatur? Credentibus obligat se, & hæc ipsa obligatio est ex gratuita bonitate. Vbi, vbi, vbi autem legisti in scriptura, quòd vlla promissione se Deus obliget ad fidem & pœnitentiam omnibus dandam? Hæc tu in æternum nobis non monstrabis. Ergo desine interea perturbari verbis Christi, ex intimo pietatis & veræ coram Deo humilitatis sensu profectis, nec illis dubitationem Papisticam stabiliiri finge, sine quibus fidei certitudo non potest consistere.

Sextum: Pudere ipsos iam dudum debebat argumenti de promissionibus vniuersalibus. Crimen enim quod ipsi committunt, nobis impingunt. Ipse met soluis argumentum, & tamen eo vteris. Si vniuersalis ad omnes homines pertineret, quantum chaos impietatis & absurditatis sequeretur. Si autem ad credentes restringenda est, vt omnino est, nos veritatem & consolationem vniuersalem tuemur, qui ex verbo Dei didicimus, omnes & solos credentes esse hæredes vitæ æternæ, & sic in gratiam receptos a Deo, vt in ea mansuri sint omnes in æternum: nullus eorum periturus, secundum dicta: *Nemo raptores meos: Ex eo quod dedit mihi Pater non perdam, &c. Ut seducantur, si fieri possit, elabi. Quos elegit, hos vocauit, iustificauit, glorificauit.* Hic est consolationis & fidei Christianæ colophon, & articulus iste postremo loco Symboli positus, eò quòd alios omnes propter iustum credimus, vt possimus cre-

*VI.
Promissiones sunt & vniuersales credentibus.*

Ioh. 10. 28.

Ioh. 6. 39.

Matth. 24.

24.

Rom. 8. 30.

dere vitam æternam, & cum Apostolo triumphalem illum præana canere: *Qui separabit electos, &c.* Contra verò illi Deum manifestissima & gravissima contumelia afficiunt, dum ipsius amorem sicut hominum, mutabilem esse fingunt: pios autem sua consolatione spoliant, vim, usum, & consolationem promissionum vniuersalium prorsus eneruant, conspuunt & conculcant, dum fingunt, aliquos verè credentes finaliter excidere & petire: & eos, qui nunc sunt apud Deum in gratia, nec ab æterno fuisse, nec in æternum fore: Id verò cum sit omni absurdo absurdus, sequitur omnino, cum de futura atque æterna Dei gratia nolunt esse certi, eos nec de præsentia esse posse. Docet scriptura, omnes credentes seruandos esse. Opponunt isti contradictoriam, quosdam credentes non seruandos esse. Vbi iam tua est consolatio, qua te in vniuersalem includas? Hæc sunt occulta Diaboli artificia, quæ animaduertenda & cauenda sunt.

Expositio Augustini ad Timotheum de omnibus ordinibus hominum, est propria illius loci, quod locus & contextus Pauli ostendit Sed contentiosis concedere soleo, de omnibus indiuiduis dici, quoad effectum erga omnes homines & vocationem, non autem quoad efficaciam. Pro vniuersali nostrum nemo ne pateretur quidem substitui indefinitam, tantum abest, ut possulet.

*I. II.
In Deo non
sunt con-
tradictoria
voluntates.*

Septimum: Responsione de vniuersalibus obturatur etiam toceylmus de contradictoriis voluntatibus. Nulla enim contradictio, Deum omnes credentes velle saluos fieri: nullos non credentes fore saluos. Malè etiam confundis mandatum ad omnes homines pertinens, ut omnes ad Christum veniant, cum promissione, quòd non omnes homines, sed omnes venientes ad te Christus sit refocillaturus. Itaque sicut nullos homines etiam reprobos, & perennes excludit a mandato: ita nullos ad te venientes, hoc est, credentes in ipsum à promissione.

Etiā *αὐτοπολησίαν* æquē putida est exprobra- *Deum non*
tio. Cum ex debito datur ea committi potest, non est *αὐτοπο-*
autem, cum ex gratuita & liberrima misericordia, *πολησίαν.*
sicut Deus dat. Diues in omnes est, sed non eadem o- *Rom. 10. 12.*
mnibus dona & beneficia dans, quia variam suppelle-
ctilem vult esse in sua domo amplissima. Sed cum a-
postolus potissimum hic de diuitiis æternis loqua-
tur, tu malignè omittis, quod ipse addit: *Invocantes*
enim.

Quæris, quo fundamento statuatur duplex e- *Duplex, i-*
lectio? Imo triplicem monstrabo in scriptura, pro *mo triplex*
diuersitate rerum, ad quas fit electio diuina. Primò *electio in*
elegerat Deus populum Israeliticum, vt esset ipse *scriptura.*
Ecclesia. Secundò elegerat Christus x i i. Apostolos
ad spargendum Euangelium in mundo. Tertiò neu-
tros horum omnes elegerat ad vitam æternam: quia
in illis multi vocati, pauci electi: in his vnus erat
Diabolus. Norat autem ipse, quos elegerat, nempe
ad vitam æternam, non tantum ad Apostolatum, ad
quem etiam Iudam elegerat. Sic & vocatio triplex
est: Ad ecclesiam visibilem, de qua dicitur: *Multi & Vocatio*
cati: Ad Ecclesiam sanctorum: quæ est interna, seu *triplex.*
efficax, quam Paulus vocat secundum propo-
situm videlicet saluandi vocatos: Ad certum ali-
quod officium in vita. Sic mea vocatio est laborare
in schola.

Voluntatem signi & beneplaciti rectè distinxerunt *Voluntas*
Scholasticæ non tanquam contrarias aut tanquam *signi & be-*
duas voluntates, sed tanquam vnā, partim patefi- *neplaciti.*
ctam, partim non: partim probantem, partim effi-
cientem, quæ naturæ diuinæ conueniunt.

VIII.
Doctrina
de perseue-
rantia non
reddit arro-
gantes, sed
credentes
vitam æ-
ternam.
Ostendunt Graui & pestilenti calumnia concludis:
doctrinam de perseuerantia finali, facere homines
arrogantes. An arrogantiam vocas credere vitam æ-
ternam? Nimis contumeliosè tractas Spiritum san-
ctum, & nimis atrox est ista ingratitude pro summo
beneficio, quod Deus in hac vita per Christum nobis
confert, nimirum, summa & fundamento consolati-

Coloss. 3. 3.

1. Pet. 1. 5.

tionis ac pietatis, certitudine salutis nostræ per Christum nobis parta. Quæ enim esset consolatio scire, quod semel quidem peperisset nobis Christus salutem, sed singulis momentis mille periculis amissionis eam obnoxiam esse. Scire igitur nos oportet, absconditam esse vitam nostram cum Christo in Deo, ibique tam tutò custodiri quam tuta est ipsius Christi vita in cælo regnantis. Millies hoc in scriptura dictum est. Lege Philippum in 7. cap. Mat. loco supra citato. Lege 5. & 8. cap. ad Rom. Video te non obsequere discrimen securitatis spiritus & carnis, & hære in ipsis doctrinæ Christianæ fundamentis, si ista planè *phœnixa* dicis ex animo. Quod si ita est, doleo vicem tuam valde, & hortor te, vt legas diligenter scripturam.

Electi amittunt Spiritum sanctum: sed non totaliter nec finaliter.

Etiā illud calumniosum est, quod dicamus, electos non posse excutere Spiritum sanctum. Imò læpè amittunt plurima dona, sed ea per pœnitentiam recuperant. Non enim deficiunt in vinctum à Deo, vt fiant hostes agnitæ veritatis, hoc est, non peccant in Spiritum sanctum, ideoque non sic labuntur, vt finaliter in erroribus contra fundamentum, aut peccatis, contra conscientiam perseuerent. Neque hæc consolatio securos facit, quia ad illos tantum pertinet, qui habent propositum cauendi lapsus, & a nulla re magis abhorrent, quàm ab offensione Dei. Est igitur implicatio contradictionis in illo diabolico Sarcasmo impiorum dicentium: *Si sum electus, faciam quidquid lubet, quis mihi non oberit.* Vult enim Deus nos statuere, quod simus electi. Hoc autem non possumus sine fide & pœnitentia. Omnia cooperantur ad bonum, scilicet diligentibus Deum: Nulla est condemnatio in iis qui secundum spiritum ambulant. Hæc duo coniuncta excludunt securitatem. Excitant autem ad alacritatem currendi in stadio nostro secundum præceptum: Firmam facite electionem vestram. Contra verò illi puluinar suis peccatis sternunt, qui fingunt, in manu sua esse, assumere & deponere pœnitentiam, quoties & quando ipsi volunt,

& lu.

& ludere cum Deo pro libidine. Istud verò examen, ad quod nos vocat certitudo salutis, vellem inquis, dechnare. Hoc diabolus quærit.

Dicta illa: *Qui perseverauerit usq; ad finem, etc. Vincens dabo coronam, etc.* non labefactant certitudinem salutis, sed sunt hortationes, quibus nos Deus in ea certitudine conseruat, excitans in nobis studium pietatis, & fugam peccatorum.

Mat. 22. 10.

Apoc. 2. 10.

Similis calumnia est, quòd doceamus homines iudicare de electione à priori. Aut malitiosè d' stimulant nostram sententiam, aut neq; nos, neque seiplos intelligunt. Iudicamus ex effectu, hoc est, ex fide & pœnitentia, de causa, hoc est, de electione. Hoc est iudicare à posteriori. De nullo ante finem vitæ statuerendum esse, an sit futurus beatus, si intelligis de aliis, re- èd dicis: sin de nobis ipsis, seu de sua vnusquisque propria conscientia & certitudine de se ipso: tetra, impia, diabolica, blasphema vox est, totum salutis fundamentum euertens. *Wer euch das gelehrt hat / der hat euch gelehrt wie ein Teuffel / vnd wenn er gleich ein Engel vom Himmel were. Quin aliud tibi dicam, nisi ante finem vitæ fueris certus, an sis hæres vitæ æternæ, post hanc vitam non eris: Dafür euch Gott behüte.* Nam fides ipsa est hæc certitudo, quæ est initium vitæ æternæ, quod oportet habere in hac vita omnes post eam habituros. Si tibi in mentem veniret definitio spei, quòd sit expectatio certa vitæ æternæ: *Sowürdet ihr solch ding nicht schreiben / dafür mir die Haar gegen Berg gehen. Wolte ich doch nicht hundert tausent Welt nemmen / daß ich so weit von meinem Christo sein solte / vnd nicht baß wissen / ob ich sein were oder nicht.* Verè Ethnica sunt ista, & vestibulum inferni. Itaque benè est, quòd Ethnicorum testimoniiis confirmas. Nam à verbo Dei hæc *dis. Als wir uns* dissentiant. Quare sic corrupis dicta scripturæ, quæ à timore filiorum, qui manent in domo, detorques ad timorem seruorum? Quæ miseria hæc est? Quanta est cæcitas, vniuersales promissiones iactare, & non excutere se ipsum, an sit ex iis, de quibus

bus promissiones loquuntur. Hoc planè est securitatem carnalem, & laruam fidei in hominibus facere, quæ in certamine præcipitat nos in desperationem. Non credo sic docuerunt quenquam promissiones vniuersales blaterare & spumare Lutherus & Philippus. *Es sind lauter Teuffels griff / für den ewns Gott behüte.* Sed adstat tabellarius. Et ego totam noctem impendi scriptioni huic summa cum difficultate. Vale. Peto ne me ampliùs talibus disputationibus laceras. Bene vale, 11. Septembris Anno. cIo Io LXXIII.

EIVSDEM D. ZACHARIAE VRSINI EPISTOLA AD
eundem amicum ex Italia reuersum.

S. Gratulor tibi felicem reditum ex cloaca diabolorum, & precor, ut prosit tibi balneum, quod post illam ingressus es. Quod si opus est, etiam pumicem huic schedæ inclusam tibi mitto, quo fricatus redeas nobis lautus sat commodè. Est enim pumex iste benè aridus ante annum ferè missus à me. ut iusseras, Noribergam. Sed ibi te non offendit. Itaque reuersus ad me, iam ad te proficiscitur, cum alioqui scribendi nec argumentum nec tempus haberem. Noui hinc nihil. Augecunt contagia pestilentiz, ut metuamus dissipationem scholæ. Plurimæ sunt dissenteriz, quæ etiam nostram domum affligunt. Quasi nostratibus ut in tempore hinc abeant. Vale. Septemb. 1574.

*Fragmentum epistolæ Vrsini ad amicum de
causa peccati.*

Vnum habent *μερμηρυχία* de causa peccati: cetera tam inepta sunt: ut sint indigna responsione. Sed illud etiam puerilis est paralogismus accidentis. Per accidens enim, hoc est, propter defectum & vitium
arguit

atque aberrationem voluntatis diaboli aut hominis peccatum est illud opus, quod Deus iustissima, & cum natura sua ac legi optimè congruente voluntate per instrumentum illud vitiosum & peccans vult fieri, permittens interea peccata creaturæ, hoc est, non corrigens eam, vt cum Deo iustè agente & ipsa agat iustè: siue dum non illuminat eam voluntatis suæ agnitione, siue dum non fit ei sit suo spiritu, vt patet factæ Dei voluntati obediendi causa agat quòd agit. Atque ita Deus semper agit benè, siue per bonos, siue per malos. Creatura verò cum Deo agit benè in bonitate, in qua condita est, à Deo conseruata, aut in eam restituta: ideoque bonum, quod agit, Dei opus est, quod ipse vult & efficit: malum quod agit, creaturæ est. A Deo autem non efficitur, sed permittitur: Dum non efficit, vt creaturæ voluntas bona sit, & benè cum Deo benè agente agat. Idem enim opus respectu diuersarum causarum bonum & malum, immutabile & mutabile, seu contingens aut liberum est, prope causæ diuersæ sunt, quæ in illo producendo concurrunt. Hæc qui non videt, nihil videt. Sed si potero, respondebo tibi aliquando paucis. Neque enim an possim, aut quando possim, scio: ac tædet me tractare ista sophismatum olea. Disce tacitus & animo otioso illa cogitans: *σεῖσθαι πόλιν πάντες ἐσσι: εἰς ἡσυχὴν ὁ κεραιάνη μόνη θείῃ.* Si tacitus patet didicisset coruus, haberet plus dapis, & rixæ multò minùs inuidiæ quæ 10. Mart. Anno 573.

T. Z. V.

ADEVNDEMAMICVM EPI- stolæ fragmentum.

AN DOCTRINA DE PROVIDEN- tia tollat preces.

Pra precatio optimè congruit cum doctrina de providentia, eaq; confirmatur & stabilitur. Nam ad salutem necessaria petens animo sincero, certò statuit, se illa accipere. Hanc fiduciam labefactat,

stat. & ab imis radicibus conuellit contraria opinio, quæ non finit nos credere vltimum articulum symboli. Ea verò petens, sine quibus salus nostra consistere potest: subiicere se patienter & modestè voluntari diuinæ, aliud ne volens quidem impetrare, quàm Deus optimo & nobis vtilissimo consilio suo decretum habet. Hanc obedientiam, consolationem & quietem animi nihil magis contuebat, quàm illa vagabunda, Academica & Epicuræa contingencia, qua fingitur ventus non regi & determinari diuino consilio. Repere apud animum illud pueris à Philippo nostro traditum, & inculcatum discrimen rerum petendarum, & omnis ista quæstio de precibus tibi erit plana. Cum hoc autem optimè congruit nostra sententia: prorsus ei repugnat contraria opinio, ad cò consonat verum vero, falsum neque vero, neque falso. *Summa est:* debes Deo fidere, ab ipso omnia bona petere, eiq; accepta referte, non secus ac si omnia sine te ab ipso existerent, & debes officium facere tanto studio & conatu, ac si omnia à te, & per te, sine ipso consequeris. Hic hinc frater *liqt der Haas im Pfeffer*. Ad hunc scopum, qui non dirigit doctrinam & disputationem omnem de prouidentia & electione, is euanescit in curiositate sua, & indeit se multis laqueis, quos ipse sibi nequit. Quibus dare Deus decreuit bona, iis etiam destinauit spiritum precum. Stigitur precandi animum tibi dat, certò statuas, non frustrà tibi datum esse, sed semper exauditionem impetrandam secundum promissiones & consilium Dei. Hoc consequens ex illo antecedente beneficio debes colligere certa consecutione & conclusionem. Videsne igitur planè contrarium tui istius metus? Nihil enim minus labefactat, & nihil magis confirmat studium, vsum & consolationem piarum precum, quàm doctrina de prouidentia. Miror te adhuc somnare de spectris particularitatis. Quoties audisti & legisti contrarium eius esse verum, quod isti m. ferrimi & indensissimis academicæ suæ *αἰσθητικῆς* tenebris palpances sophistæ cavillantur? Sine enim doctrina de electione & certitudine

*Spectra par
secularium.
20.*

tudine salutis neque consistere ac defendi potest, neque ad usum & consolationem accommodari vniuersalitas promissæ gratiæ, quæ ad solos & omnes credentes pertinet. Quoties tibi inculcatum est de electione iudicandum esse à posteriori, id est, ex effectis de causa? Ex fide electorum Dei debes statuere te esse electum. Imò hæc ipsa est vera fides, credere se electum ad vitam æternam propter Christum. Excute igitur sinum tuum. An sit in te fides, poenitentia, & verum desiderium gratiæ Dei, & statue te electum, omittis curiosis disputationibus. Coram Deo affirmo, me non videre, quomodo in multis meis doloribus poruissem consistere, nisi habuissem hanc consolationem immotam. *Nemo rapiet oues meas, &c.* Quid aliz, nisi hæc accedat: omnia nobis bona & mala non fortuitò: sed æterno Dei consilio euenire ad nostram salutem. Anno c^{lo} 10 LXXV. 9. Iunij.

V.

F R A G M E N T U M

O R A T I O N I S :

D E Q V A E S T I O N E

AD QVOS FRUCTVS MORTIS ET RESURRECTIONIS Christi pertineant: & quomodo Christus pro omnibus sit mortuus: in inelyta Academia Heidelbergensi, à quodam S. Theologia studio, pridie Paschatis, Anno XC. recitata.

Satis multa verba fecisse mihi videor de historia; *Referatur ad art. 1.*
 leque fructibus resurrectionis Domini. Restat, ut *ad art. 1.*
 quod postremo loco institui mus, ad quosnam hi *Mortuus*
 fructus pertineant, explicare pergamus. *est ad qua-*
 Ad scripturam itaque sacram, tanquam ad Cy *tion. 5.*
 nosuram cultum nostrum dirigentes, fructus hos
 tam pretiosos ad omnes, & solos credentes pertinere,
 cum

*Frustrave-
surrectio-
nis Christi
ad omnes
& solos cre-
dentes per-
tinent Joh.*

3. 15.

Rom. 6. 4.

& 5. 1.

Rom. 6. 4.

1. Petr. 1. 3.

Act. 15. 9.

1. Theſ. 4.

14.

1. Cor. 10. 5.

Hebr. 11. 6.

Gal. 4. 30.

Joh. 3. 18.

24. Rom.

8. 9.

Matth. 7.

23. Matth.

23. 41.

cum eâdem scriptura sacra asserimus : Impios verò & incredulos omnes, quoad tales manent, ab illis procul arcemus. Et enim omnes & soli credentes fructum illorum (iustificationis puta gratuita coram Deo, vivificationis à morte peccati & corporis, devitæ immortalis vitæ & gloriæ) dulcedinem sentiunt, omnes & soli percipiunt : quia omnes & soli hi vera fide eos sibi applicant. Hi enim sunt, qui sermonem Christi audiunt, credunt, vitamque æternam habent, nec in condemnationem veniunt. Hi sunt, qui fide iustificantur, Deo reconciliantur, & pacem habent per Dominum nostrum Iesum Christum. Hi sunt, qui per spiritum sanctum regenerati, in novam vitam cum Christo excitantur, quorum corda fide purificantur. Hi denique sunt, quos in Iesu dormientes, Deus tandem ex morte suscitatos, cum eo adducet, ut vitæ cœlestis gloria in æternum fruatur. Impij verò, fide iustificante destituti, quid quæso de his tantis bonis participarent, qui Deo non placent (sine fide enim Deo placere est impossibile) qui ad Christum non pertinent, qui non sunt hæredes : qui neque in re, neque ad rem, quod dicitur, hæres vlium habent? Quomodo ad eos pertineret Christus? Quomodo beneficia Christi? Quin potius isti omnes ipsius filij Dei voce ab his thesauris procul, procul arcantur, & æternæ maledictioni ac morti adiudicantur. Sic enim ille in evangelio: *Qui non credit, iam iudicatus est: & ira Dei manet super eo.* Et Paulus: *Qui non habet spiritum Christi non est eius:* quem apostoli locum cumprimis huc facere arbitror. Si enim infideles ad Christum non pertinent: neque sunt Christi: utique à correlatis firmissimè concluditur, vicissim Christum cum suis beneficiis ad ipsos non pertinere: & sicut ipsi non sunt Christi: ita nec Christum ipsorum esse. Et quomodo quæso ad eos pertineret, quos ipse tandem in iudicio extremo coram universo mundo, alienos à se, à beneficiis suis, à regno suo pronuntiabit, quos nunquam sibi cognitos fuisse testabitur, quos denique ut

mal-

maledictos operarios iniquitatis, à se in gehennam ablegabit?

At, inquires, Christus pro omnibus est mortuus. *Christus*
 Pro omnibus ergo etiam resurrexit. Responsio duplex *est mor-*
 est, utraque vera & certa. Primò: quoties euange- *tus pro-*
 lium fructus operum & beneficiorum Christi ad om- *omnibus.*
 nes extendit, *de vniuersitate fidelium & electorum*
 (ut vocat Ambrosius) id accipiendum esse. Est enim *I.*
 hæc perpetua & constans euangelij vox. Qui credide- *Credenti-*
 rit, seruabitur, non venit in iudicium: Qui non credi- *bis.*
 derit, condemnabitur: iam iudicatus est: & ira Dei
 manet super eo. Arcet ergo euangelium à Christi be-
 neficiis omnes infideles, non modò diserta exclusio-
 ne, sed & illa fidei ac pœnitentiæ conditione, sub qua
 expressè, vel tacitè beneficia sua hominibus promit-
 tit, & quam in reprobis, hoc est, perseverantibus &
 perseverantibus in impietate nunquam inueniri palàm
 est. Sic itaque Christus mortuus dicitur pro omni-
 bus, nempe fidelibus & electis: pro quibus etiam solis
 orauit, & in quibus solis *finem mortis suæ* assequi-
 tur. Ad infideles verò & reprobos pro quibus ipse non
 orauit, quos pro suis nunquam nouit, super quos ira
 Dei in æternum manet, mortis Christi beneficia ex-
 tendere, quid aliud est, quàm contra ipsiusmet præ-
 ceptum, sanctum canibus dare, margaritas porcis ob-
 licere? Hæc scripturæ & orthodoxorum patrum au-
 toritate solidè defendi possunt: & ad consolationem
 Christianam faciunt. Sed & altera non minùs vera *II.*
 responsio est, qua contentiosis gratificari possumus, *Pro non*
 Christum absolutè pro omnibus mortuum esse, nem- *credenti-*
 pe si *λύτρω* & meriti eius sufficientiam spectes. Extra *bis, tan-*
 omnem est controuersiam, tantum pondus habere *tum quo?*
 mortem filij Dei, ut sufficiat non vnius tantùm mun- *ad suffi-*
 di, sed millium peccatis expiandis: Si modò hanc *cientiam.*
 peccati medicinam omnes fide acciperent. Sed de ef- *λύτρω.*
 ficacia & participatione ipsa fructuum est questio,
 quam credulis iuxta & incredulis communem esse,
 vel in euangelio promitti, & dari, constanter nega-
 mus, neque eius respectu Christum pariter pro omni-
 bus

Iob. 17. 9.

Matt. 7. 23.

Ioh. 3. 36.

Matt. 7. 6.

bus electis ac reprobis mortuum rectè dici concedimus.

Hic verò malè feriat quidam homines, quasi parum controuersarum habeat ecclesia, plenis buccis virus suum in nos despumant, indignissimè ferentes, nos ecclesies illos thesauros & margaritas non æquo iure piis & impiis, fidelibus & infidelibus, electis & reprobis, Christi membris & diaboli seruis, ouibus & porcis diuidere. Clamant ergo, nos negare, Christum pro omnibus esse mortuum. Hanc verò esse Saracenicam, Mahumeticam, & plus quam Paganam blasphemiam, qua religio Christiana funditus evertatur.

Nobis verò, auditores, cum talibus monstris non est propositum dimicare. De calumnia tantum aliquid monendum est. Quid enim est calumniari, si hoc non est? Hoccine est simpliciter negare Christum pro omnibus mortuum, cum meriti dignitatem ab efficacia & fruitione ipsa beneficiorum distinguimus, hancque ad solam fidelium vniuersitatem ex laudis & gentibus collectam, cum scriptura & orthodoxis patribus restringimus?

Cur inter

ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, sufficiens & effectiua, & efficiacia, distinguendum sit.

Hebr. 2. 9.

1. Tim. 2. 6.

1. Ioh. 2. 2.

Ioh. 17. 9.

Ioh. 10. 15.

Mat. 9. 28

Ies. 53.

Mat. 26. 28

Ioh. 14. 17.

Rom. 8. 9.

Cæterum, ut veritas magis elucescat, & contentio-
sis illis, si possit, aliquo modo à nobis satisfiat: age
paucis rationes grauissimas expendamus, quibus ad-
ducti hoc modo distinguendum censeamus.

Ac primò quidem ipsa Scriptura sacra hoc mo-
do distinguere non obscure nos docet & cogit. Inue-
nias enim in scriptura alicubi absolute dici, Chri-
stum pro omnibus esse mortuum: dedisse se precium
redemptionis pro omnibus: esse expiationem pro pec-
catis totius mundi. Rursus inuenias: Christum non
orasse, neque se sanctificasse, hoc est, sacrificasse pro
mundo: sed pro electis ipsi datis: pro ouibus vitam
potuisse: dedisse se precium redemptionis pro multis:
cognitione sui iustificare multos: sanguinem fuisse
pro multis: Mundum non posse accipere spiritum
sanctum, cum eum non agnoscat, ideoq; Christi non
esse, &c. Ista speciem haberent repugnantiz: nisi in-
telliga-

intelligeremus, priora dicta de λόγος sufficientia, posteriora de eiusdem efficacia loqui.

Porro loca alia occurrunt, quæ impiis quoque redemptionis beneficium largiri videntur: ut cum Petrus dicit, eos negare Dominum, qui illos mercatus erat: purgatos fuisse à veteribus peccatis. Et Paulus: Eos sanguine fœderis sanctificatos fuisse: quæ vel de hypocritarum inani redemptionis & sanctificationis gloriatione: vel certè non nisi de λόγος Christi amplitudine, & sufficientia accipere, scriptura alibi nos cogit, quoties infideles & impœnitentes à redemptionis beneficiis simpliciter excludit, & eos adhuc captivos teneri laqueis diaboli: ab eodem efficaciter agi ad nequitiam pattandam: iram Dei super eis manere: (manere inquit non redire, quasi aliquando recesserit,) Denique Christum eos nunquam novisse, nedum redemisse constanter asseuerat.

Quod si Orthodoxorum patrum & saniorum scholasticorum sententias producere animus esset, qui scripturam nobiscum sic interpretantur, in amplissimum sanè orationis campum vos deducerem. Non tamen abs re fuerit, aliquas saltem in medium asserre.

Audiamus Cyrillum, Christi verba: Non oro pro mundo: cum dicto Iohannis: Est propitiarius pro peccatis totius mundi: ita conciliantem: Iohannes videtur discrepare à saluatore. Saluator enim pro mundo hic rogare abnuitt: Iohannes autem non pro nostris solum peccatis propitiationem, & paracletum illum esse, sed pro vniuerso affirmat mundo. Verùm beatus Iohannes, quoniam erat Iudæus, ne pro Iudæis tantum paracletus esse Dominus apud patrem videretur, non autem etiam pro aliis gentibus, quæ vocata obsequia sunt, necessariò pro toto mundo adiecit. Dominus autem Iesus vos à non suis separans, pro eis, inquit, tantummodò, qui verba mea seruant, & iugum meum acceperunt, rogo. Nam quorum Mediator atque pontifex est, ipsis tantummodò Mediationis bonum non iniuria attribuit. Hæc Cyrillus.

2. Pet. 2. 1.

2. Pet. 1. 9.

Heb. 10. 19.

2. Tim. 2.

26.

Ephes. 2. 2.

Ioh. 3. 36.

Mat. 7. 13.

Auctoritas

res patrum

& schola-

sticorum.

In Ioh. 1. 11.

cap. 19.

*Vide Au-
gustinum.
Tom. 7.*

Audiamus & Prosperum in responsionibus ad obiectiones Vicentinas, clariùs ista distinguentem. Quod ergo (inquit ad obiectionem primam) ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad unam pertinet causam generis humani: sanguis Christi redemptionis est totius mundi: sed qui hoc seculum sine fide, & sine regenerationis sacramento pertranscunt: redemptionis alieni sunt. Cum itaque propter unam omnium causam à Domino nostro in veritate susceptam, recte omnes dicantur redempti: & tamen non omnes à captivitate sint erati: redemptionis proprietas haud dubiè penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras: & tam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi. Cuius mors non ita impensa est generi humano, ut ad redemptionem eius etiam, qui regenerandi non erant pertinerent: sed ita, ut, quod per unicum exemplum gestum est pro universis, per singulare sacramentum celebraretur in singulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra, & veritate diuina, habet quidem in se, ut omnibus proficit: sed si non bibitur, non medetur.

Cap. 9.

Idem ad capitula Gallorum respondens, phrasin hanc: Christum tantum pro fidelibus esse mortuum, quam isti ut Sarracenicani damnant, diserte approbat his verbis. Cum itaque recte dicatur Saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram naturam humanam susceptionem, & propter communem in primo homine perditionem: potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Evangelista, quia Iesus mortuus erat pro gente, nec tantum pro gente, sed etiam, ut filios Dei dispersos congregaret in unum. Haec tenet Prosper.

*Ioh. 11. 51.
52.*

*Lib. 1. hom.
2. super E-
zech.*

Gregorius dicit: Pro electorum vita, usque ad mortem se tradidit auctor vita.

*Lib. 2. c. 21.
myst. myst.*

Innocentius III. qui vixit circa annum Domini 1200. scribit: PRO SOLIS PRAEDESTINATIS effusus est Christi sanguis, quantum ad efficientiam. Effusio quippe sanguinis iusti pro iniustis tam fuit diuina

ad precium, & si vniuersitas crederet in redemptorem, nullum omnino diaboli vincula retinerent.

Bernardus ait: *Christus secundum tempus quidem pro impiis mortuus est: secundum predestinationem autem pro fratribus & amicis.* *Serm. 10. de p. Verf. in Psal. 91.*

Thomas super Apocalypsin cap. 5. De redemptione facta per passionem Dei, est loqui dupliciter: Aut secundum sufficientiam: & sic passio redemit omnes quia, quantum est de se, omnes liberauit. Omnibus enim redimendis & saluandis sufficiens est: etiamsi essent infiniti mundi: & dicit Anselmus l. 2. Cur Deus homo, & c. capite 14. Aut secundum efficientiam: & sic non omnes redemit per passionem: quia non omnes adherent redemptioni: & ideo non omnes habent efficaciam redemptionis.

Idem summa de verit. mater. 26. quæst. 7. Meritum Christi quantum ad sufficientiam, aequaliter se habet ad omnes: non autem quantum ad efficaciam. Quod accidit partim ex libero arbitrio, partim ex diuina electione, per quem quibusdam misericorditer effectus meritum Christi confertur: quibusdam vero iusto Dei iudicio subtrahitur.

Lombardus lib. 3. distinct. 12 c. *Christus se Deo Trinitati obtulit pro omnibus quantum ad precij sufficientiam: sed pro electis tantum, quantum ad efficaciam: quia predestinatis tantum salutem effecit.* Sed plura addere quid attinet, cum hæc satis ostendant, minime nouam, vel impiam, sed in ecclesia iam olim receptam, & veram hanc sacræ scripturæ interpretationem esse: Vnum adicere libet Petri Galatini, hominis quidem monastici, sed Theologi & Hebræi doctissimi locum: vt magis videant clamosi isti Theologi hospites, non mox inauditum & Sarracenicum esse, quicquid vel ignotum est ipsis, vel monstrosi siphorum figmentis non patrocinatur. Sicigitur ille in ea Iesaiæ verba: *Seruus meus iustus iusti.* De arcanis sicabit multos, &c. orthodoxè commentatur: *Li. catholica et passio Christi ad delenda omnium peccata sufficiens satis lib. 3. esse debebat: non tamen omnium peccata deletura cap. 14.*

erat, sed eorum dominat, qui in eum credituri essent ad
que poenitentiam acturi. Eam ob rem dicit: Et ipse pecca-
ta multorum tulit.

Nunc missis autoritatibus ad rationes nos con-
uertamus, quas præcipuè noua hæc pelagianorum
progenies impio & absurdo dogmate nobis sug-
gerit.

*Dogma &
biquitaris
pelagianis
de omni-
bus etiam
reprobis,
canibus &
porcis, in
suum &
gratiam
Dei morte
Christi re-
finitis.*

Contendant, Christum pro omnibus mortuum
esse. Nemo negat. Hæc enim scripturæ locutio est. Ad-
dunt pro omnibus & singulis mortuum esse. Ne hoc
quidem simpliciter inficiamur, licet scripturam sic lo-
qui non inueniamus. Pergunt addere: Pro omnibus
& singulis pariter electis & reprobis, pro Caino & Da-
uide, pro Iuda & Petro, pro damnatis æquæ ac ser-
uandis, absq; fidei vel infidelitatis ratione mortuum
esse. Hoc durum est. Pergunt denique: pro his omni-
bus & singulis, non modo quoad sufficientiam, sed &
quoad efficaciam *ab ipso* mortuum esse. Quid hoc ve-
rò? Nempe Christum sanguine & morte sua omnes
ac singulos illos etiam, qui non saluantur, sed iam in-
dè à Caino damnati sunt, & damnantur, & porro
damnabuntur veraciter, ut loquuntur, à morte libe-
raste, a peccatis purgasse, sanctificasse, Deo reconcilia-
sse, atque *suum & gratiam* eius restituisse. Hoc im-
pium & absurdum dogma: quo aliud non minus fal-
sum & absurdum concludunt: Impios ergo, quot-
quot perire, ac pereunt, ac peribunt, non propter
peccata sua (quippe quæ sanguine Christi expiata
fuerint) sed propter solam incredulitatem perisse, ac
perire, & perituros esse. Nihil nos hîc fingere, vel per
calumniam dicere, fatebuntur ij, qui controuersiam
hanc non omnino ignorant. Quàm verò hæc sunt
portentosa Christianis auribus?

Impios & impuros canes omnes, ante & post Chri-
stum mortuum, morte eius *in suum & gratiam Dei*
receptos esse, dicunt belli isti impiorum patroni.
Falsum & impium. Nos primò falsum & impium dogma esse dicimus:
quia apertè repugnat scripturæ, quæ constanter
clamat. Impios, quoad sunt absque fide & poeniten-
tia,

ſia, non eſſe in ſinu & gratia Dei, ſed eſſe ac manere filios iræ & æternæ maledictionis: nec eſſe liberatos à peccato & morte, ſed teneri captiuos laqueis diabolo efficaciter agitari: iam iudicatos eſſe, & ſub ira Dei manere.

Deindè longè abſurdiſſimum hoc eſſe ſigmentum *Abſurdum* aſſerimus: quia & multa principia Chriſtianæ fidei, & ſeiſpum turpiſſimè elidit: Ponamus enim in medio theſin iſtam: *OMNES HOMINES, nullo excepto, fideles & infideles, ante & poſt Chriſtum mortuum, ſanguine Chriſti verò & indubitanter in gratiam & ſinum Dei eſſe receptos.* Quid quæſo hinc ſequitur? Certè Ilias abſurditatum.

Primò: tolletur peccatum originis: nec ullus eius erit reatus: falſum erit, omnes homines naſci filios iræ: quia omnes naſcentur in gratia & ſinu Dei. At ſcriptura nos omnes filios iræ naturâ proclamât.

Secundò: omnes etiam Turcarum, Sarracenorum, Centaurorum, & Canibalum liberi, qui ſunt extra fœdus & eccleſiam Dei, naſcentur in ſinu & gratia Dei. Erit ergo ſalus etiam extra fœdus Dei: extra eccleſiam Dei. O immanes verò Briaræos iſtos! qui infantes Turcarum extra eccleſiam natos, in gratiam & ſinum Dei collocare non dubitant: Chriſtianorum verò infantes ante baptiſmum, ex illo Dei ſinu & gratia in gehennam crudeliter præcipitare nihil verentur. Quis nescit enim eos baptiſmo ſalutem infantum ita alligare, ut ante baptiſmum mortuos, niſi piæ preces parentum vel amicorum interuenerint, ab æterna ſalute ſuspendant, atq; ita è gratia & ſinu Dei excutiant? Quòd ſi verò per baptiſmum demùm in gratiam & ſinum Dei recipiuntur: quomodo morte Chriſti iam olim totum genus humanum in eum eſſe receptum Theticus ille diſputator defendet?

Tertiò igitur: hoc portentum aliud ipſorum dogma de infantibus fidelium extra gratiam naſcentibus, imò ante baptiſmum à diabolo obſiſſis, & damnatis manifeſtè elidit.

Quarto: Omnes impij, qui ante mortem Christi in gehennam inciderunt, morte Christi rursus Deo fuerint reconciliari, & in sinum atque gratiam eius restituti: quomodo ergo indè rursus exciderunt, qui mortui recepti sunt, quando ampliùs peccate incredulitate non potuerunt? Ergo aut in sinu Dei impij illi manebunt, & sine fide seruabuntur: aut sine incredulitate indè rursus præcipitabuntur: quorum vtrumque veritati euangelij, & iustitiæ Dei manifestè repugnat.

Quinto: Incredulitas vel non erit peccatum: vel si sit, non omnia peccata fuerint morte Christi expiata: vel si sint omnia, ea saltè efficaciâ mortis Christi fortior fuerit. Hæc verò falsa & impia sunt omnia. Incredulitas enim non modò ipsa peccatum est, sed & mater est peccatorum reliquorum: & cum peccatis reliquis subindè etiam renatis adhæret: verùm sanguine Christi efficacissimè expiata est illis atque remissa.

Sexto: Impudens & absurdum mendacium est, impios non propter peccata, sed propter incredulitatem damnari. Quasi verò scriptum non sit. 1. Corinth. 6. vers. 10. *Fures, Auari, Ebriosi, &c. regnum Dei hereditate non consequentur*: Et Christus in iudicio non sit dicturus maledictis. *Abite in gehennam. quia non cibastis me*, &c. & quasi non incredulitas in genere peccatorum primas teneat. Imò contrà concludimus propter peccata damnari, quia propter incredulitatem damnantur. Quod enim peccatum incredulitate grauius? Nimis verò futiliter ludit apostata ille. Incredulitatem nunc non considerari, vt in se peccatum est: sed vt salutis media respuit. Quid enim est salutis media respuere? Annon contemptus Dei? Annon grauissimum peccatum? Idè ergo incredulitas peccatum: quia salutem eiusque media respuit.

Thesi 11. 29

Septimo: portentosum hoc dogma tribuit impiis, quod stante doctrina ecclesiæ de peccato originis, & de impiorum reatu, nullo vnquam momento illis insit,

fit, vel de illis verè prædicari possit. Sumamus enim Turcæ infantem, sumamus & barbarum adultum aliquem, qui mortem Christi nunquam vel fando audierit: proinde nec incredulitate spreuerit. Dicant iam nobis isti disputatores, quo temporis momento istis, an dum essent embryones, an recens natis, an pueris, an adolescentibus, an viris, an senibus, denique viuis an mortuis tribuere velint, quod sint in sinu & gratia Dei, reconciliati Deo, iustificati, sanctificati? Imò dicant, si recepti sunt, quomodo excidant, cum neque peccata, neque actualis incredulitas eos inde præcipitate queat? Hæc enim in tales non cadit. Illa verò morte Christi expiata fuerunt. Quicquid dixerint, audiemus, vel sine fide aliquos Deo placere: vel absque incredulitate auctori aliquos è sinu Dei præcipitari: quæ & falsa & impia sunt, & se mutuo elidunt.

Denique quid magis blasphemum dici possit, quàm Deum in gratiam recepisse, & in sinu fouere, omnes infideles, impios, Cainum, Saulem, Iudam, Herodem, Caligulam, deniq; omnes omninò sceleratos & porcos? Quæ consolatio magis erit ludibrio similis, quàm te esse Christi morte redemptum, in sinum & gratiam Dei restitutum: multa verò millia eorum, qui sic fuerunt restituti, nihilominus æternum perire? Horret animus hæc monstra pluribus persequi. Dogma ergo tam falsum, impium, absurdum, blasphemum, quis non censeat procul ab ecclesiæ limitibus arcendum atque exterminandum esse?

Hic verò mihi videor audire ad rauim vsque clamantes: Promissiones euangelij esse vniuersales: pertinere ad omnes ad omnes. Nos verò primùm querimus, qualis hæc sit consecutio. Promissiones sunt vniuersales. Ergo etiam reprobi, impuri canes & porci sunt in sinum & gratiã Dei restituti. Quin potius contra: Promissiones euangelij omnes annexam habent conditionem fidei & penitentia: Ergo nihil illarum ad canes & porcos. Deindè quoties illi solum omnes, omnes nobis occinunt: toties nos nostrum credentes, credentes regerimus. Sunt enim promissiones vniuersales

fales, sed respectu agentium poenitentiam, & credentium euangelio. Atque hic ad ipsam promissionum literam coram toto mundo prouocamus. *Venite ad me OMNES*, inquit Christus: sed addit: *qui laboratis, & onerati estis*, hoc est, sub peccatorum mole fatiscitis, quod fitiis, qui resipiscunt. Et alibi: *Sic Deus dilexit mundum, & filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit, non pereat, sed habeat vitam aeternam*. Et Paulus: *Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes credentes*. Et alibi: *Conclusit scriptura omnia sub peccato, & promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus*. Et Christus: *Qui credit in filium, habet vitam aeternam*. Et Petrus: *Huius testimonium dant omnes propheta, remissionem peccatorum accepturum per nomen eius omnem qui credit in eum*. Similis aliarum promissionum euangelij omnium est ratio. Nam vel expressam, vel tacitam fidei & poenitentiae conditionem habent, nec possunt nisi de vniuersitate fidelium citra blasphemiam intelligi.

Lib. 1. c. 3.

Specialis credentium & electorum vniuersitas.

Contra calumniam de puris particulatibus.

Excipiunt: Sic statui promissiones particulares. Respondeat verò pro nobis author librorum de vocatione gentium: siue is sit Ambrosius, cuius nomen praeferunt, siue Prosper, quod nonnullis placet. *Habet, inquit, populus Dei plenitudinem suam: & quamvis magna pars hominum saluantis gratiam aut negligat, aut repellat: in electis tamen & praeclitis, atque ab omnium generalitate discretis specielis quadam censetur vniuersitas, & de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur redempti*. Manent ergo promissiones euangelij vniuersales fidelibus, etsi ad canes & porcos nihil pertineant. Manet & maior syllogismi practici vniuersalis. Promissiones ad omnes credentes pertinent. Ego credo. Ergo ad me pertinent. Item Christus pro omnibus credentibus orauit & mortuus est. Ego credo. Ergo pro me orauit & mortuus est. Nimis verò frigidi sunt consolatores, qui sic docent afflictas conscientias argumentari: Christus pro omnibus

in omnibus hominibus est mortuus. Ego sum homo. Ergo etiam pro me est mortuus. Quidni enim etiam Turca, canis, & porcus, in volutabro manens, sic concludat? O egregios consolatores, & gratiæ Dei præcones! Non hominem esse, sed fide Christo insitum esse, est Christianæ consolationis nervus præclarissimus.

Obiiciunt denique ex apostolo. Omnes in Christo vivificari, quemadmodum omnes in Adam moriuntur. Atqui, si absolute omnes in Christo vivificantur, scriptura & experientia eos refutabit. Hoc ergo dicit Apostolus, Christum *omnibus* suis conferre vitam: sicut Adam *omnibus* suis contulit mortem. Et ille quidem per gratiam, quod maius est: hic per naturalem propagationem, quod facilius. Atque hunc Pauli sensum etiam sequentia verba liquidò probant. Cum enim omnes in Christo vivificari dixisset: statim subiungit: *Vnusquisque autem suo ordine. Primitia Christus: postea qui sunt Christi:* hoc est, credentes, qui ipsi à Patre dati sunt, & pro quibus Patrem ardentissimè oravit. Nec dissimiliter Augustinus interpretatur, ideò dictum esse, omnes in Christo vivificari, non quia omnes, qui in Adam moriuntur, membra sint Christi: sed quia sicut nemo corpore animali nisi in Adam moritur: ita nemo corpore spiritali nisi in Christo vivificetur.

1. Cor. 15.
22.

Decis. Dei
lib. 13. c. 23.

Neque vero est, quòd obstrepere pergant: hac ratione Adamum Christo fortiorem statui: si plures ille in exitium & mortis voraginem præcipitauerit, quàm hic seruet, atque ex faucibus mortis eripiat. Potentia enim viriusque non numero eorum, qui moriuntur, vel vivificantur, sed modo potius quo fit perditio vel vivificatio, itemq; magnitudine beneficiorum amissorum & reparatorum æstimatur. Lædere est facile, mederi difficile: iuxta Prouerbiū: Citiùs & faciliùs sexcentos homines perdas, quàm vnum serues: citiùs multos de ponte in profluentem præcipites, quàm vnum ex submersionis periculo eripias. Sic multò faciliùs

fales, sed respectu agentium poenitentiam, & credentium euangelio. Atque hic ad ipsam promissionum literam coram toto mundo prouocamus. *Venite ad me OMNES*, inquit Christus: sed addit: *qui laboratis, & onerati estis*, hoc est, sub peccatorum mole fatiscitis, quod filii, qui respiscunt. Et alibi: *Sic Deus dilexit mundum, & filium suum unigenitum daret, & omnis qui credit, non pereat, sed habeat vitam aeternam*. Et Paulus: *Instituta Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes credentes*. Et alibi: *Conclusit scriptura omnia sub peccato, & promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus*. Et Christus: *Qui credit in filium, habet vitam aeternam*. Et Petrus: *Huius testimonium dant omnes prophetae, remissionem peccatorum accepturum per nomen eius omnem qui credit in eum*. Similis aliarum promissionum euangelij omnium est ratio. Nam vel expressam, vel tacitam fidei & poenitentiae conditionem habent, nec possunt nisi de vniuersitate fidelium citra blasphemiam intelligi.

Lib. I. c. 3.

Excipiunt: Sic statui promissiones particulares. Respondeat verò pro nobis author librorum de vocatione gentium: siue is sit Ambrosius, cuius nomen praeferunt, siue Prosper, quod nonnullis placet. *Habet, inquit, populus Dei plenitudinem suam: & quamvis magna pars hominum saluantis gratiam aut negligat, aut repellat: in electis tamen & praescitis, atque ab omnium generalitate discretis speculis quadam censetur vniuersitas, & de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur redempti*. Manent ergo promissiones euangelij vniuersales fidelibus, etsi ad canes & porcos nihil pertineant. Manet & maior syllogismi practici vniuersalis. Promissiones ad omnes credentes pertinent. Ego credo. Ergo ad me pertinent. Item Christus pro omnibus credentibus orauit & mortuus est. Ego credo. Ergo pro me orauit & mortuus est. Nimis verò frigidi sunt consolatores, qui sic docent afflictas conscientias argumentari: Christus pro omnibus

Mat. II. 28.

Ioh. 3. 16.

Rom. 3. 21.

Gal. 3. 22.

Ioh. 3. 36.

Act. 10. 43.

*Specialis
credenti-
um &
electorum
vniuersi-
tas.*

*Contra ca-
lumniam
de puris
particul-
aribus.*

mnibus hominibus est mortuus. Ego sum homo. Ergo etiam pro me est mortuus. Quidni enim etiam Turca, canis, & porcus, in volutabro manens, sic concludat? O egregios consolatores, & gratiæ Dei præcones! Non hominem esse, sed fide Christo institutum esse, est Christianæ consolationis nervus præclarissimus.

Obiciunt denique ex apostolo. Omnes in Christo viuificari, quemadmodum omnes in Adam moriuntur. Atqui, si absolute omnes in Christo viuificantur, scriptura & experientia eos refutabit. Hoc ergo dicit Apostolus, Christum *omnibus* suis conferre vitam: sicut Adam *omnibus* suis contulit mortem. Et ille quidem per gratiam, quod maius est: hic per naturalem propagationem, quod facilius. Atque hunc Pauli sensum etiam sequentia verba liquiddo probant. Cum enim omnes in Christo viuificari dixisset: statim subiungit: *Vnusquisque autem suo ordine. Primitia Christus: postea qui sunt Christi*: hoc est, credentes, qui ipsi à Patre dati sunt, & pro quibus Patrem ardentissimè orauit. Nec dissimiliter Augustinus interpretatur, ideò dictum esse, omnes in Christo viuificari, non quia omnes, qui in Adam moriuntur, membra sint Christi: sed quia sicut nemo corpore animali nisi in Adam moritur: ita nemo corpore spirituali nisi in Christo viuificetur.

1. Cor. 15.
22.

Decis. Dei
lib. 13. c. 23.

Neque verò est, quòd obstrepere pergant: hac ratione Adamum Christo fortiozem statui: si plures ille in exitum & mortis voraginem præcipitauerit, quàm hic seruet, atque ex faucibus mortis eripiat. Potentia enim *utriusque non numero eorum, qui moriuntur, vel viuificantur*, sed modo potius quo fit perditio vel viuificatio, itemq; magnitudine beneficiorum amissorum & reparatorum æstimatur. Lædere est facile, mederi difficile: iuxta Prouerbiū: Citiùs & faciliùs sexcentos homines perdas, quàm vnum serues: citiùs multos de ponte in profluentem præcipites, quàm vnum ex submersionis periculo eripias. Sic multò fa-

cilius fuit, totum humanum genus perdere: quam vnicum hominem ex ruina restituere. Illud Satan potuit, Adam potuit: hoc nemo nisi Christus potuit. Nocere, lædere, neci dare, homines, bestię & res aduersę queunt. At salutem & vitam æternam reparare, in nullius creaturę situm est facultate: sed solius Dei rerum omnium conditoris potentię est reservatum. Fortior igitur mors Christi Adami peccato fuisset, etiam si vel vnicum hominem vitę restituisset. Tum etiam certum est & indubitatum, bona illa quę per Christum sunt reparata, tantum præcellere iis, quorum per Adamum feceramus iacturam, quantum terrenis & caducis rebus cœlestes & æternę præstant. Adam enim, teste Apostolo, est terrenus: Christus cœlestis: ille animalis, hic spiritualis: ille ex terreno Paradiso nos eiecit: hic in cœlestem collocavit, æternaque felicitate donavit.

Hactenus mortis & resurrectionis Christi fructus ad omnes & solos eos, qui fide Christo adhærent, & pœnitentiam agunt, satis ostensum, atque calumniis responsum esse arbitramur, &c.

VI.

ISAGOGEBREVISSIMA
AD CONTROVERSIAM EVCHA-
RISTICAM: EXPONENS QUÆSTIO-
nes præcipuas non controuersas &
controuersas inter euan-
gelicos.

Dauidе Pareo auctore.

Quatuor ὑπομνήματα generalia.

I. Meminerint iuniores, discernendas esse quæstiones de Cæremoniis seu ritu Cœnæ: & de doctrina, quę est promissio Euangelij ritui annexa.

II. Discant etiam discernere quæstiones tam de ritu quàm de doctrina, non controuersas à controuersis.

III. Sciant,

III. Sciant, quæstiones controuersas de ritu esse minùs principales, & magna ex parte *negotio imbecillius* decidi posse ac debere, ex temporum, locorum & hominum circumstantiis? semper tamen ad ædificationem.

IV. Sciant, quæstiones præcipuas de doctrina cœnæ non controuersas esse tres: & controuersas totidem: ad quas omnes aliz facile referri possant. De vtrisque iuniores hic monebo breuissimè.

Tres quæstiones non controuersæ de doctrina Cœnæ.

I. Quid sit Cœna Domini?

Consentiunt de hac omnes Euangelici, quòd Cœna Domini sit noui Testamenti Sacramentum à Christo institutum, in quo sancto pane & vino, sumitur verum corpus & sanguis Christi, atque ob signatur fidelibus *significatio* Christi & beneficiorum eius.

II. Qui sint fines & usus cœnæ à Christo institutæ?

Consentiunt hic quoque omnes euangelici, quòd sumtio hæc confirmet fidem promissionis gratiæ: tum quia hic est communis sacramentorum usus: tum quia Christus de hoc sacramento dixit: *Hoc facite in me recordationem*. Et: *Hoc poculum est nouum fœdus in meo sanguine*.

III. Quid in cœna Domini exhibeatur & percipiatur?

Consentiunt & hic euangelici, panem & vinum visibiliter: corpus & sanguinem Domini cum omnibus beneficiis, inuisibiliter exhiberi & percipi.

De his, inquam, consensus est inter Theologos euangelicos. Contentiosus verò matzologis, neq; de his, neque

neque de aliis conuenit: quorum rixæ non debent esse mensura iudicij de ecclesiarum euangelicarum consensu, vel controuersis.

Quæstiones verò tres controuersæ sunt hæ:

PRIMA QVÆSTIO.

Quid sit vnio signi & rei signatæ in cœna Domini: num transsubstantiatio: an consubstantiatio: an verò relatio mystica.

De hæc tribus propositionibus orthodoxè respondetur: duabus negantibus: vna affirmante.

PROPOSITIO I. *Signa & res non vniuntur transsubstantiatione, hoc est, tali mutatione, qua substantia signorum transeat in substantiam rerum, manentibus tantum accidentibus.*

Ratio 1. Quia ex regula Irenæi duæ sunt res habentes analogiam sacramentalem in eucharistia: quam accidentia panis & vini: & substantia corporis ac sanguinis Christi habere non possunt.

Ratio 2. Ex verbis Christi: Hoc est corpus meum: non dixit: Hoc esto, aut fiat corpus meum.

Ratio 3. Panis nominatur panis in actione, ante & post actionem.

Ratio 4. Patres orthodoxi panem in cœna retinent: & cum ὑπερβολικῶς de panis mutatione loquuntur, sacramentaliter intelligi volunt: vt Theodoretus Dial. 1. *Voluit Christus sacramentis videntes non intentos esse in naturam eorum qua cernuntur, sed per nominum permutationem credere ei, qua ex gratia facta est. Mutationi. Hic mutationem sacramentalem intelligendam esse, ipse eodem dialogo docet, sic inquit: Christus visibilia symbola corporis & sanguinis appellatione honorauit, non naturam mutans, sed natura gratiam adiciens.*

ἐν αὐτῷ
ὄνοματι
τῆς
causa est
μετεβολῆς.

PROPOSITIO II. *Signa & res signata non videntur consubstantiatione, hoc est, reali duorum corporum in eodem loco existentia: aut vni in altero latentia: qualis est auena in sacco: pecunia in crumena: infans in cunio: vini in cantharo. Hæc enim sunt consubstantiatorum similia.*

Ratio 1. Quia Christi verba: *Hoc est corpus meum*, sonant, non *vbi* sit corpus Christi: neque, quid *in*, cum, *sub* pane sit: sed quid ipse panis sit, esseque debeat piis in hoc usu.

Ratio 2. Corpus Christi est verum organicum, finitum & visibile corpus: post ascensionem non in terris vel vbiq; præsens, sed in cælo existens & manens, vsque ad reditum extremum.

Ratio 3. Orthodoxi patres corpus & sanguinem Christi in pane & vino esse docent, non vt in latibulis, sed vt in mysterio & per mysterium. Chrysostom. opere imperfecto Matth. homil. 11. *In vasis sanctificationis non verum Christi corpus, sed mysterium corporis Christi continetur.*

PROPOSITIO III. *Signa & res coherent in cœnæ vniione sacramentali.* Ea verò est, quæ toti sacramentorum generi communis est: alioqui non sacramentalis, sed cœnalis esset. In omnibus verò sacramentis aliis, vniō est relatiua, hoc est, mystica rei signatæ per signum significatio, obsignatio, præbitio & perceptio in usu legitimo: qui non est sine fide & conuersione vtendum.

Ratio 1. à genere. In omnibus sacramentis talis est vniō. Ergo etiam in cœnæ. Antecedens ex definitione & principali sacramentorum fine patet.

Ratio 2. Panis est corpus Christi aut rei veritate (vt loquitur Augustinus in sententia Prosperii:) aut significante mysterio. Non rei veritate seu essentialiter: quia non fit transubstantiatio. Ergo significante mysterio.

Ratio 3. Huc pertinent omnia argumenta, quibus probatur sacramentalis locutio in verbis cœ-

ne. Vpio enim sacramentalis phrales sacramentales patit.

Ratio 4. Testimonia patrum, quod panis sit signum, figura, sacramentum corporis Christi, non utique absentis, sed præsentis: præsentis autem non in elementis, sed in verbo elementis annexo: non ori, sed cordi: nec localiter, sed mysticè & spiritualiter.

Obiitio papistarum pro transsubstantiatione ex verbis Cœna.

Hoc quod dabit Christus, & sacerdos consecrat, est corpus Christi. Ergo non est panis. Valet à disparatus. Hic res est homo. Ergo non est bos. *Respondet* Negatur, quod sit argumentum à positione vnius speciei ad remotionem disparatæ eiusdem generis: quia est processus vitiosus à positione relationis sacramentalis, ad negationem subiecti seu substantiæ: qualis est, si dicam: Hic homo est pater. Ergo non est homo. Sic illi: Hic panis est corpus Christi. Ergo non est panis: Est ergo fallacia accidentis non minus absurda, quàm si à positione formæ ad negationem materiæ sic argumenteris: *Hæc res est mensa. Ergo non est lignum.* Licet enim corpus Christi non sit forma vel accidens panis: ipsa tamen relatio, quam panis vi promissionis ad corpus Christi habet ac sustinet, forma est sacramenti. Sic non valet: Columba est spiritus sanctus. Ergo non est columba. Circumcisio est fœdus Dei: Ergo non est circumcisio. Poculum est nouum testamentum. Ergo non poculum.

Ad testimonia patrum quæ papistæ de mutatione symbolorum obiiciunt, responsio communis est, ea de mutatione sacramentali, non de essentiali intelligenda esse, quod ex orthodoxo patrum consensu de hoc sacramento est manifestum.

S E C U N D A Q U A E S T I O .

Quomodo tum symbola, tum res cœlestes in cœna exhibeantur & percipiantur?

Hæc quæstio nobis controuersa est cum pontificiis simul & vbiquitariis, quia utrique volunt res in signis, vel signorum speciebus, latenter & miraculose præsentibus manu ministrorum gestari, tractari, & in ora sumentium ingeri. Nos contrà docemus, res cum symbolis exhiberi & percipi quidem coniunctim in legitimo cœnæ usu: sed dissimiliter: symbola manu ministrorum tractari: ore sumentium accipi. Res verò à summo pontifice Christo ipso præberi, ac fide à nobis percipi. Similiter verò tribus propositionibus explicari potest: duabus negantibus: una affirmante.

PROPOSITIO I. *Res signata, corporis & sanguinis Domini, neque tractantur, neque exhibentur manu ministrorum in symbolis corporaliter percipienda.*

Ratio 1. à toto sacramentorum genere negatiue: In nullo sacramento ministri manu tractant & conferunt res spirituales significatas. Ergo nec in cœna.

Antecedens probatur tum inductione, quæ etiam aduersariorum confessione patet: tum ex analogia sacramentorum & verbi, Marc. 1. *Ego vox clamans Ioh. 1. Ego baptizo aqua: qui post me venit, baptizabit vos spiritu sancto & igni. 1. Cor. 3. 7. Neque qui rigat, neque qui plantat est aliquid, sed qui dat incrementum Deus.* Ergo sic etiam in sacramentis, quæ sunt verbum visibile.

Ratio 2. Res signatæ non sunt IN, CUM, & VE symbolis præsentibus corporaliter, ut est ostensum. Non ergo manu ministri tractantur vel distribuuntur.

Ratio 3.

Ratio 3. Res signata in cœna sunt spirituales, quæ in promissione gratiæ symbolis annexa offeruntur. Promissio autem gratiæ non tractatur manibus, &c.

Ratio 4. Testimonia patrum, vt: Chrysost. sermo. ne de euch. in eucan. *Ne putetis accedentes ad hac mysteria, quod accipiatis diuinum corpus ex homine: id est, ministro & similia multa.*

PROPOSITIO II. *Res signata corpus & sanguis Domini non percipiuntur cum, in, sub pane & vino, straliter sicut corporee,*

Ratio 1. Quia non sunt *cum, in, sub* symbolis corporaliter presentes, vt est ostensum, quæstio 1. pro-
pos. 2.

Ratio 2. Quia non ingreditur ventrem, quidem. sinatus est cœcis corporeis. 1. Corinth. 6. 14. Omne autem, quod ingreditur in os, in ventrem cedit. Matth. 15.

Ratio 3. Quia promissio, in qua res offeruntur, non capitur ore.

PROPOSITIO III. *Res signata, corpus & sanguis Domini, percipiuntur fide, spiritualiter.*

Ratio 1. à genere: quia in omnibus sacramentis res signata percipiuntur fide: qua sola vt iustificamur, ita omnia beneficia noui testamenti accipimus.

Ratio 2. Quia promissio gratiæ non nisi fide percipitur: corporis verò & sanguinis Christi variata est promissio gratiæ. Vide volum. 1. Vrsini pag. 103.

Pro orali manducatione argumentum cuiusdam nobilis disputatoris.

Cuiusque instrumento conuenit manducatio & nimirum rei in cœna Domini, eidem etiam alterius conueniat, oportet. Sed ori corporis manducatio & nimirum, hoc est, panis in
cena

cena conuenit. Ergo & alterius, hoc est, corporis Christi.

Resp. I. Maior vera est de cibis physicè copulatis, aut seie continentibus, vt est artocreas. At non ita copulantur panis & corpus Christi. De his igitur falsa est.

Probat ille maiorem. *Quicumque panem & Vinum, corpus & sanguinem Christi eidem manducationis vocabulo includit, in eodem etiam instrumento & traque sumi affirmat. Sed Christus panem & Vinum, corpus & sanguinem suum eidem manducationis vocabulo includit. Ergo Christus & traque eodem etiam manducationis instrumento sumi affirmat.*

Resp. I. Probatio maioris deficit, quia affirmans vniuersalis concludenda erat in Barbara.

1. Maior principium petit: & negatur. Falsitas patet ex Iohan. 3. vbi Christus eodem natiuitatis vocabulo includit spiritum & carnem: nec tamen sequitur, eodem modo vel instrumento vtrumque nasci.

3. Etiam minor est falsa. Verbum enim *manducare*, ad panem sacrum, non ad corpus refertur, nisi ex consequenti. Propriè enim ad id pertinet, quod Dominus manibus accepit & fregit: quod erat panis: non corpus eius. Ratio notatidigna hæc est, quia secundum papistas & simplices consubstantiatores, corpus Christi antè pronunciata verba consecrationis, quæ vocant, nondum adest, sed in vltimo prolationis instanti. *Hæc est enim corpus meum*, adesse incipit. Secundum vbiuitarios verò, qui sunt quasi chymici consubstantiatores, adest quidem, vt in quouis pane, sed nondum est manducabile, nisi post consecrationem. Non ergo iussit Christus ore manducare in pane, quod in pane nondum fuit, vel nondum manducabile fuit.

Rursus probat maiorem pro syllogismi: *Vocabulum & nam habens significationem, in & na est accipien-*
dum.

dum. Manducatio tam de pane, quam de corpore Christi. si unam habet significationem: nempe oralem. Ergo in una de utroq³ est accipienda.

Resp. 1. Rursus deficit probatio maioris vniuersalis affirmantis, quæ erat concludenda in Barbarâ. 2. minor est petitio principij.

TERTIA QVAESTIO.

Quibus res offerantur, & a quibus percipiantur?

Ad hanc duabus propositionibus respondetur, utraque affirmante.

PROPOSITIO I. *Res signata à solis fidelibus percipiuntur.*

Ratio 1. Quia soli credentes fide promissionem accipiunt.

Ratio 2. Quia soli credentes habent Spiritum Christi, a quo caro eius vniuersa non potest separari.

Ratio 3. Quia in solis credentibus Christus manet, & ipsi in Christo. Eph. 3. 17.

Ratio 4. Quia soli credentes percipiunt, & habent vitam Ioh. 3. & 6.

PROPOSITIO II. *Impij sine fide accedentes symbola sine rebus percipiunt.*

Rationes vide Explicat. catech. pag. 589.

Obiectiones pro impiorum manducatione, vide ibid. pag. 591.

VII.

COMPENDIOSA EXPLICATIONE TOTIVS DE COENA DOMINI CONTROVERSIAE INTER Synuſtaſtas & orthodoxos.

Capita explicationis.

1. Quos errores Synuſtaſta nobis impingant?

2. Synuſtaſta

2. *Synusistarum argumenta contra nostram de cœna doctrinam.*

3. *Synusistarum effugia, & quasdam nostras obiectiones eludant.*

4. *Argumenta contra præsentiam & manducationem valem corporis Christi, in, cum, sub pane.*

5. *Argumenta quibus dogma Vbiquistarum refellitur, & sana doctrina veritas confirmatur.*

1. *Errores quos Synusista falsò nobis impingunt cum refutatione.*

In doctrina de cœna Domini duo (inquiunt Synusista) extrema sunt vitanda: siquidem omnis virtus & veritas consistit inter duo extrema. Unum est pontificiorum, alterum sacramentum: & apparet & ring, quadrarius Pontificiorum errores sunt 1. Transsubstantiatio. 2. apto-
dactyl. 3. sacrificium missæ. 4. mutilatio sacramenti.

Resp. Papistarum errores notant quidem, sed non possunt refutare: quia ipsorum sententia cum papistarum opinione magis consentit, quam nostra.

Nam 1. etsi non docent transsubstantiationem: *Consubstantiantes retinent er-*
docent tamen *consubstantiationem*, de qua ipsa nihil in verbo Dei docetur.

2. Cum docent corporalem Christi præsentiam: *rores trās-*
necesse est, ut Christum, quem *in, sub, cum, ad panem substan-*
corporaliter adesse statuunt, etiam in pane adorent: *tsatorum.*
quod æque est idololatrium, ac si ipsum panem adoren-
rent. Vbiq; enim Christus est siue visibili siue in-
visibili modo, ibi est adorandus.

3. *Sacrificium missæ* stabiliunt, quia ut iam dictum est, dum Christum tenentur ad panem adorare: co-
guntur à Deo petere, ut sua peccata remittantur, pro-
pter illum Christum, quem in manibus habent: quod
nihil aliud est, nisi pontificia Christi oblatio.

4. *Mutilationem sacramenti* admittant necesse est.
quo enim rei eius fundamento nituntur pontificij, id
ipsi retinent. Nam cum statuunt corporalem Christi
præsentiam, in, cum, sub, vel ad panem: necesse est,

vt vel calicem accedentibus cœnam negent, cum sanguis Christi in ipso sit corpore: vel, quo nihil absurdius, sanguinem Christi ab eius corpore diuellant.

Sententia Nos in defectu nq̃ peccamus: sed verum medium
orthodoxa tenemus. Docemus enim spirituales præsentiam &
verè media participationem, omnes nimirum fideles, qui panem
inter erro- & vinum edunt & bibunt, omnium Christi beneficio-
res metus rum & ipsius Christi verè participes fieri, & ita ipsi vni-
starum & ri, vt caro sint de carne eius & os de ossibus eius. Ipsi
synusias vero, vt iam demonstratum est, cum papistis in excessu
rum in ex- peccant.
cessu pec- *Sacramentorum verè (inquiunt) errores sunt. 1. Effi-*
cantium: *tantum nuda signa & symbola.* R E S P. Docemus res si-
& anaba- gnificatas vna cum signis in vltimo legitimo exhiberi &
ptistarum communicari, licet non corporaliter, sed eo modo
in defectu. qui sacramentis competit.

2. *Adesse Christum tantummodo secundum efficaciam.*
 Resp. Docemus adesse & vñiti nobis per Spir. S. etsi
 corpus eius longe à nobis absit, sicut & ministerio to-
 tus adest, licet aliter secundum alteram naturam.

3. *Adesse corpus Christi non ratione, sed potestate, & per imaginem figuratum spirituale, non essentiale.* Resp. De
 corpore *ratione* nunquam sumus locuti, sed de vera
 Christi carne, quæ nobis, adest, etsi in cœlis maneat.
 Deinde dicimus, nos accipere panem & corpus: sed v-
 trumque suo modo.

4. *Distribui verum corpus Christi quod in cruce pepen-*
dit, & verum sanguinem qui pro nobis effusus est, sed spi-
ritualiter: Accipi à dignis solummodo: indignos nihil su-
mere præter nuda signa ad iudicium. R E S P. Concedi-
 mus totum, vt verbo Dei, naturæ sacramentorum, a-
 nalogiæ fidei, & communioni fidelium cum Christo
 conueniens.

II. Synusistarum argumenta, quibus nostram de
cœna Domini doctrinam euertere conantur,
additis refutationibus.

Argum. 1. Verba institutionis sunt perspicua & plana,
Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. R E S P. Citant ea
 verba

verba contra seipfos. Dicunt enim in, sub, cum pane accipi realiter corpus Christi. cum Christus dicat ipsū panem esse suum corpus. Duplici ergo iniuria afficiūt Ecclesiam. 1. Dum obtrudant ei sua pro Christi verbis. 2. Dum putant eam nō videre quōd diuersæ sint locutiones. *in pane est corpus: & panis est corpus.* Accusant etiam Christū mendacij: negāt enim panem esse ipsius corpus, sed dicunt, corpus esse in pane. Videant igitur, quomodo in extremo iudicio, de hac blasphemia & calumnia sint Christo responsuri Papistæ magis retinent verba Christi quam isti. Docent enim panem ita esse corpus Christi, v. in illud mutetur. Isti verō τὸ πρῶτον non tenent, sed sequuntur *Ἀποστόλου*. Videndum ergo, vtrū verum sequantur. Nostri probabitur in fine.

Inst. Additur declaratio: Quod pro vobis datur, & qui pro vobis effunditur. R E S P. 1. Est petitio principij. Sumunt enim pro confesso, panem propriè dici corpus, quod tamen est probandum. Sacramentalis enim est locutio. 2. *Per immersionem.* Corpus Christi propriè dictum est pro nobis traditum. Panis autem non est pro nobis traditus. Ergo, &c. *Item,* sicut panis est corpus fractum, sic fractio panis est fractio corporis. Sed fractio panis impropriè seu symbolicè est fractio corporis Christi. Fractio enim corporis est eius crucifixio. Ergo panis fractus symbolicè est corpus fractum.

Argum. 2. Ab autore qui est verax. R E S P. Est petitio principij, quia debent probare, quōd Christus dixerit in, sub, cum pane esse corpus suum. Imò potest quis figuratè loqui, & tamen perspicuè.

Inst. Est etiam omnipotens. Ergo potest esse & ibi, & in pane. R E S P. 1. Etsi posset facere, vt duo contradictoria simul essent vera: tamen non vult. 2. Deus ne potest quidem contradictoria efficere, quia est verax. Velle autem contradictoria est mendacis. Non ergo negamus veritatē & omnipotentiam Dei, sed istorū mendacia: imò eā defendimus, dicentes Deum facere quæ dixit. Ipsi vero eam oppugnant, statuentes in Deo voluntates cōtrarias. *Inst. Christi corpus habet multas prouergatias, alienas à nostris corporibus, & quōd nascitur ex*

Virgine, ambulat super mare, semel & simul fuit in sepulchro, inferno & paradiso: transit per ianuas clausas.
Resp. Exempla hæc partim sunt dissimilia, partim falsa.
Dissimilia, quia possunt etiam in creaturam cadere, ut ambulare super aquas in Petrum: transire per ianuas clausas in spiritum. 2. Quia implicant contradictionem, nam dum dicitur natus esse ex virgine, nō simul dicitur non natus ex virgine. Sed simul finitum & infinitum esse implicat contradictionē. *Falsum est*, quod transferit per ianuas clausas, cum ei cedere potuerint: item quod transferit per ostium sepulchri, cum dicatur id ab Angelo apertum: item quod Christi corpus simul & semel fuerit in pluribus locis, id ex Augustino sumxisse videntur. Sed is dixit, *corpus in sepulchro, animam in inferno, deitatem ubique fuisse.*

August. ad Dardan epist. 7. Videatur locus.

Argum. 3. A circumstantia temporis: in ea nocte in qua traditus est. Nullus loquens seriō loquitur figuratē. Christus instituens cenam est seriō locutus. Ergo sine tropo.
Resp. 1. Nego Maiorem: quia alioqui nullus loquens figuratē loqueretur seriō, quod est falsissimum. Deus enim in omnibus sacramentis, etsi figuratē, seriō tamen loquitur. *Desiderio desideravi (inquit Christus) hunc pascha manducare vobiscum. Ego vitis, & palmites. Transeat à me calix iste. Si hoc fit in videri ligno, quid fiet in arido?* Citavit psal. 22. & ubi ex seriō licet figuratē omnia ista dixerit. 2. *Resp. ad maiorem.* Non vitur figuris incolis aut obsecris. Hæc figura est perspicua, quia trita, & discipuli sic loquuntur: *ibi & is & paremus tibi pascha?* Usitata est in omnibus sacramentis. Emphatica est, quia exprimit similitudinem signi & significæ rei, & certitudinem coniunctionis eorum in vultu legitimo. 3. *Per inuersionem*, imò quia Christus seriō locutus est, ideo vsus est figura rem bene declarante. *Inf.* Dixit: hoc poculum est nouum testamentum, in testamentis loquuntur propriè. Christus hic instituit sacramentum. Ego, &c. *Resp.* Nego maiorem, & inuerto: quia cum vellet instituere sacramentum, ipse figuratē locutus est, vocans cenam testamentum, quod figuratē est accipiendum, 1. quia alioqui essent duo scædera, alter-

alterum proprium, & alterum cœna. 1. alioqui excluderentur à fœdere Dei, qui non possunt accedere ad cœnam, & omnes ea viētes essent in fœdere. ¶ *Obiect.* *In sanguine meo: Ergo in cœna est realis Christi sanguis & ore bibitur.* *Resp.* *Per inuersionem:* quia nouū testamentum initum est per sanguinem Christi in cruce fustum, & fide nobis applicatum: nō ore hauitū: Alioquin ab eo excluderentur, qui ad hoc sacramentum non possunt accedere. ¶ *Inst.* *Emphasis est in vocabulo Nouū* *Quod in Veteris testamento fiebat typicè, id in nouo sit realiter* *Resp.* Si addant: *Ergo ore corporis:* plus est in conclusionē, quia nullus in veteri testamento fuit typus, qui oralē Christi manducationē significaret. 1. *per inuersionem.* Non aliter manducatur Christi corpus in nouo testamento, quam in veteri. Sed in veteri manducabatur spiritualiter tantum. Ergo & in nouo.

Inst. *Nouum testamentum distat à veteri, quia in eo fuerunt typici, in nouo i. s. in corpus.* *Heb. 9. Col. 2.* *Resp.* 1. Nusquam est expressum in scriptura hoc veteris & noui testamenti discrimen, quod in veteri non oraliter, in nouo oraliter edatur Christus. In dictis Apostoli, quæ citant, corpus significat vmbraꝝ veteris testamenti per Christum factam esse impletionem: quia corpus illis vmbriis ibi opponitur. item, quia dicit corpus esse Christi: quæ phrasid docet, à Christo factam esse typorum impletionem. 1. *per concessionem.* Eū in nouo testamento exhibitum habeamus Christū & natus sit homo: tamen hinc idcirco non sequitur, corpus eius esse in pane: sed tantū esse in nouo testamento.

Argum. 4. A consensu Euangelistarū & Pauli: Matthæi, & Theophylacti supputat, scripsit Euangelium suū anno 8. post ascensionem: Marcus anno 10. Lucas 15. Paulus 20 & omnes stantur in eodem Verbo. Oratio sapientis iisdem verbis prolata non est tropica. Talis est locutio de cœna Domini, Ergo, &c. *Resp.* Negatur maior, quia quando figura aliquis est il, ultris, nota, & emphatica, vt hæc, tenetur. Item Euangelistæ repetunt verba Christi, qui tropicè faciat locutus. Sapientius illud, eū tropicū repetitur: *Baptizabit*

Spiritu sancto & igni. Ioh. 1. Matth. 3. Item, est fallacia à non causa: quia non ideo oratio aliqua repetitur, quod figurata aut propria sit: sed ut auditoribus melius inculcetur. Deinde, negatur minor. 1. quia Matthæus & Marcus dicunt, *Hic est sanguis noui testamenti*, Lucas dicit, *hic calix est nouum testamentum in meo sanguine*. 2. Matthæus & Marcus dicunt, *hoc est corpus meum*, Lucas & Paulus addunt: *quod pro vobis traditur*. 3. Lucas dicit: *quod pro vobis traditur*: Paulus: *quod pro vobis frangitur*. 4. Paulus dicit: panis est *signum* corporis Christi. Et si autem hoc loco non agit ex professo de cœna, ad eam tamen prouocat. *Inst. Est eadem sententia.* R E S P. Iam non de verborum sententia, sed de verborum identitate quæritur. *Inst. 2. Nulla unquam fit mentio tropi. Vbi non fit mentio tropi, ibi non est tropus: Hic non fit mentio tropi. Ergo, &c.* R E S P. Negatur maior: quia ineptum esset, & viderentur homines ostentare suam artem, si dicerent se vfos esse egregia figura. Scriptura etiam sæpè loquitur tropicè, tamen non addit se tropicè loqui. Nego etiam minorem, quia tropi faciunt mentionem, dum eum declarant: quod constat 1. ex natura subiecti & prædicati: corpus natum est ex virgine, crucifixum, &c. panis est è farina mixtus. 2. Iubet hoc fieri in sui memoriam: ergo panis dicitur corpus, sicut memoriale. 3. Matthæus & Marcus dicunt: *Hoc est sanguis noui testamenti* Paulus & Lucas: *Hoc est nouum testamentum in meo sanguine*. Nouum autem testamentum est obligatio Dei ad recipiendos credentes & respicientes in gratiam, & horum ad fidem & obedientiam ipsi præstandam. 4. Paulus dicit, panem esse *signum* corporis Christi, quæ non est oralis manducatio 1. quia fideles eâ sunt vnum corpus in Christo. 2. confert eam cum *signum* altaris in veteri testamento, quæ non erat corporalis. 3. Quia solis fidelibus, non impiis potest competere. 4. Iohannes communionem eam declarat per remissionem peccatorum: *Si in luce ambulamus, communionem habemus cum eo, & sanguis Iesu Christi filij Dei purgat nos ab omni peccato.*

1. Ioh. 1. 7.

*Imò Paulus ponit tria Vocabula, quæ sunt tres demon-
strationes: 1. xgivaniz. R E S P. Sed hæc communio est
vniõ cum Christo, & fructio omnium eius beneficio-
rum per fidem. Huc pertinet similitudo corporis &
membrorum, vitis & palmitum, quibus nihil eum
manducatione corporali. Hæc communio omnibûs
piis fuit & est communis à cõdito orbe ad eius finem.
Illi autem non potuerunt oraliter edere: *Vt crescamus Eph. 2. 21.*
in eo, ex quo totum corpus coagmentatur. Qui adheret 1. Cor. 6. 17
Domino, et adhæret ei cum eo. Et omnes per Vnum & 12. 13.
Spiritum in Vnum corpus. Per hoc co- 1. Ioh. 4. 13.
gnosceamus nos in eo habitare, & ipsum in nobis, quod de
spiritu suo dedit nobis. Hæc igitur vniõ est xgivaniz, quæ
fit per spiritum sanctum. Ergo spiritualis. Papis enim
*non potest esse hæc xgivaniz, nisi per vniõem.**

2. *Qui sit reus corporis Christi, illud edit. Indignè su-
mentes sunt rei corporis Christi. Ergo illud corporaliter*
edunt. Spiritualiter enim non possunt: nam si sic ederent,
non fierent rei. R E S P. Nego maiorem. Is enim reus est
corporis Christi, qui suis peccatis illud in crucem a-
git, & Christi beneficium spernit. Ad reatum autem
non est opus orali manducatione, sed Christum obla-
tum nolle fide recipere. Sic iniuria illata arcæ illata
dicitur Iehouæ.

3. *Non diiudicans corpus Domini. Qui non discer-*
nunt corpus Domini, illud comedunt. Rei non discer-
nunt. Ergo, &c. R E S P. Per concessionem: si maior sa-
cramentaliter sumatur, videlicet, de pane, qui corpus
Christi nominatur, vera est: sin propriè, falsa. Nam
non discernere, est non afficere honore ipsi debito,
contemnere, & rem significatam non accipere. Sic
Hebr. 10. ver. 29. Filium Dei conculcare & sanguinem
fœderis communem ducere dicuntur, qui eum con-
temnunt.

Argumentum. V. A testimoniis patrum, & pia anti-
quitas in puriore ecclesia. R E S P. Patrum dicta sunt
sacramentaliter vel de communione spirituali acci-
pienda. Dicunt scapè, cum pane & vino dari nobis
corpus & sanguinem Domini. Ergo si statuunt cor-

poralem præsentiam, statuunt etiam vel concomitantiam papiticam, vel diuisionem sanguinis à corpore.

Augustinus dicit: Hoc accipis in pane, quod pendit in cruce: hoc in calice, quod de Christi latere effusum est.

Resp. In pane tanquam symbolo id est, cum symbolo simul accipis rem significatam. Accipientes panem certi sumus nos Christum habere.

Cyrillus super iohannem inquit: Naturali participatione: non tantum spiritualiter: sed etiam corporaliter: non tantum secundum spiritum, sed etiam secundum carnem: corporaliter & essentialiter. *Resp.* Cyrillus non loquitur de modo edendi, sed de re edenda. Docet non tantum spiritus, sed etiam humanæ Christi naturæ nos fieri participes. Intelligit autem spiritualem *significationem*. 1. Quia de ea erat locus Ioh. 6. 54. & 1. Cor. 6. 15. ubi nulla fit mentio corporalis manducationis. 2. Loquitur de præsentia Christi, non in pane, sed in nobis. 3. Hanc mansionem Christi probat ex usu cœnz, non ex corporali manducatione. 4. Ita eam describit, ut dicat duraturam esse in vita æterna. 5. Loquitur de communione, quæ est sanctorum propria. Hæc autem spiritualis est, alioqui enim etiam impii conuinceret.

III. Effugia Synusiarum, ut quidam nostras (non omnes, plures etenim illis opponuntur) obiectiones eludant.

I. Non statuimus (inquiunt) physicam & capernaiticam manducationem. *Resp.* Hoc eis nõ obicimus, sed tantum quærimus, an Christus oraliter manducetur, siue crasso siue subtili modo. Utut respondeant, in ipsa eorum opinione plus satis est idololatriæ. Christus enim refutans Capernaitas, non distinguit sui manducationem in crassam & subtilem modum, sed simpliciter dicit, non posse suum corpus edi ore corporis. Dicit enim se ascensurum: & verba quæ loquitur esse spiritum & vitam.

II. Vbiquitatem non asserimus: De ea enim non exstat Verbum. *Resp.* Notanda hic est aduersariorum de vbi-
quitate

quitate diffensio. Sed neq; de eo exstat verbum, quòd corpus Christi sit simul pluribus in locis. Nam solus diuinæ naturæ est, totam simul esse in pluribus locis. Deindè ex hac ipsorum opinione sequitur vbiq;itas. Nam qui simul & semel est pluribus in locis, necesse est ut sit infinitus, ac proinde sit vbiq;ue.

III. Non tollimus articulum de ascensione. *Resp.* Imò in eum impingunt. Etenim dum statuant, quoties celebratur cœna, Christum corporaliter edineccesse est dicant, eum inuisibiliter in certis mansisse. (Atqui dicitur reliquisse mundum, ascendisse de loco inferiore in superiorem, mansurus in cœlo, donec veniat ad iudicium) vel descendere de cœlo, quoniam administratur cœna, iam est refutatum. Quomodo igitur est in pane?

IV. Non tollimus doctrinam de proprietatibus humanæ naturæ. *Resp.* Omniò tollunt. Voluat enim humanam naturam talem esse, quæ non videatur, nec palpetur, nec sit circumscripta. *¶ Inst.* Atqui Christus deposuit istas infirmitates, proprietates essentielles retinuit. *Resp.* Imò hæc sunt essentielles proprietates, quibus sublatis tollitur veritas naturæ humanæ. *Augustinus:* Tolle spacia corporibus & nusquam erunt.

V. Non abolemus doctrinā de cōmunicatione proprietatum. *Resp.* Imò in eam impingunt. Proprietates n. naturæ diuinæ de tota persona in concreto dictæ ipsi ad utramq; naturā applicant: *Ero & obucum & q; ad cōsummattonem seculi:* accipiunt de utraq; natura: quod perindè est, ac si dictum, Christus est circumcissus, ita acciperem: Christus deitate & carne est circumcissus.

Inst. Tantum hoc addimus, illos articulos huc non pertinere. *Resp.* Hoc modo omnes sectæ omnia scripturæ testimonia possunt eludere. Imò verò dupliciter huc pertinent: 1. quia sunt scripti de corpore Christi. Corpus autem Christi pertinet ad cœnam. Ergo etiam isti articuli huc pertinent. Docent enim, quomodo corpus Christi sit manducandum. 2. quia nullus articulus fidei pugnat cum alio, & alius est regulæ, secundum quam alium oportet explicare. Sic huc per-

pertinet doctrina de iustificatione, quia in cœna non debet alia iustitia quæri, nisi per sanguinem Christi.

VI. Modus non est definiendus. R E S P. Dupliciter peccant, 1. Cùm negant modum esse definiendum, & sic scripturæ contradicunt, quæ eum definit, & docet esse spirituales, & unionem cum Christo fieri fide per spiritum sanctum. 2. Ipsemet modum definiunt, ut ex eorum scriptis liquidò constat.

VII. Verum est Durandi dictum: Verba audimus, motum sentimus, modum nescimus, præsentiam credimus. R E S P. Nihil facit nec pro vobis, nec contra nos, quia Durandus fuit papista. 2. Dictum rectè intellectum possumus admittere: *Verbum audimus*, Hoc est corpus meum, non quòd in pane corpus Christi ore comedamus. *Motum sentimus*, id est, panem ingredi in os non corpus Christi. *Modum nescimus*, scilicet perfectè, quomodo videlicet spiritus sanctus sit ubiq; totus in Christo, & in omnibus sanctis, & quomodo nos in Christo uniat. *Præsentiam credimus*, scilicet talem, qualis est Iesus, & qualis est unio membrorum & capitis.

VIII. Hoc tantum docemus, Verè substantialiter & naturaliter exhiberi corpus & sanguinem Christi. R E S P. Concedimus nos verum corpus Christi edere. Sicer-go inanis est disputatio 1. quia fatentur nos fieri participes veri corporis Christi, & quod non sit agendum de modo. Illud autem & nos concedimus. 2. Quia rationes & refutationes quas adferunt nullius sunt momenti.

IV. Argumenta quibus probatur, corpus Christi nec in, nec sub, nec ad panem cœna Dominica adesse, & sub cum, in, ad eum corporaliter edi.

1. Quia assumsit naturam verè humanam. Hoc addendum quod non possumus cum aliter edere quàm discipuli in prima cœna.

2. Verè ascendit de terra in cœlum.

3. Talis est manducatio qualis mansio.

4. Omnes sancti veteris & noui testamenti habent eandem vnionem cum Christo.

5. Solus Christus potest se Patri offerre. Necessse est autem in vsu cœnæ petere à Deo remissionem peccatorum. Quare si ad panem adest, petendum est ab eo, & sic offerimus panem. In nouo testamento non licet orationem ad certum dirigere locum.

6. Bona quæ solis piis promittuntur, spiritualia sunt. His & aliis suprà citatis accedit consensus Patrum, Ambrosij, Athanasij, Augustini, Basilij, Bedæ, Bertrami, Chrysostomi, Clementis Alexandrini, Concilij Nicœni, Cypriani, Cyrilli, Dionysij, Gelasij, Gregorij Magni, Gregorij Nazianzeni, Hefychij, Hieronymi, Hilarij, Irenæi, Iustini, Leonis, Macarii, Origenis, Procopij, Gazæ, Tertulliani, Theodoretij, &c.

*V. Argumenta, quibus dogma Vbiquistarum
refellitur, & sana doctrina veritas
confirmatur.*

Argumentum. 1. Marcionitæ & Manichæi sinxerunt, Christum non fuisse vero & solido corpore humano præditum, sed speciem tantum corporis ostentasse, vt visus fuerit solummodò carnem & ossa habere, cum reuera non haberet. Ipsam quoque *ἐνοργω-
ν*, & omnes motus operationesque Christi in phantasia apparuisse, cum in rei veritate nihil tale fieret. Sed Vbiquitatis & realis idiomatum communicationis dogma illud phantasticum delirium ex inferis reuocat. Ergo ipsum quoque, vt Manichæum ex ecclesia Dei ad inferos relegandum est. *Minor* sic probatur. Sentiant & doceant Vbiquitarij, Omnes deitatis proprietates, ab ipso statim conceptionis momento, fuisse à deitate *τὸ λόγος* in assumptam humanitatem Christi realiter effusas. Indè hæc absurda sequuntur, 1. *Verè editus ex Virgine* non erit Christus, si secundum humanitatis suæ naturam verè ac essentialiter

liter extra uterum matris fuit, antequam nasceretur, & post partum in illo ipso utero non minus vere ac substantialiter quàm antè, secundum humanitatis naturam remansit. 2. *Verè in sua natura humana infirmus & passionibus obnoxius non fuit Christus*, si tunc etià secundum eandem naturam diuinæ maiestatis & omnipotentiz particeps fuit. 3. *Verè mortuus non fuit*, si etià ipso mortis tempore, secundum animam & corpus essentialiter fuit vbique vnà cum deitatis præsens. Non enim anima omnipræsens à corpore omnipræsenti locorum spatio realiter separari, & proinde nec corpus mori potuit, nisi iuxta imaginationem. 4. *Verè non ascendit in cælum*: sed inane tantum & imaginarium ac phantasticum spectaculum fuisse dicere, si corpore suo substantialiter ibi fuit, antequam visibiliter ed ascenderet: & postquam ascendit substantiali eiusdem corporis præsencia non minus verè, quàm antè, in terris, imò in ipsis etiam credentium corporibus mansit. Hæc si in re veritate ita esset, euentus sequeretur idem Christi corpus simul et ipsa fuisse infirmum & omnipotens, humile & gloriosum, patibile & impatibile, mortuum & viuum, circumscriptum & incircumscriptum, quod honestum est dicere.

Ad vitandas prodigiosas & impias istas absurditates excipiunt: *Christum suo corpore non nisi circumscriptum, infirmum, patibilem & mortalem fuisse humilitatis tempore: quia se exinanierit, & communicatam corpori maiestatem ante resurrectionem exferere noluerit.* Resp. Exinanitionem malè interpretantur de oculis ad tempus assumptæ humanitatis omni gloria & maiestate: cum respectu diuinæ naturæ τὸ λόγος sit accipienda, quatenus ille serui formam, id est, naturæ nostræ massam assumere & homo fieri voluit. Deinde sequeretur, Christum carnis suæ potentiam & maiestatem communicatam exferuisse etià tunc, quando verè fuit infirmus, & corpore circumscriptus: vt cum suis lachrymis resuscitauit Lazarum, & à Iudæis comprehensus lanauit à Petro vulneratum Malchum.

chum. Tam quid est aliud Marcionitas ex inferis excitare, aut in re omnium maxima impiè blasphemare, si hoc non est?

II. Argumentum. Samosateni, Arij, & recentium Antitrinitariorum blasphemia hæc est: Hominem Christum non propriè & naturâ Deum esse, sed accidentali tantum proprietatum diuinarum, maiestatis, honoris, potentiz & virtutis participatione. Ean-DEM quoque deitatis hominis Christi rationem statuunt Vbiquitarij, dum sola hac communicatio-NE idiomatum, quæ omnipotens & omniprædens sit efficit Christi caro, vñionem personalem definiunt: Ita vt homo ille sit & dicatur Deus, non quòd propriè & natura Deus sit, sed quia ipsi diuinitus donata sit infinita potestas, maiestas, gloria, & omnia spiritus sancti dona sine mensura in ipsum collata. Hæc verò accidentalis diuinitatis & omnium proprietatum collatio Christum minimè effecit propriè & naturâ Deum: sed tantùm per gratiam diuinam aut Deum impropriè dictum: quia non est ipsa essentialis deitas τὸ θεῶν, sed quædam eius participatio, secundum efficaciam. Idèò autem Arianis ab Orthodoxis fuit obiectum, quod tollerent veram & æternam Christi deitatem, cùm ipsum non naturâ, sed dignitatis tantum & maiestatis participatione per gratiam DEVM facerent. Ergo cum Vbiquitarij Immanuelem nostrum solummodò proprietatum participatione Deo exæquantes, veram & æternam eius deitatem tollant: iure hæc eorum doctrinam, vt blasphemam & hæreticam repudiamus & execramur. Testantur hoc ipsorum verba & sententiæ, vt: *Brentij in Recognit. pag. 20. Iacob. Andr. Thes. 20. disputation. Tubingens. Item Thes. 15. & 26. Et Apolog. ingolstadt 26.* Vndè statuitur eandem esse Vbiquitariorum, quæ Arianorum & Antitrinitariorum de hominis CHRISTI deitate sententiam, id est, eum ab his omnibus haberi non naturâ DEVM, sed participationis tantùm gratia, nouum, temporarium, creatum, adoptiuum. Hæc
A vera

si vera sunt, Christus non erit *ἁπλοῦς* & sed *διττός* & *αἰ* *ἁπλοῦς* & qualis ab Ubiquitatis etiam habetur, qui, ut Seruetus lib. i de Trinit. sentiunt, Deum posse homini deitatis plenitudinem communicare, dare ei diuinitatem, maiestatem, potestatem & gloriam suam. At eandem utrorumque blasphemiam execramur & detestamur.

III. Argumentum. Docuit Nestorius sola & qualitatis secundum maiestatem, honorem, potestatem, virtutem & operationem participatione, visionem Dei verbi ad hominem factam esse. Nec alia in te quam in ipsis donis & gratis à Deo in hominem collatis, discrimen inhabitationis *τὸ λόγος* in homine assumpto & aliis sanctis constituit. Hoc ipsum quoque docent Ubiquitarij: quia clamant, nullum esse discrimen inter inhabitationem deitatis in Petro & in Christo, nisi à communicatione donorum seu proprietatum deitatis sumatur: & contendunt, hac ratione istam assumptionem hominem Deum esse, quia verbum nihil sine ipso, sed per ipsum omnia agat. Hoc nihil aliud est, quam Christum hominem tantum constituere Deum per accidens. Est igitur dogma Ubiquitatis profus Nestorianum.

Tertullianus, libr. de Trinitate, pag. 610. *Si homo tantummodo Christus, quomodo adest ubiq; invocatus, cum hac hominis natura non sit, sed Dei, et adest omni loco possit?* Hoc dicto refutatur naturæ humanæ in Christo Ubiquitas.

Obiect. Est tamen inseparabilis unio diuinæ & humanæ naturæ in Christo. Ergo ubicunque est diuina, etiam est humana natura. *RESP.* Verum est quod dicitur, inseparabilem esse unionem. *Atq; &* nunquam deserit naturam semel assumptam. Sed *λόγος* non est in natura humana, sicut anima inclusa est in meo corpore. Ubicunque meum corpus est, ibi animam esse necesse est, nec anima simul est extra corpus. Non autem sic est *λόγος* in Christo homine: sed ita est in natura humana inseparabiliter & personaliter, ut simul sit etiam extra naturam humanam

in omnibus mundi partibus repletiæ, in sanctis hominibus & angelis speciali præsentia. Nam vnio personalis duarum naturarum non euertit generalem actionem præsentie maiestatis: nec impedit specialem: quia λόγος est efficax in hominibus renatis.

VIII.

THESES THEOLOGICÆ

DE PRÆCIPUIS ALI-
quot doctrinæ Christianæ
capitibus.

AD. ZACHARIA VRSINO PARTIM
*publicè in Academia Heidelbergensi, partim in
collegio Sapientiæ ad disputandum
proposita.*

I.

De doctrina ecclesiæ.

I. Doctrina ecclesiæ seu religio Christiana, est doctrina legis diuinæ, & euangelij de Christo, integra & incorrupta, sicut in libris prophetarum & apostolorum tradita est, per quam solam Deus homines ad vitam æternam ducit.

*Referatur
ad prolego-
mena cate-
chetica ge-
neralia
pag. 1.*

II. Vniuersa doctrina Christiana duabus partibus continetur, *lege & euangelio.*

III. Fundamentum religionis Christianæ est decalogus & articuli fidei rectè intellecti.

*Funda-
mentum.*

IV. Idem intelligitur, si fundamentum dicatur doctrina de essentia & voluntate Dei.

V. Idem quoq; intelligit Paulus 1. Cor. 3. cùm fundamentum dicit esse Christum.

VI. Necessè est, ecclesiæ notum esse discrimen inter doctrinam ipsi à Deo traditam, & aliarum gentium religiones.

*Discrimi-
na doctri-
nae.*

VII. *Primum discrimen* est, quòd euangelium de Christo sonat in sola ecclesia: alix verò sectæ prorsus

ecclesia & aliarum sectarum. illud ignorant. Omnes hæretici defendunt errores aut de persona, aut de officio Christi.

VIII. *Secundum*, quòd ecclesia retinet integram doctrinam legis diuinæ: reliquæ autem sectæ, primam tabulam decalogi ignorant, de secunda tantum retinent particulam de disciplina externa.

IX. *Tertium*, quòd ecclesia agnitionem & cultum Dei, non tantum ex integro, sed etiam ex solo Dei verbo discit, nihil huic detrahens, nec addens: sed alie religiones non modò veritatis diuinæ maiorem partem abiciunt, verum etiam legis particulæ, quam retinent, addunt idololatriam, & multa concedunt & approbant etiam cum secunda tabula decalogi pugnantia.

Discrimen philosophiæ & theologiæ. X. Etiam vera philosophia ab ecclesiæ doctrina est discernenda. Tantum enim eius disciplinæ partem complectitur vera philosophia, quam secunda tabula præcipit: de integra verò dilectione proximi nihil docet, & pro vero Deo, sibi idolum fabricans, procul à vero veri Dei cultu aberrat.

II.

De scriptura sacra.

Referatur ad eandem prolegomena. I. Summa scripturæ sacræ in decalogo & symbolo comprehensa.

II. Hoc idem manifestum est, quod tota continetur lege & euangelio.

euangelium summum summaria scriptura sacra. III. Quicquid enim traditur in ea, aut est de natura Dei, aut de voluntate Dei, aut de operibus Dei, aut de peccatis diabolorum & hominum.

IV. Voluntas Dei in præceptis, minis, promissionibus consistit.

V. Opera sunt vel beneficia Dei, ut creatio, conseruatio, gubernatio rerum, collectio & seruatio ecclesiæ, per filium mediatorem: vel iudicia, ut pœnæ peccatorum.

VI. De

VI. De his autem omnibus vel in lege, vel in euangelio, vel in utroque docetur.

VII. Idem ex diuisione totius scripturæ in vetus & nouum testamentum seu fœdus, patet.

VIII. Fœderis enim nomen significat in scriptura doceri, quid Deus siue olim ante Christum exhibitum, siue nunc post exhibitum, hominibus præster, aut promittat, & quid vicissim ab ipsis requirat, & propter quas rationes.

IX. Idem vult scriptura, cum Christum se docere profiterur.

X. Omnia enim, quæ in ea traduntur, vel ad personam, vel ad officium Christi rectè agnoscendum pertinent.

XI. Discrimen inter eam, quæ in scriptura traditur, doctrinam & religionem & aliarum sectarum religiones, *primum* est: quod in veræ ecclesiæ doctrina euangelium de Christo integrum docetur: alix autem religiones, aut prorsus illud ignorant, aut aliquam eius partem suis erroribus adiungunt, cuius tamen *discrimen doctrina in scriptura tradita, & aliarum religionum* sum neque norunt, neque percipiunt.

XII. *Alterum*, quod in doctrina prophetarum & apostolorum lex diuina integra, & rectè intellecta traditur: alix verò religiones præcipuas eius partes abiiciunt, videlicet veram agnitionem & verum cultum Dei, siue primam tabulam decalogi, & interiorum ac spiritualem obedientiam secundæ tabulæ: ac tantum retinent ex ea partem præceptorum de disciplina secundæ tabulæ, siue externis ac ciuilibus officiis erga homines.

XIII. Et si autem & ipsi de Deo vero eiusque cultu gloriantur: tamen ab eo propter tres causas aberrant: *Cur alix religiones* *Primò*, quia testimonia naturalia de Deo non *extra ec-* *clesiam ab-* *sufficiunt* ad verum Deum agnoscendum. *Secundò*, quia his affragunt homines varios errores. *Tertio*, errant a vero, quia non accedente luce verbi diuini etiam illa quæ verbatenus profitentur vera, non rectè intelligunt, sed mala interpretatione corrumpunt.

XIV. De affectibus quoque & inclinationibus eum secundæ tabulæ pugnantes vel tantum præcipiunt, quod ad fixationem eorum attinet, quæ disciplinæ pars est, vel non omnes, aut non, quantum ecclesiæ doctrina, eas acculant & damnant.

XV. Quin etiam contra externam secundæ tabulæ obedientiam aliqua concedunt & approbant sectæ alix ab ecclesiâ, iusto Dei iudicio in sensum reprobum eos tradente.

*Veritas
scriptura
sacra Unde
pende. it.*

XVI. *De Primam scriptura sacra* veram esse, non propter ecclesiæ auctoritatem statuimus, sed quia scimus à Deo esse tractam.

XVII. Diuinam autem esse scimus, ex testimonio spiritus sancti in cordibus piorum: ex liberatione à peccato & morte, quæ hæc sola religio certam ostendit: ex puritate & integritate legis diuinæ, quæ in sola ecclesiâ reperitur: ex vaticiniis & eorum impletioni: ex miraculis ecclesiæ propriis: ex huius antiquitate & aliarum nouitate: ex patrum inter se in hac doctrinâ consensu & in aliis pugnantia: ex odio satanæ & malorum contra hanc religionem: ex eius mirabili conseruatione & defensione contra diabolum & mundum: ex pænis hostium eam oppugnantium: ex constantia martyrum & confessorum habentium consolationem firmam in morte: ex eorum lanctitate per quos tradita & propagata est.

*Scriptura
perfe. 110.*

XVIII. *Nullum dogma* de Deo aut eius voluntate & cultu recipiendum est, quod in scriptura non est traditum: & eatenus aliis doctoribus ecclesiæ assentiendum est, quatenus doctrinam suam propheticiis & apostolicis testimoniis confirmant.

XIX. Id non solum ex scripturæ ipsius testimoniis certum est, quibus ex ea sola pendere iubemur in rebus diuinis: sed etiam ex fidei & cultus Dei natura & definitione, quorum utrumque verbo Dei nisi necesse est: item ex perfectione doctrinæ prophetiæ & apostolice: & ex discrimine vocationis prophetarum & apostolorum & aliorum doctorum ecclesiæ.

III.

De certitudine & autoritate sacrae scripturae.

I. Solam hanc religionis doctrinam, quæ in libris prophetiis & apostolicis continetur; esse diuinitus traditam, nec solum, nec principaliter ecclesie catholice, sed potissimum Dei, & scripturae ipsius testimonio niti, certum est.

II. *Primum & summum argumentum*, quo ista sacrae scripturae autoritas apud nos sancitur, est spiritus sancti testificatio in cordibus credentium.

III. Testimonium hoc ut sanctis peculiare est, ita solum efficit, ut prophetarum & apostolorum doctrinam vera fide amplectamur: cætera omnia possunt etiam à non renatis intelligi & mentes quidem de veritate huius doctrinae conuincunt, sed nisi hoc vnum accesserit, nunquam ad eam amplectendam animos humanos permouent.

IV. *Secundum testimonium* est, quòd hæc sola doctrina causas malorum, & à peccato & morte liberationem hominibus ostendit, congruentem perfectæ Dei iustitiæ & bonitati, satisficientem conscientis.

V. *Tertium*, quòd sola doctrina prophetica & apostolica legem diuinam integram & puram retinet: alie verò religiones omnes, fingunt sibi deos, & eorum cultus, absque autoritate diuina, & approbant aliqua etiam cum notitiis legalibus, natura notis, pugnantia.

VI. *Quartum*, sparsæ in sacris literis prædictiones, quibus euentum respondisse, historiae & experientia testantur.

VII. *Quintum*, miracula, quæ doctrinae sunt addita.

VIII. *Sextum*, antiquitas, quia & prima fuit hæc religio, & mansit eadem inde ab initio mundi ad hunc usque diem.

IX. *Septimum*, consensus omnium doctrinae partium inter se, qui non est in aliis religionibus.

X. *Octauum*, Odium satanae & impiorum aduersus hanc doctrinam.

XI. *Nonum*, Diuina conseruatio & defensio eius aduersus omnes hostes.

XII. *Decimum*, Pœna hostium, qui hanc doctrinam persequuntur, aut corrumpunt.

XIII. *Vndecimum*, Constantia martyrum & confessorum. Tertullian. *Martyrum sanguis est semen ecclesie*. Martyres ecclesie differunt ab aliis 1. multitudine. 2. alacritate in adeundis periculis, & ipsa morte. 3. impie doctrinae defensores patiuntur de suis erroribus conuicti, pii autem vi tyrannica rapiuntur ad supplicia.

*Martyres
ecclesie &
alii quid
differant.*

XIV. *Duodecimum*, Sanctitas eorum, per quos tradita est & propagata, longè superans virtutes Ethnicorum & alias religiones sectantium.

XV. Cùm igitur hæc sola doctrina de religione sit vera & diuina: nullum dogma ad credendum, vel obtemperandum obligare potest conscientias, quod sacre scripturae testimoniis rectè intellectis non est stabilium: cum ea verò pugnans, nullum omnino est recipiendum.

IV.

De Deo & vera eius cognitione.

I. Homo vera Dei cognitione destitutus est infelicissimus.

II. Cognitio Dei vera non est, nisi quæ congruit cum diuinis patefactionibus, & cum vero Dei amore ac timore coniuncta est.

*Vera cognitio Dei
qua.*

III. Patefactionis autem & notitiæ Dei in genere humano 3. sunt gradus: ex operibus nimirum Dei in natura rerum lucentibus: ex verbo Dei ecclesie tradita: & ex spiritus sancti gratia per considerationem operum & verbi Dei, mentes renatorum illuminantis.

*Quod sit
Deus.*

IV. ET ENIM esse Deum aliquem, sanos omnes, etiam ignorantes doctrinam ecclesie, fateri cogunt hec testimonia: ordo rerum sapientissimus in natura: Mentis humanæ præstantia: Notitia principiorum: & in illis

illis hæc notitia, quod sit Deus: Pauores conscientie in sceleratis: Pœnæ scelerum in hac vita: Ordinis politici constitutio & conseruatio: Virtutes & motus singulares in animis heroicis: Significationes futurorum: Destinatio rerum omnium ad fines certos: Series causarum non in infinitum progrediens.

V. Deum etiam verum non nisi vnum esse, præter *Quod sit vnum.* verbi diuini testimonia euincunt, vnius tantum veri Dei patefactio: Summa veri Dei maiestas. Perfectio: Omnipotentia: Et quod plures vno aut essent otiosi aut superflui.

VI. DENIQUE fatentur etiam recte rationis iudicio *Quid & qualis sit.* non repugnantes, Deum essentiam spiritualesse, intelligentem, æternam, aliam à cæteris rebus omnibus, incomprehensibilem, in se ipsa perfectissimā, immutabilem, immensę potentię, sapientię & bonitatis, iustam, castam, veracem, misericordem, beneficam, liberrimā irascentem peccatis, mundi gubernatricem.

VII. Sed sine luce verbi Dei, neque ista quæ fatentur de Deo, recte intelligunt homines, neque norunt quicquam eorum, quæ addit huic notitiæ Dei vox doctrinæ cælestis, de æterno patre & filio & spiritu sancto, de rerum creatione, missione filij, collectione ecclesiæ, vniuersali iudicio & vita æterna.

VIII. Idcirco consideranda quidem sunt testimonia de Deo in natura: sed sine doctrina ecclesiæ quicumque Deum quærunt, idolum in veri Dei locum substituant.

IX. Qui etiam ex ipso Dei verbo, absq; singulari spiritus S. gratia, vera Dei cognitio nō potest hauriri.

X. Ac tandem quæcunque in hac vita est notitia Dei in hominibus, non nisi tenuis & inchoata est, nec nisi in cælesti æternitate perficienda.

XI. ÆTERNVS pater, filius & spiritus sanctus *Tres personæ vnius diuinitatis* sunt tres personæ siue hypostases diuinæ.

XII. Reuera à se inuicem distinctæ.

XIII. Æquales secundum omnes proprietates diuinitatis essentielles.

XIV. Et vnius essentia.

*Essentia
quid.*

XV. *Essentiam divinam* ecclesia intelligit id, quod æternus pater, filius & spiritus sanctus singuli abfolutè siue secundum se aut naturam suam considerati sunt & dicuntur, ita ut tribus illis commune sit: *Personam* autem id, quod singuli horum trium ad alios collati, siue relatiuè, siue secundum existendi modum cuique proprium considerati, sunt & dicuntur.

*Filius dñi
suis.*

XVI. *Filium* esse hypostasim diuinam probatur, quia nominatur filius Dei vnigenitus & proprius, id est, naturalis: dicitur in scriptura assumisse naturam humanam & antecius assumptionem fuisse filius Dei: nominatur *αἰώνιος*, qui à Iohanne *ὁ ἀγαπῶν* describitur: à Salomone describitur sapientia *ὁ σοφιστὴς*: est mediator inter Deum & homines, quem necesse est semper fuisse: nominatur angelus etiam ante incarnationem: Christus deniq; ex virgine natus describitur naturalis & verus Deus & Dei filius.

*Spiritus S.
dñi & patris.*

XVII. *Spiritum sanctum* esse hypostasim constat, quia visibili specie apparuit: quia Deus in scriptura appellatur: quia in eius nomine baptizamur: quia personæ propria ei tribuuntur.

*Quod per-
sonæ dis-
tinctæ.*

XVIII. Has personas à se inuicem verò distinctas esse, hinc est manifestum, quod pater, filius, & spiritus sanctus propter respectum ad se inuicem dicuntur: quod scriptura dicit filium & spiritum sanctum alium à patre, & spiritum sanctum à filio: quod dicuntur esse plures quam vnus: quod vni tribuuntur propria, quæ alteri non competunt.

*Quod per-
sonæ æqua-
les.*

XIX. *Æqualitas* dicitur in his tribus personis probatur expressis testimoniis scripturæ: proprietatibus personalibus, quod filio à patre, & spiritui sancto à patre & filio, non pars aliqua, sed tota diuina essentia communicata est: attributis seu proprietatibus naturæ diuinæ communibus: operibus diuinis: honoris, qui illis vendicatur, æqualitate.

*Quod per-
sonæ dñi
suis.*

XX. *Omnes* esse certum est, quia sunt Iehoua, qui vnus est: quia describuntur in scriptura tanquam vnus Deus, qui tantum vnus est: quia vnus est spiritus patris & filij: quia pater filio & spiritui sancto, & filius

& filius spiritui sancto non aliam, sed suam propriam essentiam communicat, eamque totam & indiuilam.

XXI. *Discrimina* personarum diuinitatis alia interna, ab operationibus, quas erga se inuicem exercent: alia externa sunt, ab operationibus, quas erga creaturas exercent.

Discrimina personarum diuinitatis.

XXII. *Discrimina interna* sunt, quod pater est prima persona diuinitatis, nec nata nec procedens ab alio, sed a seipsa existens, quæ ab æterno genuit filium, & à qua procedit spiritus sanctus: Filius est secunda persona diuinitatis, quæ ab æterno ex patre genita est, & à qua procedit spiritus sanctus: spiritus sanctus est tertia persona diuinitatis, ab æterno procedens à patre & filio.

Interna.

XXIII. Opera quæ diuinitas erga creaturas exercet, etiam si sint tribus personis communia: tamen ordo quem in illis perficiendis seruant tres personæ diuinæ, *discrimen earum externum* constituit; nimirum, quod pater à seipso, per filium & spiritum sanctum, filius & spiritus sanctus non à se, sed filius à patre per spiritum sanctum, spiritus sanctus autem, à patre & filio per se illa operatur.

Externa.

XXIV. Atque hinc est, quòd quædam propria filij & spiritus sancti beneficia dicuntur, non quòd ab illis remoueatur pater, sed quòd ea per filium aut spiritum sanctum nobis præstat, ut quòd filius dicitur sapientia, sermo, consiliarius, angelus, apostolus, imago patris, potentia patris, uiuens sibi naturam humanam, ac proinde incarnatus & homo, & mediator, intercessor, sacerdos redemptor, iustificator, pastor, caput, & rex ecclesiæ. Sedens ad dexteram patris, iudex uiuorum & mortuorum, &c. Item, quòd spiritus sanctus dicitur sanctificator, hoc est, persona immediatè nos illuminans, regenerans, unicus Deo, regens, consolans & confirmans.

V.

De creatione mundi.

I. Ordo in natura; mens humana; notitia principiorum; ordo politicus; causæ finales; series causarum finita; ostendunt ab aliqua mente architectatrice esse conditum.

II. Sed tamen propter obscuratam agnitionem Dei in hominibus per peccatum, propter vices corruptionum & generationum, propter absurditatem de creatore otioso, & propter amissam creationis & initiorum mundi historiam, extra ecclesiæ doctrinam nihil solidi ac certi de creatione mundi reperitur.

III. Scriptura igitur sacra docet, omnes res per solum verum Deum, æternum patrem, filium & spiritum sanctum, iuxta huius veri Dei æternum consilium & voluntatem, existere cœpisse, & ab ipso esse creatas.

IV. Creavit autem æternus pater omnia per filium suum & spiritum sanctum, liberrimè, sine ulla sui mutatione aut labore, ex nihilo, sic ut omnia essent valdè bona.

V. *Finis* creationis mundi ultimus & principalis est celebratio Dei: huic subordinati fines sunt, patefactio & contemplatio diuinæ sapientiæ, potentiæ & bonitatis in operibus Dei; providentia seu conservatio & moderatio perpetua omnium creaturarum, præsertim in ecclesiâ beneficentia Dei: ac denique ut omnes aliæ res serviant vitæ ac salutis hominum.

VI.

De creatione mundi.

I. Quicquid est, aut est creator, aut creatura.

II. Omnes aliæ res, quæ præter unum solum æternum verum Deum in ecclesiâ patefactum, existere cœperunt, ab illo vno vero Deo sunt creatæ.

III. Eo,

III. Eo, quo creator voluit, temporis initio.

IV. Idque à patre æterno per filium & spiritum sanctum.

V. Liberrimo diuinæ voluntatis consilio & decreto.

VI. Sine ullo creatoris motu, aut mutatione aut labore.

VII. Idque ex nihilo.

VIII. Et quidem ita, vt essent omnia in suo genere optima.

IX. Non vt ipse creator fieret inde melior aut perfectior.

X. Sed vt suam bonitatem & lætitiâ creaturis rationalibus, in creatione communicaret.

XI. Ac postea sua prouidentia res omnes creatas seruans, regens, sustentans, in æternum illis beneficeret omnibus, præsertim verò suæ ecclesiæ.

XII. Et vt hominum salutem præsertim, alias omnes creaturas seruare volens.

XIII. Suam illis sapientiam, bonitatem, potentiam, & lætitiâ patefaceret.

XIV. Et ex operibus suis agnitus, propter suam illam sapientiam bonitatem, potentiam & lætitiâ à creaturis rationalibus, in æternitate celebraretur.

VII.

De angelis.

I. Angelos bonos & malos existere certum est.

II. Et boni autem & mali angeli sunt spiritus, hoc est, substantiæ incorporeæ, non subiecti sensibus, viuæ, intelligentes, robore & sapientia polentes.

III. Finiti essentiâ & proprietatibus.

IV. Creati

IV. Creati à Deo ex nihilo tùm, quando alix res conditæ sunt.

V. In vera sanctitate, iustitia & beatitudine :

*Angeli
boni.*

VI. In qua boni singulari creatoris gratia confirmati sunt.

VII. Vt ipsum in æternitate agnoscant & celebrent.

VIII. Et sint ministri Dei ad salutem electorum perficiendam, & reprimendos ac puniendos malos.

*Angeli
males.*

IX. Mali autem propria & libera voluntate & sua ipsorum culpa à Deo defecerunt, & facti sunt hostes Dei & benorum angelorum & generis humani.

X. Itaque odio Dei impellunt homines ad peccata, & captunt eos perditos.

XI. Et immutabiliter sunt mali, & abiecti à Deo in æternas pœnis.

XII. Sicut autem Deus ipsos labi, & lapsos etiam conseruat, ut iram suam & iustitiam in ipsorum pœnis ostendat, per eos puniat impios, & castiget, atque exerceat electos.

VIII.

De creatione hominis.

I. Homo est creatus a Deo, corpore terreno, & si homo peccaret, morturo : anima verò non elementaris, sed spiritualis, hoc est, incorporea, intelligentis & immortalis naturæ, ad imaginem & similitudinem Dei.

*Imago
Dei.*

II. *Imago Dei* in homine, post peccatum, in hac vita non est integra: neque in corpore, sed in anima: neque in sola substantia, sed in facultatibus animæ rationalis, videlicet, intellectu & voluntate: & quidem animæ per spiritum sanctum renatæ, spectanda est.

III. Estque *hac imago Dei*, sapientia, iustitia & beatitudo perfecta, in qua homo est conditus, & in quam bene-

beneficio mediatoris restituitur, hoc est, mens rectè agnoscens Dei naturam, voluntatem & opera: & voluntas libere Deo obtemperans omniumque inclinationum; appetitionum & actionum, cum voluntate Dei & cum recto iudicio n. entis congruentia, ac denique spiritualis & immortalis animæ naturæ, totiusque hominis puritas & integritas, perfecta beatitudo & lætitia acquiescens in Deo, & dignitas hominis ac maiestas, qua cæteris creaturis antecellit atque dominatur.

IV. *Finit hominis*, ad quem est conditus, ultimus & principalis est æterna Dei celebratio: Huic subordinati sunt alij fines, vera agnitio Dei: declaratio misericordiæ Dei in electis, & iustitiæ in reprobis: societas humana: & mutua beneficentia.

IX.

De prouidentia Dei.

I. Non tantum doctrina prophetica & apostolica, sed etiam testimonia de Deo in rerum natura lucentia confirmant, mundum conservari & regi Dei prouidentia, nimirum ordo in præcipuis naturæ partibus: Mens humana regens actiones hominum sua prouidentia: Lex naturæ, indita hominibus, ut sit regula vitæ: Præmia & pœnæ: Conscientia: Ordo politicus: Mores & virtutes heroicæ: prædictiones futurorum euentuum: Fines, ad quos res ordinatæ sunt: Ac denique ipsa Dei omnipotentis, sapientissimi, iustissimi atque optimi natura.

II. *Prouidentia* Dei est consilium Dei æternum, *Prouidentia* liberissimum, immutabile, sapientissimum & iustissi- *lia Dei* mum, secundum quod Deus omnia in omnibus crea- *quid.* turis bona efficit, peccata autem fieri permittit: & bona ac mala vniuersa ad suam gloriam & electorum salutem dirigit.

III. Consilium hoc Dei non tantum est *scientia in* Deo,

Deo, sed etiam *decretum & voluntas* Dei efficax, quia ab æterno constituit, quid ipse agere, & quid de operibus suis fieri velit, & quæcunque decreuit, suo tempore atque ordine efficit.

Summaque.

IV. *Bona sunt*, rerum omnium substantiæ, proprietates & facultates ipsis à Deo inditæ, motus item omnes omnium rerum & mutationes, actiones & euentus, quatenus sunt motus naturales, vel obedientia erga voluntatem Dei, vel beneficia Dei aut pœnæ malorum.

Omnia fieri immutata dea prout deus Dei.

V. Omnia hæc immutabili & efficaci Dei voluntate fieri, amplissima & clarissima scripturæ testimonia, tum hæc rationes confirmant: *quod* propter diuinam omnipotentiam, Deo simplicitet nolente, nihil in mundo potest fieri ac proinde omnia que sunt, vel simpliciter, vel secundum quid cum velle necesse est: *quod* sapientissimus gubernator, qualis est Deus, nihil eorum, quæ in sua potestate habet præter consilium & voluntatem suam finit euenire: *quod* qui fines omnium vult, etiam vult res & euentus omnes, quibus ad illos fines peruenitur, siue simpliciter siue secundum quid: *quod* consilia & decreta diuina non pendent ab actionibus causarum secundarum: *quod* præscientia Dei immutabilis, non nisi causa immutabili, hoc est, voluntate & decreto diuino potest niti: *quod* omnium bonorum naturalium, in quibus sunt etiam omnes motus rerum, Deus est prima causa.

Malum culpa & pœna.

VI. *Malum* cum aliud sit *malum*, aliud pœnæ, id autem quod est pœna, cum sit afflictio iustitiæ, ac proinde boni rationem habeat, etiam ad diuinam voluntatem tanquam ad causam principalem referri debet.

VII. *Malum autem culpa* siue peccatum, quatenus vel motus est, vel exploratio, vel exercitium vel castigatio piorum, vel pœna malorum cadit sub diuinam prouidentiam *effectiue*: quatenus verò peccatum est, non *effectiue*, sed *permissiue*.

Permissio Dei quid.

VIII. *Permissio* autem non est prouidentia & operatio.

rationis diuinæ in actionibus malorum cessatio, qua fiat, ut actiones illæ non ab alio principio, quàm à creaturis agentibus pendeant. *sed est gratiæ diuinæ subtrahit*, quia Deus, dum voluntatis suæ decreta, per creaturas rationales exsequitur, aut voluntatē suam, quæ opus illud fieri velit, creaturæ non patefacit, aut voluntatem eius ad obtemperandum in ea actione diuinæ voluntati non flectit. Quod si fiat, necessariò quidem, sed tamen voluntariè ac liberè, & iustissimo Dei iudicio peccat creatura, dum iustum & bonum opus suæ voluntatis & prouidentię Deus per eam efficit.

IX. Actiones igitur & motus, quos diaboli aut homines peccando efficiunt, Deus vult fieri, quatenus sunt motus & iusti iudicij diuini executiones; quatenus autem peccata sunt, nec vult, nec approbat, nec efficit, sed quamvis eas prohibeat, oderitque horribiliter & puniat, permittit tamen in diabolis & hominibus cum iustis suis operibus concurrere, dum propter optimas & iustissimas causas non efficit in illis suo spiritu, ut iustè, hoc est, secundum diuinæ voluntatis præscriptum actiones illas perficiant.

X. Neque propterea Deus fit author confusionis, *Deus non quæ est in actionibus malorum siquidem quæ ipsi in- fit author ordinatè, hoc est, contra Dei mandatum volunt & fa- confusionis* ciunt, Deus optimo & sapientissimo ordine vult fieri: *aut peccati* Denique ipsa etiam peccata, quatenus peccata sunt, etsi non efficiente, tamen permittente diuina prouidentia fiunt, eisque meras præfigente, & quo Deo visum est, ea dirigente.

XI. Neq; author peccati per hanc doctrinam Deus constituitur: quandoquidem per accidens concurrit peccatum creaturæ vitiosæ, cum bono & iusto Dei opere, quod ipse in suo consilio instituit, & per creaturam peccantem exsequitur, ideoque respectu diuinæ voluntatis iustæ & rectæ sunt illæ actiones, quæ respectu malorum, per quos fiunt, peccata sunt.

XII. Hæc manifesta sunt, *primò* ex vniuersali natura causarum & effectuum per se & per accidēs. Quotiescūque enim eiusdē effectus plures causæ sunt, alię bonæ, aliæ

aliarum vitiosarum, effectus ille respectu causarum bonarum bonus est, respectu vitiosarum vero malus est: ac bonarum causarum suarum per se cause boni per accidens verò mali ac vitiosi effectus siue vitij, quod est in effectu propter causam aliam vitiosam: & contra, malarum causarum sunt per se causarum mali, per accidens autem boni quod est in effectu.

XII. Deinde patent etiam ex immutabili natura Dei & bonorum omnium fonte atque effectione. Equè enim bona sunt opera Dei, siue per mala siue per bona instrumenta aliquid ediciat, & neque propter bona instrumenta sunt meliora, neque propter mala sunt deteriora, cum ipsorum bonitas & rectitudo non ab instrumentorum, sed à Dei virtutis illius natura pendeat: contra verò, creature nec esse nec manere bonæ, nec bene operari possunt, nisi Deo tales ipsas faciente ac seruante, & sic eas gubernante, ut bene operentur, cum ipso bene per eas quod vult operante.

*Voluntates
contrariæ
non sunt in
Deo.*

XIV. Nec Deo tribuuntur voluntates contrariæ. Eadem enim opera vult & non vult diuerso respectu. Vult quatenus cum iustissimo ipsius iudicio & ordine congruunt: non vult autem, sed cum se id orderit ea & detestetur, tamen fieri permittit, quatenus ordini & legi ipsius aduersantur, dum contra hanc a malis perpetrantur.

Non tollitur contingentia.

XV. Neque necessitas consequentiarum, quæ euentibus accidit ex immutabili decreto diuinæ prouidentiarum, tollit contingentiam, quam habent ex mutabili natura causarum secundarum, vel etiam ex potentia & libertate diuina, qua Deus ab æterno sua decreta fecit: si modò rectè vtrunque definiatur, quod videlicet sit ordo inter causam immutabiliter aut mutabiliter agentem. Ex eo enim apparet cuius, eundem effectum ex causis partim mutabilibus partim immutabilibus procedentem, respectu causarum mutabilium contingentem, respectu immutabilium verò necessarium esse & rectè appellari.

XVI. Ne

XVI. Neque immutabilis Dei providentia, vsum *Providentia non tollit vsum* doctrinæ, & studium nostrum rectè faciendi tollit, *tollit vsum* quasi hæc essent inania : siquidem nec posita prima *mediarum.* causa, oportet remoueri secundas, nec primam, positis secundis. Et Deus non sine his mediis, sed per illa effectuarum se nobis salutaria promittit, iisque nos vti iussit profectum eorum ab ipso expectantes.

XVII. Cum autem Deus negatur in scriptura velle actiones diabolorum aut hominum peccantium, id intelligendum est, quatenus peccata sunt, siue eo fine, quo ab hominibus aut diabolis fiunt : non autem quatenus actiones sunt, aut quatenus fiunt eo fine, quem Deus in ordine suæ providentiæ spectat. *Fines enim faciunt actionum discrimina.*

XVIII. Hæc doctrina in ecclesia propter gloriam *Vsus doctrinae de* Dei retinenda est, vt videlicet constet, Deum esse omnium rerum gubernatorem, nec tamen peccati aut *providentia.* thorem, sed liberrimum atque optimum bonorum omnium effectorem & datorem.

XIX. Necessaria est etiam ad doctrinam & consolationem nostram, vt grati simus Deo, tanquam bonorum omnium fonti : mala, vt quæ ipsius voluntate nobis eueniunt, patienter feramus, certi simus, omnia nostræ saluti seruitura : pœnarum autorem Deum agnoscetes, emendemur, non desperemus de auxilio diuino, etiam si nos causæ secundæ desituant : non fidamus nobis ipsis, sed bona omnia in timore Dei ab ipso petamus : sciamus ecclesiam præcipuè Deo curæ esse : non temerè de operibus & consiliis Dei iudicemus : propter dona nobis gratuita bonitate à Deo concessa ne contemnamus alios : voluntatem & ordinem nobis à Deo præscriptum vbique sequamur.

X.

De prouidentia Dei.

I. Non tantum doctrina prophetica & apostolica, sed etiam testimonia de Deo in rerum natura lucen-

K

tia

*Quod sit
providen-
tia.*

ria confirmant, mundum conservari & regi Dei providentia, nimirum, ordo in præcipuis naturæ partibus: Mens humana regens actiones hominum sua providentia: Lex naturæ, indita hominibus, ut sit regula vitæ: præmia & poenæ: Conscientia: ordo politicus. Motus & virtutes heroicæ, prædictiones futurorum eventuum: Fines ad quos res sunt ordinatæ: ac denique ipsa Dei omnipotentis, sapientissimi, iustissimi, atque optimi natura.

*Providen-
tia quid.*

II. Docet autem sacra scriptura, Dei providentiam esse *consilium Dei* æternum, liberum, immutabile, sapientissimum & iustissimum, secundum quod Deus bona omnia in omnibus creaturis efficit, peccata autem fieri permittit, & bona ac mala universa ad suam gloriam, & electorum salutem dirigit.

III. Sic igitur docens & docens ecclesia de providentia Dei, prosteros damnat & derestatur furores Epicuræorum & Academicorum, & aliorum figmentarum, qui Dei nullam, vel non omnium rerum in mundo providentiam, vel nullam tandem in Deo ac non etiam decretum divinum, & executionem, esse volent.

IV. Nec minus etiam repugnat blasphemis & erroribus Manichæorum, Socinorum, Libertinorum & aliorum, qui Deum fingunt peccati autorem, aut libertatem, quæ ab æterno sua decreta fecit, ipsi adiungunt, aut operationes atque usum, vel discrimina causarum secundarum, necessariæ vel contingenter, vel voluntariæ & liberè agentium tollunt.

V. Causæ, propter quas in Ecclesia exstare ac defendi hanc de providentia doctrinam, necesse est, gravissimæ sunt, ut videlicet, Deo sua gloria, & nobis consolatio solida constet, atque in timore & invocatione Dei contineamur.

XI.

De peccato.

I. Sola ecclesiæ doctrina integrè ostendit, naturam causas & effectus peccati.

II. *Pecc*

II. *Peccatum* n est, quicquid cum lege divina, pugnat, hoc est, defectus vel inclinatio, vel actio contra legem Dei, offendens Deum, & peccantem faciens reum pœnarum temporalium & æternarum, nisi fiat remissio propter filium Dei mediatorem.

III. Omne peccatum aut originale aut actuale. *Distinct. 1.*

IV. *Peccatum originale* est reatus totius generis humani propter lapsum primorum parentum, & privatio agnitionis Dei, & voluntatis divinæ in mente, & inclinationis ad obediendam Deo in voluntate & corde, & in his inclinatio ad repugnandum legi divinæ, secuta lapsum primorum parentum, & ab illis derivata in omnes posteros, ac totam eorum naturam sic depravans, ut omnes propter hanc pravitatem rei sint æternæ iræ Dei, neque Deo placens facere quicquam possint, nisi fiat remissio propter filium Dei mediatorem, & renouatio natura per spiritum sanctum.

V. *Actuale peccatum* est omnis actio in mente, voluntate aut corde, aut in membris externis, aberrans à lege divina, aut ommissio eorum, quæ lex Dei iubet facere.

VI. Omne peccatum est aut *regnans*, aut *non regnans*; quod aliqui dixerunt mortale aut veniale. *Distinct. 2.*

VII. *Peccatum regnans* est, cui peccans non repugnat per gratiam spiritus sancti, regenerantis eum ad vitam æternam, ideoque est obnoxius morti æternæ, nisi pœnitentiam agat & veniam per Christum consequatur.

VIII. *Peccatum non regnans* est, cui peccans repugnat per gratiam spiritus sancti, regenerantis eum ad vitam æternam, ideoque non est obnoxius morti æternæ, quia pœnitentiam agit, & veniam per Christum consequitur.

IX. Omne peccatum sua natura est *mortale*, hoc est, *Distinct. 3.* mortem æternam meretur: sit autem *veniale*, id est,

non accersit mortem æternam in renato, ex gratia propter Christum.

Dist. 4.

X. Omne peccatum aut est contra conscientiam, aut non contra conscientiam.

XI. *Peccatum contra conscientiam* est, cum sciens Dei voluntatem, ex proposito contra eam facit.

XII. *Peccatum non contra conscientiam* est, quod vel ab ignorante voluntatem Dei committitur, vel peccatum quidem esse agnoscitur & deploratur à peccante, sed tamen vitati non potest perfectè in hac vita, ut peccatum originale & multa peccata ignorantie & infirmitatis.

Dist. 5.

XIII. Omne peccatum aut est irremissibile siue in spiritum sanctum, aut remissibile siue non in spiritum sanctum.

Peccatum in spiritum sanctum. XIV. *Peccatum irremissibile siue in spiritum sanctum* est oppugnatio aut abiectio veritatis diuinæ, destituta consilio facta, postquam de veritate testimonio spiritus sancti mens edocta & confirmata est: quod peccatum qui committunt, cæcate à Deo puniuntur, ita ut nunquam relipiscant, ac proinde nec remissionem consequuntur.

XV. *Peccata remissibilia*, siue non in spiritum sanctum, sunt omnia alia peccata, quorum aliqui agunt, aliqui non agunt penitentiam.

XVI. Omnes electi à Deo ad vitam æternam, sic ab ipso seruantur ut nunquam peccent in spiritum sanctum.

Peccata manentia in renatis.

XVII. In omnibus renatis, quamdiu sunt in hac vita, manent reliquæ peccati: *primò* peccatum originale; *secundò* multa peccata actualia, ignorantia, omissionis & infirmitatis, quæ tamen ipsi agnoscunt & deplorant, eisque repugnant: ideoque retinent bonam conscientiam & remissionem peccatorum: *Tertio*, aliqui ruunt etiam aliquando in errores pugnantes cum fundamento, aut in peccata contra conscientiam, propter quæ amittunt bonam conscientiam, consolationem & dona spiritus sancti, & damnarentur si in illis vsque ad finem vitæ perseverarent:

sed

sed in illis non pereunt, quia in hac vita pœnitentiam agunt.

XV III. *Triplex est discrimen*, quo peccantes renati differunt ab impiis: *Primum* in Deo propositum perpetuum eos seruandi: *Secundum*, certa pœnitentia finalis? *Tertium*, etiam in ipsis peccatis aliquod initium veræ fidei & conuersionis, quod aliàs est maius ac firmitus, & sic reluctatur peccato, vt in errores contra fundamentum, aut in peccata contra conscientiam non labantur: aliàs est minus & languidius, & vincitur ad tempus tentationibus, sed tamen facit, ne in vniuersum à Deo deficiant, qui semel fuerunt verè conuersi. Ideoque peccatum in renatis aut non regnans tantum est appellandum: aut si errores contra fundamentum & peccata contra conscientiam regnantia peccata vocentur, vt aliqui loquuntur, necesse est, regnum illud peccati in renatis & non renatis diligenter distingui, quod nimirum grauiter quidem etiam renatis labentibus irascatur Deus, sed tamen vniuersaliter cum proposito eos corrigendi & seruandi: & quod semper in ipsis maneat aliqua scintilla fidei & conuersionis, & aliquod odium peccati, quod aduersatur peccato, vt non simpliciter sine vlla repugnantia sese dedant peccato, atque eo delectentur, sicut impij sine omni lucta, siue toto animo peccantes.

*Discrimen
peccantis
renatorum
& non re-
natorum.*

XIX. Omne peccatum aut per se, aut per accidens peccatum est. *Dist. 6.*

XX. *Per se siue suo genere peccata* sunt omnia quæ lege diuina prohibentur.

XXI. *Per accidens* peccata sunt actiones non renatorum, quæ præceptæ quidem sunt à Deo, sed tamen Deo displicent, propter defectus & vitia in impiis concurrentia: aut actiones adiaphoræ, quæ sunt, cum scandalo.

XXII. Deus nullius peccati causa est; sed omnium peccatorum efficiens causa est voluntas diabolorum & hominum, sua sponte se auertens à Deo: originalis viui in hominibus causa efficiens est lapsus primorum

*Causa pec-
cati.*

parentum: originale autem peccatum causa est ~~omnium~~ omnium peccatorum actualium, quæ primum lapsum secuta sunt.

*Effectus
peccati.*

XXIII. *Effectus peccati* sunt pœnæ temporales & æternæ: & quia Deus peccatis punir peccata, etiam sequentia peccata præcedentium effectus sunt.

XXIV. Et si autem omnia peccata merentur æternam damnationem, non tamen omnia peccata sunt paria: Sed sicut pœnarum, ita & peccatorum gradus sunt etiam in iudicio diuino.

XII.

Delibero arbitrio.

I. Libertas voluntatis in Deo & in creaturis rationalibus est facultas eligendi aut repudiandi proprio ac suo motu sine vlla coactione, id quod ratio eligit aut repudiari suadet.

II. Ac liberum vocatur, quod ea facultate præditum est: Arbitrium significat ipsam voluntatem; sed quæ mentis iudicium in eligendo sequitur aut repudiat: atque idcirco facultatem utramque complectitur, intelligendi nimirum & volendi.

III. *Estigitur liberum arbitrium* facultas seu potentia volendi aut nolendi, eligens aut repudians sine coactione proprio n u & aptitudine ad alterutrum, id quod intellectus eligendum aut repudiandum esse dicat.

IV. Duo sunt ergo, quæ communia habet libertas voluntatis in Deo & creaturis rationalibus: *primum*, quod ex deliberatione agunt & consilio, siue intellectu monstrante obiecta: *Alterum*, quod voluntas sua sponte, ac vi sibi insita, sine coactione vult aut non vult quod mens cogitavit.

V. Discrimina verò libertatis in Deo & creaturis tria sunt: *primum* est in intellectu quod Deus ex seipso perfectissime omnia ab æterno intelligit atque intue-

Inuenitur, nec vlla in eum ignorantia vllius rei, aut vllus error iudicij vnquam potest cadere. *Secundum*, est in voluntate, quod videlicet Dei voluntas à nulla alia causa regitur, aut flectitur, aut pendet, quam à seipsa: angelorum verò & hominum voluntates sic sunt actionum & motuum suorum causæ, vt nihilominus arcano Dei consilio, & vbique & semper præsentiv & efficacia obiectorum electionem aut repudiationem flectantur, siue immediatè a Deo, siue per instrumenta seu media, aliàs bona, aliàs mala, quibus vi Deo est visum; ac præter æternum ac immutabile Dei consilium quicquam eas agere sic impossibile. *Tertium* est simul in intellectu & in voluntate, quod Deus sicut immutabiliter omnia scit, sic etiam decreuit ab æterno & vult immutabiliter omnia, quæ fiunt, quatenus bona sunt, & permittit, quatenus peccata sunt: creaturarum autem sicut notitiæ, & iudicia de rebus sic etiam voluntates mutabiles sunt.

VI. In hominibus libertas hæc per peccatum, quod ad opera Deo placencia attinet, amissa est: in regeneratione autem instaurari incipit, & in vita æterna perfectè restituitur. Vnde quatuor illius gradus, quatuor distincti status hominum efficiunt, qui temporibus distincti sunt.

*Quatuor
status ho-
minis.*

VII. *Primus gradus libertatis* fuit in natura nondum lapsa, in qua voluntas erat idonea ad præstandam integram obedientiam legi diuinæ, non tamen ita confirmata, quin tentata à diabolo specie alicuius boni deficere ab illa obedientia posset, suo & spontaneo motu.

VIII. Et tamen quia non aliunde potest existere perseverantia creaturæ in obedientia, nisi ex confirmatione diuina, volens quidem, sed tamen necessariò tentationi voluntas hominum cessit, & in peccatum prolapsa, libertatem, quam ad bonum vel malum eligendum habebat, ad bonum amisit, ad malum verò, auersa & alienata a Deo, retinuit.

IX. *Secundus igitur gradus* libertatis est minimus, in natura lapsa & nondum regenerata, in qua etsi voluntas idonea est, ad præstandam externam disciplinam decalogi, tamen quia internam & spiritualem obedientiam ne inchoare quidem potest, sine qua vniuersa, etiam optima in speciem opera externa sunt peccata & damnata à Deo, liberè quidem voluntas eligere non desinit, sed nihil eligere potest, quam peccatum, propter inhaerentem sibi prauitatem & auersionem à Deo.

X. *Tertius gradus* est in homine renato, sed nondum glorificato; in quo voluntas libertate sua vritur, partim ad bonè, partim malè operandum. Quia enim per spiritum sanctum regenerata est, inclinatur quidem rursus ad obediendum Deo, sed quia regeneratio nondum est perfecta, reliquæ sunt etiam inclinationes prauæ: ideo inchoat quidem spiritualem & Deo placentem obedientiam, sed eam perfectam in hac vita præstare non potest: Tunc autem & eatenus agit bonè, & in bono perseverat, quando & quatenus à spiritu sancto gubernatur.

XI. *Quartus gradus* est summus & perfectissimus, in vita æterna, siue post glorificationem, in qua voluntas libertate sua vri poterit tantum ad bonum, & non ad malum eligendum, propter agnitionem perfectissimam & dilectionem ardentissimam Dei, & summam inclinationem ad iustitiam & auersionem à peccato, & perpetuam spiritus sancti gubernationem.

Vfus doctrinae de libertate arbitrio.

XII. Doctrinam hanc de libertate voluntatis in ecclesia retineri necesse est: ut soli Deo summa & perfectissima libertas & immutabilitas, & effectio omnium bonorum in nobis, tanquam primæ causæ tribuatur: peccantibus omnis excusatio detrahatur: agnitione miseræ & prauitatis nostræ, verè coram Deo humiliati, ab ipso solo nostræ salutis conseruationem & consummationem petamus, & conuicti testimoniiis diuinis ad credendum & obtemperandum voci ipsius permoueamur.

Defi.

XIII.

De fide: disputatæ XII. August.

anno clō 10 LXXII.

I. Fides latè sumendo vocabulum, significat notitiam certam, ex asseueratione testium, qui non fallere existimantur.

II. In doctrina ecclesie de quatuor fidei speciebus fit mentio, historica, temporaria, miraculorum, & iustificante.

III. *Fides historica*, est notitia statuens, ea vera esse, quæ in libris prophetarum & apostolorum tradita sunt.

IV. *Fides temporaria* est notitia doctrinæ ecclesie coniuncta cum lætitia, propter veritatis cognitionem, aut alia siue vera siue apparentia bona, sine applicatione promissionis gratiæ ad credentem, ac proinde sine vera conuersione, & finali perseverantia.

V. *Fides, quæ eduntur miracula*, est notitia certa ex singulari reuelatione voluntatis Dei, de edendo certo miraculo, ad petitionem vel prædictionem eius, per quem edendum est.

VI. *Fides iustificans* est notitia, qua quis firmiter assentitur omni verbo Dei sibi patefacto, & statuit, promissionem gratiæ Dei propter Christum, ad se pertinere, & fiducia huius fauoris Dei erga se omnem tristitiam & metum superat.

VII. Est enim *fiducia fidei iustificantis* motus voluntatis & cordis, compositus ex lætitia propter certitudinem præsentis gratiæ Dei erga nos: & spe futuræ liberationis ab omnibus malis.

VIII. Nulla igitur fides est, nisi quæ voluntate Dei patefacta nititur.

IX. Fidem omnem in hominibus efficit spiritus *Causa f-*
sanctus, siue per vocem doctrinæ cœlestis, siue per im- *dei.*
mediatam reuelationem.

X. Cum autem ordinariè fidem in nobis accendere & fouere atque confirmare velit Deus per do-

ctinam ecclesiæ: omnes ad eam audiendam & meditantam obligantur.

X I. Fides temporaria multis in ecclesiâ hypocritis contingit: historica & miraculorum piis & impiis communis est: iustificans solis & omnibus ad vitam æternam electis in hac vita datur.

X I I. *Iustificans fides* semper historicam in se complectitur: cum miraculorum fide non semper est coniuncta: sicut etiam fides miraculorum semper historicam aut temporariam coniunctam habet, iustificantem vero non semper.

X I I I. Fides etiam in sanctissimis hominibus est in hac vita imperfecta & languida: sed tamen quisquis serium credendi propositum & luctam cum dubitationibus in corde suo sentit, vera fide se præditum esse certò statuere potest ac debet.

X I V. Vera fides semel in cordibus accensa, etsi sæpè admodum languescit & obscuratur: tamen nunquam tota exstinguitur.

X V. Post hanc vitam autem in pleniorē accertiorē Dei ac diuinarum rerum cognitionem commutatur, sensum nimirum & experientiam præsentis in Deo beatitudinis: quam cognitionem per speciem, & à facie ad faciem scriptura nominat.

Effecta fides.

X V I. Fides quæ tantum historica est, desperatorem, & iudicij diuini grauitatem, quamvis per accidens, efficit.

X V I I. Fides temporaria lætitiā quandam, sed non pacantem conscientias: quia non est vera causa profectam: & confessionem, ac speciem aliquam bonorum operum efficit, sed tantum ad tempus.

X V I I I. Fides miraculorum ea, de quibus est, miracula a Deo impetrat.

X I X. Sola fide applicante singulis promissionem gratiæ, iustitiæ coram Deo, & Christi, omniumque eius beneficiorum communionem accipimus.

X X. Eandem fidem, ut non possunt antecedere, ita non possunt non comitari vera conuersio, & obedientia nouæ, secundum omnia mandata, inchoatio.

T H E.

XIV.

THESES DE OFFICIO

ET PERSONA VNICI MEDIA-

toris inter Deum & homines : Domini
nostri Iesu Christi.

*In academia Heidelbergensi pro Doctoratu disputa-
tata a D. Zacharia Vissio : an-
no 1562.*

P R O O E M I V M.

CVM Deus non tantum verbi sui ministerium in ecclesia instituerit, & vocationem ad docendi officium, quæ sit per ecclesiam, præceperit & approbet: verum & munus hoc longè omnium, quæ ab hominibus administrantur, summum, & periculi plenissimum, is commendari, qui & cognitionem doctrinæ cælestis, & eam explicandi facultatem mediocrem habent, & vitæ innocentia eorum, quæ docuerint, exemplum auditoribus præbent: & quidem eos, qui non idoneos, hoc est, vitæ vel doctrinæ mala damnum dantes ecclesiæ, in hanc stationem collocarent, aut collocantibus assenserint, alienæ culpæ reos fore per os Pauli pronunciet, sic dicentis: 1. Timoth. 5. *Manus citò nemini imponas, neque committes peccatis alienis*: Hæc, inquam, cum ita sint, hand dubiè necessarium est, ut partem laborum docendi in ecclesiis vel scholis subituri, & audiantur prius ab iis, qui de doctrinæ veritate iudicare possunt, & libenter se hominum examinibus & censuræ subiiciant. Ego itaque, tametsi mei aliqua fiducia in publicum hunc virorum doctorum & studiosæ iuuentutis conspectum prodire adeò non potuerim, ut neque eruditionem, neque rerum usum, neque iudicium, neq; ullam omnino rem, quæ oculos mihi & aures doctorum hominum patientes impetare queat, præter trepidationem summam, & opis diuinæ,

vestraque

vestræque beneuolentiæ implorationem, huic affe-
ram: tamen cum examina detrectare, qui aliquan-
diu in scholis versati sunt, non debeant, & pars inge-
nuitatis ac fidei sit, etiam tenuitatem suam non oc-
cultare: & officij faciendi, & mei erudiendi causa
mandato eorum, qui in hunc locum venire me vo-
luerunt, pertinaciùs repugnandum non esse iudi-
caui.

Quia verò colloquiorum istorum ratio & finis po-
stulat, vt de precipuis aliquibus doctrinæ Christianæ
capitibus instituantur: visum est sententiam in verbo
Dei ita sitam *de officio & persona vnicui mediatoris in-
ter Deum & homines. Domini nos, iesu Christi*, in præ-
sentia repetendam & expendendam proponere: tum
quia fundamentum & summam breuem Christianæ
religionis complectitur: tum quia omnibus tempori-
bus externa & domestica ecclesiæ certamina solent
hanc potissimum attingere. More igitur vsitato, pro-
positionum sententiam, aliquas rationes & testimo-
nia è sacris literis petita, qua potero breuitate & sim-
plicitate recitabo.

*Testimo-
nia scri-
ptura præ-
cipua adie-
ci, rationi-
bus breui-
tatis causa
enigis.*

T H E S I S I.

Postquam homo per peccatum à Deo auulsus e-
rat: summa & perfectissima Dei a iustitia illum recon-
ciliari cum Deo non sinebat, nisi aliquis *b* verus homo
ex eo, quod peccauerat, genere humano natus, & ab
omni tamen peccati labe immunis, per eam pro pec-
catis sufficientem lueret, atque integram diuinæ legis
obedientiam præstaret.

*a Gen. 2. 17. Quocumq; die comederis, morte morieris.
Deu. 27. 26. Maledictus omnis, qui non, &c. Matth. 5. 26.
Non exibis inde donec persolueris extremum quadran-
tem. Rom. 8. 3. Deus misso filio proprio condemnauit pec-
catum in carne, &c. nos, &c.*

*b Rom. 5. 12. 15. Sicut per vnum hominem peccatum
introiit in mundum, &c. I. Corinth. 15. 21. Per hominem
mors, & per hominem resurrectio. I. Timoth. 2. 5. Hebr. 2.*

14. 15. 16.

14. 15. 16. *Aug. de Vera relig. Ipsa natura suscipienda erat, qua liberanda.*

c 2. Cor. 5. 21. *Fecit eum qui non novit peccatum pro nobis peccatum, &c. Hebr. 7. 26. Talis nobis conveniebat pontifex, pius, innocens, impollutus, &c.*

II.

At nullius personæ meritum, quæ Deus non esset, culpæ totius generis humani æquale, ne dum ea maius esse potuisset d.

d *Actor. 20. 28. Deus ecclesiam proprio suo sanguine acquisivit. Rom. 8. 3. Cum legis impotentia nihil posset in carne, Deus, &c.*

III.

Persona etiam quæ tantum creatura fuisset, gravitatem pœnæ, & molem iræ diuinæ aduersus peccata generis humani sustinere, & ex ea emergere nunquam potuisset e.

e *Psal. 30. 3. Si iniquitates observaueris Domine, quis confisset? Deuteron. 4. 24. Dominus Deus tuus ignis consumens est.*

IV.

Eundem præterea & merito intercessionem suam impetrare, & potentia sua iustitiam & vitam amissam reddere, nosque à peccato & morte liberare, & usque ad perfectam restitutionem tueri & servare oportebat f.

f 1. Corinth. 15. 21. *Per hominem resurrectio mortuorum. Ioh. 10. 18. Ego ovibus meis vitam æternam. Ioh. 6. 39. & 15. 16. Matth. 11. 27. Ephes. 4. 8. 2. 10. Hebr. 7. 26. 1. Cor. 15. 22. 23.*

V.

Denique saluandos omnes per fidem infitos huius mediatoris corpori, ab ipso gestari in æternum, & vivificari necesse est g.

g *Eph. 3. 17. Ut inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris. Ioh. 15. 4. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palme non potest ferre fructum à semetipso: nisi manserit in vite: ita nec vos, nisi in me manseritis. Rom. 8. 9. Qui spiritum Christi non habet, is non est eius.*

His

VI.

His igitur de causis in mediatore Christo est natura diuina, quæ est secunda persona diuinitatis, & nominatur λόγος, & filius æterni patris virginitus; vnus cum patre & spiritu sancto Deus, patri consubstantialis, & æqualis per omnia s.

In ioh. 1. In principio erat λόγος, & λόγος erat apud Deum, & λόγος erat Deus. Rom. 9. 5. Qui est Deus super omnes laudandus in secula. Phil. 2. 6. Qui cum esset in forma Dei, non rai in am duxit, patrem esse Deo, &c. Col. 2. 9. In ipso habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. 1. Timoth. 3. 16. Deus manifestatus est in carne. Heb. 1. 1. Ad filium autem dixit: thronus tuus Deus in seculum seculi. i. ioh. 1. 20. Et simus in veracem illo filio eius Iesu Christo. Hic est Verus Deus & vita æterna.

VII.

Effectum in eò natura humana, vera & integra, constans anima & corpore, de Maria uirginis substantia, uirtute spiritus sancti formati, & una cum anima perf. ad sanctificationem, inde à conceptionis articulo.

i. Genes. 3. Semen mulieris. Genes. 12. Semen Abraham. Matth. 1. Filia Abrahami & Davidis. Rom. 1. Ex semine Davidis secundam carnem. Luc. 1. Fructus ventris Maria. Heb. 2. Particeps carnis & sanguinis: Semen Abraham assumpsit. Matth. 26. Tristis est anima mea usque ad mortem.

VIII.

Sic autem sola hæc persona diuinitatis, quæ nominatur λόγος assumpsit humanam naturam, ut hæc duæ naturæ indè à conceptione esse cœperint, & postea inseparabiliter maneant vna persona, & massa humanæ naturæ a diuinitate gestetur ac sustentetur.

In ioh. 1. λόγος est caro factus. Col. 2. In eo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. Heb. 2. Assumpsit semen Abraham. Act. 20. Deus proprio suo sanguine acquisiuit ecclesiam.

IX.

Neque tamen hac vnione vna natura in alteram

est mutata , sed utraque distinctas proprietates retinet perpetuò , quibus natura creatrix à creatura discernitur *l.*

I Rom. 1. Factus ex semine Davidis secundum carnem. 1. Petr. 3. Mortificatus carne, significatus spiritu. 1. Petr. 4. Christus est passus carne. Ph. 2. Formam servi assumpsit.
X.

Hinc est, quòd nomina, quæ significant Christi officium, tam utriq; naturæ seorsum, quam toti personæ rectè attribuantur: Proprietates verò vni tantùm naturæ convenientes, de altera natura seorsum dici verè non possunt: de tota autem persona rectè dicuntur, ea loquendi forma, quam *ὑποκρίνω* iduocant vocant *m.*

m Leo ad Flavian. cap. 4. Agit in utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, & verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exsequente quod carnis est. Vide Damasceum de fide orthod. lib. 3. cap. 4.

X I.

Totus itaque Christus ubique est, et si natura ipsius humana post ascensionem, usque ad nouissimi iudicii diem non alibi, quàm in cælo est *n.*

n Matth. 28. 6. Surrexit non est hic. Matth. 26. 11. Me non semper habebitis & c. Iohan. 16. 28. Relinquo mundum, & vado ad patrem. Actor. 3. 21. Quem oportet quidem cælo contineri & c. ad tempora restitutionis orbis.

X I I.

Et sancti, in quocunque cæli vel terræ loco existentes, massa humanæ assumptæ à filio Dei, habitante eodem spiritu sancto in Christo per unitatem essentia cum verbo, & in sanctis per gratiam, sicut membra capiti suo uniti sunt *o.*

o 1. Cor. 12. 13. Per unum spiritum omnes in unum corpus baptizati sumus. Eph. 4. 4. Unum est corpus, & unus spiritus. 1. Io. 4. 13. Per hoc cognoscimus, nos in ipso manere, & ipsum in nobis, quòd de spiritu suo dedit nobis. Ro. 8. 11. Si spiritus eius, qui excitauit, & c. habitat in vobis, & c. Iren. lib. 3. ca. 19. Sicut de arido tritico massa una fieri

*non potest sine humore, neq. unus panis: ita nec nos mul-
ti unum fieri in Christo Iesu poteramus, sine aqua, qua
de caelo est.*

Gratiarum actio post disputationem.

Non dubium est, nullum cordatum hominem
posse non amanter & honorificè sentire de scholasti-
cis congressibus, qui causas, propter quas illi fiunt,
gravissimas intelligat: nimirum, ut doctrina de Deo
& aliis rebus, quantum cognitione vita hominum præ-
cipuè indiget, publicè sonet atque explicetur, mul-
torum bonorum de veritate consensus ostendatur &
foueat, & veræ sententiæ in discentium animis il-
lustrentur & confirmentur. Pulcherrimum est illud
verus à Platone recitatum: ὅτε γὰρ οὐδ' ἔτε ἀδελφούς ἔτιος
ἀνθρώπων τοὺς ὄντας ὡς αὐτοὺς ἀγαθῶν ἀνθρώπων ὁμῶς φρονήσεις. Sed
multò pulchrior & gravior est hominibus virtute præ-
ditis ipsius rei, de qua hoc dicitur, in placidis bono-
rum & rectè sentientium colloquiis. Nam idè ser-
uat Deus scholas & ecclesias, quòd doctrinam de se
& voluntate sua professione publica celebrari vult. Et
verissimum illud esse ὁμιλία τέχνης ἔσκε, ostendunt ex-
empla multorum, qui ingeniis non destituuntur, sed
quia sunt αὐτοδιδάκται, non modo in multis halluci-
nantur, sed etiam αὐτοδιδάκται & aliorum, quæ collatio-
nis neglectus parit, vitiis rarè sunt expertes. Has
ob causas meritò illorum voluntas laudanda est, qui
hos conuentus fouere atque ornare sua collocutio-
ne, vel præsentia, vel opera, vel auctoritatè & approba-
tione student.

Primò itaque gratias agimus æterno Deo & pa-
tri nostro, & filio eius domino nostro Iesu Christo,
quòd scholas & earum hospitia seruat ac tueretur, &
cùm in aliis, tum etiam in hoc nostro cœtu puram eu-
angelij lucem voluit effulgere, eamque optimarum
artium studiis alit atque exsuscitat. Ago etiam gra-
tias magnifico domino rectori, aliisque clarissimis &
reuerendis viris, doctissimis dominis magistris, & stu-
diola iuuenturi, qui partim suis monitionibus nos
creu-

erudierunt, partim sua præsentia eorum nostrum ornâunt, & suam erga nos beneuolentiam declarant: Deum oro, ut quæ hæcenus nobis elargitus est beneficia, porro etiam omnibus & singulis ad gloriæ suæ illustrationem, & nostram & multorum hominum salutem seruet atque augeat, per Dominum nostrum Iesum Christum, Amen.

Gratiarum actio post actum promotionis.

Summa Dei beneficia, & longè anteferenda sunt omnibus aliis huius vitæ bonis, quod colligit & seruat sibi æternam ecclesiam, & nos ciues illius facit: pacem dat mediocribus politis, quæ sunt ecclesiæ hospitium: & his præficit gubernatores vera pietate ipsum colentes, fouentes ecclesiam, & doctrinæ studia, seruat scholas, eisque tribuit doctores idoneos, & aliorum animos discendi, & veritatem ad posterum transmittendi studio accendit: præcipuè verò, quod euangelij lucem inter nos excirat & repurgat ab idolis, & tenebris antichristi nos liberat, ex ore infan- tium & lactentium robur perficit, ad cuius vocem solam portæ inferorum, quantumvis feroces contemiscunt, & ruinam æternam trahunt. Hæc bona non casu nobis euenire, nec humanâ prudentiâ, sed singulari Dei providentiâ & bonitate donari & conseruari, partim ex ipsi magnitudine & præstantia harum rerum est manifestum, partim indè, quod inter tantos diabolorum & mundi furores, & in tanta nostra imbecillitate ea retineri non possent.

Primum itaque Deo gratias agimus æternas, quod huiusmodi beneficiis nos afficit. Deindè suam quoque laudem tribuimus illis, qui sua pietate & virtute hæc bona nobis & generi humano conseruare student. Gratias itaque agimus reuerenter illustrissimo Principi & Electori, Domino nostro clementissimo, quod a *D. Friderico III.* clementiâ scholam hanc, & pietatis atque optimarum artium studia fouet atque ornat. Tum

L

etiam

etiam aliis viris nobilitate & virtute præstantibus, ac præsertim magnifico domino rectori. Tum clarissimis & doctissimis viris dominis doctoribus & magistris, præceptoribus & patronis nostris omni pietate & obsequantia colendis, cæterisque doctis & honestis viris, qui hanc testimonij publici renunciatio- nem suâ præstantiâ ornantes, benevolentiam erga nos & studia nostra testati sunt, & vocationem nostram Deo communibus votis commendaram voluerunt: Deumque oro toto pectore, ut bona quæ hæcenus elargitus est, seruet atque augeat, iisque a liphus gloriam & ecclesiæ suæ salutem vitendi faciliorem omnibus concedat per Iesum Christum dominum nostrum, Amen.

XV. DE CONVERSIONE HOMINIS.

Disputata 19. Martij Anno 1578.

T H E S I S I.

Pœnitentia necessaria.

Nemo nisi in hac vita pœnitentiam agens, seu conuersus à peccatis ad Deum, vitam & beatitudinem æternam habiturus est. *Iohan. 3. Vers. 5. Nisi quis renatus fuerit de super. Luc. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, similiter peribitis. Gal. 5. 21. Qui talia faciunt, regnum Dei non possidebunt.*

II.

Pœnitentia quid sit.

Est autem vera pœnitentia, seu resipiscentia, seu conuersio, mutatio seu renouatio hominis, à spiritu sancto effecta, qua homo ex vera Dei & voluntatis diuinæ (in lege & euangelio patefactæ) & suæ prauitatis & culpe agnitione, letid expauescit iram & iudicium Dei aduersus peccatum: & dolet, quod peccatis suis offenderit & offendat Deum: & tamen obtemperans mandato de fide in Christum, & emendatione vitæ acquiescit

quiescit in misericordia Dei & promissione gratiæ fiducia Christi mediatoris: & quia per hunc placatum sibi esse Deum statuit, sese ipsi dedit & subiecit, tanquam filius benigno patri & pro hoc in gratiam receptione gratum in omnem æternitatem se Deo exhibere studet. *Ephes. 4. 1. Si modo eum audistis, & per eum edocti fuistis, sicut est veritas in Iesâ. nempe deponere quod ad pristinam conversationem attinet, veterem illum hominem, qui de reprobis cupiditatibus corrumpitur: renouari vero spiritu mentis & vestra, & induere novum illum hominem, qui secundum Deum conditus est ad iustitiam & sanctimoniam veram. Tit 3. 5. Servauit nos per lavacrum regenerationis & renouationem spiritus sancti. Rom. 7. 18. Noui non habitare in me, id est, in carne mea bonum: & quæ ad finem capitis. Iesâ 5. 16. Lauamini, mandat. & tot.*

Venite ad me omnes, &c. Hinc ad. dicit, &c.

III.

Constat hæc respicientia duabus partibus, quas scriptura vocat mortificationem veteris, & viuificationem seu resurrectionem noui hominis. *Rom. 6. 6. Vetus homo noster simul crucifixus est. Gal. 2. 19. Per legem legi mortuus sum, & Deo viuam: cum Christo crucifixus sum, &c. Col. 2. 12. Consepultus cum eo in baptismo, in quo etiam resurrexistis per fidem efficaciam Dei (quam Deus efficit, & per quam Deus est efficax) Col. 3. 5. Mortificate igitur membra vestra super terram, &c.*

IV.

Est autem homo *vetus*, seu non renatus, qui ignorantia & dubitatione de Deo, & prauis cupiditatibus laborat, iis que indulget. *Novus* vero seu renatus, qui rectè agnoscens Deum, & vera iustitia & sanctitate ipsi seruit. *Ephes. 4. 24.*

V.

Mortificatio erga veteris hominis est, ex agnitione nostræ prauitatis, & iræ Dei propter eam nobis incumbentis, expauescite, & dolete, quod Deum offenderimus, ac propterea omne peccatum ex animo odisse ac fugere.

L 1

Viuifica-

VI.

Vivificatio autem nonis hominis est, ex agnitione misericordiae Dei erga nos in Christo latari, & acquiescere in Deo, & habere ardens desiderium & studium, Deo secundum omnia precepta eius obtemperandi. Rom. 7. 22. Delector lege Dei secundum interiorem hominem.

VII.

Renovatio Renovatio hæc in infantibus, qui sanctificantur *in infantum.* spirita Dei, tantum est quod ad principium, hoc est, qualitates seu inclinationes novas attinet: ac proinde regeneratio potius quam pœnitentia seu resipiscencia dici potest. In adultis autem est etiam, quod ad motus & actiones bonas in mente & voluntate, & corde. *Luc. 19. Replebitur spiritus sancto inde ab utero, Matth. 19. Talem est regnum celorum.*

VIII.

Renovatio imperfecta Sed neque in adultis ante finem huius vitæ perficitur, ideoque conversi partim novi partim adhuc veteres homines sunt: donec totam naturæ vetustatem seu pravitatem, unâ cum hac vita deponant. *Rom. 7. 23. Video aliam legem in membris meis. I. Ioh. 1. 10. Si diximus nos peccatum non habere, menti mur.*

IX.

Conversio debet fieri per totam vitam. Itaque tota piorum vita debet esse, & est, continua quædam pœnitentia seu conversio, in qua usque ad finem vitæ adversus diabolum & carnem suam pugnantio confirmari & proficere debent. *1. Cor. 9. 24. Sic currite, ut comprehendatis. Phil. 1. 13. Ego me ipsum nondum arbitror affectum metam. Apoc. 22. 11. Qui sanctus est sanctificetur amplius.*

X.

Conversio vere inchoata non extinguatur. Neque dubia est in hoc certamine victoria. In quibus enim semel vera conversio est inchoata, in illis, etiam si aliquando graviter labantur ex infirmitate humana, & reliquis veteris hominis seu peccati, quas in hac vita circumferunt: nunquam tamen ita extinguuntur, quin rursus eluctentur ex lapsibus, & tandem salvi fiant. *Matth. 7. 24. Edificati super petram non corrunt. Phil. 1. 6. Qui capit in vobis bonum opus, perficiet. I. Ioh.*

1. Ioh. 2. 19. *Si fuissent ex nobis, permanissent & tunc, non enim. 1. Ioh. 3. 9. Qui ex Deo natus est, peccatum non facit: sed semen Dei manet in eo.*

X I.

Interea verò non licet ulli homini neque peccandi *Certitudo*
 licentiam ex hac Dei voluntate arripere neque pœni- *perseverantia non pa-*
 tentiam suorum peccatorum in futurum tempus re- *rit securi-*
 licere. Advidentes enim non in securitate carnali: sed *tatem car-*
 in vera pœnitentia & timore Dei perinet promissio *nalem.*
 presentis & æternæ gratiæ Dei: ac non tantum pro-
 pter incertam vitæ prorogationem: sed multò etiam
 maxime propter iram Dei aduersus seculum, & contra
 conscientiam abutentes ipsius misericordiâ, pericu-
 lum est omnibus securis, ne iusto iudicio Dei deserti
 & indutati, sine pœnitentia ex hac vita abiepti in æ-
 ternum pereant. *Math. 24. 28 Si dixerit servus malus:*
tardat Dominus &c. Item 24. Vigilate: quia nescitis
diem & horam, &c. Rom. 2. 4. An cupiam benignitatis
vultum & tolerantia contemnere.

X II.

Conuersionis causa efficiens principalis est spiri- *Conuersionis causa.*
 tus sanctus nec sine illius singulari beneficio quisquā
 conuertitur: sed eam in adultis efficit potissimum per
 cognitionem verbi Dei: & per fidem verbo Dei ad-
 habitam: quæ est in omnibus & solis pœnitentiam agen-
 tibus: ita ut neq; fides sine conuersione, nec conuer-
 sio sine fide sit. *Psal. 51. 12. Cor mundum creauit me Deus.*
Item 2. 13. Docebo iniquos vias tuas. Ier. 31. 18. Conuer-
te me & conuertar: Quia postquam conuertisti me, ego pœ-
nitentiam. 1. Cor. 4. 15. Per euangelium & os genus. Act. 15.
9. Fide purificantur corda. Heb. 4. 2. Nihil profuit eis ser-
mo sine fide Iac. 2. 17. Fides sine operibus est mortua.
Rom. 14. 23. Quod non est ex fide, peccatum est.

X III.

Sicut ergo ad fidem: sic etiam ad pœnitentiam in *Media cō-*
 hominibus efficiendam & exercendam seu proficien- *uersionis*
 dam, medius seu causis adiuuantibus externis variis *varia.*
 Deus vtitur: Vt bonis exemplis aliorum: pœnis impio-
 rum: præmiis piorum: ac præsertim cruce & castiga-
 tione.

tionem. *Matth. 5. 16* Luceat lux vestra, &c. *Rom. 11. 11.* Eorum ruinâ salus obigit gentibus, ut eos ad emulacionem provocarent. Item *8. 21.* Si Deus naturalibus rebus non pepercit, & idem tibi quoque non parcat. *Psal. 58. 12.* Et dicet homo: *8. 13.* est fructus iusto: *8. 14.* est Deus iudicans in terra. *Psal. 119. 71.* Bonum mihi quod humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas. *1. Cor. 11. 37.* Cum punimur, a Domino erudimur.

XIV.

Eff. pœnitentia Effectus proprii & perpetui veræ pœnitentia sunt confitio indignitatis suæ, & misericordie Dei, & omnia bona opera. Res autem adisphoræ, viciunia, depositio ornatus, &c. adimicula vel signa sunt pœnitentia non perpetua aut simpliciter necessitata, sed quæ pro commoditate & affectu piorum possunt suscipi. Vita autem æterna & alia Dei beneficia non effectus, seu merces, ex merito data, sed consequens seu merces gratuita sunt pœnitentia: sicut & fidei & bonorum operum. *Psal. 51. 6.* Tibi soli peccavi. *Dan. 9. 7.* Tibi Domine iustitia, nobis confusio faciei. *Matth. 3. 9.* Facite fructum dignum pœnitentia. *1. Tim. 4. 8.* Corporalis exercitatio paululum habet utilitatis. *Luc. 17. 10.* Cum omnia feceritis, dicite serui inutiles sumus.

XV.

Reprobi nunquam verè agunt pœnitentiam. Vt igitur omnes electi in hac vita convertuntur: sic nulli reprobi agunt veram pœnitentiam: sed quanto magis malâ conscientia, & sensu aut metu pœnarum cruciantur, & ruentes in desperationem, contra Deum & iudicium eius fremunt: tanto magis à Deo aueruntur: & tamen grauius peccant: & palam sunt blasphemici aut aliquando ex metu pœnarum, aut cupiditate gloriæ, vel aliorum commodorum huius vitæ abiciunt errores, amplectuntur & profitentur veritatem: abstinent à vitiis externis & speciem sanctimonie præ se ferunt, cum tamen sint hypocritæ sine fide, dilectione & timore Dei ac proinde tandem deficiant. Exempla sunt: Cain, Esau, Iudas, Saul, Achab. *Ies. 57. 21.* Non est pax impiis. *Matth. 23. 44.* Redi spiritum nequam. *1. Cor. 13. 6.* Qui illuminati labantur, non denudè re-

monantur per penitentiam, &c. 2. Petr. 2. 10. Itaq; si postquam iniquaimenta mundi per agnitionem Domini, &c. effugerint, his rursus implicati superentur, facta est *gloria eorum conditio deterius priore, &c.*

XVI.

Impia sunt dogmata pontificia de penitentia, quòd *Impia do-* contritio possit & debeat esse sufficiens pro peccatis, *gmara* & quòd sit meritum remissionis peccatorum : quòd pontificio-
necessaria sit ad remissionem omnium peccatorum *rum.*

apud ministrum confessio seu enumeratio: quòd ope-
ra seu ritus non à Deo, sed à ministris mandati, sint
necessarii, & satisfactiones pro peccatis peccatorum æ-
ternis aut purgatorij. *Psal. 90. 11. Quis novit magnitudi-*
nem iræ tuæ? Tit. 3. 5. Non ex operibus iustis, quæ feceri-
mus nos: sed ex misericordia servavit nos per lavacrum,
&c. Psal. 19. 13. Delicta quis intelligit? ab occultis meis
munda me. Ies. 29. 13. Matth. 15. 8. Frustrā me colunt
mandatis hominum.

XVI.

De lege diuina.

I. *Lex in genere* est sententia præcipiens honesta, obligans naturam rationalem ad obedientiam, cum promissione præmij, si obedientia illa præstetur, & comminatione pœnæ, si violetur.

II. *Leges aliæ diuinæ, aliæ humanæ sunt.*

III. *Humanæ aliæ politicae, aliæ ecclesiasticæ sunt.*

IV. *Discrimina diuinarum & humanarum hæc sunt* præcipua: quòd *leges diuinæ* partim ad angelos & homines, partim ad omnes, partim ad aliquos homines pertinent. *Humanæ* tantum ad certos homines. *Diuinæ* præter externas actiones, etiam internas qualitates & motus requirunt: *Humanæ* certas actiones externas præcipiunt. *Diuinæ* non tantum corporalis & temporalia, sed etiam spiritualia & æterna præmia & pœnas proponunt: *Humanæ* tantum corporalia & temporalia promittunt & imitantur. *Diuinarum* obedientia est finis legum humanarum: *Humanæ* debent feruire observationi diuinarum. *Diuinæ* aliæ æternæ, aliæ mutabiles.

biles sunt : Humanæ omnes sunt mutabiles. Diuinæ non nisi ab ipso Deo : Humanæ, propter causas probabiles ab hominibus mutari & abrogari possunt.

XVII.

De partibus legis diuinæ.

I. Legis diuinæ tres partes in scriptura sacra reperiuntur, Moralis, Cæremonialis, & Forensis.

II. *Lex moralis*, cuius summa est in decalogo comprehensa, est doctrina congruens cum æterna, & immota sapientia, & regula iustitiæ in Deo, discernens recta & non recta, natura nota, & insita creaturis rationalibus, in creatione, & postea sapè repetita & declarata voce diuina, docens, quod sit Deus & qualis sit, obligans omnes creaturas rationales ad obedientiam perfectam, & conformitatem cum illa regula, externam & internam, & promittens fauorem Dei, & vitam æternam omnibus perfectam obedientiam præstantibus, & denuncians iram Dei, & pœnas æternas omnibus, qui non perfectè illi conformes sunt, nisi fiat remissio peccati, & reconciliatio propter filium Dei mediatorem.

III. *Lex naturalis* ante lapsum, fuit planè eadem cum lege diuina morali: post lapsum autem obscurata Dei agnitione in mentibus hominum, lex naturæ tantum pars decalogi est, præcipuè de agnitione & cultu Dei, obscura & mutila, qua etiam de causa Deus in ecclesia repetiuit & declarauit integram suæ legis sententiam.

IV. *Leges cæremoniales* sunt præcepta de cæremoniis, hoc est, actionibus, siue gestibus externis, solennibus, siue cum earundem circumstantiarum obseruatione peragendis, in cultu Dei publico, institutis propter significationem, vel ordinem.

V. *Leges forenses* sunt de externa defensione disciplinæ, secundum vitamque tabulam decalogi, siue de gubernatione politica in populo Iudaico, id est, de ordine & officiis magistratuum, iudiciorum, pœnarum, contractuum, distinctione dominiorum.

VI. Hæc

VI Hæc distinctio legum diuinarum retinenda est, tum propter ipsum discrimen harum legum, quo neglecto, non rectè earum vis & sententia intelligitur, tum vt de abrogatione & vfu legis rectè iudicari, & doceri possit.

VII. *Discrimina inter legem mortalem, & cæremonialesac forenses leges*, hæc sunt; *Primum*: moralia præcepta sunt natura nota: cæremonialia & forensia non item.

VIII. *Secundum*, moralia omnes creaturas rationales obligant; cæremonialia & forensia tantum populo iudaico præscripta fuerunt.

IX. *Tertium*, moralia sunt perpetua, cæremonialia & forensia non item.

X. *Quartum*, moralia præcipiunt de obedientia interna & externa; cæremonialia & forensia de externa tantum, quæ tamen cum interna morali obedientia coniuncta esse debet.

XI. *Quintum*, moralia sunt generalia, non determinata certis circumstantiis; cæremonialia & forensia sunt specialia, id est, circumstantiarum determinatio.

XII. *Sextum*, cæremonialia & forensia sunt typi: moralia non sunt typi, sed per typos significata.

XIII. *Septimum*, moralia sunt cultus Dei principalis, seu finis aliarum legum: cæremonialia & forensia seruire debent moralibus, vt hæc ritè seruentur.

XIV. *Octauum*, cæremonialia cedunt moralibus, moralia non cedunt cæremonialibus.

XVIII.

De vfu & abrogatione legis diuinæ.

I. Leges Mosaicæ cæremoniales & forenses abrogatæ sunt aduentu Messii, quod ad obedientiam attinet.

L 5

II. Lex

II. Lex moralis autem, quod ad maledictionem, non autem, quod ad obedientiam attinet.

III. Vfus caeremoniarum & iudiciorum Mosaicorum partim fuerunt: partim iuncti; *Padagogia* ad Christum, id est, significatio seu adumbratio rerum spiritualium & coelestium in regno Christi.

IV. *Distinctio* populi Dei ab aliis gentibus.

V. *Executio* praeceptorum moralium, quæ requirit multarum circumstantiarum determinationem in ecclesia & politica.

VI. *Testificatio* obedientiæ erga Deum.

VII. *Obsignatio* fœderis divini per caeremonias, quæ erant sacramentalia signa.

VIII. *Conservatio* politiæ Mosaicæ usque ad Christum per leges fortes, quæ erant nervus, & ipsa forma politiæ.

IX. *Confirmatio* novi testamenti per collationem impletionis cum typis.

*Vfus legis
moralis.*

X. *Lex Moralis*, alios, quàm nunc, vſus habebat in natura non corrupta, videlicet, conformationem integram vitæ hominum cum voluntate divina, & bonam conscientiam, & fiduciam certam divinæ benevolentiae.

XI. In natura corrupta hi sunt vſus; *conservatio disciplinae* in ecclesia & extra eam.

XII. *Agnitio peccati* qui duo vſus ad omnes pertinent, & sunt etiam *padagogia legis* ad Christum.

XIII. *Informatio* ad verum Dei cultum, qui vſus est renatorum proprius.

XIV. Atque hi sunt vſus principales, præter quos etiam alij sunt: *Testimonium* videlicet, quod sit Deus, & qualis sit.

XV. *Nota ecclesiae*, quæ discernitur integritate, & puritate legis, ab omnibus aliis sectis.

XVI. *Testimonium* præstantiæ naturæ hominum, quæ fuit ante lapsum, & quæ per Christum nobis restituitur.

XVII. *Testimonium* de vita æterna, in qua sit servanda lex, cum in hac vita non servetur, nec Deos

can

eam tulerit , vt proprium & principalem eius finem nunquam assequatur.

De expositione & partitione decalogi.

I. Decalogus, vt qui totius diuinæ legis summam continet, intelligendus est secundum declarationem per Moysen, prophetas, Christum, & apostolos traditam. *Regule interpretandi decalogum.*

II Lex Dei requirit obedientiam integram, internam & externam in mente, voluntate, corde & actionibus, hoc est dictis, factis, & gestibus externis.

III. Omnium aliorum præceptorum obedientia, referenda est ad primum præceptum, quia dilectio & gloria Dei debet esse impulsiva, & finalis causa totius obedientiæ.

IV. Sententia vniuscuiusq; legis ex fine est sumenda, propter quem est lata.

V. Propter fines diuersos vnum & idem opus in diuersis præceptis præcipi siue contineri potest.

VI. Præcepta affirmatiua siue imperatiua includunt negatiua siue prohibitiua, & contra.

VII. Præcepta aut prohibita specie aliqua præcipua, species cognatæ siue totum genus præcipitur aut prohibetur.

VIII. Vbi effectus præcipitur aut prohibetur, ibidem & causa præcipitur aut prohiberi intelligitur.

IX. Cùm relativi faciuntur etiam correlatiua, quandoquidem illa sine his nequeunt consistere.

X. *Dua sunt tabule decalogi*, quarum prima quatuor præceptis officia completitur, quæ immediatè erga Deum præstantur; secunda sex præceptis docet, quæ immediatè erga proximum, erga Deum verò mediatè præstantur, hoc est, proximo præstantur propter Dei mandatum & gloriam. *Partitio decalogi.*

XI. Præcepta secundæ tabulæ cedunt præceptis primæ tabulæ.

XII. Re-

XII. Rectior diuisio decalogi est, quæ præceptum secundum de statutis, & decimam de concupiscentia numerat.

XX.

De primo decalogi præcepto.

I. Prima tabula decalogi præcipit de officiis erga Deum; secunda de officiis erga proximum seu homines, sic tamen ut illa immediate, hæc verò mediatè ad Deum referantur.

II. Primum præceptum, cum iubeat nos solum verum, & in ecclesia patrifectum Deum pro Deo nostro habere, cultum Dei internum præcipuè complectitur, qui in mente, voluntate, & corde consistit.

III. Huius cultus præcipue parte seu capita sunt, vera Dei agnitio, fides spes, & dilectio Dei, timor Dei, humilitas coram Deo, & patientia.

IV. Cognosci Deus à creaturis rationalibus aliquatenus potest, nimirum quatenus ipse vnicuique se vult patefacere.

V. Cognitio Dei alia est simpliciter & absolute perfecta, qua solus Deus seipsum, hoc est, æternus pater, & filius & spiritus sanctus seipsum, & se inuicem cognoscunt, infinitam essentiam suam totam & modum existendi, vniuscuiusque personæ diuinæ totaliter, & perfectissimè intelligunt. Infiniti enim cognitionem perfectam non nisi infinitus intellectus capit; Alia est creaturarum, qua angeli & homines totam quidem & integram, vipote simplicissimam, Dei naturam & maiestatem, sed non totaliter, hoc est, eatenus tantum intelligunt, quatenus ipse illis reuelat.

VI. Quæ in creaturis est cognitio Dei, si ad eam, qua Deus seipsum intelligit, conferatur, imperfecta dicenda est, si autem gradus ipsius spectentur, etiam alia perfecta, alia imperfecta est, non tamen simpliciter, sed collatione, hoc est, respectu gradus inferioris, & superioris.

Perfella

Perfecta est, qua beati angeli & homines in vita cœlesti Deum illustri mentis intuitu cognoscunt, quantum ad conformitatem rationalis creaturæ cum Deo satis est; *Imperfecta*, qua homines Deum in hac vita agnoscunt, minus, quam ex creationis beneficio poterant; ac propterea ex mandato diuino debebant.

VII. *Imperfecta* est duplex; Christiana seu theologica & philosophica. *Christiana*, quæ ex doctrina prophetarum & apostolorum accipitur, *philosophica*, quæ est ex principiis natura notis, & inspectione operum Dei in natura rerum.

VIII. Christiana etiam duplex est; spiritualis, seu vera, viva, efficax, salutaris: & literalis. *Spiritualis* est notitia de Deo & eius voluntate in mentibus à spiritu sancto secundum verbum, & per verbum Dei accensa, efficiens in voluntate & corde inclinationem & studium ea magis magisque cognoscendi, credendi, & faciendi, quæ Deus in verbo suo cognoscere, credere & facere nos iubet, *Literalis* est notitia de Deo, siue ex creatione retenta, siue deinceps à spiritu sancto per verbum Dei effecta in mentibus, quam non comitatur ad eam se conformandi studium.

IX. Et spiritualis autem, & literalis, alia est, *immediata*, quæ fit per instinctum spiritus sancti sine mediis ordinariis, alia *mediata*, quæ fit à spiritu sancto per vocem doctrinæ cœlestis auditam, lectam & cogitaram.

X. *Ordinarius* Deum cognoscendi modus, & nobis à Deo præscriptus est per doctrinæ cœlestis studium, & meditationem, ac proinde hac ad Dei cognitionem via debemus contendere, neq; a Deo extraordinariam & immediatam illuminationem postulare atque expectare, nisi hanc ultro ipse nobis offerat, & testimoniis certis confirmet.

XI. Etsi autem quantum in hac vita nobis constare de Deo voluit, in verbo suo satis exposuit, tamen testimonia naturalia de Deo, minime superuacanea sunt,

sunt, quia reproborum impietatem coarguunt: electorum autem fidem confirmant, ideoq; ab ipso Deo passim in scriptura allegantur, & à nobis consideranda sunt.

XII Sed hoc de illis tenendum est, quod vera quidem & cum verbo Dei congruentia sint, sed ad veram Dei cognitionem non sufficient.

XIII. Præterea licet naturalia testimonia nihil falsi de Deo doceant, homines tamen siue accedente luce verbi Dei non nisi falsas opiniones de Deo ex illis concipiunt, tum quia ista testimonia non tantum ostendunt quantum in verbo traditum est, tum quia illa etiam, quæ naturalis iudicio intelligi possunt, homines propter innatam ipsi concitatem, & prauitatem præsumunt accipere: & interpretantur ac varie corrumunt.

XIV. Prohibetur itaq; & damnatur primo decalogi præcepto, omnis eorum ignorantia, quæ Deus de se cognoscenda, nobis in verbo, & opibus fuit, tam creationis, quam redemptionis, gentilibus proposuit, omnes item errores fing. n. i. u. n. vel nullum esse Deum, vt Epicuræorum, vel plures esse deos, vt Ethnicorum, Manichæorum, inuocantium angelos homines mortuos aut alias creaturas, magorum, superstitionum, fiducia creaturarum nitentiam, vel diuersam ab eo, qui se patefecit in ecclesia, vt Philosophorum, Iudæorum, Mahometitarum, Sabellij, Arii, Samosatreni, Pneumatomachorū & similium, qui Deū non agnoscunt, qui sic pater æternus cum coæterno filio & S. S.

XXI.

De sex prioribus decalogi præceptis.

I. *Primo præcepto* cultus Dei immediatus, internus sancitur, cuius præcipue partes sunt, vera Dei agnitio, fides, spes, dilectio Dei, timor Dei, humilitas coram Deo, patientia: Prohibentur & damnantur ignorantia Dei, errores de Deo, siue nullam, siue plures vno fingentes, vt Ethnicorum, Manichæorum creaturas inuocantium, siue angelos, siue homines, siue alias, magorum, superstitionum, fiducia creaturarum nitent-

tentium, siue alium quàm qui se patefecit fingentes, ut Philosophorum, Iudæorum, Mahometistarum, Sabellij, Samosateni, Arii, Pneumatomachorum. Item contemptus Dei, incredulitas, dubitatio de Deo, diffidentia, fides temporaria, apostasia, securitas carnalis, tentatio Dei, desperatio, dubitatio de vita æterna & liberatione, odium Dei, amor sui aut creaturarum inordinatus, timor seruilis, superbia, *βωρυπνεγία*, impatientia, temeritas.

II. *Secundum præceptum* est regula vniuersi cultus Dei, videlicet, ne vilo genere cultus Deum colere institamus, nisi quo ipse coli se præcepit: Ideoque verum Dei cultum præcipit & omnem cultum Dei fictitium prohibet, præsertim statuas & imagines ad Deum representandum aut colendum factas: item negligentiam potestatis publicæ, qua tolerantur in locis ipsis subiectis, statux & instrumenta, quæ idololatriæ seruiunt, aut faciliè seruire possunt, ac multò magis earum cultum: item hypocrisin & profanitatem.

III. *Tertium præceptum* cultû Dei externum à singulis præstandum requirit, h. e. veræ doctrinæ de Deo propagatione, iuramentum legitimû, zelum pro gloria Dei: vetat omissione, tardum & deprauatione doctrinæ de Deo, neglectum celebrationis Dei, blasphemias, negationem, dissimulatione veritatis, & confessione intempestiuam, abusum libertatis in adiaphoris, scandala in moribus, neglectum inuocationis, inuocatione prauam, vel non ad verû Deum, vel non legitime factam: ingratiitudinem, negationem, neglectum & abusum beneficiorum Dei, iuramenti necessarii recusationem, peritium, iuramenta idololatræ, illicita, temeraria: leuitatem in tuenda gloria Dei & zelum errantem.

IV. *Quartû præceptum* continet cultû Dei externum, publicû in ecclesia, seu cõseruatione & vsum ministerij, h. e. publicam prædicationem & studium doctrinæ, administratione & vsum sacramentorum: Inuocationem Dei publicam: honorè & obedientiam ministerio debitam, h. e. cõseruationem ministerij & sabbatum spirituale, quod est obedientia erga doctrinam:

VETAT

vetat neglectum officij docendi : depravationem & mutilationem doctrinae , neglectum hortationis ad usum sacramentorum , & administrationem eorum illegitimam : contemptum doctrinae , & curiositatem in quarendis non necessariis : contemptum & profanationem sacramentorum : neglectum publicatum precum ; hypocriticam in illis praesentiam , recitationem earum non servientem utilitati ecclesiae ; auocationem aliorum à ministerio : abolitionem ministerij , indignorum ad illud vocationem , errores de usu ministerij , contemptum ministeriorum , inobedientiam erga ministerium , ingratitude vel asperitatem erga ministros , neglectum scholae.

V. *Quintum praeceptum* sancit ordinem politicum, seu mutua officia superiorum & inferiorum inter homines : quorum alia sunt propria *parentum* , virtutis, defensio, institutio & disciplina domestica liberorum : *Præceptorum* , institutio & disciplina scholastica. *Magistratum* , præceptio disciplinae totius decalogi, executio præceptorum decalogi in defendendis innocentibus , & puniendis fontibus , constitutio legum politicarum in politica , & earum executio. *Domini* , imperare iusta familiae , dare mercedem & regere disciplina domestica : *Ætate vel autoritate præstantium* , exemplo & consiliis prætere aliis : *Inferiorum* , honor, id est , reuerentia, amor, obedientia , gratitudo & *ἐπιείκεια* erga superiores : Alia omnibus gradibus communia, videlicet iustitia vniuersalis, iustitia particularis distributiva, sedulitas, *φιλοσοφία* , gratitudo, grauitas, modestia, *ἐπιείκεια* : Damnat igitur in *parentibus* neglectum aut luxum educationis , neglectum defensionis aut zelum pro liberis imprudentem : In *parentibus & præceptoribus* neglectum institutionis, corruptelas, nimiam indulgentiam, aut luxuriam : In *magistratibus* ignauiam & tyrannidem : In *Domini* licentiae concessionem , iniusta imperia, mercedis fraudationem, asperitatem nimiam : In *politicis* *authoritate* stultitiam consiliorum, leuitatem aut

aut prauitatem morum, neglectum iuniorum aut aliorum, quos possunt iuuare aut corrigere. *in inferioribus*, reuerentia, amoris, obedientia, gratificationis, *ἐπιεικείας* defectum vel excessum, quo plus quam lex Dei permittit, illis tribuitur aut indulgetur. In omnibus verò, omissionem officij, inobedientiam, *ὀφθαλμοπαθείαν* errores aut *αἰσχρολογίαν* in distribuendis officiis aut honoribus & premiis, ignauiam, *πρηνεσχρημοσύνην ἀπεργίαν* indulgentiam intultam erga cognatos, ingratiudinem, gratificationem iniustam, leuitatem, fastum, immodestiam, arrogantiam, simulationem molestia, rigorem seu seueritatem nimiam, lenitatem.

VI. *Sextum præceptum* vitam & incoluitatem corporis munit, propriam & alienam: ideoq; præcipit iustitiam particularem neminem lædentem, mansuetudinem, *ἐπιεικείαν φιλητυχείαν*, iustitiam commutatiuam in pœnis, fortitudinem, nemesciu, humanitatem, misericordiam, amicitiam: Prohibentur, læsio iniusta vitæ aut corporis nostri vel alieni, lenitas, iracundia, ira iniusta, vindictæ cupiditas, simulas, crudelitas, *αἰσχρολογίαι*, turbulentia, gratificatio iniusta pacis causa, calumnia stricti iuris, vindicta priuata, timiditas, temeritas, inhumanitas, odium proximi, amor sui inordinatus, *ἐπιχρηστική, ἀπίθεια* in aliena calamitate, leuitas in contrahendis & dissoluendis amicis, adulatio.

XXII.

De adiaphoris.

I. Actionum humanarum quædam sunt suo genere bonæ aut malæ, quædam adiaphoræ siue indifferentes.

II. Sui generis, siue per se, bonæ sunt, quæ expresso Dei mandato præcipiuntur, quas iuxta legis rectè intellexit sententiam facere necesse est.

III. Sui generis siue per se, malæ sunt, quæ expressa lege diuina prohibentur.

IV. Adiaphoræ siue indifferentes sunt, quæ neque præceptæ, neque prohibita sunt à Deo.

M

V. Hæ

V. Hæc possunt cum peccato, aut sine peccato fieri, vel omitti.

VI. Peccata sunt, quando vel à non renatis, vel à renatis cum scandalo facientis vel aliorum fiunt.

VII. Non sunt peccata, cum à renatis fiunt sine scandalo.

VIII. Necessariæ autem factæ sunt, quando sine scandalo non possunt omitti.

IX. Itaq; per se quidem licitæ & bonæ, sed tamen indifferentes ac libere sunt; per accidens autem malæ & illicitæ, vel necessariæ sunt.

XXIII.

De iustificatione hominis coram Deo.

I. Iustitia, qua coram Deo iusti sumus, est legis diuinæ impletio.

II. Iustitia legalis est impletio legis, ab eo ipso præstita, qui iustus nominatur.

III. Iustitia Evangelica, est pœna nostrorum peccatorum, quam Christus pro nobis sustinuit, credentibus, à Deo gratis imputata.

IV. Postquam genus humanum est lapsum, nemo hominum præter solum Christum in hac vita, legali iustitia est iustus coram Deo.

V. Iustificamur autem sola fide in Christum.

VI. Et tamen legalem iusticiam in omnibus, qui saluantur, in hac vita inchoari necesse est.

XXIV.

De sacramentis, publicè disputatæ Heidelbergæ 23. August.

anno 67.

I. Deus inde ab initio promissioni gratiæ adiunxit signa siue ritus, qui vstratè in ecclesia nominantur sacramenta.

Probatio. Pro vetusto academix more ante disputationem à respondente recitata.

Indo

*Inde ab Adamo sacrificia fuerunt, quæ Deo insitue-
rat, quia ipsi placebant. Abrahamo circumciso manda-
ta sunt. Per Moysen sacrificiorum species & ritus aucti,
& alia caeremonia addita sunt: quæ durarunt & quæ ad
Christum: qui baptismum & cænam mysticam illis sub-
stituit.*

I I. Sunt autem sacramenta signa fœderis æterni
inter Deum & credentes, hoc est, sunt ritus diuinitus
ecclesiæ mandati & additi promissioni gratiæ, ut ritus
tanquam visibilibus ac certis testimoniis Deus signi-
ficet ac testetur, se in vera fide hæc symbola vserpanti-
bus Christum & omnia ipsius beneficia communica-
re, iuxta promissionem euangelij, atque ita fidu-
ciam promissionis in ipsis confirmet, & ecclesiæ his vi-
sibilibus notis ab omnibus aliis sectis discernatur,
suamque erga Deum fidem & gratitudinem publicè
profiteatur, memoriam beneficiorum Christi conser-
uet & propager, atque ad mutuam dilectionem sub v-
no capite Christo obligetur & exerceatur.

*Probatio. Descriptio hæc expressa est Gen. 17. 11. Exod.
20. 10. & 31. 14. Ezech. 20. 12. Sabbatha mea obseruabi-
tis, &c. Esse ritus mandatos ecclesiæ à Deo patet indu-
ctione. Sic etiam, quod sint ritus additi promissioni tan-
quam eius visibilia signa: quia omnium sacramentorum
ritus non tantum significant nostra erga Deum officia,
sed primò & principaliter Dei erga nos beneficia: Et cir-
cumcisio remissionem & mortificationem peccati. Deut.
30. 6. Col. 2. 11. sacrificia & Pascha manducationem &
manducationem Christi 1. Cor. 5. 7. Ioh. 1. 9. Heb. 8. 9. 10.
Nec tantum nos ea consistentes & celebrantes significa-
mus, sed primò ac principaliter Deum ea per caeremonias
sacramentorum testificans & confirmans nobis significat.
Ministri enim tam in sacramentorum administratione,
quàm in verbis predicatione personam & vices Dei erga
ecclesiam gerunt. Matth. 18. 19. Docete & baptizate
omnes gentes. Iohan. 1. 33. Qui misit me baptizare. Io-
han. 3. 21. & 4. 2. Iesus baptizabat, cum non ipse, sed
discipuli ipsius nomine baptizarent. Sic de symbo-
lo inaugurationis ad regnum 1. Sam. 10. 1. Vixite re-*

Iehoua, cum tamen Samuel ad engendum Saulem esset missus.

Sacramen- Fidem igitur sacramenta confirmant, Quia scriptura
to fidem testatur ea esse signa mutui atque aterni fœderis inter
confirmant Deum & credentes: Quia Deus per ea nobis collationem
beneficiorum in euangelio promissurum significat, ac Deo,
sive per symbola sive per verba, suam erga nos voluntatem
significanti, aquæ est credendum: Quia promissionem gratiæ,
non tantum sed satisfactionis & obedientiæ nostræ. Verum & signum gratiæ nobis a Deo traditam & solum.

Mar. 16. 16 gimus habent additum: Et: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Acceptabilis erit hostia ad expiandum illam. Quia denique scriptura ad confirmandam rerum significatarum acceptionem & priuationem, allegat acceptionem vel priuationem signorum, Et *Psal.*
Leuit. 1. *Psal. 51. 9.* 51. Asperges me Domine hyssopo & mundabor. Cir-
Deut. 30. 6. cum cideret Dominus cor tuum, &c. Quicunque baptizati sumus, in mortem illius baptizati sumus. Pa-
Rom. 6. 3. nis quem frangimus, nonne communio corporis
1. Cor. 10. Christi est?
16.

Fines Sa-
cramento-
rum respec-
tu nostri.

Exo. 12. 45.

Rom. 3. 1.

Eph. 2. 11.

Genes. 17.

1. Cor. 11. 26

Exo. 12. 14.

Exo. 13. 9.

Luc. 22. 19.

Eph. 4. 5.

Hinc alij fines accedunt. Discernunt ecclesiam ab aliis seculis: Hoc patet ex effectibus: item testimonio, Et Omnis alienigena non comedet ex eo. Quæ igitur utilitas circumcissionis? Multa. Credita sunt illis eloquia Dei. Vos gentes, qui dicebamini per putium, quod eratis in illo tempore sine Christo, alieni à poliria Israëlitis & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in mundo: sunt confessio & gratiarum actio publica pro beneficiis Christi. Erit signum fœderis inter me & vos: eritque pactum meum in carne vestra. Quotiescunque ederitis panem hunc, mortem Domini annunciate. Conseruant memoriam beneficiorum. Erit dies hic vobis in recordationem. Erit quasi signum in manu tua & appensum quid, ob recordationem ante oculos tuos. Hoc facite in mei recordationem. Sunt & vinculum dilectionis: Quia enim iis stantes confederantur cum Deo, etiam inter se confederantur. Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, &c.

ma, &c. Vnus panis, vnum corpus, multifumus. Omnes enim de vno pane participamus. 1. Cor. 10. 17.

III. Ritus non mandati à Deo, vel non in hunc finem instituti, vt sint signa promissionum, non sunt sacramenta.

Probatio. *Signum nihil confirmare potest nisi à consensu & promissione illius, à quo res promissa & significata expectatur. Nulla igitur creatura potest signa & testimonia diuine voluntatis instituere.*

IV. Duo sunt in omnibus sacramentis consideranda. Signa visibilia, terrena & corporalia, quæ sunt ritus siue ceremoniæ & res visibiles atque corporales quæ Deus nobis per ministros exhibet, ac nos corporaliter, hoc est membris & sensibus corporis accipimus: & res significatæ, inuisibiles, cœlestes & spirituales, hoc est, Christus ipse & omnia ipsius beneficia, quæ spiritualiter, hoc est, virtute spiritus sancti per fidem nobis à Deo communicantur.

Probatio. *Distinctio manifesta est per inductionem. Item signorum acceptio corporalis, & externa: Res verò signata spiritualiter siue per fidem accipiuntur: Quia solum credentibus ea promittuntur: signa autem non aliter sunt rata, quam promissiones quibus annectuntur. Item quia signa idem nunciant oculis, quod promissio nunciat auribus. Sicut igitur promissio est inanis sonitus, sic est inanis ceremonia siue fide. Item, quia res signata sunt communis Christi & omnium eius beneficiorum. Hac verò non aliter, quam per fidem cuiquam potest contingere, siue in usu siue extra & sum sacramenti.*

V. Mutatio symbolorum non fit, quod ad naturam siue substantiam, sed tantum, quod ad usum ipsorum attinet.

Probatio. *Patet inductione & sensu. Item testimoniū. Ego baptizo aqua. Panis quem frangimus est communio corporis Christi. Hic in usu nominantur aqua & panis.* Iob. 1. 16.
1. Cor. 10. 16.

VI. Coniunctio signorum & rerum significatarum non physica aut localis est, sed relatiua, videlicet, ordinatio diuina, qua res inuisibiles & spirituales

tuales per visibiles & corporales repræsentantur, tanquam per verba visibilia, & in usu legitimo unâ cum signis exhibentur & percipiuntur.

Probatio. Talis est omnium signorum cum rebus significatis copulatio, & res significatas representent & earum acceptionem confirment siquidem pignora siue sigilla testificantia sunt, etiamsi non in eodem loco sint cum signis: Ratio est: quia facere aliquid signum alterius rei, non est rem eam signo includere, aut alligare, & sint in eodem loco sed ordinare signum ad rem, siue in eodem cum signo siue in alio loco existentem significandam. Item, natura rerum significatarum per sacramenta hoc non patitur. Alia enim sunt spirituales substantia: & spiritus sanctus: alia accidentia non in symbolis sacramentalibus, sed in mentibus & cordibus hominum harentia, & spiritus sancti dona: alia actiones diuina: & remissio peccatorum: alia corporea: & in vno tantum loco, non autem ubique, sacramenta & surpantur, localiter existentes: & caro & sanguis Christi.

VII. Nomina & proprietates rerum significatarum symbolis, & contrâ, rebus symbolorum nomina & proprietates tribuuntur, propter similitudinem siue propter significationem rerum per signa, & propter coniunctam rerum cum signis in legitimo usu exhibitionem & perceptionem.

Probatio. Scriptura sic loquitur de sacramentis. Genes. 17. 10. *Altor.* 7. 8. Circumcisio est fœdus. Exod. 12. 11. *Esus agni transitus* Exod. 31. 7. *Sabbatum fœdus æternum.* Exod. 24. 8. *Sanguis victimarum sanguis fœderis.* Et leuit. 17. 5. *Expiatio animarum.* Hebr. 9. 5. *operculum arca propitiatorium.* Ephes. 2. 26. *Baptismus aqua, lauacrum mundans à peccato.* Matth. 16. 26. 28. *Panis & vinum corpus & sanguis Christi.* Et 1. Corinth. 10. 16. *Communio corporis & sanguinis dicitur.* Et sic seipsam exponit. Genes. 17. 11. Rom. 4. 12. *circumcisio signum fœderis* Exod. 12. 27. *Pascha signum transitus.* Exod. 31. 14. *Sabbatum signum perpetuum gratia & sanctificationis.* Heb. 9. 24. *Ceremonia æterna verorum*

rum. Marc. 16. 16. Credens & baptizatus erit saluus. Luc. 22. 21. Panis cœna dominica in recordationem Christi manducari iubetur.

VIII. Vfus legitimus sacramentorum est, quando conuersi seruant eos ritus, quos Deus præcepit, in eos fines, propter quos à Deo sacramenta instituta sunt.

Probatio *Vfus legitimus is tantum est, qui cum institutione diuina congruit. Institutio autem has circumstantias personarum, rituum, & finium complectitur. His igitur & solatis signa in abusum rapiuntur. Ies. 1. Ier. 7. Psal. 50.*

IX. In hoc vfu res significatæ semper vnâ cum signis accipiuntur.

Probatio. *Hoc enim significant ritus, & continet promissio ritibus addita. Et Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Est autem Deus verax tam signis quam verbis nobiscum loquens. Ideo signa minime inania sunt, etsi aliter res, aliter signa accipiuntur.*

X. Extra vsum verò institutum à Deo qui sine conuersione non est, neque cæremoniæ rationem sacramenti habent, neque beneficia Dei per eas significata cum signis accipiuntur.

Probatio. *Signa fœderis nihil confirmant iis, qui non seruant fœdus, aut qui alia in eorum loca substituunt, aut qui ad finem alium ea referunt: At sacramenta sunt signa fœderis, quo Deus se ad remissionem peccatorum & vitam æternam gratis, propter Christum, nobis donandam: nos verò ad fidem & nouam obedientiam præstandam obligat. Ergo non confirmant eos de gratia Dei, qui sunt sine fide & penitentia, aut ritus alios, aut in alium finem surpant, quam Deus instituit. Præterea superstitiosum & idololatricum est, vel externo operi sine promissione, vel ab hominibus excogitato, gratia diuina testificationem tribuere. Non igitur hic sacramentorum abusus gratiam Dei coniunctam habet, vel quencquam de ea confirmat: sicut dicitur. Rom. 2. 25. Circumcisio prodest, si legem serues: ac si transgressor legis es, circumcisio tua præputium facta est.*

XI. Signa pij ad salutem, impij ad condemnationem accipiunt: res verò significatas tantum pij ad salutem possunt accipere.

1. Pet. 3. 21. Probatio. Nos, inquit Petrus, videlicet, qui credimus, quibus ipse se annumerat, saluos facit baptisma, non sordium carnis ablutio, sed bonæ conscientia stipulatio erga Deum. Et Paulus 1. Cor. 10. 16. Panis quem frangimus, est communio corporis Christi. Cumq; sacramenta sint organum externum quo spiritus sanctus fouet & conseruat fidem, consequitur ea salutis creditum seruire sicut verbum. Contra Verò impij abusu sacramentorum, contemptu Christi & beneficiorum eius, quæ illi in verbo & sacramentis offerantur, & confessione doctrinae quam vera fide non amplectuntur, iram Dei & penas sibi cumulat, iuxta dicta. Qui mactat bo-
uem, est quasi qui occidit vitam, qui offert aricem,
1. Cor. 11. 27 quasi qui canem iugulet, &c. Qui edit & bibit indigne, damnationem sibi edit & bibit, non discernens corpus Domini: propterea inter vos multi sunt debiles & invalidi, & dormient multi. Res autem significata, quia sola fide accipiuntur, suntque vel causa salutis propria, vel ipsa salus, videlicet Christus & ipsius beneficia: nec ab impiis, nec nisi ad salutem possunt accipi: & Christus. Ioan. 6.

XII. In electis tamen etiam indigne accepti sacramenti, postquam conuertuntur, fructus tandem consequitur.

- Probatio. Promissio, & signa promissionis habentis additam conditionem fidei, rata sunt, quandoque praestatur conditio. Talis autem est promissio, quæ significatur & confirmatur Sacramento. Ergo siue in usu, siue post usum accedat fides, quæ credat promissioni & signis, accipiuntur promissa & significata res. Faciam tecum sicut fecisti, quæ contemisti iuramentum, ut irritum faceres pactum: recordabor tamen pacti mei, quod pepigi tecum in diebus adolescentiæ tuæ, & confirmabo ut pactum sempiternum.

XIII. Sacramenta alia semel, alia sæpius accipienda: alia tantum adultis, alia etiam infantibus tribuenda sunt,

da sunt, prout fœdus se nel faciendū cum omnibus conuenit, & in ecclesiā recipiendis: ut circumcisio & baptisus: aut post lapsus & tentationum certamina renouando fœderi & ecclesiæ uniti, & congressibus fouendis, à Deo instituta sunt: ut arca, pascha, & reliqua sacrificia, & cœna Domini.

Probatio. *Circumcisionis & baptismi iteratio minusquam præcepta est. Nec obscura est ratio: quia instituta sunt illa sacramenta, ut sint initiatio seu receptio solennis in ecclesiā, qua semper est rata penitentiam agentium, aut in ea perseveranti. Aliorum uero sacramentorum & usus iterari iubetur, ut de sacrificiis, de paschate, de adoratione ad arcam, de purgationibus, manifestum est. Item de cœna dicitur: Quotiescunque feceritis, mortem Domini annuntiabitis, &c. Causa est: quia sunt testimonia, quod fœdus in circumcisione & baptismo initium sit ratum agentium penitentiam. Hac autem fides exercitatio sapè est necessaria.*

XIV. Antiqui & noui fœderis sacramentis communia sunt ea, quæ in definitione sunt dicta. Eorum uerò discrimina hæc sunt, quod uetera exhibendum, noua exhibitum Christum cum suis beneficiis monstrant: Vetera erant alij, & plures ritus, ut circumcisio sacrificia, ablutiones, pascha, sabbatum, adoratio ad arcam, &c. Noua item alij, & tantum duo: baptisus & cœna domini: Vetera obscuriora, noua clariora sunt: Vetera posteris Abraham eorumque mancipiis præcepta erant: noua toti ecclesiæ ex Iudæis & gentibus colligenda.

Probatio. *Definitionem esse communem sacramentis Veteribus & nouis, supra est ostensum. In numero & rituum forma esse differentiam, patet inductione. Nam in nouo testamento tantum duo esse constat: quia non sunt alia caremonia à Christo mandata, habentes additum promissionem gratiæ. Vetera exhibendum, noua exhibitum Christum significare, constat ex eorum interpretatione in scriptura tradita, de qua in definitione dictum est. NOTA: Claritate differunt, quia in nouo pauciores sunt, & res Abrahamianæ completas significantes: In Veteri plures ritus, & ad umbram.*

stantiorem umbrantes res futuras, quarum nondum erant omnes fide quam circumstantia exposita. Vetera Abrahami posteris tan- aliquis in tum fuisse praecepta & mancipia: noua omnibus, qui vo- nouo testa- lunt esse membra ecclesiae, patet inductione: Et Gen. 17. mento: non Filius octo dierum circumcidetur in vobis omnis quo. id. cl. masculus in generationibus vestris, verna & emtus ar- ritate, sed gento ab omni filio alienigenae, qui non est de semine quo ad fir- rao. Exod. 12. Nullus alienigena comedet ex eo. Matt. uisibilem. 28. Docete omnes gentes, baptizantes eos.

1.

XV. Commune est sacramenti & praedicationi euangelicae, quod sunt opus Dei, quod exercet erga ecclesiam per ministros, quod docent, offerunt & promittunt nobis eandem Christi & beneficiorum eius communionem, & sunt organa externa spiritus sancti, per quae mouet corda ad credendum, ac proinde fidei, respectu Christi & beneficiorum eius nos participes facit: nec tamen spiritus sancti operatio his alligata est: nec profuit, sed nocent potius non applicantibus sibi fide, id, quod verba & ritus significant.

2.

Probatio. Quod agant ministri nomine Dei in administratione sacramentorum: quodq. Deus per illa significet, hoc est, doceat, offerat, promittat nobis communionem Christi: ostensum est in probatione secunda. Ex hoc sequitur alterum, quod videlicet spiritus sanctus per ea mouet corda ad credendum. Quia enim sacramenta sunt promissio visibilis, eandem confirmandi fidem in nobis auctoritatem habent, quam promissio verbis facta: Ex hoc sequitur tertium. Quod enim fidei in nobis accendenda vel sustentanda seruit, id communioni Christi percipienda seruit, quia haec nobis per fidem contingit. Ideo dicitur: Panis est communio corporis Baptismus nos saluos facit &c. Nec tamen semper fidem per ea confirmat spiritus sanctus: quia neque per verbum semper eam accendit: Et ostendunt Simonis Magi, & aliorum infinita exempla. Quod noceat eorum & sine fide, probatum est in propositione undecima.

XVI. Differunt a verbo sacramenta, quod illud sermone, haec gestibus, significant Dei erga nos voluntate.

luntatem : illo fides & inchoatur & confirmatur , his confirmatur tantum inchoata : *illud* etiam sine sacramentis docet & confirmat, hec autem non sine verbo : *sine illius* cognitione adulti non seruantur sine sacramentorum usu autem, si non contemptu omisus fuerit, & renascent homines & seruari possunt : *illud* etiam incredulis & impiis prædicandum est, ad hæc tan- tum eos admittere debet ecclesia, quos pro membris ecclesie Deus nos habere iubet.

Probatio. *Sacramenta sine verbo præcunte nec docent, nec fidem confirmant* : quia significatio eorum non intelligitur, nisi verbo explicetur : nec signum confirmare aliquid, nisi prius promissum potest. Exemplo sunt iudei, qui seruabant aut seruauit caeremonias, abolitæ aut non intellectæ promissione gratiæ & beneficiorum Christi.

Sine verbo adulti non seruantur, siue per doctrinam, siue ordinaria, siue per internam & extrordinariam reuelationem, cognito : quia qui non credit in filium, iam *Ioh. 3. 18.* iudicatus est. Fides autem ex auditu : auditus per verbum Dei. *Sine sacramentis vero seruari possunt, quia et si his ex necessitate priuentur, credere tamen possunt, et lætro in cruce : aut si infantes sint, pro atatis modo sanctificati, & Iohannes in ſtero, & multi infantes, qui ante diem circumcisionis moriebantur.* *Rom. 10. 17.*

Verbum etiam impie est prædicandum, quia illis conuertendis destinatum est.

Sacramenta his administranda, qui pro membris ecclesie agnoscendi sunt : quia tantum in ecclesia & sum instituta sunt. *Act. 8. 17.* Licet tibi baptizari, si credis.

XVII. Commune est sacramentis & sacrificiis, quod sunt opera à Deo mandata facienda in fide : Differt sacramentum a sacrificio, quod sacramento Deus nobis significat & testatur sua beneficia, quæ ipse nobis præstat : sacrificio nos Deo nostram obedientiam præstamus & offerimus.

Probatio. *Mandata esse à Deo in fide facienda, de sacramentis est ostensum prop. 1. 2. 3. & 10. De utroque dicitur. Heb. 11. 14.* Abel per fidem maioris precij sacrificium obtulit Deo quam Cain, &c. *Sacramentum esse*
Secundum

Voluntatis Dei signa erga nos, probatum est propositione secunda.

XVIII. Ideoque eadem cæremonia sacramenti & sacrificij rationem habere potest, ut qua Deus dando nobis symbola visibilia, suum erga nos beneficium: eadem nos accipiendo illa, nostrum erga ipsum officium testemur.

Probatio. Manifesta est ex paschate & reliquis sacrificiis. Item ex sabbatho: quæ erant obedientia a Deo præcepta: quæ pii Deum colebant, & se ipsi gratos declarabant: & simul signa beneficiorum Dei, quæ per Messiam accipiebant. Sic baptismus est professio Christianismi, & signum, quo testatur Christus, nos ablui suo sanguine. Cæna domini est gratiarum actio pro morte Christi, & admonitio, nos propter & per illius mortem & iustificari, ipsius membra fieri, & in ipso manures in æternum.

Obiectiones aliquot

CONTRA THESES DE SACRAMENTIS ET EARVNDEN

brevissimæ solutiones D. Zachariæ Vrsini.

In publica disputatione exceptæ

Anno 1567.

Obiect. I. Contra secundam partem: Sunt signa fœderis æterni. Fœderis æterni etiam signa sunt æterna. At signa non sunt æterna. Ergo nec fœdus æternum.

Probatio materiam negata: In relativis, sublato uno tollitur alterum.

Resp. ad regulam per distinct. In relativis, quæ unum solum habent correlativum: Et pater filius: sublato uno tollitur alterum: Non autem, quæ plura: quale est fœdus Dei: quod habet correlativum non tantum signa, sed & confederatos, qui in æternum manebunt, &c. Signa vero correlative se habent ad fœdus, non simpliciter quatenus est fœdus, sed quatenus est fœdus signis confirmatum.

Nota:

Nota: Quod in secunde theses parte inter Deum & credentes : includantur etiam posteri & liberi credentium, tanquam pars in toto, licet aliqui nondum credant & infantes. Itaque definitio non est angustior definitio.

Obiect. 2. Contra secunda partem: Atque ita fiduciam promissionis in ipsis confirmet: Quod datur non habentibus fidem, id non potest confirmare fidem: cum nulla sit. Baptismus datur infantibus non habentibus fidem. Ergo baptisimus non confirmat fidem. Non igitur omnia sacramenta confirmant fiduciam promissionis.

Resp. 1. Ad maiorem per distinct. Non potest illis confirmare fidem, nempe tum quando illis datur, & ipsi nullam habent fidem. Potest tamen confirmare, ubi adulti crediderint. 2. Minor etiam valde controuersa est, an infantes, praesertim renatorum omni fide sint destituti: cum ad ipsos quoque pertineant promissiones: Ero Deus tuus & seminis tui. Talium est regnum Dei, &c.

Obiect. 3. Contra sextam. Exhibita signorum veritate definiunt signa. In nouo testamento exhibita est signorum veritas. Ergo in nouo testamento nulla sunt signa.

Resp. Conceditur totum de signis significantibus res futuras & exhibendas, qualia fuerunt veterum sacramenta: non autem de signis obsignantibus res exhibitas, cuiusmodi signa sunt sacramenta noui testamenti.

Obiect. 4. Contra decima partem: Qui sine conuersione est, Papistarum sacramenta sunt sine regeneratione. Et tamen sunt sacramenta. Ergo etiam absque conuersione fieri possunt.

Resp. Negari potest minor de non conuersis. His enim sacramenta non sunt sacramenta, hoc est, signa gratiae: praesertim cum in mera idola ea conuertant. Fiant autem eis sacramenta, hoc est, signa gratiae, quando conuertuntur: Et si nunquam conuertantur, nunquam etiam eis sunt sacramenta.

Instantia ad absurdum: Qui deprauant verba & formam institutionis, ij euertunt substantiale baptis-
mi,

mi. Papistæ illud faciunt. Ergo etiam hoc Proinde baptismus eorum non est baptismus : & nos qui sumus in papatu baptizati, sumus rebaptizandi.

Resp. ad maiorem: Euerunt substantiale baptismi, nempe sibi, & his, qui assentiuntur ipsis, neq; conuertuntur: non autem is, qui agitis erroribus conuertuntur, & se ecclesie Christi adiungunt.

*Obiect. 5. Contra & duodecima partem: signa p*j* ad salutem accipiunt: Tantum id, quod est salutariferum, ad salutem potest accipi à piis. Sola res significata sunt salutaris, & causa salutis. Ergo sola hæc ad salutem accipiuntur à piis, & non etiam signa.*

Resp. ad maiorem per distinct. Tantum quod est salutariferum, potest accipi ad salutem, nempe efficiendam vel conferendam: potest verò etiam, quod per se non est salutariferum, hoc est, salutis causa efficiens vel forma vel materia, accipi ad salutem nempe consummandam. Declaro. Et res & signa ad salutem accipiuntur: sed aliter hæc, aliter illa. Res sunt causa salutis, & eius pars quædam. At signa non habent talem vim & uisum, autem se, sed tantum, quatenus coniuncta sunt cum rebus, salutem consummant.

*Obiect. 6. Contra & duodecima p*j*. Quod affert condemnationem, non affert fructum. Indigna sacramenti usurpatio affert condemnationem thesi ii. Ergo non affert fructum.*

Resp. Conceditur totum ante conuersionem postquam indigna & usurpatio sit digna.

Instantia: Condenatio non sequitur conuersionem. Fructus indignè accepti sacramenti est condemnatio: thesi ii. Ergo fructus non sequitur conuersos.

Resp. Concedimus de condemnatione. Nos verò hic loquimur de fructu indignè accepti sacramenti, qui ante conuersionem propter indignam acceptionem erat condemnatio: post conuersionem autem mutatur in bonum & salutarem, &c.

*Obiect. 7. Contra decimatertiam partem: Alia tantum semel Quod facit ad confirmationem fidei: id r*e*p*i*us est usurpandum. Omnia sacramenta faciunt ad confirmationem.*

firmandam fidem. Ergo omnia sæpè sunt vsurpanda :
& per consequens : sæpe sumus baptizandi.

Respondo ad maiorem : quia vera est, si Deus iterationem instituerit. At non vult iterari sacramenta receptionis in ecclesiam & regenerationis : quia tantum semel per ea nos gignit, ac fœdus nobiscum init : Et per circumcissionem & baptismum : sapiens autem per alia fœdus initum confirmat, Et per pascha & cœnam.

Obiect. 8. Contra secundam discrimen Verbi & sacramentorum in thesi 16. Qui admittendi sunt ad præstantius, non sunt arcendi ab eo, quod est minus præstans. Impij sunt admittendi ad verbum quod est præstantius sacramentis : quod probatur ex dicto Pauli : 1. Cor. 1. 17. Non misit me Christus vt baptizarem, sed vt euangelizarem. Ergo à sacramentis impij non sunt arcendi.

Resp. Negamus maiorem vniuersaliter acceptam : quia non ubique nec semper vera est.

Instantia : Ex quo consequi potest fructus : id non debet prohiberi. Ex acceptione cœnæ, quæ fit ab impijs consequi potest fructus : thes. ii. Ergo impij non sunt arcendi à cœna.

Resp. ad maiorem. Non debet prohiberi : Deo non prohibente. At ecclesia habet mandatum Dei, ne faciat mala, Et eueniant bona.

Obiect. 9. Contra eiusdem thes. partem : Verbum etiam incredulis prædicandum. Christus vetat margaritas oblici porcis & canibus. Ergo impij etiam ad verbum non sunt admittendi.

Resp. ad antecedens : canes & porci non sunt simpliciter impij, sed hostes ridentes & persequentes doctrinam : allatrantes & impugnantes eam Et canes : & conculeantes eam Et porci. De his datur argumentum.

XXV.

De Baptismo.

I. Baptismus est noui testamenti sacramentum, quo Christus fidelibus, aqua in nomine patris, filij & spiritus

Spiritus sancti baptizatis testatur omnium peccatorum remissionem, & spiritus sancti donationem, & in ecclesiam, & suum corpus, infusionem: & ipsi vicissim proficiuntur, se hec beneficia à Deo accipere, & propterea deinceps illi vivere, & seruire velle & debere. Estq; idem baptismus per Iohannem baptistam inchoatus, & per apostolos continuatus, nisi quod ille in Christum passurum & resuscitandum, hi verò in passum, & resuscitatum baptizauerunt.

II. *Finis*, instituit a Deo baptismi *primus* est, ut Deus per eam significet, & testetur, quod sanguine & spiritu Christi munda baptizatos, à peccatis, eosque corpori Christi inferat, & omnium eius beneficiorum participes faciat.

III. *Secundus*, ut baptismus, sit solennis receptio, seu adscriptio singulorum in ecclesiam visibilem, & eius distinctio ab omnibus aliis sectis.

IV. *Tertius*, ut sit publica, & solennis professio nostræ in Christum fidei, & obligationis ad fidem in ipsam & obedientiam erga ipsam.

V. *Quartus*, ut sit admonitio de immersione in afflictiones, & de emersione, ac liberatione ex iis.

VI. Testandi autem seu obsignandi vim habet baptismus ex præcepto diuino, & ex promissione gratiæ, à Christo addita huic tituli legi in eum usurpato. Christus enim per manum ministrorum, nos baptizans, sicut per os ipsorum nos alloquitur.

VII. Eligitur in baptismo duplex aqua: *externa* & visibilis, terrena, quæ est elementaris: & *interna*, inuisibilis, cœlestis, quæ est sanguis & spiritus Christi. Duplex item ablutio: *externa*, visibilis, & significans, videlicet aquæ aspersio, vel affusio, quæ est corporalis, hoc est, membris & sensibus corporeis accipitur: & *interna*, inuisibilis, & significata, videlicet, remissio peccatorum propter effusum pro nobis Christi sanguinem, & nostri per spiritum ipsius regeneratio, & in corpus ipsius iunctio, quæ est spiritualis, hoc est, spiritu & fide percipitur. Duplex denique minister baptismi: *externus*, externi, qui est minister ecclēsiæ

Duplex aqua, ablu-
tio, mini-
ster.

electus, manu sua baptizans nos aqua : *internus*, internus, qui est ipse Christus, sanguine & spiritu suo nos baptizans.

VIII. Nec aqua in sanguinem, aut spiritum Christi mutatur, nec in aqua, aut in eodem loco cum aqua, adest sanguis Christi, nec ea perfunduntur inuisibiliter corpora eorum, qui baptizantur, nec spiritus sanctus substantia, aut virtute sua in hac aqua magis est, quam alibi, sed in legitimo usu baptismi operatur in cordibus eorum, qui baptizantur, & ea Christi sanguine spiritualiter aspergit & lauat, & hoc symbolo externo utitur, tanquam instrumento, & tanquam verbo seu promissione visibili, ad fulciendam, & excitandam fidem baptizatorum.

IX. Cum ergo baptismus dicitur lauerum regenerationis esse, aut nos saluos facere, aut peccata abluere : intelligitur baptismus externus esse symbolum interni, hoc est, regenerationis, salutis, & ablutionis spiritualis, & hic cum illo, in omni baptismi usu legitimo coniunctus esse.

X. Sic tamen in baptismo peccatum aboletur, ut à creaturæ Dei, & peccatorum æternarum liberemur, & renouatio per spiritum sanctum in nobis inchoetur, & reliquæ peccati, usque ad finem huius vitæ manent.

XI. Legitimè autem accipiunt baptismum omnes, & soli renati aut renascentes baptizati in eos fines, in quos baptismus à Christo institutus est.

XII. Legitimè administrat ecclesia baptismum omnibus & solis, quos ipsa in renatorum & membrorum Christi numero habere debet.

XIII. Cum etiam infantes christianorum, de ecclesia sint, in quam Christus recipi, & adscribi voluit per baptismum omnes ad se pertinentes, & proinde baptismus surrogatus sit circumcisioni, qua tam infantibus, quam adultis ad semen Abrahami pertinentibus, iustificatio & regeneratio, & in ecclesiam receptio obsignabantur, per & propter Christum futurum, sicut in baptismo per & propter exhibitum :

ac denique nemo aquam prohibere possit, quæ minùs baptizenturij, qui spiritum sanctum corda ipsorum purificantem, receperunt, infantes etiam eos baptizari est necesse, qui vel in ecclesia nascuntur, vel cum parentibus eam transeunt.

XIV. Sicut promissio euangelij, sic baptismus etiam indignè, hoc est, ante conversionem acceptus, ponentium agentibus est ratus & salutaris, atque vultus eius potius illegitimus, tunc eis in legitimus.

XV. Neque impietas ministri, irritum facit baptismum, si modo in fidem & promissionem Christi fiat: ac proinde etiam ab hæreticis baptizatos, ecclesia vera non rebaptizate, sed verà de Christo, & baptismi doctrinâ informare debet.

XVI. Ac velut semel initum fœdus cum Deo, etiam post peccata deindè commissa, perpetuò ratum est resipiscenibus: ita & baptismus semel acceptus, in omnem vitam, resipiscen-tes, de peccatorum remissione confirmat, ac proindè nec iterari debet, nec in finem usque vitæ differri, quasi sic demùm à peccatis mundet, si nulla post eum acceptum committantur.

XVII. Neque autem omnes, qui baptizantur aqua, siue infantes, siue adulti, gratiæ Christi fiunt participes Libera enim est æterna Dei electio, & ad regnum Christi vocatio.

XVIII. Neque etiam, quicumque non baptizantur aqua, à gratia Christi excluduntur, non enim privatio, sed contemptus baptismi, ex fœdere Dei, etiam fidelibus, & eorum liberis iniò, excludit.

XIX. Cumque sacramentorum administratio sit pars ministerij ecclesiastici, qui ad hoc non sunt vocati, ac præsertim mulieres, baptizandi sibi potestatem sumere non debent.

XX. Ritus ab hominibus assuti baptismò, ut aquæ consecratio, cerei, exorcismi, chrismata, sal, crucēs, sputa, & si quæ sunt similia in ecclesia Christi, tanquam sacramenti deprauatio, meritò repudiantur.

De

XXVI.

De cœna Domini disputatæ in col-
legio Sapientiæ 23. Maij.
anno 1575.

I. Alterum noui testamenti sacramentum ap- *Appella-*
pellatur *cœna Domini*: non quod vespertino seu cœ- *112865.*
næ tempore in ecclesia celebrari illud oporteat, sed
quod à Christo in cœna, quam cum discipulis
ante mortem suam habuit postremam, institutum
sit. *Mensa Domini*: quia Christus in ea nos pa-
scit. *Sacramentum corporis & sanguinis Christi*: quia
hæc nobis in eo communicantur: *Eucharistia*, quia
in eo pro morte & beneficiis eius CHRISTO so-
lennes aguntur gratiæ. *Synaxis*, quia in congressi-
bus ecclesiæ celebrari debet. Nominatur etiam a-
pud veteres *sacrificium*, quia est sacrificij propitia-
torij à CHRISTO in cruce peracti representatio;
& pro eo gratiarum actio, seu sacrificium eucharis-
ticum.

II. Cœna Domini est sacramentum noui testamen- *Definitio:*
ti, in quo, ex mandato Christi, panis & vinum in cor-
pore fidelium distribuitur & sumitur ad Christi recorda-
tionem, hoc est, vt Christus nobis testetur, se corpore
& sanguine suo pro nobis tradito & fuso nos ad vitam
æternam pascere: & nos illi pro his beneficiis tolen-
tes gratias agimus.

III. Finis siue vsus cœnæ Dominicæ *primus & Finis:*
principalis est, vt Christus nobis testetur se pro no-
bis esse mortuum, & suo sanguine & corpore pasce-
re nos ad vitam æternam, vt hac resuscitatione fidem
nostram ac promidè pactum hunc spiritualem in no-
bis foueat & augeat. *Secundus* est gratiarum actio
pro his beneficiis Christi, eorumque, & nostri erga
Christum officij, publica & solennis professio. *Ter-*
tius est distinctio ecclesiæ ab aliis sectis. *Quartus*,
vt sit vinculum dilectionis mutue inter christianos:

cum fiant omnes vniuscorporis membra. *Quintum*, ut sit vinculum conglutinum ecclesiae, cum Christus voluerit fieri vniuscuius panis & poculi inter plures distributionem.

*Vnde cetera
confirmet
fidei.*

I V. Primum illum usum, qui est fidei nostrae in Christum confirmatio, inde habet cena Domini, quia Christus ipse hunc panem & potum per manus ministrorum porrigit in sui memoriam, hoc est, ut nos hoc symbolo tanquam visibili verbo admoneat, se pro nobis esse mortuum, & se esse nobis cibum vitae aeternae, dum nos sua membra facit, & quia promissionem huius tituli addidit, se, edentes hunc panem in sui memoriam, velle suo corpore & sanguine pascere, cum dixit: *Hoc est corpus meum*: & quia spiritus sanctus per hoc visibile testimonium animos & corda mouet ad firmitus credendum promissioni euangelicae.

V. Est ergo in cena Domini duplex cibus & potus: externus, visibilis, terrenus, videlicet panis & vinum: & internus, inuisibilis & caelestis, videlicet corpus & sanguis Christi: Duplex item manducatio & sumtio: externa visibilis & significans, quae est sumtio panis & vini corporalis, hoc est, quae manibus, ore & sensibus corporis peragitur: & interna, inuisibilis & significata, quae est sumtio mortis Christi, & in Christi corpus in fide spiritualis, hoc est, quae non manibus & ore corporis, sed spiritu & fide peragitur. Duplex denique administer huius cibi & potus: externus externi, qui est minister ecclesiae manus sua praebens nobis panem & vinum: internus interni, qui est ipse Christus corpore & sanguine suo nos pascens.

*Symbola
cena.*

VI. Non corpus & sanguis Christi, sed panis & vinum sunt symbola, quae fidei nostrae confirmandae seruiunt: corpus enim & sanguis Christi sumuntur, ut viuamus in aeternam. Panis autem & vinum sumuntur, ut de illa caelesti alimonia confirmemur, & magis

Modus praesentia.

VII. Neque panis mutatur in corpus Christi, &
vinum

vinum in sanguinem Christi: neq; illis abolitis succedunt in locum eorum corpus & sanguis Christi: neque in pane, aut sub pane, aut ubi panis est, substantialiter præsens est corpus Christi: sed in legitimo usu cœnæ Domini, spiritus sanctus hoc symbolo utitur tanquam instrumento, ad excitandam in nobis fidem, per quam ipse magis magisque in nobis habitat, & nos Christo inserit, & facit, ut propter ipsam simus iusti, & ex eo hauriamus vitam æternam.

VIII. Cum autem Christus dicit: Hoc, id est, hic *Locutio sacramentalis.*
panis est corpus meum: & hac poculum est sanguis meus,
 locutio est sacramentalis seu metonymica, qua symbolo tribuitur nomen rei significatæ, id est, docetur, panem esse sacramentum seu symbolum corporis Christi, hoc est, repræsentare, & testari corpus Christi pro nobis oblatum in cruce, & nobis in cibum vitæ æternæ datum, ac proinde instrumentum esse spiritus sancti ad hunc pactum in nobis conservandum & augendum, ut Paulus ait, *Panis est communio corporis Christi,* id est, ea res per quam participes reddimur corporis Christi: & alibi: *Omnes una potione potati sumus in unum spiritum.* Eadem sententia est cum dicitur, panem vocari corpus Christi per similitudinem rei significatæ cum signo, quod videlicet corpus Christi alie vitam spiritualem, sicut panis corporalem: & propter eandem coniunctam perceptionem rei & signi in legitimo sacramenti usu. Atque hæc est sacramentalis unio panis & corporis Christi, quæ per locutionem sacramentalem indicatur: non autem illa secundum locum coniunctio, quæ à quibusdam fingitur.

IX. Ut igitur corpus Christi est & propriè dictum, *Duplex*
 & sacramentale, quod est panis eucharisticus: sic manducatio corporis Christi duplex est: sacramentalis, *manducatio corporis Christi.*
 quæ symboli, videlicet panis & vini æterna & corporalis sumtio: & realis seu spiritualis, quæ est ipse corpus Christi: estque in Christum credere & per fidei *Iohan. 6.*
 dem, habitante in nobis ipsius spiritu, inseri ipsius corpori tanquam capiti membra, & viti palmites: atque

ita mortis & vitæ Christi fieri participem. Vndè patet, falsò accusari sic docentes, quòd in cœna Domini vel nuda signa constituent, vel solius mortis Christi, aut beneficiorum eius, aut spiritus sancti participationem, exclusa vera reali & spiritali ipsius corporis Christi communione.

Vsus legitimus.

X. Vtus autem cœnæ legitimus est, quando fideles ritum hunc a Christo institutum seruant ad ipsius memoriam: hoc est, ad fidem & gratitudinem suam excitandam.

Manducatio impii.

XI. Sicut in hoc vsu corpus Christi sacramentaliter & realiter editur: ita & extra hunc vsum, ut potè ab infidelibus & hypocritis sacramentaliter quidem, sed non realiter editur, hoc est, symbola quidem seu signa sacramentalia, panis & vinum, non autem ipsæ res sacramenti, Christi videlicet corpus & sanguis percipiuntur.

Confirmatio.

XII. Doctrina hæc de cœna Domini plurimis firmissimisque argumentis nititur. Confirmant eam omnia loca scripturæ, quæ de cœna Domini loquuntur. Et Christus non aliquid invisibile in pane, sed illum ipsum visibilem & fractum panem vocat corpus suum pro nobis traditum seu fractum: quod cum propriè intelligi non possit, addit ipse declarationem, se panem illum velle in sui memoriam sumi, quod perinde est, ac si dixisset, panem sui corporis esse sacramentum. Item: Cœnam dicit esse N. testamentum, quod spirituale, vnum & æternum est. Et Paulus dicit, esse *corporis & sanguinis Christi*, quia omnes fideles sunt vnum corpus in Christo, & quæ cum demoniorum *corporibus* non potest cōsistere. Item, eandem in corpus Christi infusionem per vnum spiritum in baptismo & cœna sacra constituit. Confirmat eam tota doctrina & natura sacramentorum, quæ omnia eandem Christi communionem spirituales, & fide accipiendam subiciunt oculis, quam verbum seu promissio euangelij auribus nuntiati: propterea rerum significatarum nominibus appellantur: nec nisi in legitimo vsu, rerum perceptionem adiunctam habeant. Confirmant

mant eam articuli fidei, qui docent Christi corpus esse verè humanum, non simul in pluribus locis præsensitiam in cælum sublatum, & ibi mansurum, donec redeat Dominus ad iudicium: communionem sanctorum cum Christo fieri per spiritum sanctum non per ingressum corporis Christi in corpora hominum: idcirco & hanc sententiam tota purior ecclesiæ antiquitas maximo & manifestissimo consensu proficitur.

3.

XIII. Differt a baptismo cœna Domini. 1. *Ritu & significandi modo*, quia merio significat remissionem & expurgationem peccati per sanguinem & spiritum Christi, & societatem afflictionum & glorificationis Christi. Distributio autem panis & vini significat mortem Christi nobis ad remissionem peccatorum imputari, & nos Christo in fides membra eius fieri. 2. *Usu speciali*, quod baptismus est testimonium regenerationis, in fidei fœderis cum Deo, & receptionis in ecclesiam: cœna Domini autem testatur, nos perpetuò nutriendos esse Christo in nobis manente, semperque ratum nobis fore fœdus semel initum cum Deo, & semper nos mansuros in ecclesia & corpore Christi. 3. *Personis, quibus tribus debent*. Baptismus omnibus debetur, qui pro membris ecclesiæ sunt habendi, siue adulti, siue infantes sint: cœna Domini non nisi his, qui beneficia Christi intelligere, & celebrare, & seipsos probare possunt. 4. *Uspationis frequentia*. Baptismus semel tantum debet sumi, quia fœdus Dei semel initum semper est ratum penitentibus. Cœna autem Domini sæpè, quia fœderis illius renouatio, & in memoriam reuocatio frequens fidei nostræ est necessaria. 5. *Ordine & uspationis*. Quia baptismus ante cœnam Domini: cœna autem non nisi post baptismum acceptum cuiquam dari debet.

1. *Differen-
tia baptis-
mi & cœna*

2.

3.

4.

5.

XIV. Dignè accedunt ad cœnam Domini, qui se ipsos probant, id est, vera fide & penitentia præditi sunt. Hinc qui in se non deprehendunt, nec sine ea debent accedere, ne iudicium sibi edant & bibant, nec penitentiam cum qua accedant differre, ne in durationem & pœnas æternas sibi arctuant.

*Qui de-
beant ac-
cedere.*

*Qui ad
multi de-
beant.*

XV. Admittere ad cœnam ecclesia debet omnes, qui fundamentum doctrinæ Christianæ se amplecti, & propositum huic obediendi se habere profitentur: arcere autem eos, vel ab erroribus, blasphemias, vel à manifestis contra conscientiam peccatis admoniti ab ecclesia, & erroris convicti, nolunt desistere.

*Abusus
papistici.*

1.

2.

3.

4.

XVI. Papa malè exitu cœnæ sustulit fractionem panis, & vsum poculi ademit populo. Malè item tot additis caeremoniis, de quibus apostoli non præceperunt. Cœnam Domini in missam theatricam, hoc est, in *negus* *gallien* Iudaicam & histrionicas præstigias deformavit. Sed magis impia & idololatrica figmenta sunt, missam esse sacrificium propitiatorium, in quo Christus à sacrificiis pro viuis & mortuis offeratur patri: & vi consecrationis substantia- liter præsens sit & maneat tantisper, dum species illæ mancant incorruptæ: & gratiam Dei atque alia beneficia conferat iis, pro quibus offeratur: & à quibus ore corporis edatur, etiam sine bono ipsorum motu: atque etiam repositus & circumgestatus sub illis speciebus sit adorandus. Propter hæc terra idola necesse est missam in ecclesia Christiana aboleri.

IN OBITVM

CLARISSIMI VIRI D.

ZACHARIÆ VRSINI, FIDELIS-

simi, S. Theologiæ Doctoris, & Professio-

nis in schola illustri Neapolitana a-

pud Nemetas celeberrimi,

O R A T I O

D. Francisci Iunij in eadem schola S. Theologia Professoris ordinarij.

FIDELISSIMO Dei seruo, Zacharia Vrsino, clarissimi viri & auditores ornatissimi, grauissimo illo teste Domini nostri Iesu Christi, viro optimo, & collæga nobis suauissimo, ecclesiæ apprimè utili, his diebus priuati sumus, & schola hæc nostra orbata parente suo. Cuius incommodi magnitudinem si vellemus explicare, afficeremus grauius iam valdè affectam pietatem vestram, & abfuturi à rei dignitate essemus quam longissimè. Etenim vt maximè vellem, atque ex animo cuperem, neque illud mihi videtur salutare, si luctuolas mentes vestras candentibus dolorum facibus accumulauero; neque positum est in facultate mea: tùm quia nec ingenio, nec diuturna tanti viri consuetudine, nec doctrina aut exercitatione aliqua huius rei præstandæ commoditate me valere sentio: tùm etiam, quod, si qua in me vis dicendi esset (quæ scio quàm sit exigua) hanc mihi grauitas oneris, temporis angustia, & acerbitas doloris eriperent. Quam obrem volueram ego quidem nonnullis de collegio nostro persuadere, & suam operam in hac re aliquantisper consumerent, studiumque & dolorem meum oratione sua alleuarent: sed eos moror publicus, & amantissimus ipsorum dolor excusauit. An ergo si in hac publica ecclesiæ & scholæ nostræ calamitate indulgemus luctui, deferenda fuerit sanctæ illius animæ commendatio? At hanc

fortasè in officiosam molliem appellarent, qui doloris nostri non vident vehementiam. Deinde (vt verbis utar Ambrosij) etsi incrementum doloris est, id quod doleas scribere: quoniam tamen plerumque in eius, quem amissum dolemus, commemoratione requiescimus, cò quod in scribendo, dum in eum mentem dirigimus intentionemque desigimus, videtur nobis in sermone reuiuiscere; omnino faciendum est, ne aut obliterasse silentio bene meriti de nobis pignoris memoriam videamur, atque in honoratum reliquisse, aut refugisse incentiuum dolendi, cum doluisse plerumque solatium sit dolentis. An laudatio hæc diutius dfferenda? quin potius excitanda mentes, vt cum in hoc tempore, tum in posteritatem omnem recolatur, *ἐπι* (vt Nazianzenus ait) *τοῦ ἀρίστου καὶ ἡμεῖς μνημονεύομεν, καὶ ἂν τὸ μνηνεύειν ὁ πόσις τὸ μέγιστον ἀφίλιμον.* Quid ergo? audacissimus ego ex omnibus, qui in hac schola proficentur? minimè: at tanto officiosior quàm cæteri? ne istius quidem laudis ita som cupidus, vt aliis eam præreptam velim. An imprudentissimus? prudentiam quidem mihi non arrogo, veruntamen hoc officium meum confido vacare culpa, meque huius rei solatur cogitatio. Quæ me igitur res præter cæteros impulit, vt habendam hanc orationem reciperem? quia haberi quidem ab vno de nobis necesse est ex officio nostro: sed quod ab omnibus ac singulis nostrum officium postulat, id excusat in illis dolor: à me verò quòd æquè dolor excusare posset, id non solum flagitat verum etiam extorquet necessitas. Primum enim iusti illius & sancti collagæ nostri benedictæ memoriæ debeo, quod debent alij, honorificam illius recordationem. Deinde id à nobis officij, eoque amplius debetur huic scholæ nostræ, quæ nostram operam æquè in hac re, atque in aliis, sibi optimo iure vendicat. Accedit illa quoque causa: quod in hac re & utilitati publicæ consulitur, & exultationi nostræ: quis enim non esset de nobis cogitaturus Sophocleum illud & plenis buccis obiecturus?

Ὁδὸν τὴν γενόμενάν ὡς ταχέϊα τοῖς βροτοῖς
 χάρις ἀγγέλει, & ἀποδοῦν αἰνίσσεται.

Summi autem illi viri, qui adsunt, homines clarissimi, in hoc dolore nostro id habent commodi, quod illud discendi onus salvo officio subterfugere se posse hoc tempore arbitrantur: a me verò functionis meæ flagitat necessitas, ut aut de altero videam, qui hic commodius quam ego dicat, velitque dicere, aut ipse aleam iudiciorum subire cogar. Me occupationes plus satis distinent, me tenuitatis meæ depellit conscientia, me huius rei deterret amplitudo. Sed in occupationibus iniecit manum scholæ authoritas, conscientiæ vim facit exemplum, & publicum ecclesiæ documentum; ut seposita rei gravitate atque maiestate aliquid in hac corona dicam me trudit necessitas. Fretus itaque humanitate & æquimitate vestra, clarissimi viri & auditores ornatissimi, à vobis peto rogoque primum ut æquis auribus atque animis audiat is orationem meam in partem veritatis amplitudini, vestræ expectationi, & officio nostro; sed partem tamen facultati meæ: deinde verò, ut me pauca quædam de optimæ illius & sanctissimæ arboris fructu decerpentem amanter excusetis, sineque tabulam istam iustis coloribus, neque mensam dapibus illis multis lautisque instruxero, quæ in hoc penu existerunt; sed res ab inciente prætermittas suppleatis, & imprudenter, si forte, effusas condonetis tempori & dolori meo. Non enim consitui dicere de iis rebus omnibus, quas in hoc tanto viro præsentem sumus admirati, & sublatas desideramus, (omnia illa nec scio, nec possum.) Non de multis agere, quæ novi, & quæ mihi sæpenumero in mentem veniunt, (illud enim ipsum infinitum propè futurum esset, ac incredibile plerisque videretur.) Sed quandam bonorum descriptionem summam, quæ antè vidimus, creptaque desinemus, quàm brevissimè perstringere,

& acce-

& acceptum à nobis damnum ex præmatura summi illius vii morte adumbrare, ut iis velut facibus ad certam fidem seriamque resipiscentiam accendamus, & admirationem huius testis idonei fortissimique militis nos ipsos magis ac magis comparemus.

Zacharias igitur Vrsinus Vratislaviæ ex honesta familia natus est, anno à salute parta c. 15. 10. xxxiv. Fumo fuit à natura corpore; firmiore animo; inprimis autem ex quo ad naturam illam artes, scientiæ, eximieque è cælo dotes accesserunt. Ac de corporeis quidem rebus prædicari multa non videtur opus; quarum aliarum omnium hominum inter se communes sunt, aliarum præter hominem brutarum animalium. Nam etsi commoda sunt illæ & optandæ homini cuique ad laudabilem rerum adiumentum, nihil tamen ad veram laudem faciunt eorum hominum, quibus adsunt: nobis verò placet de hoc tanto viro, non quâ homo fuit, sed quâ Theologus instructissimus, cognoscere. De virtutibus autem animi, quæ bonorum consensione ipsæ per se sunt expetendæ, perpetuumque possident veræ laudis fructum, quid dicturi sumus? unde initium? quando finem facturi? si de hoc sanctissimo lectissimoque vase, ad gloriam Dei comparato, conaremur dicere quæcunq; afferrî possunt? Tempus me profectò citius, quam oratio in causa ista deficeret. Itaque video, quid agam: certos mihi fines terminosque constituam, extra quos egredi non possim, si maxime velim; ut & mihi ut propositum, de quo dicam, & vos etiam, clarissimi viri, & auditores ornatissimi, iam ante animo positis prospicere, quibus de rebus suis audiri. Dicimus primum, Vrsinum hunc nostrum maximis ingenij facultatibus, plurimis ac summis fuisse instructissimum. Deinde illud dicimus, ad summas illas & præstantissimas, & incredibiles dotes ingenij sanctissimum virum institutum, & accuratissimam rationem morum, qui ad publicum ecclesiæ bonum fuerunt opus, accessisse. Postremò dicimus sanctam illius mortem certissimum nobis esse documentum politissimi illius ingenij, &

nij, & vtræ accuratissimæ. Hos mihi cancellos ipse de industria circumdabo, vt rem facilius totam recolligatis, si hæc meminieritis, & me quoque facile, si extra hos conabor egredi, vestra existimatione reuocetis. Ac mihi quidem videtur, quod de ingenio dicebamus, optimum hunc virum quàm plurimis, neq; maximis & cœlestibus ingenij virtutibus fuisse cumulatissimum: Id sine cuiusque iniuria offensa que dici à nobis posse, & citra inuidiam petimus accipi. Has enim vires ingenij, quæ a natura sunt cum animo meo reputans, nihil in vllò deprehendi posse existimo, quod in hoc eximio viro iure desideraueris: sin virtutes illas, quibus excoli ingenia, & confirmari ad humanitatem ac pietatem solent, omnia pendè in hunc vnum præstantem virum diuinitus fuisse collata, testes sunt huius sermonis nostri, quicumque vel vno illius congressu incredibilem eius virtutem experti sunt, testes familiares, testes amici, testes consultores innumeri, maximi & principes viri, qui hunc suorum consiliorum authorem, hunc scriptorum suorum Aristarchum anteposuerunt cæteris, testes literæ innumerales, testes populi, gentes, ecclesiæ, denique testes libri, quorum varia & multiplici etuditione populus Christi pascitur, & recreatur iamdiu, quamvis hi germani parentes sui voluntati modestissimæ obsequentes, vt pudici liberi, nomen illius dissimulent. Quæ cum ita sint, quid optimi huius & longè maximi ingenij ingentes facultates, me attinet proloqui? quid minutatim exponere? Etenim si naturalem quandam ingenij illius sapientiam cum animo meo expendero, ecce repente sese confertim exhibent, & densa ac velut stipata procedunt agmina sermonum, literarum, lectionum, concionum, scriptorum, librorum, indices & officinæ quædam sapientiæ. Si ad illam vim ingenij quæ in excogitando versatur, animum meum & cogitationem conuertero, quid acriore acuminatum (vt cum poëta loquar) acie? quid promptius ac velocius? quid magis solers & industrium ventre in mentem potest, quam
illa

illa vis fuit, quam Deus opt. maximus in hoc sancti-
monia vase ingenerauerat? Si ad magnitudinem a-
nimi attendero, aciemque illam, qua res omnes hu-
manæ percipiuntur atque superantur, quis homo fa-
cilius ad nictum (quod arum) oculi, quis aptius res
istas omnes, quæ cœlestibus illis mentibus sordescere
videntur, transuolauit? Si ad memoriæ fidem, quæ
ingenij comes est, oculos aduertero, hic immorta-
lem video memoriæ bonitatem. Sed postquam v-
berrium illud ac felix ingenium, disciplinarum hu-
maniorum cultura (ubactum & expolium est, tum
verò eximiam illam vim naturæ suæ, supra omnes
alios ad perfectionem quandam visus est attollere.
Nam quænam artium aut scientiarum notitia non
assecutus est, ut laudatam illam à veteribus Philoso-
phis, celebratamque *ἐκκλεσιολογία* possideret? Di-
sciplinas sermonis puri, perspicui, elegantis, veri, tam
probè tenuit, quàm qui maxime. Singulas partes
philosophiæ ita studiosè & arctiosè tractauit, ut
non discipulum esse hanc philosophiæ, sed huius alu-
mnam dicas Philosophiam. Mathematicon fuit peritissi-
mus: quæ ad naturalem cognitionem spectant, no-
uit absolutissimè: quæ ad mores publicè priuatinq;
benè informandos pertinent, sic ad vnguem tenuit, ut
singulare hac memoria miraculum mundi meritò di-
ci possit.

Deinde (ut discedentes ab arte progrediamur lon-
gius) quos, quot, quàm magnos & præstantes viros
omni studio profecutus est dispendio rei familiaris
suæ, ut animum suum in notitia istarum rerum con-
firmaret, atque imitatione attentissima elaboratum
redderet: Nam VVitembergæ, Lipsiæ, Lutetiæ
Parisiis, Tiguri, clarissima illa & luculentissima
Europæ lumina, quæ tùm circumfulgebant, inuisit,
audiuit, hausit, non oculis, & auribus solùm, sed a-
nimo quoque sitientissimo. Itaque ab illis omnibus
tanquam frugaliter apes, prouida atque benefica, mel
suauissimum eruditionis comportauit: cuius mel-
lis

lis faui nobis qui hic in hac schola sumus. Germaniæ
 patriæ ipsius carissimæ, & totius ecclesiæ Dei (quæ no-
 stra communis mater est omnium) salutares effluxant,
 infidelibus verò, impiis & hæreticis exitiales. Sed
 quid ego de exercitatione dicam? cuius amore maxi-
 mus iste Dei seruus, & sanctæ ecclesiæ administer tan-
 to opere affectus est, ut præ seueriore & rigidiore animi
 sui occupatione, qua se mancipabat totum, & exerci-
 tamentis addicebat, omnem sui corporis recordatio-
 nem abiceret. Atque hoc quidem tum effecit maxi-
 me, cum animum suum ex parte humaniorum disci-
 plinarum scientia expleuisset: ne idem fortè sibi con-
 tingeret, quod athletis solet imperitoribus, qui diu
 multumque ærem verberant, non attingentes cor-
 pora, sumæque inani opera tandem occumbunt victi
 certamine. Nam magnum quidem & laudabile est
 illis naturalibus ingenij facultatibus, viribusque o-
 mnes antecire alios: maius est, si valentissimum illum
 succum ingenij florentissima hac iucundissimaque
 literaturæ humanioris cortina imbueris: id verò
 maximum omnium est, & imprimis præstabile, si
 quando hic succus & color vniuersus in sacris fonti-
 bus, cœlestis huius, diuinæque doctrinæ, immergi-
 tur atque eluitur: non id quidem eò, ut noster ani-
 mus, quasi dibapha Tyria olus, amplius coloretur; sed
 ut in spiritu mentis suæ quisque renouetur, ad imagi-
 nem illius, qui creauit ipsum. Hoc autem si quisquam
 memoria nostra, fortissimè hic athleta Christi fecit,
 elaborauit, & effecit studiosissimè. Primum enim vidit,
 & optimè vidit, amplissima illa humanitatis orna-
 menta ancillari verbo Dei, & scripturæ sanctæ opor-
 tere. Deinde id quoque statuit, seipsum non sui iuris,
 sed alieni esse. Præterea, qui unque Deo se mancipa-
 uerint, hos salutem ab eo sentit adipisci: qui verò se de
 manu eius seduxerint, eos de salute planè decidere.
 Tum autem, Deus bone, quantum studium in san-
 ctissima Christiani huius pugilis anima generauit, ef-
 fecit, quantum iterum cogitatio? quem metum? quod
 desiderium? quem zelum? Hinc nata est in Christum
 fides,

fides, spes, & perfectionis vinculum, caritas: cœlestes plantæ, quæ ubi à Deo patre fuerunt insitæ, nunquam ratione illa eradicari, aut corrumpi tentatio. ne, violata, fraude, rebus secundis, aduersisque potuerunt. Quid? quod ne hæc quidem illi fuerunt satis, nisi de seipso vindictam indies sumeret homo innocentissimus: nam strenuè suum ipsius corpus tugillauit, vt in seruitutem Christi abriperet. Incredibile est, quanta sollicitudine & religione vidit, ne quid aliud de mense saperet: semper Christo captiuam dedit naturalem illam, quæ valebat plurimum, sapientiam: nihil vnquam nisi ex dicto & perspecto Dei verbo ausus est statuere nihil pronuntiare voluit, nisi quod certissima fide à spiritu Dei accepisset. Denique de receptis rebus atque sententiis nihil mirandam, nisi imperante & vim (vt ita dicamus) afferente ineluctabili Dei veritate iudicauit. Hæc autem omnia vt assequeretur certius, exactissimam linguarum peritiā habuit, commodissimum præter alia Theologi veri instrumentum: habuit autem ad dexteram suam (vt cum sapiente loquat) & ad omnia, quæ fuerunt opus, est vsus commodissimè, ac sapientissimè? Vt rebus indicandis sapientissimus, præiudicandis prudentissimus, excogitandis solertissimus, inuestigandis sagacissimus, scrutandis laboriosissimus, discutiendis acutissimus, percipiendis promptissimus, tradendis veris fidelissimus, depellendis falsis potentissimus, à vanitate alienissimus, ad omnia diligentissimus, iustis veri Theologi armis praefidisque instructissimus, certissimum falsi doctrinæ, veritatis propugnaculum. Hunc doctrina Theologum, re ipsa pugilem Christi amisimus, clarissimi viri, & auditores ornatissimi, amisimus per voluntatem Dei acerrimum hunc veritatis diuinæ defensorem, hostem satanæ potentissimum, fraudem & πειρασμόν, quæ ille solet necere, ἐλεγχον atque indicem fidelissimum: hunc fortissimum hærelean expugnatorem euersoremque è numero nostro creptum vidimus: hanc grauissimam plagam infligam

etiam scholæ nostræ, vulnusque toti ecclesiæ Christi, gemimus impositum. Sed quid ago? Iamne videtis clarissimi viri, & ornatissimi auditores, nos sentim ad secundum locum, de quo instituimus dicere, delapsos esse? Antè enim illud docuimus, hunc Doctorem nostrum, bonitate ingenij, eruditione, fide & diuinarum rerum intelligentia fuisse conditissimum, Theologorum doctissimum, & doctorum *μελοζωότερον*. Nunc secundum illud caput, quo de sanctissimæ huius arboris fructu nos acturos promissimus, videri paucis necesse est, vt theoriæ practica virtus adiungatur.

Illud autem est huiusmodi: alterum hunc Zachariam iustum fuisse coram Deo, & omnem operam nauasse, vt ad amplissimas illas dotes ingenij à natura, arte, & cœlesti gratia collatas, sanctissimum vitæ institutū sibi adiungeret: Vos appello, qui hoc homine vsi estis coram & familiariter: quicquid à natura habuit, nonne id doctrina humanarum artium elaboratum quàm fidelissimè, infusaque è cœlo gratia perfectum, in studiis atque officiis pietatis, charitatis, humanitatisque occupauit? Hi fortassis incredibile, illi inuidiosè dictum putauerint: per paucos tamen hac memoria nostra inueniri arbitror, quorum studiosus animus aut officiosa mens cum huius mente & animo comparari possit. Atque hæc non eò dicuntur à me, quod assentari placeat: Nam quid assenter funeri? non quod amicitie indulgeam, aut consuetudini familiari nostræ. Nam mihi a tanto viro penè semper abfuisse molestum fuit admodum, nunc verò spem etiam exopratae conuersationis hoc casu ademitam esse mihi videtur acerbissimum. Veritatem dico, & ex animo dico vt sentio, me in hoc vno viro tantam studiorum vim, tantam officiorum gratiam animaduertisse, vt æquari ab vilo homine difficilimè potuerit, nedum exsuperari queat. Quis hoc intelligi potest? quia pietate omni, charitate, ac humanitate, cæteris satisfecit omnibus, sibi ipse nunquam satisfecit. At quis, obsecro, his rebus testis est? nemo non testis est, qui vel

Vrsini nomen audiuerit. Audiuerit autem? imò eos ipsos testes si lubet appellare, qui nomen ipsius nesciuerunt; quamplurimi hac memoria nostra extiterunt, qui tanquam de ignota arbore suauissimos & saluberrimos fructus laborum eius auidissimè raperunt, & nobiscum aquam de huius riuo atque visceribus à Christo profusam sibi uerent. Atque hæc quidem exemplis, testimoniis, & argumentis confirmare longum esset: addo etiam, fortasse nonnullis vestrum inuile, aliis onerosum. Veruntamen ex multis decerpemus pauca & velut fugalem mensam, de vberissimo huius viti penu, & promtuariorum instruemus. Primum igitur pietatis studium ab ineunte ætate imbiberat: magnum quiddam est. Tempore procedente auxit fuitque cumulatissimè: & hoc maius. Quod autem omnium maximum est ac nobilissimum, prouecta iam ætate (si prouecta ætas quasi annorum quadraginta nouem dicenda est, cum hanc lucem ad illius veræ lucis testimonium accensam nobis etipuit & extinxit Deus) veruntamen prouecta ætate studium illud pietatis, ut cum maximè confirmauit.

Denique omni tempore (ut paucis complectar, si possum, omnia) sine modo, sine fine, in pietatis & reuerentiæ Dei studium abreptus est, seque ipse in illud abdidit, ut à principis sapientiæ facta indices progressionem maxima ad perfectionem illam contenderet, qua ipsum iustissimus iudex coronauit Deus. Sanctissimi huius studij, quod optimè nouit, & summopere probauit Deus, idoneos testes etsi non alios procurauit aut adhibuit ipse, quam summum illum ~~regem~~ Deum, & Dominum Iesum Christum, cui seruiebat in spiritu mentis suæ: duo tamen certissima istius rei documenta afferre possum, nimirum orationem fidei, & sacram meditationem. Quid ergo? dixerit quispiam, tuus ille Vrsinus testes aduocauerit, ad habendas orationes suas? tanquam in theatro & non in conclauis, spectandum se,

sefe, & exaudiendum præbuit? minimè omnium. Homo simplicissimus, & ab omni specie humana istius vanitatis & κενόδοξίας alienissimus semper satis habuit, quod se à patre, qui in abdito videt, in abdito videri cognosceret: ab aliis videri cauit diligentissimè: Christiana sefe oratione piè sustentauit, non ratione Pharisaica ostentauit. Diuinarum igitur, an ex coniectura dicimus? nequaquam: sed ex certissima rei notitia confirmamus. Omoindò ita fuit homo Dei, veritatis, ecclesiæ, fratrum afflictorum, omnium denique studioissimus, & in orationem fidei intentissimus, quæ tanquam alter solue diem & noctem in luce rerum diuinarum versatus feruentissimis precibus seruabat suos, & fidei aduersarios gladio verbi diuini profligabat. Sed quid ego de meditatione dicam? illud quidem à te verissimè, mi Vrsine, animaduersum esse comperimus, quod olim Demosthenes, sermone & facto comprobauit, πᾶσι τοῖς χεῖρσι τοῖς ἀμελῶσι καὶ ἀλῶσι τὰ δὲ πολλὰ τῇ ἐμελλείᾳ ὑποοίεσι: adeo nihil meditatione indignum esse iudicasti. Nam quæ res facilis hunc virum effugit, quæso? quid difficile non assecutus est? Quicquid æternus ille Dei spiritus in libris scripturæ sacræ, per suos Prophetas & Apostolos exarauit, id totum summa fide accepit, maxima peruestigauit diligentia & attentissima meditatione ad miraculum vsque consecutus est. Hanc enim dignissimam esse operam statuebat, quæ in studiis illis sanctioribus consumitur. Quo meditationis studium, quoties in eo homine tam graue, laboriosum, pertinax fuisse cogito (id autem non possum quin sepe multumque cogitem) toties mihi elegantissimæ illius sententiæ in mentem venit, quam Basilus magnus pronunciauit, ἐπεὶ δὲ δύσχερον ἢ ἀλήθεια, πανταχόθεν ἡμῖν ἐξείχεται, &c. Id est, cum difficultis sit peruestigata veritas, hæc nobis omni ex parte inuestiganda est: nam si quemadmodum actum, ita etiam pietatis & religionis veræ præceptio iis augetur accessioni-

busque paulatim adhibentur, nihil est omnino, quod ij qui ingraduntur in cognitionem illius, debeant possintve despiciere. Quid verò, quod nihil à summis illis viis & Philosophorum principibus olim profectum est, quod hic noster *ἡμεῖς* colligam non sit meditando assecutus, quamvis spinosum, arduum, abstrusum? Nonne moralia præcepta Aristoteli atque aliorum optimè tenuit? annon huic plana fuisset rerum naturalium doctrina? non peruia? non exposita? Organi illius Aristotelei vim naturamque non calluit absolutissimè? cuius operis acumen alij tanquam spinas refugiunt obtinendi desperatione, alij vt Scyllam aut Charybdin quandam iuuentuti ineluctabilem ac perniciosam præcipite iudicio damnant, huius operis subtilitatem acerrimè, vilitatem faciliè Vrsinus vidit, & videndam aliis, tanquam in tabella spectandam, recognoscendamque præbuit. Quid matheses? quarum fundamenta imaginatione mentis studiosa, documenta verò axiomatis siue (vt illi vocant) postulatis nituntur plurimùm. Ne harum quidem abditissima præcepta fugerunt Vrsinum, quia meditatione seria, ac non volatica, aut leui quadam velitatione ista omnia pertentaui. Nunc age, videamus, quos testes ad hanc rem sumus producturi. De testibus aliis pòst videro, quàm ipsum fui ipsius testem adhibuero. Ipse Vrsinus toto perbreui istius vitæ curriculo testis suarum meditationum exsistit locupletissimus, earumque virtutum omnium quas antè percurrimus. Etenim quæ pietatis officia? quæ Christianæ charitatis? quæ humanitatis ab hoc tanto viro ommissa sunt? Ac pietatem quidem in Deum ipse vidit, & agnouit, & obsignauit, & nunc demum etiam muneratus est Deus. Sed quia ex fructu ratio cognoscendarum arborum est commodissima, paulisper modò, si placet, ad fructus amplissimæ illius pietatis animum aduertamus. Equidem vberrimos esse illos pietatis fructus ex sacris scripturis iudico, qui ad veritatis diuinæ illustrationem pertinent.

nent. Ecquando autem suas partes sanctissima hæc anima desiderari passa est in hoc argumento? quando non id egit, non lætegit, non elaborauit, vt faciem veritatis magis ac magis accenderet, præferretq; iis quibuscum agebat? vt tenebras errorum discereret. Atque hæc pietatis officia charitate sunt coniunctissima, cum ad ecclesiæ ædificationem proximorumque salutem occupentur. Quamobrem coniunctè iam dicturi sumus, de vtroque officiorum genere, & demonstraturi quàm strenuè hic miles Christi sermone, scriptis, animo toto laborauerit, ne rellatum pedem ab officio suo discederet. Pietatis igitur & charitatis officia, vt apta inter se atque connexa sunt, ita in hoc viro vixerunt, processerunt, & præluxerunt coniunctissimè. Nam si exercitationes spectemus ad hæc officia comparatas, Deum immortalem, quæ fides? quæ diligentia? quæ ieiunia? quæ peruigilia? Nam horum omnium testificationem non fructus solum consecuti nobis perhibere possunt, sed illa quoq; corporis maceratio, illa somitura carnis, ille homo exterior ex antegressis laboribus confectus prematura morte. Vtinam verò te, mi Vrsine, immani labore tuo non vsque adeo confecisses, & diutius nobis, diutius scholæ, diutius ecclesiæ profecisses. Sic enim habuisti rationem Dei, vt non haberes tui. Mi Vrsine, mi Vrsine, maximum Germaniæ lumen, ecclesiæ columnen, singularis scholæ nostræ parens, & Palatinatus immortale decus, vtinam id nobis per te licuisset, vt te tibi ereptum aliquando, & ob assiduus tuis occupationibus auulsam diutius & nobis, & scholæ, & ecclesiæ toti vindicauissemus. Sic mihi olim monenti respondebas, exercitationem corporis esse parum vtilem: ad quæ ego, igitur vtilem esse, igitur esse huius exercitationis cum illa vicissitudinem, hoc populo Antiocheno elegantissimè à Chrysostomo demonstrari: tentatum frustra. Sed quid ago? facta est voluntas Domini: tacere præstat, quam obloqui. Huius ergo tanti viri & tot modis exerciti officia quis in sermone aut scripto vnquam demonstraret defuisse, dum potuit? Ego profectò nescio,

utrum me iam dolore magis afficiat commemora-
tio inuictæ illius diligentia, qua indefinenter in his
officiis præstandis usus est, an iuuet eorum fructuum
perceptio, quos in omnem posteritatem abiecta sui
cura placuit transmittere: et si dolorem delet tem-
pus, fructus tempora omnia superabit. Sermo-
nes priuatos si specto, salutaris fuit officina mentis
tuæ: si publicos, locuplentissimum Dei (ut in rebus
humanis extare potest) oraculum: si utrosque simul,
diuina illa quædam œconomia mysteriorum Dei
præstinguit aciem, & oculos mentis meæ. Tu vir
Dei, tu sanctis quibusque rerum diuinarum præsi-
diis instructissime Theologe, ac potius Θεολόγος, ππ,
ecquando tandem supersedebas à veritate seriò pro-
nuncianda? Ecquando confertissimam illam myste-
riorum vim peneste in armamentario tuo, id est,
in mente conditam prolatabas? ecquando nihil a-
gebas? Admirabile quidem illud est quod dico, sed
tamen verissimum, nunquam me præsepte inane ver-
bum excidit ex ore illius: adedò accurata, librata,
expensa, explorata ab eo manabant omnia. Depu-
blicis verò sermonibus quid dicturi sumus? concio-
num accuratio, quas Heydelbergæ primùm habue-
rat, omnibus fuit admirationi: varia & multiplex le-
ctionum eius eruditio multorum ingenia coluit, ex-
ornauit, prouexit, fecundauit, qui nunc longè late-
que in orbe Christiano plantant, serunt, rigant hor-
tum & agneculationem Dei, quidomum Dei viuen-
tis edificant, qui denique vicariis operibus sua hunc fi-
delissimam præceptorem suum quasi rediuigum ex-
hibent. Quia illa ipsa ordinata mensa, qua in do-
mo sapientia olim viebatur, sic strata fuit floribus
antiquissimis & ciliisque variis sanctioris illius Phi-
losophia, sic in ista comœdatur vetere & nouo, ut
non aliquod tridinium Philosophia vulgaris, sed
penetrat ipsam illam sapientia diuinam videretur. Ibi
vox scriptura personabat, quæ sola nuncia est at-
que interpret sapientia, aderant alumnæ eius hone-
stas & modestia, nec minus (ut verbis utamur Eusta-
chij

ehij apud Macrobiū) cum sobrietate pietas. Aderat historia multiplex, naturalis, gesta: affidebant scientiæ omnes, & aliæ ex aliis in eructu suo coronam totam velut inter spiratione facta recreabant. Hæc in numero sermonum si qui volet reponere, per melicet: veruntamen has iustas fuisse lectiones scio, insignes scientiæ notis, & gratia adspertas admirabili. Atque hæc quidem sermonum virtutes amplissimæ. Quis autem non miretur, has omnes virtutes stylo, optimo illo & præstantissimo dicendi effectore ac magistro, indices limatas & ornatas esse? Placebat enim tanto huic viro, non modo orationis, sed ingenij quoque vbertatem stylo depascere: quod omnibus dicendi docendique studiosis faciendum præcepit Tullius. Scribebantur itaque illius lectiones, commentationes, animaduersiones, notæ; & cum ipsi ad memoriam, tum aliis ad doctrinam instrumenta descripto parata habebantur. Ex omnibus tamen scripitionibus istis nihil tantopere mihi videtur mirum, quam quod deripiebat & suffurabatur de eis tempus, quo ad quæstiones plurimas grauissimasque responderet. Aperiebat rerum intelligentiam, consiliorum demonstrabat vias consulentibus, tum denique erat officiosissimus, quum nihil minùs quam de faciendo officio suo cogitare putabatur. Testes huic rei sunt viri docti, indocti, procures, tenues, propinqui, longinqui, amici, aduersarij: quorum nemo iure quæti possit, aut se ab hoc neglectum, aut sibi non satisfactum admirabiliter: Adeo studebat comiter, elementer, fideliterque omnibus benefacere, ut lucraretur omnes, & Domino Christo adiungeret. Hæc priuata sunt, dixerit fortasse quispiam: at ubi publica illius pietatis & charitatis argumenta? hæc publicè ita sunt testata, ut luceant meridie clariùs. Nam quæ scripta elegantissima olim Heidelbergæ vidimus, ea pleraque ex officina hac prodierunt: quæ hic, hic, apud nos ab hinc annos quinque emanarunt ex eadem sunt manu: quam manum hic duxit virtute sua, illic iam certissima quiete donauit

Deus. Quid tu, ô noue Euryches, grauius hac manu expertuses, si à Dei manu quæ te vexat, agitatur, cruciat, vitit, profligat, discesseris? Qui Bellerophontes chimæram tuam, qui Hercules hydram valentiore verberauit ista? quis cerbereum illud vbiquitatis monstrum contudit vehementius? Sed ne in publica & peruelgata re insistamus diu, ne tu quidem, Arie Sarmata, huius herois nostri, quamvis à nobis profecti, dexteram effugies. Hic idem nobis curauit, limaui, poliuic, acuit & aptauit arma ad scelerati tui dogmatis perniciem comparata: quorum vires de industria visum est tibi indicere, vt ad Deum tandem respicias, æternumque Dei æterni filium, qui cum Patre vnum est, fuit, & futurus est in sempiterna secula, verearis: sin minùs, ab hoc tanto viro euictionem impietatis tuæ, à Deo casum, ruinam, exitiumque tuum denunciari intelligas. Quam igitur fidem & diligentiam in hoc sanctissimo suauissimoque animo putemus extitisse, qui nullam diem horam, nullum momentum frustra abire passus est? In his duabus potissimum causis spectantur pietatis charitatisque documenta, si vera doctrina propugnatur, si oppugnatur & expugnatur falsa. Quis sanctius, doctius, aptius, pressius, vehementius, fidelius, diligentius, fortius, insanam doctrinam queat incumbere? quis falsæ grauius obliuiscere? De humanitate verò vt dicamus paucis, quæ maior est illius gratia, quam ea ipsa, de qua antè diximus, in quæstionibus explicandis consiliisque dandis acceleratioque quidem hoc in viro semper tam elaborata fuit, vt omnes nodos expediuerit euidentissimè, non sapientiæ humanæ verbis, sed efficacitate spiritus, omniaque sophismata argutissimè, promissimè, summa cum dexteritate & agilitate retexerit. Quid ergo hic mihi quisquam morosum fuisse hominem, difficilemque obiciat? scilicet vt ignauis pueris, otiosis & iis, qui nudes pro pugillaribus habent, morosi sunt ij qui studiis suis dant operam; sic vanis hominibus morosi sunt quique diligentissimi. Nam mihi quidem & viris bonis, qui norunt ipsum nihil
magis

magis come, nihil blandius visum est. Quodd si quando ipsi religio fuit ab instituto opere discedere, mihi certe non minus religioni fuisset auocare: quia aut premebatur occupatione, aut detinebatur aduersa valetudine. De occupationibus, ego, inquit Tullius, animi pendere soleo, quum semel quid ortus traducor aliò: neque tam facile interrupta contexo, quàm absoluo instituta. De valetudine nemo tam bardus est, quin duce natura ab experimento suo, si mihi non credit, doceatur. Itaque fucus est, qui laboriosè negotium facessit api. Morosus est, ineptus, importunus, qui officij loco duxerit tam damnosam diligentiam. Cuiusmodi homines plerosque videas tam ineptos atq; iniquos viris bonis, vt eos præ se homines esse negent, nisi diserte (quod aiunt) secum saltare velint. Quid? quod summos quosque viros grauissimè de ea re videmus conqueri? se à sanctis grauioribusque studiis, & cum functione sua conuenientibus temerè abripi, se in rebus nihili & sermonibus otiosis consenescere inuitos, ac penè sordescere maximo cum dolore suo & publico ecclesiarum damno. Nazianzenus, Ambrosius, Augustinus quoties & quàm indignè testantur à se hæc auocamenta accipi? Prudentius certè faciunt, modò ne quid nimis, qui magnum illum Basilium & Chrysostomum imitantur. Hi enim ad commendandam functionem suam ita se abdiderunt, vt cauerent sibi ab auocationibus eiusmodi, quæ aut temerè, aut præter officium literatis viris ac celeberrimis obtrudi solent. Videbant si importunos salutatores istos principio admiseris, eos & sibi ius illud indignissimè vindicare, vt viris bonis molesti sint, & alios exemplo suo ad importunitatem eandem accersere: optimè autem prospectum esse, si à principio caueris & in officiosa hæc officia auerteris. In hunc igitur modum Deo & ecclesiæ hæc sanctissima anima ministravit, aut affectæ valetudini. Morosuses, ô importune, qui id inofficiosè postulas, quod officiosè denegare Vrsinus potuit, & ex officio debuit. Res ecclesiæ agentem non excusare, imprudentia est: curantem cor-

pus, inhumanitas? vitumque verò repugnat charitatis legi. Et si ne hoc quidem pacto (ut ad postremum sermonis nostri caput veniamus) hic noster fuit impeditus, quin iam deiectis manibus, titubante lingua, & præclulis propè faucibus animus anhelus in studia illa officiaque incumberet. Nam quoties de schola hac nostra defectus viribus, ex sacco & ex sanguine corpore, cogitavit? quoties uti si in acerbissimo illo inualitudinis negotio conquestus est? quam infractè in sua illa scriptione instituta perstitit, donec animus ille inuictus atque indomitus ab afflictionibus ex fracto, victo, edomitoque corpore euolauit? O beatum illum fidelem & prudentem seruum, quem veniens Dominus eius reperit ita facientem: beatum cui Dominus est Deus. Atque hunc quidem optimum virum, & nobis coniunctissimum, in illo Sionis monte, in ciuitate Dei viui, in cœlesti Hierusalem inter myriadas angelorum, in conuentu & ecclesia primogenitorum, qui conscripti sunt in cœlis, apud iudicem vniuersorum, Deum spiritusque iustorum consummatorum, apud noui testamenti mediatorem Iesum, & sanguinem asperfusionis salutarem versari, cum antecedentes illæ res, nimirum cœlestes ingenij dotes, fides, spes, studium pietatis, charitatis, humanitatisque, & officia omnia confirmant euidentissimè, tum exitus ille felicissimus demonstrauit. Nam ut illud taceam, iam diu animam illius vixisse Deo, & huic testabili incertoque mundo fuisse mortuum (sic enim sanctè cum apostolo Christi de re sancta loquimur) quum apud eum sermones de fide, spe, carnis resurrectione, vita, gloria, & felicitate æterna habebantur, ut annuebat ut acclamabat ut atridebat blandè! ut oculos sursum ad redemptorem nostrum erigebat! cui ut se ipsum iam diu commendauerat, ita animam suam tandem reddidit placidissimè, & ex profundo in amœnissimum salutis & tranquillitatis portum ad optimi parentis vlnas translatus est. Quis obsecro, hic non exclamet sanctissimè atque exoptet mecum? Moriar ego morte iustorum, & sit finis meus
sicut

sicut illius. Vidit enim profectò, vidit certa fide cœlum sibi apertum, Christum principem & consummatorem fidei suæ sedentem ad dexteram maiestatis in cœlis, gloriam incomparabilem sibi constitutam, chorum cœlestis ecclesiæ sibi gratulantem, denique ad salutem omnia, cum adeo placidè leniterque suam ipsius animam creatori Deo, & patri spirituum tradidit, ut in æternum cum eo viveret. Hęc igitur illa est anima, clarissimi viri & auditores ornatissimi, illa, inquam, anima sanctissima, & Deo accepta, quæ his diebus nobis erepta est magno malo nostro: etsi (quemadmodum olim Cyprianus & Ambrosius dixerunt) non amisimus eam, sed præmissimus (uo tempore secuturi: non amisimus, sed reddidimus, ut Epictetus monet: is enim qui dederat, repetit, & recepit ad se. Quid ergo lugemus eum, si non amisimus? Lugemus receptum a nobis tam suave & commodum ad Dei gloriam instrumentum: lugemus istam malorum impendentium & iam iam instantium præsignificationem: lugemus præsentissimam impietatis, iniustitiæ omnisque perfidiæ inundationem: quæ eò vehementiùs ferè inualefcit, quo magis subtrahi à Deo videt hæc curationis & salutis armamenta. Quid enim? an non lugeremus id nobis instrumentum eripi, de quo si vlla encomia satis prædicari possunt nefas dissimulare est? Ac vos quidem, clarissimi viri, qui hic adestis, plura scio posse præstare in hac causa quam adhuc fecerim, aut queam facere. Nam & diuturna illa familiaritas, quæ cum nostro VRSINO vobis intercessit, materiam vobis contulit, & doctrina multiplex eloquentiam. Sed quia vobis huius rei primas ex officio & veritate defero, & vos mihi secundas tribuistis: hoc mihi æquo animo (spero) condonabitis, si Theologum de instructissimo hoc nostro Theologo dicturum subdidero in locum meum, eaque ipsa quæ de Athanasio fortissimo illo veritatis propugnatore errorumque antagonista dicebat, huic tribuero. Hic fidelis Domini operarius, vir Dei, conciliator omnium,

tuba

tuba veritatis , ecclesiæ columen , purus athleta Dei & firmus secundum fidem , quæ est in Christum , defensionis aduersus venenatas hæreses accommodatissimus : quicquid pacificus erat moderatusque in rebus omnibus , id tamen nunquam animo æquo pertulit , vt propter pacem proderetur Deus , sed bellator fuit in hac causa vehemens & heros inuictissimus : hos laudans , illos moderatè verberans : horum frigus excitans , illorum compescens ardorem : his ne ruerent prospiciens , illi vt erigerentur prostrati curans : simplex moribus , multiplex administratione , sapiens sermone , sapientior mente : hic ergo sic vixit , sic institutus est , sic alios instituit , vt cum vita moresque ipsius , quasi terminos ponant iustæ administrationi , tum ipsius dogmata quasi leges orthodoxæ fidei habeantur. Hæc nos de Theologo nostro , vt olim Theologus de Athanasio. An verò instrumentum eiusmodi adempturus nobis & ecclesiæ fuisset Deus , nisi peccatis nostris infestus esset ? Nonne Deus Enochum recipiens & assumens ad se improbitatem mundi condemnauit ? non totus Israël Elisæo sublato conflagrauit ? non extincto Iosia fuit exagitatus miserè & euersus Iuda ? non comitem Stiliconem dixisse legimus , Ambrosio tanto viro recedente de corpore interitum Italiæ imminere ? non sublato Augustino Africa , Luthero Germania , Bucero Anglia diuexata est ? Ac mihi quidem videtur Dominus & aliorum clarissimorum hominum , & huius lectissimi instrumenti morte præsentem iram pergrauem explicare , seuerumque iudicium ingratissimæ huic generationi portendere. Sed quid si mentes *diuinae* ad istarum rerum cogitationem salubremque terrorem non sermone solùm , verùm etiã opere excitauit frequentissimè ? Legimus profectò , vidimus , animaduertimus , quam magna Deus variaque signa cælo & terra edere soleat , priusquàm sanctas illas lucas ex humano genere eximat : quam vehementer cælum & terram quasi luctu induat , quam grauibz miscere omnia minetur incendiis. Nimirum vt nos quàm
pluri

plurimis testificationibus ad bonam frugem reuocet: ostendat à se iram suam in alia potius omnia deonerari, quam vt genus humanum feriat: tandem verò quum propè est, vt in nostra ipsorum capita sagittas iræ suæ iaculetur propter læsam sæpius patientiam suam, vt demonstret summos illos viros, quos in deliciis tanquam peculium habet, ex incendio communi, malorumque diluuiò tam exundante eripi. Hæc sunt igitur quæ lugemus, clarissimi viri & auditores ornatissimi, hæc deflemus, his commouemur atque percellimur: ferrei sumus, nisi grauissimis illis & seuerissimis castigationum prædictis portentisque frangimur, vt Deo opt. max. obsequamur. Aliud quiddam præterea video summopere lugendum & lamentabile. Quid autem illud est? quod si iudicia minas non sequuntur proximè, tantis vitis sublatiò mundus insolescit, veritatem cuniculis & aperta vi appetit, hæreses excitat, se confirmat in omni malo, sibi gratulatur eos è medio tolli, qui rationibus suis aduersantur, ecclesias pessumdat, pastoribus suis, doctoribus & custodibus fidelissimis destitutas. Hæc immòia pericula, hæc asperrima incommoda, hæc mala turpissima pias mentes verberant, torquent, conficiunt: horum metus (vt aliquid de me ipso dicam) non tam huius suauissimi & conuenientissimi collægæ nostri, doctoris potentissimi, animæ beatissimæ exitum deslere iubet, quàm nostram omnium destitutionem, & malorum prælagitionem, quæ gratiosè auertat Dominus. Habetis à me clarissimi viri & auditores ornatissimi, penicillo rudi adumbratam vitam Vrsini illius nostri, cuius memoria in æternum benedicta futura est. Scimus neque illum diu lugendum esse, neque memoriam eius prosequendam commiseratione. Si cuius dolorem hac oratione nostra refricauimus, is quæso mecum recordetur quantum boni ab illo hausimus superstitæ. Quicquid ab eo accepimus boni, eò non accepimus, vt ipsius inuideamus bono. Id potius singuli videamus, vt quemadmodum ille bonus in omnes fuit, sic in bona illa so-ritualia

ritualia incumbamus, quibus efficiamur boni. Studiis bonis optime incubuit: studeamus & nos. Optimum illud thesaurum, quem studia comparauerant, & gratia Dei è cœlo infuderat, prolixè omnibus exposuit: & nos exemplum illius imitati conseruis nostris vtenda fruenda bona, si qua sunt in nobis per Dei gratiam, concedamus: pietati, charitati, humanitati, paci, publico bono consulamus, & coram Deo in hac schola, velut theatro lectissimo, studiosam iuuentutem doctrina & opere ad eundem finem perducamus, nosque & alios in fide, quæ est in Christum conseruemus. Tu quoque iuuentus charissima, tu corona iucundissima, quæ doctorem illum tuum tibi, nobis, scholæ, ecclesiæ, mundo, fuisse diutius seruatum cupis incolumem: ne defleto amplius absentem, quem tibi exemplo vitæ fuisse præsentem gratularis, & quo nunc etiam veteris percepta ad eò illustrium scriptorum, quæ exarauit fide. Da potius operam, vt de numero tuo plures Vrsinos susceites. Vnum ex carne hæredem habet, quem futurum quoque speramus hæredem pietatis: at vobis omnibus via pietatis ad hæreditatem hanc ad eundam & percipiendam aperta est. Agedum, iam satis creuistis, adite, atque in possessionem hæreditatis illius pedem ponite. Non deest vobis ingenium, non studiorum adiumenta, non via deficit: vnum restat, ne vobis voluntas desit, ne vos destituant ipsi. Voluntatem igitur vestram, adeoque vos ipsos ad eiusmodi studia sedulo adhibere, ad officia pietatis, charitatis, humanitatis optima fide diligentiaque maxima: in his desudate & elaborate: alterum VRSINVM quisque nobis officio vestro sistite. Quod si non omnes illud VRSINI aurum, argentum, gemmas ad huius tabernaculi ædificationem potestis apportare, ne continèd autum abicite: etiam ferrum, æs, lignum, lana caprina, netum, Deo accepta sunt. Quid ducet aut primari nequitis esse, ne desperate: & secundanis, tertianis, quartanis, decumanis, vice-

lima-

Humanis opus est : his quoque stationem esse testatur Christus in domo patris sui. Ne ianitorem quidem esse vertetur vitio in Dei viuentis domo : hoc enim Dauidem illum (qui vixerat secundum cor Domini) nequaquam puduit. Neque iam pudet, neque pœnitebit vnquam, si vos in hanc arenam, in hæc studia, in hæc officia intendatis, si exempla hæc persequamini. Alius (inquit Fabius) ibunt, qui ad summam nitentur, quam qui præsumpta desperatione quò velint euadendi, statim circa ima substituerint. Quid autem? neque nos qui dicimus absumus prope ab illius viri exemplo (de me ipse loquor, collægarum dona admiror, & ex officio colo) neque visid potestis assequi vestra ipsorum industria. At VRSINIUS ille, vir ille recordationis Dei, (nam hoc nomen Hebræum sonat) nobis creptus est : iam tanti illius viri sola nobis adest recordatio. Quid igitur facturi sumus? Ille Iah, Deus ille fortis, qui Zachariam suum recordatus ad tantum fidei pietatis, doctrinæ culmen euexerat, Christus propheta ille & rex noster vnicus nobis est præsentissimus rum æterna maiestate sua, tum sancti spiritus communicatione. Hunc præceptorem adeamus, hunc consulamus magistrum, hunc sequamur ducem : huius gratia & ope freti ad studia illa, ad quæ vocati sumus, & ad officia constantissimè pertendamus. Ne gloriatur hæreticorum impietas, neque intumescat aduersantium pectus, quod confRACTA fuerit virga percutientis ipsos : nam è radice serpentis proditura potius est vipera, & fructus illius futurus prætervolans (quod olim Elaias vaticinatus est) quàm vt à Deo nostro deferamur, & violentis infanorum hominum furiis, aut ludicris amentium somniis, quibus (proh dolor) inuaduntur plus fatis ecclesiæ, permittamur.

Omnipotens æternus Deus, misericors pater Domini nostri Iesu Christi, qui cum illius serui tui, cum aliorum, quos huic scholæ præficias, salutari doctrina in-

na iuuentutem imbære voluisti , & nostras singulorum mentes promissionis veritatisq; spiritu obſignare: Nunc toto pectore agnoſcimus, quod ſeruum illum tuum è medio noſtrum ſuſtuleris, te non mediocriter nobis inſenſam eſſe, neque immeritò: Agnoſcimus ò Deus, accuſamus , damnamus nos & peccata noſtra , quibus tum peſtilentem gladium ſuperiore anno viſum fuerat immittere, tum hoc ſuccedente anno lumen illud præſtantiſſimum, quod in illuſtri celebriſ huius ſcholæ candelabro ſtatueras (prout minatus eras iamdiu) extinguer. Oramus te , ò Deus & pater miſerationum , ne porrò ſeuias in hunc puſillum gregem noſtrum , neque rationem nobiſcum in-eas, aut cum peccatis noſtris , vt ira tua ampliùs exardeſcente de via iſta pereamus. Sed potiùs, quandoquidem vexillum filij tui hîc conſtitui gratioſiſſimè voluisti, fidemque dedisti beatos fore qui ſeſe ad te receperiat: rege nos, ò Deus, tuo ſpiritu, vt oſculemur filium dilectionis tuæ, & ſalutem omnem ab eo expectemus: Satanæ conſilia & conatus perde: populum tuum conſerua, eccleſiæ huic, ſcholæ , & regioni toti bonos fidelesque paſtores , doctores & adminiſtros confer: tuere quos dedisti, & adauge omni benedictionum genere, populares atque ſtudioſos in officio iuſto, ſanctimonia, charitate, & pace contine: omnia denique in nobis perſice , vt Deus omnipotens & pater optimus noſter, quæ ad gloriam tui nominis, communem ædificationem, & ſalutem noſtram pertinebunt in Chriſto Ieſu Domino noſtro, qui tecum viuît regnatque in vnitæte ſpiritus, æternus Deus in ſecula, Amen.

*Neapoli Nemetum obdormiuit in Chriſto
placidiſſimè: die 6. Mart. hora 6. eſp. 6.
anno 1583. cum vixiſſet annos 48.
menſ. 6. hor. 22. ſepultus 8. Mart. in
templi choro.*

E X E.

EXEQUIIS.

D. ZACHARIÆ VRSINI:

PRÆCEPTORIS SVI CO-
lendissime.

DAVID PAREVS.

O VRSINE sacros inter celeberrime Vates,
 Quos modo sincerus numinis ardor agit,
 Succin' abis? ô & iuueniuon ter maxime cultor,
 Quò fugis? ô nostra luxque decusq; schola:
 Cur nos tam dubio rerum sub turbine linquis,
 Ceu rate si mediis nauis cedat aquis?
 Tote prisca fides, & erig; clientula mater
 Religio, ô ad sis portus & aura Vocant:
 Ne turpes agitent nostra de clade triumphos,
 Qui nunc de superûm pralia sede mouent.
 Sed nec ades, nec abis: quia te mors inuida terris
 Eripuit, gelido composuitque sinu,
 Haud idè ereptus nobis. Tua conscius orbis
 Edita mutato nomine scripta legit.
 Plurimaque VRSINI sub nomine posthuma, lucem
 Si modo contigerint, quam meruere, leget,
 Arte laboratum, & niueum testantia pectus:
 Non his liuor edax, non nigra bilis inest,
 Qua modo Cadmaos rapiens in pralia fratres
 Scripta Lycambao tincta cruore vomit:
 Neve tuis desint meritis qui congrua reddant
 Præmia, ut æternus nominis exstet honos,
 Surget in hoc olim, doctis pro cultibus, aruo
 Docta tibi Lybica fertilitate seges.
 Tunc (liceat plausus istis modo tollere) & iſtrin
 Causa triumphabit robore iusta suo.
 Et prius VRSINOS & no pro mille dabi, quàm
 Exulab' atherio culmine Christus eat,
 Lustret & humano terras, stygiamque paludem
 Corpore: quod finxit conditor Vtopia.

*Credimus ille equidem praesenti numine complet
 Cuncta: sed & caelo carne receptus agit.
 Carne, in quam superosq; locos & regna sequestrans,
 Nostram ubi nunc certa stat mensura quæ fuit,
 Carnemq; quem nobis tandem sine fraude reducet
 Conspicuum aëria nube superius a dies.
 At nos, clare tuam Vir, quod decorabimur & nram
 Carmine sic habeat quæ tegit ossa lapis:
 Hac cubat VRS Nisi funus lacrymabile tumba:
 Mens frustur caelo: fama sed orbe viget.*

E P I C E D I O N

IN OBITVM EIVSDEM
D. ZACHARIÆ VRSINI

codem Davide Pareo au-
thore.

S t quid ab extremo foret inviolabile fato,
 Tristiq; Parcaturum &isque retardet opus:
 Tu poteras & dignus eras, VRSINE, perennis
 Turbine currentu duere fila colit.
 Ingenio quidem doctrina & acumine tanto
 Dignius aeternum, quam superesse fuit?
 Et tibi nil pietas, nil rara modestia summis
 Virtutumq; satrix profuit alma fides?
 Nisi vere ar sanctos aliqua tibi lachere manes.
 Cui bene, dum & icti, cura latere fuit:
 Nonne tuis explere queam virtutibus orbem,
 Si modo sint faciles in mea vota Dea.
 Maxima Slesiadum te Vratislavia matrum
 Progeniuit: maius nomen & inde tulit.
 Viderat Agricola schola Lotichiumq; poetam,
 Quæ sitrens Rheno se Nicer abdit aquis:
 Strigelio audierat nil dulcius hactenus, & nil
 Tremelio lingua doctus Aramica:
 At quæ tanto magis est te demirata colendus
 Acribus auditor seu fœt ingenuis:

Sentibì caelestis iractanda didagmata Verbi:
 Arterefutandus siue quis hostis erat.
 Multa superuacue pleno de pectore manant:
 Vulgus & ingenium garrulitate probat:
 Tu tribus aquabus aliorum plurima Verbis:
 Obscurum nil te precipiente fuit:
 Tu poteras Senu, Lyrica quod in arte docentes
 Perspicua Flaccus de breuitate monet.
 Vidi ego tota leues Orgeretheatra sophistas:
 Sed patuit te Sux ora mouente dolus.
 Sensit & Vropici malefelix dogmatis author,
 Sensere Abbates, molliculiq, Patres
 Improbæ quid Sulpes animoso distet ab Orso:
 Ausa erat huic iussa Marte coire Ducum,
 Audacemq, loquax cultu simulare leonem:
 Quam cito sed fides perdidit exuuias?
 At, VRSINE, tuis (sic turbine cuncta rotat fors)
 Infelix mentis obfuit Suxa dies:
 Seu Nicer exhaustos delerat mente labores,
 Fatus sub auspicio seu Suluere tuo
 Exulius Phæbæq, patri noua condere Musis
 Testa, Neapoleos candida testa schola,
 Quæ virtute potens CASIMIRVS & inclitus armis
 Regnat, honoratos anteq, vertit auos.
 (Hunc patria, hunc Musis hunc religionis honori,
 Hunc serua Imperio, Christe benigne, Ducem)
 Hic ergo Aonidum cultissima turba Dearum
 Lata nono tecum federat hospitio:
 Iamq, sacrum feruebat opus: iam plurima pubes
 Huc ab Hyperboreis generat Suxq, plagis:
 Ipsa domi studis & acumine Gallia diues
 Venerat, & magni nobilitate Duces:
 Tum tibi, Sux actis aui melioribus annis,
 Precipitant miseram fata seueranecem,
 Florentemque ipsa messem populantur in herba.
 Sic breuis heu quantum subruit hora decus?
 Vt cum luxurians culmis credine, Scl cum
 Verbere depastus grandinis, aret ager:

Aut si fulgentem nocturno in fornicerimis
 Admissa exilis deleat aura faciem
 O Venas horumque spes! ô Vanumq; laborem!
 Quo Vix si qua Venit gloria parva Venit.
 Quid meritis niti Virtutis ad ardua tantis.
 Culmina, quid summo Vertice stare iuvat?
 Occupet extremum scabres, & inutile vulgus,
 Si nihil est doctas excoluisse Deas.
 Sen quis amet crudas Bathydis impius aras:
 Iuratum se colat cum pietate fidem:
 Iustus Aulides, Laphthaque, Ixionidesque,
 Ad Stygias Vna puppe feruntur aquas.
 Fallor i an infestis perflantur de ardua Ventis,
 Lenius exiles impetit aura casus:
 Optima sic hominum properata morte petuntur.
 Inactasque subit sex scelerata Vices?
 Sternitur ante alios Troium fortissimus Hector:
 Infami Danai miles ab hoste cadit:
 Mille sunt pestes sub cardine mundi, & troque,
 Nec minor est furis, & styge digna coheres,
 Quos cruce, quos radiisque rota si iustum habetur
 Iupiter, aut cur non Parca repente necat?
 Nil timet, illicitas exercens sordibus artes,
 Qui miseris nullam prestat auarus opem:
 Vtq; homines ingulcent sargentes nocte latrones
 Aut quos ex rapto nutrit adunca manus:
 Et quibus est iustus dominorum fallere dextras,
 Iuratumque thori contemnerare fidem:
 Crimine quo Tityas, terra omniparentis aluam,
 Et luit Ixion, hic secur, ille rotam:
 Sunt hostes patriæ, pulsatoresque parentum:
 Et quibus impictas pectore tanta sedet,
 Instar Aloidum, & si quid sauius istis,
 In superas acuant ora manuque domos.
 Demententque nouis incantum erroribus orbem,
 Splendida quos bilis disciat, & ambitio,
 Quin has, ô Parca, celeri compefcit ira?
 Et Venit his prima luce suprema dies?

*Parcitis? hæ pestes hominum, hæ sunt Vlcera mundi,
 Fulmine digni Iouis, iugeribusque noxem:
 In magnos Virtute viros, quibus inclita cura est,
 Et patria, & Vera religionis honos,
 Niprius exadi grandævi Nestoris anni
 Sint, liceat vobis iuris habere nihil.
 Hanc Vnam parcis mihi fas sit condere legem,
 (Suggerit hæc iustissimam mihi Gora dolor)
 Na pro bis senis, VRSINE, tot integra lustris
 Vita indulgissimæ fecula cuncta tua.
 Altius è cælo sic purior illa tulisset
 Religio, summo de Iove nata, caput:
 Sic tibi creuisset Virtutum laude tuarum
 Immenso æternum nominis orbe decus,
 Esset & antiquis æui cum patribus æui,
 Et Voce & scriptis, æquiparatus honos.
 Sed ter Magne iaces communis morte peremptus:
 Et iacet heu nostra spesque nitensq; schola:
 Sine ea Parcarum est, quæ neni fatalia, culpa,
 Inuiditq; auram nuntius ira tibi:
 Seu potius vita posuisti sponte labores,
 Tristitia & nobis causa dolenda foret.
 En lacrymis perfusa genas dulcissima coniux
 Ad tibi succensio: stat gemebunda rogos:
 Stansq; puer cum matre, tua spes Vnica gentis,
 Ter, pater, heu quò tu, Vociferatur, abis?
 Qualis ab indomito Priameius Hector Achille
 Mænia ter circum cùm raperetur, erat.
 Paruulus Astyanax tristi cum matre, sub altæ,
 Ter frustra ingeminans Hectora, turpe puer.
 Stant etiam Aonides circum, tua cura, sorores,
 Spectatum VRSINI funera mæsta sui:
 Quas inter neglecta comas frontemque feretro
 VRANIE inspergens myrtea ferta tuo,
 Heu, ait, hunc tulimus nuper te dante nitorem,
 Hunc tibi promastis reddimus inferis.
 Heu breue delictum quàm præbuit hospitæ tellus:
 Fallor? an in portu naufraga turba sumus?*

Gloria nascentis fueras columenque Lycei,
 Gloria sic tecum, sic columenque iacet.
 Dixerat: & retrò stillantia luminatorquens
 Eminus atratos cernit adesse viros:
 IVNIVS ante alios ibat, tum forte Lycei
 Sceptra gerens, lingua gloria magna sacra.
 Vidit & antiqua te praeclarissime ZANCHI
 Virtute, ingenio, canitieque senem:
 Teq; grauem eloquio TOSSANE acerrime praesul.
 Rem sacram studio qui moderare tuo:
 Ponè sacratarum tu consultissime legum
 Fers DOBBINE sacra thura litanda focis:
 Tuque Machaonia SMETI qui sedulus agro
 Arte coegisti tendere fila Deas:
 Ille etiam facili PITHOPOEVS carmina Vena
 Deducens, sua cui Tullius ora dedit,
 His iunctus, primos cuius fuit inter amicos,
 Cernitur Aegida iusta parare suo:
 Alter & VRSINI solertis acuminis heres
 IVNGNITIVS, Logica gloria magna schola.
 Additur his doctus VVITIKINDVS, & integer aui
 CRELLIVS argutus cultor Aristotelis:
 Et socij affines, NEBLETHAVIVS alter: & alter
 STENIVS, Argolica magnus & terq; lyra:
 Vidit & ingenuam circumglomerante iuuentam
 Agmine, Gorgoei lumina mille iugi.
 Tunc rata, res quod erat, charos morientis amicos
 In cineres luctus pignora ferre sui,
 Tristis adit, lacrymasque premens inuita fluctes,
 Cum genitu soluit talibus ora modis:
 Ille hominum Divumq; VRSINVS gloria, Amici,
 Heu iacet, immerita succubuitque neci:
 Maximus ingenio nostris in montibus ille
 Conciat: Aethiaco proximus ille patri:
 Quo nemo excoluit summi pice iussa Tonantis,
 Candidiore fide, candidiore manu.
 Spes erat, hunc meritis, & multa viribus artis
 Spernere lethaeas posse Charontis aquas,

*Utque erat indignus Parcarum, immanibus ausis,
 Fletere lanificas in sua vota Deas.
 Nec tamen, ut vobis opus immortale parentem
 Videre, extremis continuere manus.
 Scilicet illi animis sps vobis federat olim:
 Nunc premit attonitos spe fugiente dolor.
 Non ego quicquid id est, vestris iam flatibus obsto,
 Ipsa haud cum leuius pectore vulnus alam:
 Est pietatis opus tanta indoluisse ruina,
 Credite quae seipsa tempore maior erit:
 Non Aganippe, qui funderet Hipporenen,
 Sat lacrymis dignas ille litabit aquas.
 Sed quia nec lacrymis tres exorare sorores,
 Nec datur Elysium fletere voce lonem:
 Membra quidem VRSINI merito tumulemus honore:
 Lege sed & noster non sine luctus eat.
 Quin potius memores animis nunc indite, Vestri
 Quam generis varia sicut fuerintque vices.
 Maximus ille fuit: maior quoque dignus haberi:
 Sed fuit & terra debita massa simul.
 Non si transierit decies centesima patrum
 Secula: primaeus quos tulit orbi, homo:
 Cum sit humus, fixam poterit transcendere metam,
 Omnia quae sunt mortis auara manus,
 Non adeo vlla duos concordia iunxit amantes.
 Alioquin quin sit funere ruptus amor.
 Ipsa parens rerum quid nobilior ligauit
 Federe, quam vestrum hoc corpus, & hanc animam.
 Sed breue Annubium est: labenteque molliter auro,
 Soluitur hoc, indem corpus, & hac anima.
 Hic nullo rapitur discrimine Cræsus & Iruus,
 Sunt quia mortalis Cræsus & Iruus humus.
 Nec tamen ingenio (quod fert infans vulgi)
 Est coluisse nouem numina docta nihil:
 Aut indefessis adisse laboribus arcem
 Qua pietas regnat, iustitiaque decor.
 Quisquis Hiantas trahis in commercia Musas,
 Et nostrae afflatum numine pectus habet.*

Nec falsi prauique tenax malè transigit animum:
Huic pulchra aeternus laude paratur homos.
Omnis mors abolet: sola est sine funere Virtus,
Effugit extremos ingeniumq; rogos:
Felicesq; anima terrena mole soluta,
Aeternum summo cum Ioue numen habent,
Nocte carent atra: diroque silentis Auerni
Tormine, quod Lapitha Pirithorūq; luunt.
Ergo ter es felix, cælo dignissime Vates:
Te beat aetherium propietate iubar:
Nunc penitus viuente Vastus Olympus & orbis
Laudibus in sera posteritate Vebent:
Docta per ora Virum Volitas: nil morte peremptum est,
Ossa nisi, & tenuis, qua tegit ossa cutis.
Vos etiam laudis decus immortalis, amici,
Quarite: sic pariter Vita perennis erit;
Nec lacrymis porro tumulos asspergite: quisq;
Carmina sed Vati, dona suprema, date,
Dicat Et aspiciens olim monumenta Viator
Funeris: VRSINI molliter ossa cubent.

D. OPT. MAX. S.

VRSINVM dederas Vnum, Deus optime, nobis,
Sufficeret nobis tua qui penè omnia solus,
Sive homines ille humana ratione doceret,
Artibus excultus cunctis: sive entheus illum
Spiritus arcanos depromere pectore sensus
Insufferat: & sacri quatiens lampada Verbi,
Discutere errorum nebulas: cunctesq; ruentum
Diuinu frictum telis hinc indè luporum
Rumpere tutantem Christi diuinitus agnos.
Ego quid VRSINO properata morte perempto,
Crediderim superesse gregi, qui sicut in Vno
Cuncta habuit quondam, sic cuncta amisit in Vno?
Sic ego multa gemens & planctibus aëre complens,
Quum Deus excelsa miseratus ab arce gementem,
Ponemodum lacrymis, inquit, Vobisq; sibi que
Viuist, qui Vitam impendit Vobisq; mihi que.

Ergo

*Ergo, VRSINE, absit nobisque, tibi que, Deoque
 Ut te viuentem, deinceps ceu lumine cassum
 Ploremus stulti, quem tot tantique labores,
 Aeternum aeterna consecrauerē saluti.
 Et quibus hosce lupos tecum videlicet armis
 Fregimus, in media, nobis quum morte relinquant,
 Nempe etiam nobis & erē post funera, & iuis,
 Et & iues donec cælorum regia tecum
 • Felici excipiat sanctos certamine cunctos,*

ZACHARIAE VRSINO SILESIO, VIRO IN OMNI DISCIPLINARVM GENERE EXERCITATISSIMO, THEOLOGO SUMMO, VITAE INCULPATAE, IUDICIO ADMIRABILI, LABORE INDEFESSO THEOD. BEZAE CHARISSIMO IN CHRISTO FRATRI, P.

E P I T A P H I V M

D. ZACH. VRSINO SCRIPTVM
 A LAMBERTO LVDOLPHO PITHOPÆO, Dauentriensi.

HIC VRSINE iaces, ubi parua Neapolis amplas
 De Nemetum paruo flumine fundit opes.
 Inclyta progeniuit te Vratislavia, mentem
 Artibus erudit Leucoris alma tuam,
 Lipsia, Parrisijs, Tigurum, Basilea, Genæa,
 Largiter has donis excoluere suis,
 Eitelberga decem, septemque, Neapolis annos,
 Quinque est ingenij dotibus aucta tui;
 Consilio, dextra, sonuere & Voce disertæ
 Sincerè Christus templa scholæque tua,
 Immodico tandem studiij & itaque labore
 Ereptus nobis, conderns hoc tumulo.
 Magnus eras totum, dum & ixti, VRSINE, per orbem,
 Sed tua post mortem gloria maior erit.
 Pestis eras & iuens: moriens, damnosa Papæ
 Morseris antiqui, & certa ruina noui.
 Cum lacrymis, pietas, doctrina, modestia, candor,
 Corporis exuias hic posuere tui.

Aliud de eodem.

Clarissus VRSINO *Germania*, MARTYRE tellus
itala, CALVINO *Gallia* nomen habet.

Aliud.

Curia, *templa*, *schola*, *testante*, VRSINE *circabant*:
Tegz, *sacente*, *arent*, *curia*, *templa* *schola*.

E G L O G A.

IN OBITVM REVEREN-
DI ET CLARISS. VIRI, ZACHA-
riae Vrlini Vratislaviensis, S. Theologiae
Doctoris & Professoris celeberrimi
deque Ecclesia optimè
meriti,

Scripta à

Simone Stenio Lomacensi.

PALÆMON. ALPHESIBOEV3.

P. E s s e qui t hoc dicam, quòd tristior, *Alphesibæ*,
incedis solito? quòd turgent lumina fletu?
Quo t tua singuliu vox interrupta quiescit?
Incustoditum num di pradatus ouile
Est lupus? aut tenero num de grege rapta capella?
Præcipes rupes conscendere prima sueta,
al. *Et data vistori nuper, ringente Menalca.*
De grege nil perit: nec rapta capella, Palamon,
Sunt & oues salua Pastorum gloria Damon
Occidit: hunc lacrymis, queis & dos cernis ocellos,
Condecoro: ante horam morboz, laboreque fructum
Condidimus terra corpus, vel marmore dignum,
Tanario, vel clare tuo Mausole, sepulcro.
P. Ergo etiam Damon nobis ereptus, olozque

Candidus

Candidus obticuit, coruis crociantibus atq;
 Ingratis sturnis? sic nobis nuper Acanthis
 Desit in dumis depromere gutture carnem:
 Sic etiam dudum fingilla obmutuit: atqui
 Interea bubo, dirum mortalibus omen,
 Ignauum stridet, nec cessat garrula cornix
 Obsistere, horridonas cuculus argentibus odas,
 Sed nunc fulgens sedem miratur olympi

Al.

• Sub pedibusq; videt nubes & sidera Damon,
 Despectansque suos ridet, quos oderat, hostes:
 Quippe Dei & verique hostes: quævis quæ cura est
 Mortifero gregibus corrumpere pabulo tabo,
 Dira per incautum & serpant contagia & vulgus,
 Corripiatque ardens & el singula corpora morbus.
 Ille quidem felix: nos contra quanta malorum
 Circumstat series: miserabile fundite carnem
 Custodes pecudum, & tumulto super addite carnem?
 Hic situs est Damon, hinc &que ad sidera notus,
 Sic decus omne suis, & uti & elut sua gregiq;
 Taurus, & & pinguis seges aruo, laure aque horto.
 Omnia nunc lugent: colles quando hosce reliquit
 Equiparatis Damon calamis & voce magistros,
 Quos Rhodani ad ripas mirata & ad Albidos & n-
 das.

P.

Cantantes, nostra longè felicior atas:
 Ad quos obstupuit Tigrinus Limagus olim,
 Ad quorum voces cursus retraxit aquarum
 Sequana, Parrisos fecundans molliter agros.
 Omnia mutæ sacent: quis nunc erit alter ab illo:
 Argutumq; canet sub montibus hæc cicuta
 Terribisque lupis: & furibus? hanc simul ore
 inflavit: subito sunt facta silentia in agris
 Omnibus: ipsa etiam rana tacuere palustres
 Testis erit Viadrus, cumque Albi flauus Elister,
 Testis erit Salu cum Nicro Rhenoque perenni:
 Nullus ad hos flauios pastorum, nullus opinor

Damon

*Damoni soluit contendere: quin etiam si
Communes operas vel, sex, conferre pararent,
Vel plures, tres, vel quatuor, haud tamen ausi
Damonis certare, quod us symphonia discors
Exemplo fieret, risumque audita moueret.*

*P. Carpite, quos mittit varios humi humida flores,
Lilia, narciscos ferrugineosque hyacinthos,
Intyba cum Siclis, castiaque, rosisque thymoque,
Et breue Damonis magni conspergite bustum,
Cuius in his terris nomen laudesque manebunt,
Dum cythiso pascuntur apes, dum fronde capella,
Dum flauis praeis gaudebit rore cicada.*

*Al. Lenta inter quantum sese Siburnae cupressus
Erigit, ac humiles inter procera myricas.
Alnus, tantum inter reliquas caput exulit Erbes
Patria Damonis, qua sit pulcherrima quamvis
Rebus opima bonis, multa munita Siburni Si:
Nil tamen hoc habuisse Siburo praeclarum in se,
Nec sanctum magis, & mirum, doctumque videtur.*

*P. Quantum oleis salices, quantum salunca rosetis,
Quantum Solula cygnis, Philomele cedit hirundo:
Tantum iudicio nostro tibi cedere fas est,
Damon, quotquot habet pastores Teutonis ora,
Aurea Brettani damnantes scripta Philonda,
Romanamque suis centonibus Artolatriam
Firmantes, totumque nouis erroribus orbem
Turbantes: scabiem pecoris pestemque redempti
Sanguine Christe tuo: cuius sex impia carnem
Implere humanam duro nixis afferit ore,
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum.*

*Al. Delicia nostra, Damon, dum fata sinebant,
Dulces delicia: quis te felicius Enquam
Lappasque, tribulosque, interque nitentia culta
Infelix lolium, & steriles euulsit auenas?
Quando te latuit, si forte horreret in aruis
Carduus, & segeti non stilis herba subiret?
Runcina ubi tua nunc? ubi rastrum & mystica vannus,
Pecten ubi: rutrumque, irpexque, teresque cylindrus?*

Quo complanatur creta solidanda tenaci
 Area, ne mures subeuntes horrea ponant,
 Neu fodiant in ea sibi grata cubilia talpa,
 Ne de cauis latitet buso, neu farris acervum
 Curculio populet, collectis frugibus hostis.
 Omnia nunc squallent in agris, & uetique mæsta
 Excipiunt actos magnis aquilonibus imbres,
 Subsistuntque noua lacrymoso in palmitè gemma,
 Falx quoniam Damonis abest, quæ doctus & uir
 Nemo ipso potuit: quoties refecare fluentes
 Vidimus hunc ramos? quoties compescere frondes
 Luxuriâ nimia crescentes: latior inde
 Surgeret & cultis hortis præpaginis ordo.
 Non agri tantum, non sine a sola requirit
 Solertem Damonis opem: sed apes quoque dulci
 Ante suas solita diffendere neclare cellas,
 Iam tristes languent, & acuisque exanimia ducunt
 Rara suis, tractumque sonant graui re susurro,
 Agminibus pigris ad pabula nota solantes,
 Damonis desiderio, qui de fructu sapè
 Apposuitque thymum, & passos de vite racemos,
 Si quando miseræ premeret penuria victus,
 Non illum pictus squallentia terga lacertus,
 Non fucus latuit, non stellio, lucifugaque
 Blatta, non meropes, non Progne ueris amica,
 Et manibus dirum pectus signata cruentis.
 Non etiam pecori, suo Damone, Chelydrius
 Formidandus erat sacro nidore fugatus,
 Non sub præsepiti latitans mala & ipse tactus
 Non anguis qui Sarmaticis in saltibus errat
 Conspicans loca Ariano vicina veneno,
 Inficiensque herbas virides aspergine tabi:
 Hunc conuoluentem sublato pectore terga
 Squamea, tollentemque minas & colla tumentem
 Deiecturus erat diuus fulmine verbi,
 Interpellasset sanctum nisi sacra laborem
 Vis morbi, atque aliò calamum auertisset acutum
 Importuna hominum rabies quos nosse cuius

P.

Al.

P.

- In promptu est: cantu proprio dignoscitur ales:
 Al. Ut tacite, credo, pertinent gaudia eorum
 Pectora, terrori quibus hic fuit ante molossus:
 Iam sibi despondent pal nam, hoc custode remoto:
 Forsan & ex illis caput altum in praeliis tollit
 Vnus, & extinctum crudeli voce laceffens
 Proxocat ad pugnas, & verberat iustibus auras.
 P. Sic potis est timidus lepus insultare leoni
 Ex animo: sic Præmidem petiere iacentem,
 Teloque Ræacide confossum Dorica pubes,
 Quem vivum aruigens duro in certamine Martis
 Fugerat & ventis, & fulminis ocyor alis.
 Al. Nil tamen efficient, qua fundamenta locavit
 Artificis studio Damon: excisa fodinis
 Omnia Apostolicæ, æternum immota manebunt
 Non secus ac cautes, tumidis que tunditur olim
 Fluctibus hybernis turbantur ubi aequora Coris.
 P. Sic erit Alphesibœ: alio nos plura cernimus
 Tempore Damon, rumpantur: ut ilia codio
 Iamdiu: ut clam se cum Morsu maceret Æglen.*

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Οὐρανὸς ζῶντι & κ. Ζῶντι δὲ οὐκ ὁ Μελάνθων,
 Καλοῦνός τ' ἔδδκει, Βερμύλιος τ' ἔδδκει.
 ἐν γὰρ ἰνδῶνι θυμῷ δὴς μεγάλη πρὸς ἀπερρώγῃ
 ἦεν φοιτητὴ ἐν φρεσὶ στολὸν ἴλη.

Ἄλλο.

Ὅσ' ὁ ἔλω ἀνὴρ, ὅ τ' ἔμω & ὅ δ' ὅσα κούρει,
 σὺν ἑμῇ, ἀλλ' αὐτὸς εἶρεο ἀπὸ πάλαι.
 λύτεις ἐδῶλ' ἀν' ἡμεῖς, ἡμεῖς ἀπὸ πάλαι
 ὑμῖν ἐπὶ πινυμένη ἐκ τῆς ἡμέρας ὅδε.

Ἄλλο.

Σῆμα παρ' Ἀϊαντὸς πολὺ μύρετο αἰνὰ γράσαι,
 θυμῷ αὐτῷ, δρετὴ καλὰ ἐπὶ κούρει,
 ἀλλὰ Σαχάρει τὸ μῶν παρὰ σέο κηρύττει
 κηρύττει πλοκάμους Μῶνι & Εὐστεινῇ.

S. S. L.

Monu-

Monumentum in templi parte interiore
publicè P.

CONDITVM HIC EST CORPVS ZACHARIE VRSI-
NI VRAIISLAVIENSIS, THEOLOGI SINCERI,
PROPVLATORIS HAERESIVM DE PERSONA ET
COENA CHRISTI, VOCE ET S. YLO, ACERRIMI,
PHYLOSOPHI ACVTI, VIRI PRVDENTIS, MOLE-
RATORIS IVENTVTIS SEVERI, EVOCATI EX
HAC VITA ANNO DOMINI 1583. AETATIS SVAE
49. DIE 6. MARTII.

MEMORIAE ET HONORI COLLEGAE IN CHRIS-
TO CARISSIMI ET OPTIME
MERITI.

NEAPOLITANA NIMETVM SCHOLA GRA-
TITVDINIS ERGO. P. D.

F I N I S.

pena

sanctae animae

exaltatio mentis
induratio animae cordis

mala conscientia

fames spiritualis

Tentationes.

sancti corporis

morbi

Paupertas, fames, sitis, de-fatigatio

Caritas amoris.

Dauid omniū ^{sex} pestate,
bellis, Satana.

Bella,

Mors.

Adia

defectio ^{prope} heredum.

Origines

Corruptio mentis

voluntatis

Peccatum

actionis

internum ^{Scitationes}
^{Cupiditates.}

Externum ^{Blasphemia}
^{Homicidium}
^{Adulterium &c.}

Die Jungfrau steht leicht und zart
Auf der die schönste Frucht
Es ist ein Mann der gemüthlich
und ein wenig ist geübt.
In einem andern, der fröhlich
wenn all mit gepatzen ein junges Kind.

Geht Morgens die mit sich bringt
Sei es was ist und mag sein.

